

ALPISQUE
ATA.
Contello

5990

ATN.
913

M - 23856
R 13389

NTIR

amir

G
A

COMPENDIVM

MANVALIS MARTINI

ASPILCVETAE DOCTO-
lis Nauarri.

AD COMMODIOREM
*vsum, tum confessorum, tum pœni-
tentium confectum.*

PETRO GIVVARA THEOLOGO
AVCTORE.

IN VIRTUTE

ET FORTVNA.

LVGDVNI,

APVD HÆREDES GVLIELMI
ROVILLII SVB SCVTO
Venceto.

M. D. XCI.

Handwritten text in cursive script:
I Manlye
Manlye

MO

MO

ILL. ET REVER.

D. D. MARIANO PERBENEDICTO S.R.E. Cardinali Camerinen. Domino, ac Patrono suo colendis.

MHI sæpius ad animū reuocanti quantū ipse à pueris, Tibi Cardinalis Amplissime, deuinctus & deuotus sim, planè in dies tædebat, ac pigebat occasionem deesse propensissimæ meæ ac dicatissimæ voluntatis testandæ: donec, post primigenios, vltimi huius veris flores, hoc Enchiridion oblatum est, societatis typis excudendum. Quod etsi antehac, ob famosissimam ipsius Azpilcuetæ Nauarri doctrinam, acceptis-

sumum fuit: nunc tamen tanto gra-
tius omnibus fore, sum arbitratus,
quanto compendiosius in lucem pro-
dit: postquam videlicet, laudanda
breuitate ita redactum est, vt & co-
gnitioni iustorum nihil detractum
sit, & interea communi studiosorum
omnium commoditati, quò facilius
vbique gestari posset, fuerit consul-
tum: idque singulari industria viri
religiosissimi Societati I. E. S. V. Sed
de ipsius Nauarri doctissimi, vel o-
peris vtilissimi excellètia superiori-
bus tēporib⁹ nota, quicquid dixerò,
minus erit, & laude sua cōtētus ille,
aliena non indiget. Dicā tamen hic
adeò breuiter cuiuscunque generis
peccata complecti, tam luculenter
restitutiones doceri, censuras & ir-
regularitates tam accuratè declara-
ri, ac denique tam subtiliter & scitè
quæstiones in sacris confessionibus
occurrentes resolui, vt ipse vel au-
tor

ctor vel summator principia, fines,
& media penetrando atque illustrā-
do, cursu volucris, non sine legentiū
progressu maximo, superferri vi-
deatur. Inter hæc, quod laudi & præ-
mio quibuscunque excellentissimis
Sapiētiae professoribus semper fuit,
operæpretium duxi, Mæcenatem
ipsi quætere, cuius fulgentibus ra-
diis eiusmodi opus tantò splendi-
dus enitesceret. Quæ in re, ex mea
veteri in Amplitudinem tuam de-
uotione, statim occurrit, me neque
primo auctori, vel summatori, neq;
adeo mihi ipsi plus honoris & gra-
tiae posse impertiri, tantisque tuis
erga me meritis aliqua ex parte sa-
tisfacere, quàm, quicquid libelli est,
humiliter tuo nomini dicando, &
offerendo, quemadmodum libens,
& meritissimè dico, & voueo, tum
ob eximias in omni genere virtutes
tuas, tum ob materia huiusce digni-
tatem

tatem, re vera tibi ex Theologis do-
ctissimo congruentem, Episcopo
sacratissimo dignam, nec non Ro-
mæ, principis urbium. Gubernatori
vigilantissimo debitam, ac demùm
S. R. E. Cardinali amplissimo cõ-
secrandam ex quò tãdem hoc opus
tacitè tuum amorem, & honorem
suspirans, meæ erga Amplitudinem
tuam seruitutis, ac obseruantia in
auctorem & summatorem debita
perpetuum *μνημόσυρον*, posteris om-
nibus, sic exstiturum. Vale.

Romæ Kal. Augusti 1590.

Deuotissimus seruus

M. Antonius Muretus Bibliopola.

TYPO

T Y P O G R A P H V S

L E C T O R I

S. D.

V T in quavis doctrina, & arte, Lector humanissime, perpetuo quosdam excelluisse, & in ea quâdam quasi formam omnibus imitandam præscripsisse videmus, vt in Philosophia Aristotelem, in eloquentia Ciceronem, ita in hac arte, artium, quæ agit de officio hominis Christiani, Doctor Nauarrus excelluisse, & eam quasi confusam, ac rudem, & Theologicis permixtam disputationibus explicuisse, & in quandâ methodum coëgisse videtur. Nemo enim, vt ego quidem existimo, aut eum copiosius, nemo diligentius, maiori nemo cum ordine, atque

eruditione hanc materiam persequutus
est. Nam, quāuis plerique de hac re scri-
pserint, & quidem doctissime, tamen vel
id nō fecerunt ex instituto, vel si hoc
quidem, non vniuersam materiam, sed
quadam tantummodo capita attigerūt,
vel non eo ordine, vt hic noster, id prasti-
terunt: quare, pace aliorum dixerim,
meo iudicio, omnibus palmam hac in re
præripuisse videtur. Adde quod omnium
fuit postremæ, qui de hac re scribunt, &
præcipue post Tridentinum Concilium,
in quo Concilio multa, quæ ad hanc do-
ctrinam spectant, sunt inuoluta, addita
nonnulla, immutata quāplurima, ita, vt
iam tutò antiquorum opinionem quis
sequi nō possit. Quare cum tantopere in
hac arte commendetur hic auctor, iure
optimo in eius operibus insudant pluri-
mi, tum corrigendis editis, tum post mor-
tem eius edendis aliis, quæ nondum ha-
ctenus sub aspectum venerunt, tum etiā
redigendis in compendium, quæ ipse fuisse
præ

praescripsit. Itaque cum hisce diebus ad
manus meas peruenisset summula, seu
cōpendium quoddā illius summae, nun-
quam satis laudata, quae vulgo Manuale
Nauarri appellatur, quaeque omnium iu-
dicio principem locum inter reliqua e-
iusdem opera obtinet, & inquam vni-
uersa simul, quae sparsim in aliis libris
scripsit, quodammodo coniecit: iudica-
ui fore utilissimum, si prelo mandetur,
multis de causis. Primum quod Manua-
le ipsum addo prolixum est, & in tantū
volumen excreuit, ut via Manualis no-
men obtineat: hoc etenim nomen auctor
ipse libro suo imposuit, ut sicut optaue-
rat, cuius esset ad manus, quod difficul-
ter sane fieri potest. Quis enim cupiat
tantum onus circumferre, quod in suum
condere sinum, vel vix manibus gestare
nequeat? quo commodo utetur, qui hoc
Compendium habuerit. Tum vero plu-
rimum proderit haec ipsa summula ei,
qui poenitentium excipit confessiones:

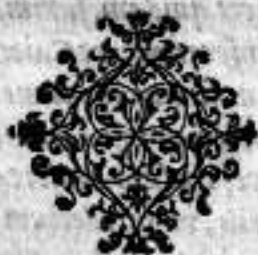
nam cum aliqua, ut saepe solet, inter con-
fitendum sese obtulerit difficultas, aut
occurrerit quadam dubitatio, facile erit
reperire in eo sententiam Doctōris, pra-
cisīs omnibus citationibus, quae lectōris
animum parum praesertim versati, quo-
dammodo perturbant, & quibus fre-
quentissime lectio interrumpitur, dem-
ptis etiam argumentis, quibus suam opi-
nionem probat, ut clare eluceat sensus
auctōris, qui tum maxime queritur, nec
enim tunc temporis inuestigantur pro-
bationes, quas ad suam sententiam pro-
bandam adducit, sed ea reseruantur cō-
modiori, ac privato studio: & sufficit
tunc habere vnum probatum Doctōrem,
quem tuto sequaris. Nam si vera est ea
sententia Doctōrum, ut est verissima, in
rebus dubiis satis esse, ut quis habeat au-
ctōrem aliquem classicum pro se, id praesertim verum erit in hoc nostro Doctōre,
qui cum fuerit omnium postremus, om-
nium

nium etiam probabiliores videtur secutus sententias. Deinde utilissima erit hac summula iis, qui ad obtinendam facultatem audiendi confessiones publico erunt exponendi examini: solent enim pramoneri interdum ut prouideant summam Nauarri, quod tamen, cum tempus urget, vix videtur fieri posse, iam igitur plus efficiet vnico die huius compendij, quam effecisset pluribus fortasse mensibus integra Summa totius perlectio. Denique commodissimum erit hoc ipsum Compendium Parochis, maxime indoctis: nam, licet quidam summas faciles ac breues confecerint, ut Caietanus, & Bartholomaeus fumus, illa tamen, vel ita sunt obscura, ut non nisi à doctoribus intelligantur, vel ita sunt conferta allegationibus variis, ut intellectum debilem facile confundant. At hoc Enchiridion ita purum est, ac syncerum, ut tot verba contineat, quot sufficiunt, ut auctoris
sen

sensus manifeste perspiciatur. Postremo
iuuabit plurimum hoc Compendiolun
eos, qui ad poenitentiae Sacramentum ac-
cedunt; breuiter enim, & dilucide
deponit ob oculos peccata sin-
gula, qua contra Dei, Ec-
clesiaeq; praecipua
committun-
tur.

COM

COMPENDIUM
MANUALIS
NAVARRI.

De contritione.

CAPVT I.

CONTRITIO est poenitudo voluntaria, cum dolore maximo actuali, vel virtuali peccati proprii iam commissi, quatenus est offensiva Dei, super omnia dilecti, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius, saltem mortaliter, & confitendi, & satisfaciendi saltem virtualiter.

Non est opus, ut poenitens credat se non amplius mortaliter peccaturum.

Nec est opus, ut malit pati hanc, vel illam poenam speciatim. v. g. mortem suam vel filiorum, quam peccare vel peccasse mortaliter, & imprudenter, imprudentis est ad id inducere, satis est generatim ut malit pati quamcunque poenam in

communi, quam peccare.

22 Pœnitens, quem non potest pœnitere, doleat, atque cum pœniteat, se non posse pœnitere, & sic confiteatur.

25 Satis est, ut pœniteat pœnitentem, saltem virtualiter de omnibus peccatis mortalibus in genere, quæ recordatur, & non recordatur, & hoc vel in principio, vel in medio examinis, non tamen de venialibus: de dubiis verò, ut de mortalibus.

27 Per solam contritionem condemnantur peccata ante confessionem, sed non sine pœnitentia, quæ semper fuit necessaria, & quæ non potest esse sine gratia Dei.

31 Peccator non tenetur sub peccato mortali, pœnitere de peccato omni tempore, sed tempore necessitatis, ut quando ministrat sacramenta, vel est in articulo mortis, vel instante grandi necessitate populi, cui absque fervore orationis non posset provideri.

32 Peccata delectabilia, ut carnis, honoris, &c. post confessionem, non sunt amplius recogitanda, ne delectemur.

34 Peccator potest habere contritionem de peccato, quod nec speciatim, nec generatim recordatur, quia amor Dei est contritio virtualis.

35 Qui dolet de peccato ut est offensa Dei cum proposito non peccandi, & credens sine

sine crassa ignorantia dolorem suum, ad id esse sufficientem, cum confitetur, recipit gratiam.

Adulti baptizandi, prius sunt adducendi ad contitionem mortalium in communi, id est, ut doceant propter Deum, ut gratiam recipiant. 40

Attritus, virtute sacramenti fit cōtritus.

Ad confitendum est necessaria attritio, quam pœnitens putat expressè, vel implicite sufficere ad obtinendam absolutionem peccatorum, licet illa non sit vera contritio, nec putetur à pœnitente etiam cōtritio, quæ sola sine absolutione ad id sufficeret, quamvis teneat in responsione ad septimum, quòd dolor propter solam pœnam inferni non sufficiat. 42

Qui ante iustam contritionem, vel pro tali habitam administrat, vel recipit sacramentum, peccat mortaliter.

Confessio est peccatoris accusatio secreta de suis peccatis coram proprio Sacerdote, ut ab illis sacramentaliter absoluat. 1

Conditiones confessionis sunt sexdecim,

*Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, iuda, & discreta, libera,
vera.*

sine crassa ignorantia dolorem suum, ad id esse sufficientem, cum confitetur, recipit gratiam.

Adulti baptizandi, prius sunt adducendi ad contitionem mortalium in communi, id est, ut doceant propter Deum, ut gratiam recipiant. 40

Attritus, virtute sacramenti fit cōtritus.

Ad confitendum est necessaria attritio, quam pœnitens putat expressè, vel implicite sufficere ad obtinendam absolutionem peccatorum, licet illa non sit vera contritio, nec putetur à pœnitente etiam cōtritio, quæ sola sine absolutione ad id sufficeret, quamvis teneat in responsione ad septimum, quòd dolor propter solam pœnam inferni non sufficiat. 42

Qui ante iustam contritionem, vel pro tali habitam administrat, vel recipit sacramentum, peccat mortaliter.

Confessio est peccatoris accusatio secreta de suis peccatis coram proprio Sacerdote, ut ab illis sacramentaliter absoluat. 1

Conditiones confessionis sunt sexdecim, 5

*Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis,
Atque frequens, iuda, & discreta, libera,
vera.*

verecunda,

*Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata.
Fortis & accusans, & sit parere parata.*

Sed non omnes hæ conditiones sunt necessariz, sed aliquæ vt Integra : vt post diligens examen omnia peccata mortalia secundum speciem & numerum dicantur.

Nemo tenetur coram aliis audientibus sua peccata confiteri, tamen si publicè cōfiteatur, quod regulariter fieri non debet, confessio tenet.

- 6 Confessio iuxta canones necessario est faciendā. Primò semel in anno. Secundo, quando est communicandum vel celebrandum, si adest copia confessarij, sin minus in necessitate celebret, & postea quā primū confiteatur. Tertiò in probabili mortis periculo, in quo homines communiter moriuntur, quale est probabile naufragiū, imminens prælium, acuta, & grauis febris. Quarto quādo est probabile, quod per totum annum non habebit opportunitatem confitendi.

De satisfactione. Cap. III.

- 4 **S**atisfactio largè sumpta comprehendit restitutionem, strictè vt hic sumitur, est compensatio facta Deo propter peccatum, & potest fieri per bona opera etiam aliàs debita. Immo per tribulationes à Deo immixtas ad hoc, illas ferendo.

verecunda,

*Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata.
Fortis & accusans, & sit parere parata.*

Sed non omnes hæ conditiones sunt necessariæ, sed aliquæ vt Integra : vt post diligens examen omnia peccata mortalia secundum speciem & numerum dicantur.

Nemo tenetur coram aliis audientibus sua peccata confiteri, tamen si publicè cōfiteatur, quod regulariter fieri non debet, confessio tenet.

- 6 Confessio iuxta canones necessario est faciendā. Primò semel in anno. Secundò, quando est communicandum vel celebrandum, si adest copia confessarij, sin minus in necessitate celebret, & postea quā primū confiteatur. Tertiò in probabili mortis periculo, in quo homines communiter moriuntur, quale est probabile naufragiū, imminens prælium, acuta, & grauis febris. Quartò quādo est probabile, quod per totum annum non habebit opportunitatem confitendi.

De satisfactione. Cap. III.

- 4 **S**atisfactio largè sumpta comprehendit restitutionem, strictè vt hic sumitur, est compensatio facta Deo propter peccatum, & potest fieri per bona opera etiam aliàs debita. Immo per tribulationes à Deo immixtas ad hoc, illas ferendo.

Pœnitens ut absoluatut non debet statuere, se nunquam vsurum occasionibus, remotis peccandi mortaliter, sed debet à propinquis: propinqua verò occasio non est si confessarius, vel pœnitens putant quod ob eam nonnunquã peccabit mortaliter in suis officiis, nec si id credunt est neganda absolutio, sed est illa occasio peculiaris qua credunt nunquam vel ratò vsurum sine peccato mortali, & ibi declaratur. Confessor non debet absoluerè illũ, nisi relinquat occasionem, in qua similes homines illi quasi semper peccant mortaliter, nisi alia circumstantia, vel conditio harum quatuor excusaret.

Prima, vera pœnitudo præteritorum.

Secunda, propositum non faciendi ea peccata:

Tertia, propositum, quando esset in ea occasione cauendi a peccato Deo adiuuante.

Quarta quòd subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea.

Adolescentes conuersantes cum mulieribus, in his quæ victui vel vsui sunt necessaria: & hac occasione sæpe peccarunt, possunt absolui, licet non separentur: secus de istis, qui redeunt ad officia, quæ sine peccato mortali exerceri non possunt. Cõcubinarij, qui sciuntur, non possunt absolui, ob

scandalum, licet proponant, &c. Immo regulariter etiam occultissime non possunt absolui, nec concubina, quæ inseruit concubino iam iam morituro: Hospita potest absolui si promittit se non recepturum illū hospitem, cum quo sæpe peccat, immo si recipiat cum conditionibus supradictis.

Cognata, ancilla, & famula, quæ rem habuerunt cum consanguineis, dominis, & heris, possunt absolui sine separatione pluribus vicibus concurrentibus prædictis conditionibus, licet ipse non absolueret nisi quadam adhibita diligentia. Idem dicendum de iuvene qui in alia domo tangit impudicè consanguineam, vel aliam, si proponant nunquam se solum cum illa sola, vel in parte secreta conuersaturum, sine maxima causa. Idem dicendum de corruptentibus se in colloquiis cum illis quas volunt ducere in uxorem &c. nisi statuat se non hoc vel alio modo etiam licito cum ea conuersaturum, quo credit se quasi semper inducendum esse ad peccatum.

Coniugati in facie Ecclesiæ, quorum matrimonium non tenet dum expectant dispensationem, possunt absolui concurrentibus prædictis quatuor conditionibus: sic qui comedunt cibos & polluuntur. Qui ob sermonem, choream, amplexum,

iuxta patriæ consuetudinem, sæpe per delectationem morosam, vel pravam voluntatem peccauit, potest absolui etiam sine proposito eam occasionem vitandi, positis tamen supradictis quatuor conditionibus.

Idem dicendum de comedente calidissima, qua occasione patitur stimulos carnis, & consensit peccato mortali, potest enim absolui cum illis tamen conditionibus. Immo quarta conditio non est necessaria in hoc casu.

Quid dicendum de illo qui sæpe peccauit ex aspectu mulieris, vel tactu manus, ubi idem de medicis, vel de clystiferis medicis pulchris feminis, in secretioribus, & si peccarunt cogitatione. Item de confessario qui peccat, dum audit certam personam, & de pœnitente dum confitetur huic confessario, nec fieri potest mutatio sine magna nota: concurrentibus prædictis quatuor, possunt absolui.

Peccat qui proponit non satisfacere, vel qui saltem sine animo virtuali satisfaciendi, confitetur.

De potestate, scientia, & bonitate Confessarij. Cap. II.

Confessor debet habere potestatem iurisdictionalem ordinationis, & actualem ordinariam, vel delegatam, ut ad peccata sibi confessã extendatur, excipitur in mor-

iuxta patriæ consuetudinem, sæpe per delectationem morosam, vel pravam voluntatem peccauit, potest absolui etiam sine proposito eam occasionem vitandi, positis tamen supradictis quatuor conditionibus.

Idem dicendum de comedente calidissima, qua occasione patitur stimulos carnis, & consensit peccato mortali, potest enim absolui cum illis tamen cōditionibus. Immo quarta conditio non est necessaria in hoc casu.

Quid dicendum de illo qui sæpe peccauit ex aspectu mulieris, vel tactu manus, vbi idem de medicis, vel de clystiferis medicis pulchris feminis, in secretioribus, & si peccarunt cogitatione. Item de confessario qui peccat, dum audit certam personam, & de pœnitente dum confitetur huic confessario, nec fieri potest mutatio sine magna nota: concurrentibus prædictis quatuor, possunt absolui.

Peccat qui proponit non satisfacere, vel qui saltem sine animo virtuali satisfaciendi, confitetur.

De potestate, scientia, & bonitate Confessarij. Cap. V.

Confessor debet habere potestatem iurisdictionalem ordinationis, & actualem ordinariam, vel delegatam, vt ad peccata sibi confessã extendatur, excipitur in mor-

1 De quib. & quem. interrog. p. ca. V.
ris articulo, vel si quis tantum venialia, vel
mortalia, aliàs ritè confessa, confiteatur.

2 De venialibus religiosus absque facultate non potest licitè absoluerè, licèt absolutio valeat.

Scientia confessarij, vt sit sufficiens, debet esse tanta, vt cognoscat quæ peccata ex illis, quæ communiter faciunt sui prænitentes, sunt mortalia, & quæ venialia, & quæ circumstantiæ necessariae, vbi est excommunicatio, quæ peccata reservata, quæ habent annexam restitutionem, vel saltem sciat dubitare vt eruditiores consulat, nec

3 illi placet distinctio illa, An cōfessor sit regularis, & an sua spōte audiat cōfessiones.

4 Non quicumque est idoneus ad certas personas audiendas, & in certo loco, est idoneus ad omnes personas & loca. Vnde insufficientis confessor audiens confessiones, peccat mortaliter. Similiter, qui eum

5 posuit, & qui eum tolerat, sed excusatur ob sufficientiam pœnitentis, vel puritatem conscientiæ, vel in articulo mortis, vbi nō adest alius, vel apud infideles, vbi non est copia peritioris confessarij.

6 Regularis iudicans se non idoneum ad confessionem, si audit confessiones etiam sub præcepto obedientiæ, peccat mortaliter, si dubitat debet obedire Prælato.

Confessarius vt audiat confessiones, debet

bet probabiliter credere se esse extra peccatum mortale, alioquin peccat mortaliter.

De quibus confessarius debet pœnitentem interrogare, & quomodo. Cap. V.

Confessarius sub pœna peccati mortalis debet interrogare omnia, quæ sũt ad integritatem, & fructuositatem cõfessionis, vt si videat pœnitentem silere ob ignorantiam, inconsiderationem, vel obliuionem, aut verecundiam, non autem si pœnitens aduertit, & non ob verecundiã tacet: omittere autem aliquam interrogationem ob inaduertentiam vel inconsiderationem, non est peccatum mortale.

Duæ interrogationes sunt necessariae maximè, prima de numero, secũda de specie peccatorum.

In interrogatione tria obseruanda. Primum vt non omnia intetret, quæ poterat pœnitens fecisse, sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis solent facere. Secundum, vt solum interroget consueta peccata, quæ ferè omnes nouerunt, & non occultiora, nisi leuiter.

Tertium in carnalibus non descendat ad peculiare circumstantias & minutias, satis enim est cognoscere naturam peccati. De osculis vero, & amplexibus tantum summariã, si extra matrimonium. In ma-

bet probabiliter credere se esse extra peccatum mortale, alioquin peccat mortaliter.

De quibus confessarius debet pœnitentem interrogare, & quomodo. Cap. V.

Confessarius sub pœna peccati mortalis debet interrogare omnia, quæ sũt ad integritatem, & fructuositatem cõfessionis, vt si videat pœnitentem silere ob ignorantiam, inconsiderationem, vel obliuionem, aut verecundiam, non autem si pœnitens aduertit, & non ob verecundiã tacet: omittere autem aliquam interrogationem ob inaduertentiam vel inconsiderationem, non est peccatum mortale.

Duæ interrogationes sunt necessariae maximè, prima de numero, secũda de specie peccatorum.

In interrogatione tria obseruanda. Primum vt non omnia intetroget, quæ poterat pœnitens fecisse, sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis solent facere. Secundum, vt solum interroget consueta peccata, quæ ferè omnes nouerunt, & non occultiora, nisi leuiter.

Tertium in carnalibus non descendat ad peculiare circumstantias & minutias, satis enim est cognoscere naturam peccati. De osculis vero, & amplexibus tantum summariã, si extra matrimonium. In ma-

trimonio non nisi fuerit periculum pollutionis.

De circumstantiis. Cap. VI.

- 1 **C**ircumstantia est accidens rei, quæ peccatū est, & est septuplex, quis, quid,
  - 2 ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando: numerus vero non est circumstantia, sed multiplicatio peccati.
  - 3 Illa circumstantia est necessario dicenda, quæ facit peccatum veniale, mortale, vel mutat speciem peccati, vel quod est mortale ob vnā causam, fecit ob aliam, id est, quæ ultra malitiā operis habet specialem repugnantiam cū ratione, seu specialibus præceptis, non quæ solum cum generalibus.
  - 4 Qui peccat cum fiducia quod confitebitur non tenetur dicere circumstantiam, secus qui furatur rem sacram, vel in loco sacro: sic de homicidio vel fornicatione in loco sacro est dicenda.
  - 6 Qui rem habet cum coniugata, vel cōsanguinea, vel religiosa tenetur explicare. Immo si coniugatus cum coniugata, non satis est dicere se coniugatum, sed illam etiam coniugatam: si finis in intēione est peccatum distinctum ab opere debet explicari, vt qui furatur ad fornicandum.
- Qui mentitur iocosè, tamen tenetur cōfiteri: quod si sciret esse mortale peccatū,

trimonio non nisi fuerit periculum pollutionis.

De circumstantiis. Cap. VI.

- 1 **C**ircumstantia est accidens rei, quæ peccatū est, & est septuplex, quis, quid,
  - 2 ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando: numerus vero non est circumstantia, sed multiplicatio peccati.
  - 3 Illa circumstantia est necessario dicenda, quæ facit peccatum veniale, mortale, vel mutat speciem peccati, vel quod est mortale ob vnā causam, fecit ob aliam, id est, quæ ultra malitiā operis habet specialem repugnantiam cū ratione, seu specialibus præceptis, non quæ solum cum generalibus.
  - 4 Qui peccat cum fiducia quod confitebitur non tenetur dicere circumstantiam, secus qui furatur rem sacram, vel in loco sacro: sic de homicidio vel fornicatione in loco sacro est dicenda.
  - 6 Qui rem habet cum coniugata, vel cōsanguinea, vel religiosa tenetur explicare. Immo si coniugatus cum coniugata, non satis est dicere se coniugatum, sed illam etiam coniugatam: si finis in intēctione est peccatum distinctum ab opere debet explicari, vt qui furatur ad fornicandum.
- Qui mentitur iocosè, tamen tenetur cōfiteri: quod si sciret esse mortale peccatū,

& adhuc mentiretur, debet hoc explicare, quia est mortale.

Circumstantiæ mutantēs peccatū, præ- 7
fertim in infinitum sunt aperiendæ, de aliis circumstantiis debet dicere quando confessarius interrogat, vel quando confessor accipit occasionem mali si taceantur. Confiteri circumstantias, quæ nō mutant speciem, & augent maius, & minus, & si laudabile sit, non est necesse, contra Sotum, nisi sit reseruatā vel annexa causa excommunicationis, vel damni tertij.

Satis est confiteri vltimum actum peccari & non præcedentia, vel consequentia, vt est dicere interfici, & non dicere verba, signa, gestus: sic fornicatus sum, & non dicere oscula, & alia turpia, sic furatus sum, & non cogitationes, voluntates & apparatus, sic de aliis delictis cum Soto in 4. d. 18. q. 2. ar. 1. & 4. 8

Peccatum mentale debet dici cum circumstantiis, vt peccatum reale externum, vt qui desiderat peccare carnaliter si est virgo, debet dicere, sum Virgo, si cum virgine, cum virgine.

Circumstantia diei festi non est necessario confitenda, nec dici cōsecrati ieiuniis, vel orationibus.

Circumstantia loci sacri non est dicenda necessario, nisi loci sanctitati, vel im-

munitati contrarietur, vt sanguinis, vel feminis effusio, vel violenta abstractio, & vsus matrimonij sine necessitate.

- 10 Optare occidere, vel fornicare in Ecclesia, licet sit extra Ecclesiam, est circumstantia necessario dicenda, est enim sacrilegium.
- 11 Circūstantia propriæ personæ dignæ, vel religionis non est necessario dicenda, nisi sit noua obligatio, vt voti.
- 12 Circūstantia de peccato contra conscientiam; tunc est dicenda quando opus effectum non est contra aliam legem.
- 13 Numerus peccatorum non est circumstantia, sed additio peccati, & sic non sufficit dicere, sæpe peccaui in hoc genere peccati.
- 14 Numerus certus peccatorum est dicendus si nouit, sin minus numerus probabilis, post sufficiens examen, vel plus, minusve per hebdomadas.
- 15 Satis est absque numero explicare sufficienter suum statum, vt, si meretrix, per decennium fuit exposita omnibus, vt clericus, per annum non recitauit officium.
- 16 Peccatum internum quod solo animo consummatur, vt odium, multiplicatur quoties voluntas peccandi intercisa renouatur, externum vero quod exteriori opere cōsummatur, cum iteratur opus, vel in-

terrumpitur, vt qui multum meditatur ad homicidium vnum, est vnum peccatum, licet voluntas interrumpatur, & multiplicetur, & cetera opera præter delictum multiplicentur.

Omnes actus interiores, & exteriores, licet interrupti, qui sunt via quædam ad vnum peccatum patrandum, faciunt vnū peccatum, nisi interrumpantur cum contraria deliberatione, vel secundum se sint peccata, vel ad alia peccata ordinari.

Qui adulteratur, non tenetur fateri oscula verba & actus antecedentes, & consequentes ad coitum, sed tenetur si bis, vel ter coiuit etiam immediatè.

Qui longo tempore multis viis profecit 18
quitur mulierem, & non potitur ea, toties tantum peccat quoties interrumpit malā voluntatem peccandi, & cessat ab actu exteriori, mox si iterum reassumit, iterum peccabit.

Vnico verbo mille peccata potest quis confiteri.

Circumstantia scandali necessario est dicenda, quando est scandalum formale, 19
id est dictum vel factum animo prouocandi alium ad mortale peccatum, & tenetur etiam dicere speciem peccati, ad quam prouocabat. Item quando per opus, alioquin bonum, sed habens apparentiam

mali, datur occasio peccandi mortaliter. Quando vero quis peccat mortiferè corā aliis sine animo prouocandi ad peccatum mortale, nec astantes probabiliter sumunt occasionem peccandi non est circumstantia scandali necessario dicenda.

- 20 Oblitus confiteri circumstantiam necessariam, non tenetur confiteri peccatū, sed tantum circumstantiam cum numero.

Qui peccat mente, & opere debet exprimere opus, quod est perfectio peccati, & non circumstantia.

Qui commisit incestum debet confiteri circumstantiam graduum, id est, an in primo vel secundo, vel tertio, vel quarto.

Quod pœnitens debet conseruare famam proximi in confessione, non nominando quemquam.

Cap. VII.

- 1 **R**euelare peccata alterius ea ignorāti est contra legem naturæ, & confiteri integrè, est lex diuina positua, ergo hæc debet illi cedere.

- 2 Pœnitens non debet nominare personam peccantem, & confessor debet prohibendo occurrere dicenti, aliter peccat.

Quando pœnitens non potest dicere circumstantiam, quin reuelet tertiam personam, & infamet, tunc debet circumstantiam

mali, datur occasio peccandi mortaliter. Quando vero quis peccat mortiferè corā aliis sine animo prouocandi ad peccatum mortale, nec astantes probabiliter sumunt occasionem peccandi non est circumstantia scandali necessario dicenda.

- 20 Oblitus confiteri circumstantiam necessariam, non tenetur confiteri peccatū, sed tantum circumstantiam cum numero.

Qui peccat mente, & opere debet exprimere opus, quod est perfectio peccati, & non circumstantia.

Qui commisit incestum debet confiteri circumstantiam graduum, id est, an in primo vel secundo, vel tertio, vel quarto.

Quod pœnitens debet conseruare famam proximi in confessione, non nominando quemquam.

Cap. VII.

- 1 **R**euelare peccata alterius ea ignorāti est contra legem naturæ, & confiteri integrè, est lex diuina positua, ergo hæc debet illi cedere.

- 2 Pœnitens non debet nominare personam peccantem, & confessor debet prohibendo occurrere dicenti, aliter peccat.

Quando pœnitens non potest dicere circumstantiam, quin reuelet tertiam personam, & infamet, tunc debet circumstantiam

tiam tacere, donec detur sibi copia confitendi alteri, qui eum non noscat, vel transformari, ita ut non noscatur.

Peccatum, quod in confessione detectū ;
probabiliter damnum corporis, vel animæ,
vel famæ affert sibi, vel confessario,
non est dicendum illi, sic peccatum quod 4
affert scandalum confessario, vel grandem
occasionem peccandi, non est dicendum, 5
non ob id tamen sequitur posse confiteri
circumstantiam illam non habenti potestatem.

Confessarius qui non potest confiteri 6
circumstantiam peccati quin reuellet confessionem,
non debet eam confiteri. 7

Quando proprius confessarius talis est, 8
ut probabile sit confessionem de tali circumstantia
profuturam, & nullatenus obfuturam,
potest & debet etiam ei confiteri,
quia non est infamare.

Nō quilibet timor de bona fama ipsius 9
apud proprium confessarium, potest facere
mutare confessarium, sine licentia.

De sigillo confessionis. Cap. VIII.

Sigillum confessionis est de lege naturæ,
& de lege diuina positiuam obligat ut
confessarius directè, vel indirectè,
sive absoluat, sive non, sive causa mortis,
vel quocunque alio fine, quando confessionem
dereggit, peccat mortaliter.

tiam tacere, donec detur sibi copia confitendi alteri, qui eum non noscat, vel transformari, ita ut non noscatur.

Peccatum, quod in confessione detectū ;
probabiliter damnum corporis, vel animæ,
vel famæ affert sibi, vel confessario,
non est dicendum illi, sic peccatum quod 4
affert scandalum confessario, vel grandem
occasionem peccandi, non est dicendum, 5
non ob id tamen sequitur posse confiteri
circumstantiam illam non habenti potestatem.

Confessarius qui non potest confiteri 6
circumstantiam peccati quin reuellet confessionem,
non debet eam confiteri. 7

Quando proprius confessarius talis est, 8
ut probabile sit confessionem de tali circumstantia profuturam, & nullatenus obfuturam, potest & debet etiam ei confiteri, quia non est infamare.

Nō quilibet timor de bona fama ipsius 9
apud proprium confessarium, potest facere mutare confessarium, sine licentia.

De sigillo confessionis. Cap. VIII.

Sigillum confessionis est de lege naturæ, & de lege diuina positiuam obligat ut confessarius directè, vel indirectè, siue absoluat, siue non, siue causa mortis, vel quocumque alio fine, quando confessionem deregat, peccat mortaliter.

- 3 Sub sigillo sunt non tantum peccata mortalia, sed etiam venialia, & circumstantiæ necessario, vel voluntariè confessæ, & quodcûque aliud, per quod detectum, directe, vel indirecte pœnitens cognoscitur habuisse aliquod peccatum mortale, etiã in communi, vel veniale in particulari, licet leuissimum sit, & grauius peccat quàm frangens sigillum naturale purum.
- 4 Sub hoc sigillo tenentur cōfessarius, &
- 5 omnes qui confessionem sacramentalem audierunt, & intellexerunt licitè vel illicitè, mediatè, vel immediatè, clerici, vel laici, viri, vel fœminæ.
- 6 Sacerdos non tenetur confiteri peccatū
- 7 cum fractione sigilli, neque is, cui causa petendi consilium, vel detrahendi fuit reuelatum per formam sacramentalē, quocunque modo atque hoc sigillum durat, etiam post mortem.
- 8 Parochus dicens publicè, non possum te absoluerè, quia habes casum reſeruatū, frangit sigillum.
- 9 Confessarius dicens ille est mihi confessus multa & valde graua peccata, vel qui auditis duobus, vel tribus de vno ait, hic nullum peccatum mortale est confessus. Item qui surgit à pœnitente, & consulit virum doctum præsentem, & reuertitur ad absoluendum. Item si confitendo se accusat

cusat aliquem à peccato mortali absoluisse, qui facile possit cognosci, frangit sigillum.

Grauitèr errant, qui ridendo confessiones auditas referunt, etiam non nominando personas, & qui dicit, ille est confessus admodum benè, & qui, illius confessio mihi placuit. 10

Confessarius non debet iniungere penitentias publicas ob peccatum publicum scandalosum sibi confessum, nisi persuadeat penitenti, ut dicat se à se illam penitentiam facere, ut tollat scandalum.

Confessarius dicens aliquem publicum concubinarium sibi confessum peccata illa publica, frangit sigillum, licet peccatum non nominet.

Confessor dicens, ille est mihi confessus, & ego eum non absolui, frangit sigillum, contra Caietanum.

Parochus post auditam confessionem publici usurarij afferens Eucharistiam, si dicat, publico peccatori, ut apparet, non est danda publicè Eucharistia, non frangit sigillum, secus si dicat non potui, vel non possum absoluerè, quia video publicam usuram. Item nec frangit dicens, audiui Petrum, & absolui, nisi quis clam esset confessus, & audiens ex hac cognita confessione aliquid mali suspicaretur. 11

Non

12 Non frangit dicens hic pœnitens suis minutissimis peccatis caput mihi obtundit. Item nec frangit, qui sine expressione causæ denegat suffragium in electione Prælati alicui propter peccata audita in confessione. Item qui dicit hoc peccatum audiui in confessione, ita tamen circumspectè, vt persona non possit cognosci, nō frangit sigillum, sed hæc verba non sunt dicenda, nisi cum magna vtilitate proximi.

13 Multorum puerorum habentium vsum rationis vna simul confessio, sine necessitate, sacrilega est.

Confessarius interrogatus, an absoluerit illum si respondeat, non, frangit sigillum, debet enim dicere sum functus officio meo.

Confessarius ita debet petere consiliū de peccato audito, vt nullo modo cognoscatur auctor peccati.

15 Confessarius deponens apud Iudicem peccatum quod aliàs sciebat, sed mox audiuit in confessione, non frangit sigillum, nisi ex auditis in confessione certitudinē, vel aliquid aliud addat, tunc enim frangeret.

Qui de licentia pœnitentis liberè, & iusta de causa concessa, dicit peccatum, non frangit.

Confessarij non debent dicere, in tali loco sunt grauia peccata, licet non frangant sigillum.

Prudens confessor non debet iniungere tales graues poenitentias, ex quibus alij suspicentur commissa grauia peccata. Qui audiuit complicem peccati in confessione vnus, potest petere illum complicem confitentem, an fecerit tale peccatum, dummodo hic non suspicetur complicem fuisse confessum.

Qui reuelat secretum dictum sub sigillo confessionis, non tamen in confessione sacramentali non frangit sigillum.

Confessor inquisitus & adstrictus ab aliquo an eius vxor sic confessa adulterium, potest iurare quod non, intelligendo de eo modo, quo dicere obligetur.

In quibus casibus confessio iteranda.

Cap. IX.

Peccatum recte confessum semel non est iterum necessario confitendum, nec ad id potest poenitens obligari nisi de proprio consensu. Sententia, id est, absolutio quaecunque, si nihil ex substantialibus desit, valet.

Confessio est necessario reiteranda ob tria. Primo defectu essentiali poenitentis. Secundo confessarij. Tertio confessionis ex parte poenitentis.

Confessarij non debent dicere, in tali loco sunt grauia peccata, licet non frangant sigillum.

Prudens confessor non debet iniungere tales graues poenitentias, ex quibus alij suspicentur commissa grauia peccata. Qui audiuit complicem peccati in confessione vnus, potest petere illum complicem confitentem, an fecerit tale peccatum, dummodo hic non suspicetur complicem fuisse confessum.

Qui reuelat secretum dictum sub sigillo confessionis, non tamen in confessione sacramentali non frangit sigillum.

Confessor inquisitus & adstrictus ab aliquo an eius vxor sic confessa adulterium, potest iurare quod non, intelligendo de eo modo, quo dicere obligetur.

In quibus casibus confessio iteranda.

Cap. IX.

Peccatum recte confessum semel non est iterum necessario confitendum, nec ad id potest poenitens obligari nisi de proprio consensu. Sententia, id est, absolutio quaecunque, si nihil ex substantialibus desit, valet.

Confessio est necessario reiteranda ob tria. Primo defectu essentiali poenitentis. Secundo confessarij. Tertio confessionis ex parte poenitentis.

3 Absolutio data excommunicato maiori vel minori excommunicatione, communiter valet, dummodo bona fide confiteatur peccata sua, nec tenetur reiterare confessionem, sed debet impetrare absolutionem ab excommunicatione.

4 Excommunicatus excommunicatione iniusta, vel excommunicatione valida, sed iniusta in conscientia, potest absolui.

Excommunicatus sciens esse peccatum mortale petere vel recipere absolutionem peccatorum ante absolutionem excommunicationis, si confitetur, tenetur reiterare confessionem.

5 Confessio facta sacerdoti non habenti iurisdictionem ordinariam vel delegatam, est nulla & reiteranda.

Confessio facta non proprio, sed sub spe ratificationis futurae à proprio, non est valida, sed sub ratificationis praesentis est valida, est enim tacita licentia.

6 Absolutio ab omnibus peccatis etiam à reservatis superiori, valet tantum pro non reservatis, & poenitens cum hoc ei constiterit, non tenetur reiterare, nisi peccata reservata illi confessario.

Confessio facta publice denunciato, & declarato excommunicato: suspenso, vel interdicto est nulla. Item si publico percussori clerici, ita ut celari non possit.

Item

Item si notoriè suspensio, interdictio, exco-
municatio.

Confessio facta per ignorantiam ex- 7
communicato, suspensio, & interdictio non
notoriè tali, vel publicè denunciato, vt ta-
lis, valet.

Inducere sacerdotem, peccato mortali
irretitum, atque vt talem cognitum, ad
audiendam confessionem vel ministran-
dum aliquo aliud sacramentum, quando
fit sine necessitate, vel debito quo alius te-
neatur, est peccatum mortale, quare qui
inducit aduertet se in hoc peccate, neque
tamè huiusmodi peccatum confitetur eius
confessio nulla est.

Confessio facta Priori, vel Abbati nul- 8
lum titulum bonum, vel malum habenti,
est nulla, sed si bona fide confitetur ha-
benti titulum non bonum, vel quia cessa-
uit, sed nescitur, non est irrita confessio.
Immo si bona fide nullum titulum ha-
benti est confessus, quia cessatio tituli non
esset notoria, durate bona fide saluabitur,
quæ si cessat, est iteranda.

Quando sacerdos nescitur, vel noluit 9
vti forma substãtiali absoluedi, est nulla,
& quande cognoscitur omnimoda igno-
rantia sacerdotis, confessio est iteranda.

Confessio penitentis sine proposito vi- 10
tandi peccata mortalia, est nulla.

Confessio in qua quis dolet de præteritis, & vult vitare futura, qui tamen dolor non est contritio, vel etiam attritio talis quæ adiuncto sacramento fiat contritio, non est iteranda etiam si sit informis.

11 Confessio non integra est reiteranda, in qua vel sciens omisit mortale, vel quod probabiliter dubitabat esse mortale, vel circumstantiam necessariam, pudore, vel hypocrisis, vel alia iniusta causa, vel data opera est confessus non intelligenti, vel verbis obscuris, vel dormitanti, vel si partem peccatorum dixit vni, partem alteri. Omnia peccata sunt dicenda sacerdoti, licet ille non habeat potestatem absoluendi omnia, sed recurrendum sit ad superiorem.

12 Tacens peccatum mortale in confessione ob iustam causam, vt non scandalizetur confessor, vel ne aperiat peccatum auditum in confessione, non debet reiterare.

Qui tacet peccatum nesciens illud esse mortale, non tenetur reiterare, & sic pueri, vel puellæ, qui tacuerunt peccatum nescientes illud esse mortale, cum grandiores rescuerint non tenentur reiterare confessionem.

13 Qui defectu diligentis iudicio prudentis avertimatis humani, necessaria reliquit, pec. mortaliter, & tenetur reiterare.

Voluntas qua cupit interrogari à confessa

feffario, & respondere, supplet magnam partem diligentiae.

Cōfessarius cognoscens notabilem defectum diligentiae, debet poenitentem dimittere, nisi adsit periculum mortis, belli, vel scandali.

Qui non satisfecit quocunque modo¹⁴ poenitentiae iniunctae non debet reiterare confessionem, nisi ante absolutionem eam contemnit, vel non adhibet curam ut recordetur ad satisfactionem, tunc enim de nouo peccaret, nec integrè confiteretur.

Confessio credentis se casurum in posterū est valida, sed si crederet Deum non posse auxiliari, esset infidelitas.

In reiteratione confessionis si sit eidē, qui recordatur peccata, vel poenitentiam, vel statum poenitentis, satis est dicere quae reliquit, & accusare se de omnibus, si aliter, vel cum alio est tota reiteranda.

Quo pacto Confessarius erga poenitentem se gerat. Cap. X.

Debet esse ex D. Tho in 4. dist. 7.

Confessor dulcis, affabilis, atque suavis, Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Poenitentem primo componat in corpore. Secundo interroget de statu si nesciat. Tertio si est impedimentum ad absolutionem, ne auditis peccatis conquatur poenitens, quod tamen non placet

feffario, & respondere, supplet magnam partem diligentiae.

Cōfessarius cognoscens notabilem defectum diligentiae, debet poenitentem dimittere, nisi adsit periculum mortis, belli, vel scandali.

Qui non satisfecit quocunque modo poenitentiae iniunctae non debet reiterare confessionem, nisi ante absolutionem eam contemnit, vel non adhibet curam ut recordetur ad satisfactionem, tunc enim de nouo peccaret, nec integrè confiteretur.

Confessio credentis se casurum in posterum est valida, sed si crederet Deum non posse auxiliari, esset infidelitas.

In reiteratione confessionis si sit eidem, qui recordatur peccata, vel poenitentiam, vel statum poenitentis, satis est dicere quae reliquit, & accusare se de omnibus, si aliter, vel cum alio est tota reiteranda.

Quo pacto Confessarius erga poenitentem se gerat. Cap. X.

Debet esse ex D. Tho in 4. dist. 7.

Confessor dulcis, affabilis, atque suavis, Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Poenitentem primo componat in corpore. Secundo interroget de statu si nesciat. Tertio si est impedimentum ad absolutionem, ne auditis peccatis conquatur poenitens, quod tamen non placet

Nauarro. Nec est petendum an sit excommunicatus, quia potest communicare cum excommunicato pro salute animæ eius ut fit in confessione, satis est in fine prius absoluerit ab excommunicatione quam à peccatis. Quarto attendat si sint repetendæ confessiones, si bene examinauerit. Quinto inducat ad dolorem si non habet.

- 4 Nota, dolere quod non doleat quantum debet, & velle habere illum dolorem, satis est ad confessionem. Nota si non vult abstinere à peccato, vel relinquere occasionem peccati, non est absolendus, nec satisfacit præcepto ecclesiæ, contra Syl.

- 6 Confessarius licet turpissima peccata audiat nullum det signum admirationis, ac si nihil audiret, sed in fine grauitatem peccatorum demonstret.

Confessor non patiatur pœnitentem nominare aliquam personam, etiam propter explicandam aliquam circumstantiã necessariam.

Pœnitens nolens peccata aperire, nisi interrogetur peccat, & debet de hoc peccato admoneri.

- 7 Curet vt omnia dicat certa pro certis, incerta pro incertis: si dubitet, an id fecerit, vel an sit mortale, doleat vt de mortali. Et si scit se peccasse mortaliter, sed nescit speciem, dicat quod scit, id est, se pec-

esse mortaliter.

Postquam finiuit pœnitens, debet sacerdos interrogare quæ necessaria videntur, vt de præceptis. Circa hoc raro mortaliter peccat confessarius, nisi principaliter acceptet officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatem, vel carnalem voluptatem.

De præceptis.

De primo, id est, de colendo, seu honorando, & amando Deum, seu credendo in

Deum. Cap. XI.

Peccatum contra præcepta regulariter est mortale, nisi excuset aliqua trium causarum. Prima est, defectus deliberationis, vt contingit in accidia. Secunda, paruitas, materiæ, vt contingit in fultio. Tertia, defectus iudicij, vt in semidormientibus, vel semiebriis.

Peccatum contra plura præcepta, quorum vnũ speciale est sub altero generali, est vnum: sed si sunt duæ species, vt plura confitendum, vt qui non ieiunat in die quando est vigilia, & quatuor tempora.

Propositum transgrediendi aliquod præceptum, est peccatum mortale. Immo consensus se delectandi illa transgressione, licet nolit peccatum facere, est peccatum mortale. Immo consensus interpretatiuus & tacitus, est peccatum mortale: sed vt fit

casse mortaliter.

Postquam finiuit pœnitens, debet sacerdos interrogare quæ necessaria videntur, vt de præceptis. Circa hoc raro mortaliter peccat confessarius, nisi principaliter acceptet officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatem, vel carnalem voluptatem.

De præceptis.

De primo, id est, de colendo, seu honorando, & amando Deum, seu credendo in

Deum. Cap. XI.

Peccatum contra præcepta regulariter est mortale, nisi excuset aliqua trium causarum. Prima est, defectus deliberationis, vt contingit in accidia. Secunda, paruitas, materiæ, vt contingit in fultio. Tertia, defectus iudicij, vt in semidormientibus, vel semiebriis.

Peccatum contra plura præcepta, quorum vnũ speciale est sub altero generali, est vnum: sed si sunt duæ species, vt plura confitendum, vt qui non ieiunat in die quando est vigilia, & quatuor tempora.

Propositum transgrediendi aliquod præceptum, est peccatum mortale. Immo consensus se delectandi illa transgressione, licet nolit peccatum facere, est peccatum mortale. Immo consensus interpretatiuus & tacitus, est peccatum mortale: sed vt fit

interpretatiuus, requiritur, vt integrè aduertat se delectari de re mortali & nō conetur obstare delectationi, & absq; rationabili causa omitteret eam à se repellere.

- 11 **Q**ui non est certus, an sufficienter restiterit, præsertim delectationibus carnalibus expedit ei, hoc ipsum in confessione explicare. Peccat contra præcepta, non solum principalis operans, sed qui concurret aliquo horum modorum.

Iussio, consiliium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Modi vsitatiores peccandi mortaliter contra præceptum de diligendo Deo.

- 14 **Q**ui deliberate odit Deum, vel non amat super omnia Deum, & hoc aliquo modo in actu, in quo tenetur referendo se, & sua in Deū, peccat mor. nu. 6. & 19.

- 15 Nota potest quis se vel uxorem, vel filios intentius & feruentius amare sine peccato mortali, sed non fortius, & firmitus quam Deum.

- 16 **Q**ui diligit Deum eo solo, vel præcipue, & propterea quod aliquid ab eo accipit, & sperat. Item qui non amat Deum dum sacramenta administrat. Item qui deliberate vult semper viuere in hoc seculo propter bona ipsius.

- 17 **Q**ui non credūt euangelio sibi satis notis

tificato. Item qui pertinaciter credunt aliquam hæresim, & sunt excommunicati in bulla.

Item qui de rebus fidei pertinaciter dubitant, peccant mortaliter: non autem si dubietas sit subreptitia, in deliberate, & contra voluntatem. Item deliberate credens infidelem bene moraliter viventem posse saluari in suo statu, peccat mortaliter.

Qui pollet discretione, & negligit scire explicitè, & in particulari illos articulos fidei, quos Ecclesia solemnizat ut Deum unum, & trinum Patrem, Filium, Spiritum sanctum, filium Dei qui est unus Deus cum patre incarnatum, natum, mortuum pro nobis, &c. peccat mortaliter, licet implicite, & in communi credat quicquid credit Ecclesia, de aliis vero articulis non solemnizatis, sat est implicite credere quicquid ecclesia proponit: Verum qui non mandat memoriæ symbolum in aliqua lingua saltem, p. v.

Qui se vel alium circumcidit, vel utitur²¹ cerimonia, qua significet aliquid contra fidem, licet id non credat, peccat mortaliter.

Qui Dæmonem ut aliquam creaturam²⁴ tanquam Deum adorat etiam solo actu exteriori, p. m. Item qui habet, vel utitur dæmone familiari à quo distantias vel secreta noscit, p. m.

- 25 Qui ob metum, vel ob aliquam causam dicit exterius, vel operatur aliquid contra fidem, licet in corde oppositum teneat, p. m. Sed non est hæreticus.

Similiter qui vitur habitu vel caractere in loco, vbi talis est signum infidelitatis, p. m.

- 26 Laicus disputans de fide sciens esse sub pœna excommunicationis, peccat mortaliter.

Qui falsas reliquias vt veras adorandas proponit, & qui offert imagines, votiuas ob miracula falsa, lucri gratia, id est, vt excitet populum ad offerendum, peccat mortaliter.

- 27 Qui dæmonem in auxilium, vel consiliū corde, vel verbo inuocat, peccat mortaliter. Qui dæmonem per modum obsecrationis adorat, vt aliquid discat, peccat mortaliter verum licet eos adiurare per modum coactionis exorcismis ecclesiasticis, sic etiam licet in surreptitiis eos interrogare, sine prece, & pacto societatis ad utilitatem aliquorum, sed alloqui eos in surreptitiis ob vanitatem & curiositatem, est tantum peccatum veniale.

- 28 Qui aliquam magicam artem discit, vel ea vitur, p. m. quia non est scientia, sed supersticio, & qui habet libros, non est absoluehdus, nisi prius combusserit.

Qui

Qui illicitis modis thesauros inuestigat, 19
 vel cōsulit maleficos. Item qui soluit ma-
 leficio, vel incantatione, vel
 precatur alium etiam paratum vt sol-
 uat, p. mort. Item qui vult interrogare
 diuinatores circa aliquod furtum, vel
 id sortibus tentat cognoscere, chartis, a-
 leis, &c. p. m. Item vtens incantationibus,
 vel verbis scripturæ, vel vana obseruatio-
 ne ad seruanda, vel inuenienda animalia,
 p. m. Item qui credit effectus per magicū
 factos, vt sanitatem effici ex virtute ver-
 borū, vel rerum, quas magi applicant, p. m.
 Item qui Zingarum de fortuna sua inter-
 rogat animo credendi, p. m. Si vero ani-
 mi gratia & curiositate, non peccat mor-
 taliter.

Qui poculum amatorium dat alicui, vt
 ab iplo ametur, pec. mort. Item qui vtitur 31
 rebus sacris in maleficiis, vel ad malum fi-
 nem gestat, pec. mort. Item qui ad recupe-
 randam sanitatem alicui applicat quædā,
 quæ nō habeat virtutem sanandi, vt lic-
 nis morbos secare, pec. mortal. nisi igno-
 rantia excuset.

Qui adorat imagines Sanctorum pro-
 pter seipsas tantum sine respectu eorum,
 quos representant in cælo, peccat mor-
 taliter.

Qui fingit, parat, tenet ita lasciuas &
 C 5 inho

inhonestas imagines, vt probabile sit moturas alios ad volendum turpia, peccat mortal. Item qui portat, vel habet imagines opprobriofas Deo, sanctis, summo Pontifici, personis ecclesiasticis, vel fidei, peccat mortaliter.

33 Qui aliquid futurum, vel arcanum credit, quia aliquid somniauit propter expressam, aut tacitam dæmonis inuocationem, peccat mort. Similiter qui ob somnium aliquid facit contra salutem animæ.

34 Qui consulunt, fingunt, vel portant certa spe quædam omnia scripta ad aliquid habendum, vel fugiendum, p. m. quia talia nomina nullam vim habent, nisi simpliciter portent verba scripturæ ob deuotionem. Similiter & qui viuunt superstitiose in actionibus suis, potest tamen ignorantia, & simplicitas excusare à peccato.

35 Qui aliquos versus scriptos in die Ascensionis, tali hora gestat credens minorem virtutem habituros, si alio die, vel hora scripi fuisset. Similiter herbas collectas in die diui Ioannis aut in alio festo, vel hora, qui credit habere virtutem. Similiter qui gestat reliquias sacras modo superstitioso, vt si in vase trigono, vel rotundo, peccat mortal. nisi ignorantia, vel simplicitas excuset. Itē mulieres vtentes signis, benedictionibus, & orationibus licitis

tis sine superstitione, & vanitate, vt ob-
stantes per passionem Christi, huiusmodi
non peccant, præsertim si sint honestæ, &
probæ, sed sunt prohibendæ, ne occasio de-
tur simplicibus simile faciendi.

Saltatores licitè possunt fungi suo mu- 36
dere.

Qui certo credit ob observationem a- 37
nimalium aliquid sibi euenturum, vel se
cogi propter complexionem, vel influxus
cæli peccat mortaliter.

Qui volunt discere artem notoriam, 38
quæ certis ieiuniis, & observationibus
pollicetur sapientiã infusam, peccat mor-
taliter.

Qui credit herbas, vel musicam aliquid
valere contra dæmones, p. m. Potest tamen
contemperare humores corporis, ne gra-
uius vexentur à dæmone.

Qui credit veneficas, vel friges cor-
poraliter vehi ad diuersa loca, vt illæ exi-
stimant, p. m. licet, credere quod dæmon
possit transportare aliquem de loco, ad lo-
cum, Deo permittente, non est peccatum.

Qui sortes experitur, vt per eas dæmon, 39
aut constellatio cæli ipsum admoneat,
peccat mort. aliàs licet sortiri.

Qui duellum offert, acceptat, consu-
lit, dat copiam, patrinus, peccat mort. &
excommunicatur à Concilio Tridentino,
nisi

nisi sub pœna vitæ, seu membri, vel boni Reipublicæ cogatur.

40 Qui in re graui Deum tentat, vel temere se offert martyrio, irritans infideles sine licita causa ad hoc, peccat mortaliter.

41 Qui dicit vel facit aliquid expresse, vel tacite solū, vt experiatur aliquod attributū Dei, p. m. Qui se exponit periculo mortis, vel mutilationis sine necessitate, & utilitate, pec. mort. Potest tamē quis si nō adfit periculū mortis non adhibere medicinam, vt grauius patiatur amore Christi.

Qui credit in diis antiquorum fuisse, vel esse aliquam diuinitatem, p. m. Item Magistri cum aduertunt pueros in hoc incipere errare, & non eos admonent veritatem, pec. mortaliter.

Qui omnibus his casibus concurrit illis modis, *Iussio, consilium*, &c. qui sunt in furto, pec. mortaliter.

De secundo præcepto, nec iures vana per ipsum, de iuramento. Cap. XII.

1 **I**urare est aliquid affirmare, vel negare adducēdo Deum in testem expresse, vel tacite, vt dicendo, vel nominando aliquā creaturam, in qua relucet diuina veritas, vel per vitam suam, vel per suos dilectos adiuncta execratione. Verum est, quod iurare est actus ex sui natura bonus, & religionis, quare si quis pertinaciter crederet
nun

nisi sub pœna vitæ, seu membri, vel boni Reipublicæ cogatur.

40 Qui in re graui Deum tentat, vel temere se offert martyrio, irritans infideles sine licita causa ad hoc, peccat mortaliter.

41 Qui dicit vel facit aliquid expresse, vel tacite solū, vt experiatur aliquod attributū Dei, p. m. Qui se exponit periculo mortis, vel mutilationis sine necessitate, & utilitate, pec. mort. Potest tamē quis si nō adfit periculū mortis non adhibere medicinam, vt grauius patiatur amore Christi.

Qui credit in diis antiquorum fuisse, vel esse aliquam diuinitatem, p. m. Item Magistri cum aduertunt pueros in hoc incipere errare, & non eos admonent veritatem, pec. mortaliter.

Qui omnibus his casibus concurrit illis modis, *Iussio, consilium*, &c. qui sunt in furto, pec. mortaliter.

De secundo præcepto, nec iures vana per ipsum, de iuramento. Cap. XII.

1 **I**urare est aliquid affirmare, vel negare adducēdo Deum in testem expresse, vel tacite, vt dicendo, vel nominando aliquā creaturam, in qua relucet diuina veritas, vel per vitam suam, vel per suos dilectos adiuncta execratione. Verum est, quod iurare est actus ex sui natura bonus, & religionis, quare si quis pertinaciter crederet
nun

nunquam esse licitum iurare, p. m. & est hæreticus, num. 4.

Non iurat qui ait per fidem meam intelligendo humanam, nec qui dicit Deus scit, vel coram Deo, dummodo careat intentione iurandi.

Iuramentum nisi fiat cum veritate, iudicio, & iustitia, est peccatum. Verum est quod si deesset tantum iudicium, vel reuerentia, vel leuis iustitia, vt cum iurat se facturum illud, quod tantum venialiter est illicitum, p. v.

Qui iurant per creaturas attribuendo creaturis diuinitatem, p. m. & maxime dæmoni, vel Mahometo. Sed qui iurant per creaturas sine respectu tacito, vel expresso bonitatis Dei in eis resplendentis, nec eas tanquam infallibilis veritatis testes adducunt, quasi diuinitatem attribuant, nec eas, vt obiectum ponant in quo exerceatur diuina iustitia, sed vt tales quales ipsæ sunt, non est iuramentum, nec peccat in conscientia.

Quicumque aduertens de dicto, & iuramento putans esse falsum, licet re vera esset verum, & aduertens se iurare etiam in leuissima materia, & gratia ludendi, se excusandi & iocandi, vel ob quamcunque aliam causam iurat, pec. mortaliter. Verum est quod iurare falsum non considerando illud

illud esse falsum, vel quod tūc iurat, cōmunitate est tantum veniale, nisi esset paratus idē iurare, etiam si aduertisset esse falsum.

Qui per ignorantiam crassam nulla adhibita diligentia falsum iurat, peccat mortaliter. Si aliqualem adhibuit, sed non sufficientem, tantum p. v.

7 Qui nesciens an res ita sit, affirmat iurans, peccat mortaliter. Non autem si affirmat eo modo quo nouit.

8 Qui corā Iudice competenti seruato iuris ordine interrogat⁹, vel qui se se spōte offert ad iurandū, & iurat verum secūdam suam mentem, sed falsum secundum mentem interrogantis, peccat mortaliter.

10 Qui iurat aliquid licitum, faciendum, dummodo sit mentis compos, & non facit, p. m. nisi paruitas materiæ excuset sicut excusat in furto, & in voto, vt mater non peccat mortaliter, quæ iurat de castigando filio, & non castigat, vel de dando pomo, & non dat, sic etiam qui iurat de faciendo peccato veniali, p. v.

11 Qui dicit Deus non me adiuuet, si amplius lusero, tenet iuramentum, & est de re graui, quia intelligitur de ludo illicito in magna quantitate, nec potest sine graui causa absolui à iuramento.

Qui iurat aliquid facere, & postea nō facit, quia aliquid occurrit quod si antea euident

nisset, non iurasset, aliquando peccat mortaliter, aliquando non, de quo c. 18. & 19.

Qui propter finem honestum id est, ad reuizandum ludem, vel libidinem iurat, nō transiturum illac, si contrafacit durante hac occasione, p. m. Si vero iurat non ob finem honestum, vel utile, non p. m. quia iuramentum est vanum.

Qui iurat aliquid illicitū se facturū cū 13 animo implendi, bis p. m. & quia iurat cōtra iustitiam, & quia animū peccandi habet. Qui autem iurat illicitum sine animo implendi, semel peccat mortaliter.

Qui sine iusta causa dupplicitatis, sophistice iuret, id est, nō ad mentem eius, cui iurat, peccat mortal. & tenetur in conscientia adimplere iuramentum secundū mentem eius, cui iurauit: quando veto iurans est bona fide, & alter vitur dolo debet adimpleri iuramentum secundum mentem iurantis: quare quando iste si sciuisset dolū, non iurasset, nō tenetur postea adimplere iuramentum.

Qui ob metum iurat se aliquid licitum 14 facturum sine animo adimplendi, vel si, cum animo, & non implet, p. m. quia redimere vexationem est opus virtutis, & opus virtutis affirmatū cū iuramento est adimplendū, sed nō peccat, si in sensu vero aliud iurans intelligit, & secundum illud implet,

implet, quod non intellexit compellens iurare.

- 15 Qui iurat facere aliquod p.m. vel adiuvate peccantem mort. pec. mort. si iurat facere veniale, & implet, p. v.
- 16 Qui iurat se non facturū aliquod bonū animo adimplendi ad quod non tenetur, vt non facere consilia, non mutare, &c. nō p. m. nec iuramentum tenet. Si vero iurat animo non adimplendi, p. m.
- 17 Iuramentum de re otiosa, vel de re ex se indifferenti sine occasione reali, vt se nō velle hunc ministrum, non illum alloqui de aliqua re, non adire hanc domum, non tenet, & satius est frangere.

Qui non iniuriōse carceratus, iurat se rediturum in carcerem, & non habet animum redeundi etiam cum periculo vitæ, licet sciat se iniuste moriturum, pec. mortaliter.

- 18 Vxor adultera si post confessionem sacramentalem, & pœnitentiam iurat marito se carere crimine adulterij, & iurat nō compulsā iurare, p. m. Si vero compulsā est à viro, potest iurare secundum propriam intentionem, non secundum mentem viri absque peccato.

Qui vt se excuset, iurat non habere aliquam, & intelligit ad dandum, vel accommodandum, non peccat, aliter si mens respon

respondet verbis.

Qui tempore pestis ad ingressum Urbis¹⁹ iurat, verum dolose contra mentem interrogantium, p. m. aliter autem si sciret Urbem de qua quærit non esse infectam peste, vel rationabiliter scit neque se, neque aliquid suum esse infectum, potest iurare simulare sine peccato, est similis casus de scholasticis alloquentibus cum oppositoribus, & extra scholam.

Qui iurat se bene curaturum bonum, vel utilitatem Communitatis, vel officij, & non curat, pec mortaliter.

Qui inducit ad iurandum illum, quem²⁰ falso iuraturum arbitratus, peccat mortaliter: nisi id fiat iuridice ad instanciam patris. Unde reprehenduntur confessarij inducentes pœnitentes ad vouendum, vel iurandum de re, ad quam sunt proclives.

Qui inducunt famulos, vel quoscunque²¹ iurare, vt dicant furem in omnibus casibus furti, p. m. nisi tantum valint scire eos casus quos etiam externi viri licite possunt detegere. Immo nec hoc simpliciter licet.

Qui iurat se facturũ, vel adimpleturum²² aliquid credens se non posse illud præstare, vt qui iurat se tali tempore soluturũ probabiliter credens se non habiturum modum, p. m. Verum si credit se posse, &

deinde non potest non pet. Si vero transfacto tempore habita commoditate quam primum non faciat, peccat.

- 23 Qui iurat se habiturum sub sigillo secreto aliquid tractatum in concilio, vel suæ fidei commissum, & id publicat in casibus, in quibus non debet, p. m. Similiter qui illum ad hoc inducit.

De Voto.

- 24 **V**otum est promissio saltem interior, deliberata, Deo facta, de aliquo bono maiori, à superiori non reuocata, & declaratur hæc definitio.

Vota facta aliqua subitanea passione interueniente, etsi vera sint, tamen facilius dispensantur, quam cætera.

- 27 Qui promittit aliquid Deo sine animo adimplendi, tenet votum, & tenetur adimplere, secus si verbotenus dixit sine animo se obligandi.

- 28 **V**otum de re necessario ventura, non est votum 33. Qui vouit de p. m. peccat mortaliter, qui de veniali, venialiter.

Votum de re indifferenti, vt indifferentis est, non est votum, nisi aliqua circumstantia fiat bonum, vt vouere de non nendo & filando die sabbati non est votum, si vero vt recitet rosarium, est votum, & cessante conditione, cessat votum.

- 29 **V**otum de non faciendo aliquo consilio

lio Christi non tenet, & sic vouere est peccatum communiter veniale.

Votū de maiori bono, cuius finis est malus, vt est facere eleemosynā propter fornicandū, vel vanam gloriā, vel quod finis voti sit malus, vt si quis voueat aliquid ad obtinendā victoriā iniquam non tenet, & est p. m. sed si vouet de re bona in negotio iniquo, licet à causa mala impellatur ad vouendum tenet votum, vt si dicam, si Deus concesserit mihi filium ex fornicaria faciam hanc rem, & multo magis si est in vltionē peccati, vt si peccauero dabo eleemosynam, de quo nu. 43. 30

Votum duplex, solemne in religione, vel ex susceptione sacrorum ordinum, & simplex. Abrenunciatio in capitulo non est votum, nisi improprie. 31

Iuramentum est maius voto quando vtrunque in laudem Dei, vel vtrunque in vtilitatem proximi.

Peccata communiora circa vota.

Qui vouet p. m. vel non facere aliquid, in casu, quo sub p. m. tenetur, vel qui vouet malum, vel minus bonum, vel indifferens, sed ex circumstantia factum maius bonum, & non implet, peccat mortaliter, & qui vouet, p. v. 33

Qui emittit aliqua vota stulta, vel teme- 37

raria, vt non pectere capillos in die sabba-
ti, nō lauare caput, nō edere capita anima-
liū in honorem diui Ioannis Baptistæ, nō
mittere ossa in ignem honorem diui Lau-
rentij & putare ea valere, & non obseruat
peccat mortaliter, quia facit contra con-
tra conscientiam, secus si putat nō valere.

Qui vouit aliquid aduertens se nō pos-
se illud seruare, peccat. Item qui vouit ani-
mo se non obligandi peccat, sed votum
non tenet. Item qui vouit animo se obli-
gandi, deinde non seruauit, bis pec. mortal.

Qui violat votum iustum, p. m. toties
quoties, nisi adsit causa excusans, qua ces-
sante reddidit obligatio, vt qui post votū
castitatis nubit, potest reddere debitum,
sed non petere, & mortua vxore debet
adimplere votum. Immo habere hunc a-
nimum dum viuit coniunx.

40 Qui vouit rem minimam, & frangit, p.
v. non mortaliter.

41 Qui vouit aliquid statim facere, vel in-
tra certum tempus, & non statim facit, vel
intra illud tempus, p. m. Si non vouit ani-
mo statim adimplendi, nec terminauit tē-
pus, & conscientia dicat se non esse in
mora circa executionem, non peccat, & si
ipso est causa impedimenti ob quod imple-
ri non potest, iam peccat, & tenetur imple-
re quantum potest, vt quæ vouit virgini-
tatem

tatem, & patitur se deinde corrūpi, debet esse casta, de quo tractatur, nu. 43.

Qui vouit cum conditione, & ipse im- 42
pedit ne expleatur conditio, & consequē-
ter non implet votum, peccat, & tenetur
seruare votum.

Vota conditionalia, & pœnalia tenent, 43
& obligant impleta conditione, quæ po-
test Episcopus, vel Papa dispensare.

Episcopus potest dispensare in voto
conditionato, vel pœnali de religione, vel
terra sancta, ratione qua est votum de nō
peccando tale peccatum quod est votum
principale, sed non ratione qua est votum
de religione, vel Hierusalem, quod est vo-
tum pœnale, & secundarium cessat subla-
to principali, & intelligitur antequā pec-
cetur contra principale votum. Secus si
votum de religione esset principale.

Vota vel iuramenta cum conditione
inutili, inhonesti, vel impossibili tenent, &
debent adimpleri sine conditione.

Qui vouet virginitatem perpetuam, &
eā violat, tenetur esse continens, nisi eo a-
nimo vouisset, vt semel fracta non tene-
retur seruare: qui vouet non ducere vxo-
rem, non vouit continentiam, & fornicās
non peccat contra votum, qui vouit con-
tinentiam si ducit vxorem, p. m.

Qui vouet ducere vxorem simpliciter

nō vouet, quia de minori bono quàm cō-
 tinentia, & sic mox fornicans non peccat
 contra votum. Verum si vouit ducere v-
 xorem, quia se cognoscit casurum in for-
 nicationem, votum tenet, & debet ducere
 vxorem.

44 **Qui** sine iusta causa, & bona intentio-
 ne retrahit aliquem ab ingressu religionis,
 vel eum ab ea extrahit, peccat, & est excō-
 municatus, & tenetur persuadere illi, vel a-
 licui simili, vt ingrediatur, sed non tene-
 tur ipse ingredi.

46 **Qui** vouit ingredi Religionem non sa-
 tisfacit ingrediendo non obseruantem re-
 ligionem, & si quando vouit tantum in-
 tendit illam, quæ re vera non est obser-
 uans, & in breui non sperat eam obserua-
 turam, non tenetur eam ingredi, nec ali-
 quam aliam, quia votum iam est factum
 illicitum. Similiter de non inueniēte Mo-
 nasterium re vera reformatum, similiter
 suadens ad ingressum religionis non re-
 formatæ, peccat.

47 **Qui** vouet in genere Religionem in-
 gredi, si ab vna non recipitur, tenetur adire
 aliam, non autem si in animo suo restrin-
 xit votum ad hanc.

Qui vouet talem religionem ingredi, &
 perseuerare, & professionē facere, si nō ad-
 mittitur ad nihil tenetur, & potest ducere

uxorem, immo si accipit habitū, & post ea ducit uxore, licet peccet, matrimonium tenet, & potest petere debitū, nec peccat contra votū, si fornicatur, & tenetur post mortuā uxore adimplere votū, & loquitur de eo qui promisit perseverare, & profiteri.

Qui vouit simpliciter ingredi religionem ad probandum, post ingressum potest eo solo, quod modus vivendi non ei placet egredi sine peccato, si vouit profiteri, debet impetrare dispensationem tum causa viro prudenti visa iusta.

Qui vouit strictiorem, & laxiorem ingreditur, p. m. & tenetur strictiorem adire, 48 nisi professionem emisit in laxiori. Item qui vouit religionem, si nulla vult eum admittere, potest ducere uxorem. Item si vouit hanc religionem, sed non expressè, vel tacitè limitauit hæc monasteria, vel illa, si in propinquis Monasteriis non recipitur, debet adire remotiora, vbi spes erit quod recipiatur, secus si aliquo modo limitauit.

Qui ingressus religionem laxam, vbi obligantia ad p. m. non obseruantur, profi- 50 tetur eo animo, id est, non arctius viuere quam alij, non excusatur, sed tenetur obseruare omnia obligantia ad mort. & debet mutare intencionē, & intelligitur de votis essentialibus non de aliis, quæ iā sunt

aboleta, & mitigata.

- 51 Qui offert filias, vel filios instituendos monasteriis, vt fiât monachi ibi vbi essentialia non seruantur, p. m.
- 52 Qui vtens vsu rationis ob metum mortis animæ, vel corporis, & c. vouet, & mox non implet votum, peccat, est tamen aliquis timor impediens.
- 53 Qui vouit, v. g. se nunquam bibiturum vinum, toties, quoties bibit, peccat mortaliter, etiam decies in die.

Qui vouit de se bonum, sed impediens maius bonum, facere potest maius bonum, vt vouens profiteri religionem laxiorem, potest profiteri strictiorem.

Qui vouit aliquid certo tempore non respiciendo principaliter tempus, sed rem quâ vouit veluti adiacens, & onus temporis, si non impleto tempore, tenetur sub p. m. deinde quam primum implere.

- 55 Qui vouit, & se pœnitet vouisse, si adimpler non peccat, si non habet animum adimplendi, peccat.

Qui vouit aliquam abstinētiā, & dubitat, an possit adimplere, si votum violat absque dispensatione superioris, quem facile posset adire, peccat.

Qui vouet votum quod per se adimplere non potest, & per alios adimpleri non curat in tribus casibus. Primo, quando votum

tacitè extenditur ad id. Secundo, quando vouit id quod per se nullatenus potest implere. Tertiò, quando sua culpa est factus impotens, pec. mort.

Hæres non adimplens vota realia de- 56
functi, p. m. sed non tenetur ad vota personalia, nec ad res, quæ talia vota sequuntur, ad votum partim personale, partim reale, si vouens vtrumque expressit hæres, tenetur ad partem realem, si personale tantum expressit, ad nihil tenetur. 57

Qui subreptitè impetrat dispensationē, peccat, & est inanis dispensatio, qui sine causa iusta impetrat, & dispensat vterque peccat, sed non semper mort. nisi quando oritur scandalum notabile.

Credere pertinaciter, licitum votum esse 58
se malum, est hæreticum.

Coniux vouens continentiam, & petit debitum, peccat mortaliter, & coniux, de cuius consensu vxor vouit, si reddat, p. m. quia consensit peccato illius, non autem si petat.

Quando vterque coniux vouit de consensu, si vnus fornicatus est, vel debitū pe- 59
tit, alter non debet frangere suum votum, sed si timetur fornicatio petat dispensationē à Papa, quia Episcopus regulariter nō potest, sed si tantum pactū fecerunt, se continendi ad certū tempus, vt vsque ad Pascha

cha possunt adinuicem remittere pactū, & conuenire, immo si videt socium pœnituisse pacti, & procliuem ad rem, & facile casurum, debet reddere debitum.

- 60 Votum vnus coniugis sine consensu alterius de non reddendo, vel non petendo debitum est illicitum, & potest dissolui ab altero coniuge.

Votum non habendi copulam, nisi quando mos est gerendus coniugi alteri, est licitum, & tenet, quia sibi soli facit præiudicium.

Si coniux sine consensu alterius vouit non habere copulam carnalem, vel profiteri religionem, non valet votum in præiudicium alterius coniugis in petendo, & reddendo debitum, sed valet in præiudicium suum, vt in præcedenti casu dixi, & mortua coniuge tenetur seruare castitatem. Verum est, quod si denuo vxorem ducat, tenet matrimonium.

Vxor non potest vouere in præiudiciū alterius, nisi de consensu ipsius, & si consentiens reuocet & renuat, peccat, & vxor excusatur ab implendo voto. Quid de cōsensu cōtinentiæ, vide inferius cap. 16. nu. 31. Si vero vouit non in præiudicium vxoris, votum tenet.

- 61 Virgo vouens votum, quod nupta adimplere non potest sine præiudicio viri, qui

qui non consensit, excusatur: sed mortuo viro tenetur adimplere, excipitur votum succurrēdi Terræ Sanctæ, si non adest periculum incōueniētiæ, de quo infra, nu. 74.

Vxor sine licentia alterius non potest ⁶² sumere habitum tertiatij.

De irritatione, dispensatione, & commutatione votorum.

Irritat votum qui sine causa, sed ex me- ⁶³
tra voluntate votum annullat: dispensat, qui cum causa iusta, & rationabili votum relaxat sine aliquo alio onere: commutat, qui in æque bonum, cum sua rationabili, vel in melius bonum sine causa transfert. ⁶⁴

Tantum Prælati Ecclesiastici habent facultatem dispensandi, & commutandi, sed multi alij, vt pater, curator, maritus, superiores possunt irritare.

Pater, quo deficiente, mater, vel tutor ⁶⁵ possunt irritare omnia vota tã realia, quã personalia, quæ fiunt à pueris, qui ætatis defectu non possunt matrimonium contrahere, & pueri non tenentur amplius ad vota, etiam si deinde parentes cōsenserint, nisi de nouo ipsi voueāt, vel ratificēt. Idem dicendū est de Prælati respectu religiosorū, sed parentes, & curator, si filij sunt in ætate matrimonij, nō possunt irritare corū

vota

vota personalia, quæ eorū iuri nō præiudicant, licet accessorie sint realia, vt votum religionis, vel castitatis. Possunt tñ irritare vota realia, vel personalia præiudicantia.

Maritus non potest irritare vota vxoris, nisi sibi sint præiudicium, vel admitteret notoriā fornicationē carnalē vel spiritua-lem, similiter neque vxor vota mariti.

Votum de non peccādo, vel nō peccando venialiter non valet, de non peccando mortaliter vel nō valet propter difficultatē, vel facile ab ordinario potest relaxari.

Nulla transgressio voti de re leui est p. m. sed tantū. v. vt voti de non peccando v. est veniale.

Religiosus superior potest irritare votum subditi professi de non peccando hoc p. m. vel hoc. v. sed non potest votum. p. v. subditi nouitij.

Vota personæ secularis ingredientis religionem, ipso facto commutantur in votum solemne religionis.

Votum solemne eius, qui non habet ætatem ad contrahendum matrimonium, non tenet.

Marit⁹ pōt irritare vota vxoris quæ fecit antequā nuberet, si marito præiudicant.

Vota irritata v. g. à marito, vel patre, 66 mortuo marito vel patre non obligāt, nisi expresse voverint se aliquid facturos quādo

do fuerint liberi à subiectione.

Vota religiosorū de materia nec in ge- 67
nere nec in specie sibi prohibita, obligāt ad
obseruationem donec irritentur, de mate-
ria vero prohibita, licet alioqui licita, non
obligant donec approbentur.

Vota iuuenum, qui possunt mereri, & 68
peccare, sed defectu ætatis non possunt
contrahere matrimonium tenent excepto
voto solenni religioni, tamen possunt ir-
ritari à parentibus.

Vota religiosorum, quæ suæ regulæ, & 69
iussis superiorum non repugnant, tenent,
& obligant, sed superior voti præmonitus
mera sua voluntate potest illa irritare, &
annulare.

Vota principaliter personalia eorum, 70
qui sunt apti ad matrimonium, licet sint
accessoriè tangentia res temporales non
possunt irritari à parentibus si non sunt
nocumento, vel iniuriæ rei familiari, regi-
mini, vel potestati parentis. Vota vero re-
alia principaliter, possunt irritari.

Parentes possunt irritare votum solenne 71
pucri nō apti ad matrimonium antequam
ætatem attingat: sed possunt irritare vo-
tū simplex post ætatem impletā, dūmodo
nō sit iam ratū, quod alludit quædo sciens,
&c. sciēs nullitatē, illud de nouo validat, se-
cus si nescit, putat se obligatū, & obseruat.

Qui circa hæc peccant mortaliter.

- 72 **Q**ui sine auctoritate irritat, dispensat, vel commutat votum, vel ubi, & quando non potest, peccat mortaliter.

Religiosus mendicans, qui prius dimittit habitum suum, vel sumit habitum regularium canonicorum, & deinde petit dispensationem à Papa peccat mortaliter.

- 73 Superiores qui prius consentiunt, & deinde irritant votum sine causa, p. m. & tunc subditus si non obseruat votum non peccat.

- 74 Subditi qui non implent vota, quæ non vergunt in damnum dominorum, peccant mortaliter.

Clericus habens beneficium, qui non implet vota grauiter non præiudicantia suæ Ecclesiæ.

Clericus, vel religiosus vouens rem prohibitam sine conditione, si placet superiori, vel rem non prohibitam sine conditione si non displicet, peccat mortaliter.

Quis dispensare, aut commutare vota possit.

- 75 **S**olus Papa, & qui ab eo auctoritatem habet, potest super quinque votis dispensare, id est, perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis in Hierusalem, Romam, & Iacobum Compostellæ.

In reliquis votis possunt dispensare Episcopi, vel qui episcopalem dignitatem habent,

bent, vel aliqui ex priuilegio particulari.

Episcopus licet non possit dispensare in voto simplici perpetuæ castitatis, tamen potest in voto ad tempus, vt per annum, vel in voto de non nubendo.

Papa non potest pro mera sua voluntate, sine iusta causa dispensare, vel commutare vota, est autem causa sufficiens si reddit complementum voti malum, vel inutile, vel in præiudicium maioris boni, quorum aliquod si est manifestum potest non adimplere votum etiam sine dispensatione: causæ etiam pro dispensatione est leuitas, seu facilitas vouentis, vel imbecillitas, necessitas, vel utilitas publica, vel priuata.

Munus in voto promissum non est dandum ei, cui est promissum si facta est dispensatio, vel commutatio.

Commutans votum, v g. peregrinationis, debet considerare qualitatem personæ, & expensas, quas in executione voti erat factururus, non computatis iis, quas domi erat factururus, & commutare expensas in opera pia, laborem vero in ieiunia vel orationes.

Si impedimentum pro executione voti est temporaneum, commutans solum potest concedere dilationem temporis.

Potest dispensari in voto sine consensu eius, cui factum est votum.

Qui

79 Quilibet simplex sacerdos potest in articulo mortis absolueret ab omni peccato, excommunicatione, & fractione voti, sed non potest dispensare, vel communicare vota.

Qui non habet ampliozem auctoritatem, quam commutandi, non potest dispensare, & qui habet dispensandi, tantum non potest commutare.

Mendicantes possunt dispensare in casu, in quo possunt episcopi: præter peregrinationem ultra duas diætas.

Post diploma vel bullam Papæ, in qua conceditur ut confessor possit dispensare, nisi confessor dispense, semper vota tenent.

Vota antiquorum ex vi pacti, obligant populum præsentem, sicut iuramenta.

80 Commutatio votorum ex vi cruciatæ, debet fieri in utilitatem ipsius cruciatæ, similiter & de iubilæis, &c. quando dicunt in utilitatem ipsius loci.

Qui vovet simplicem castitatem, & contrahit matrimonium, antequam consummet, tenetur ingredi religionem.

Qui vovet ingredi religionem, & fornicatur, non peccat contra votum, immo si contraxit matrim. & consummauit potest petere, & reddere debitum sine peccato, & sine aliqua alia dispensatione, non autem

fic, si vouerat simplicem castitatem. Immo contrahens, & consummans facit duo peccata.

Per cruciatam potest dispensari in voto post concessionem facta, sicut potest absolui de peccatis post concessionem commissis.

De Blasphemia.

HAeresis est discredere, blasphemia est 81
dicere corde, vel ore, vel scripto aliquid contumeliosum contra Deum, vel sanctos, vel tribuendo Deo quid illi non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel quod est Dei, dando creaturis, & est grauissimum peccatum, nec sine grauissima poenitentia debet absolui, & debet acriter corrigi blasphemus, etiam si emendatio non speretur, dummodo fiat sine proprio periculo.

Qui verba blasphemiae dicit, si attendat 81
quid verba significet. i. esse blasphemiam, & cum deliberatione dicit, etiam si iratus dicat vel iocose. p. m. si vero iratus non aduertit quod dicit, peccat venialiter. Verum si ex praua consuetudine illa dicat, si que aduertit non diceret, non peccat mortaliter.

Qui iniuriose Sanctos nominat aduertens, ut pudenda explicans etiam ioco, pec-

cat mortaliter, nō autem si corpūs vel sanguis Dei nominetur.

Qui simpliciter maledicit creaturæ irrationabili, peccat venialiter, si vero in quantum est creatura Dei, mortaliter.

87 Qui durante officio diuino, admoniti, admiscēt cantilenas turpes, & prophanas voce, vel instrumentis, p. m. nisi ignorantia excuset.

88 Fur qui est furatus aliquid, si interrogetur à iudice non competenti, vel non iudicē, an sit furatus tale quid, potest secunda conscientia respondere simpliciter, nō sum furatus, intelligendo intra se, in tali die, vel anno.

Iuramentū illicitum generaliter factū sine restrictione ligat pro tempore, quando actus erit licitus, vt qui generaliter sine causa iurat, nunquā intrare in talē domū, iuramentum est vana, sed si illa domus incipit habitari à muliere suspecta, cuius conuersationē tenetur ille evitare, iuramentū eum ligat pro tēpore illius habitationis, sed si iuramentū fuit restrictū ex natura verborū, vel ex causa ob quā fit, nō obligat vt qui iurat non intrare domū, donec mater eius ibi habitet, vel vt vitet bonam eius conuersationem, si deinde domus habitetur à muliere suspecta sibi iuramentum eum non ligat, licet si domum a-

dic

dit aliunde peccet.

De tertio præcepto, Sabbata sanctifices.

Cap. XIII.

De observatione festorum.

NOta, quod omnia festa Christianorū¹ etiam Dominici diei, sunt tantum de iure humano, & ideo non obligant tanto rigore quanto festa veteris legis, nec his præcipitur cultus interior meditandi, qui licet sit finis, tamen cum sit alius à re præcepta, non cadit sub præceptum, sed præcipitur cultus exterior, id est, audire missam cum proposito & attentione, & abstinere ab operibus seruilibus exterioribus.

In festis non omnia opera prohibentur,³ sed quæ propriè seruiantibus conueniunt, non autem communia seruis cum Dominis.

Septem operum genera in festis licite exercētur. Primo, ea quibus in diuino cultu Deo seruiamus. Secūdo, quibus spiritalia exercemus, vt docere verbo, & scripto. Tertio, quæ necessaria ad propriam salutē. Quarto, quæ ad salutem corporalem proximi. Quinto, quæ ad euitandum damnum imminens sibi, vel proximo. Sexto, quibus parantur cibi per cōsuetudinem Ecclesiæ. Septimo, piscari per consuetudinem.

Quinque opera non seruilia sunt. pro-

dit aliunde peccet.

De tertio præcepto, Sabbata sanctifices.

Cap. XIII.

De observatione festorum.

NOta, quod omnia festa Christianorū¹ etiam Dominici diei, sunt tantum de iure humano, & ideo non obligant tanto rigore quanto festa veteris legis, nec his præcipitur cultus interior meditandi, qui licet sit finis, tamen cum sit alius à re præcepta, non cadit sub præceptum, sed præcipitur cultus exterior, id est, audire missam cum proposito & attentione, & abstinere ab operibus seruilibus exterioribus.

In festis non omnia opera prohibentur,³ sed quæ propriè seruiantibus conueniunt, non autem communia seruis cum Dominis.

Septem operum genera in festis licite exercētur. Primo, ea quibus in diuino cultu Deo seruiamus. Secūdo, quibus spiritalia exercemus, vt docere verbo, & scripto. Tertio, quæ necessaria ad propriam salutē. Quarto, quæ ad salutem corporalem proximi. Quinto, quæ ad euitandum damnum imminens sibi, vel proximo. Sexto, quibus parantur cibi per cōsuetudinem Ecclesiæ. Septimo, piscari per consuetudinem.

Quinque opera non seruilia sunt. pro-

hibita iure canonico, Nundinæ, iudicium ciuile, vel criminale iuramentum, nisi pro pace, vel necessitate, omnis processus in iudicio, nisi pietas, vel necessitas urgeat.

- 4 Non omnia quæ possunt fieri ob necessitatem possunt fieri ob pietatem, vt sunt opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis diriguntur, in pietatem, opera vero quæ immediate tēdunt in cultum Dei, & eorum præambula, quæ dilationem nō patiuntur, possunt fieri.

- 5 Propositum & intentio principaliter lucrandi non facit opus ex suo genere non seruale, seruale.

Festa in singulis Regionibus quæ lex, vel consuetudo præscripta, vel constitutio Synodalis non abrogata præcipiunt, sunt obseruanda.

Festa sunt obseruanda secundum consuetudinem præscriptam. v. g. à media nocte ad mediam noctem, & eo modo, & tantum sunt obseruanda, quomodo, & quantum consuetudo illius regionis præcipit.

Aduena debet obseruare facta illius loci, vbi est, & non illa suæ patriæ, sic operarij externi. Sic non peccant qui in die festo suæ regionis audito sacro transeunt ad laborandum in alia regione, vbi festum non obseruatur: quia festum vbi te inuenit, obligat.

*Qui peccant mortaliter contra hoc
præceptum.*

Qui faciunt seruilia, vel illa quinque⁶ prohibita in diebus festis, nisi exiguitas excuset, vel licita cōsuetudo, vel necessitas spiritualis, vel corporalis salutis suæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi quod non potest præueniri, nec differri: sic excusantur agricolæ ob periculum, caupones, & qui vendunt ea, quæ conducunt festis, vt vinum, fructus, muliones mulis oneratis: sed non debent discedere domo, nisi audita missa, iter facientes audita missa. Item excoquētes vitrum, regulas, &c. Tonsores aperientes venas. Item subditi, & serui compulsi ab heris seruilia facere in festis, quæ nisi facerent in graue damnum personale vel reale inciderent, vxores, liberi, agricolæ compulsi, alioqui in damnum corporis vel reale inciderent, & possunt accipere stipendium, dummodo id nō fiat, vel præcipiatur in contemptum festi.

Qui vendit vel emit die festo consumendo in hoc multum temporis p.m.

Vbi est consuetudo præscripta, & nulla noua prohibitio in nundinis, potest fieri negotiatio.

Tondere barbam in die festo, non est

peccatum mort. ob paruitatem materiæ, & si adsit causa nec est veniale. Item piscari pisces, qui moram non patiuntur, dentur tamen eleemosynæ. Ecclesiæ viciniori. Itē licitum est molere in molendinis, vbi non est magna occupatio, non tamen in pistri- nis, excepta magna necessitate.

- 10 Qui laborat in diebus festis (audita mis-
sa) pro pauperibus, sed principaliter propter
aliquod commodum, vel amicitiam, vel
cognitionem, vel propter paupertatem,
sed non magnam. In maiori festo maior
causa requiritur.

Qui sine magna & vrgenti necessitate
accommodat pontes, vias.

Qui aliter se sustentare nequeunt, pos-
sunt laborare diebus festis audita missa,
dummodo euitent scandalum.

- 11 Non peccat qui diebus festis audita
missa venatur, etiam quæstus gratia.

- 12 Qui in die festo mittit iumenta onera-
ta pro vtilitate alterius diei festi, p. m. nisi
adsit necessitas, vel consuetudo, & non au-
dita missa, peccat mortaliter.

- 13 Licet facere in die festo opera non ser-
uilia, sed prohibita ob solam misericordiã,
sine necessitate, vt ferre iudicium rusticis
die festo.

- 14 Qui transcribit librum vel instrumen-
tum, & transcribendo componit librum

p.m. licet scribere non sit opus servile etiã oblacrum.

Scribere instrumentum de rebus, quæ licite fiunt die festo, vel pulsare organa, vel instrumenta, & cantare, siue ob quæstum, siue animi gratia non est peccatum.

Consilium dare, informare aduocatum etiam scripto legere quamcunque facultatem ob lucrũ die festo, non est peccatũ.

Excommunicatio de non violando festo, est intelligenda iuridice, vt nisi necessitas cogat, alioqui continet errorem intolerabilem. 15

Qui audita missa consumit dies festos in ludis licitis, vel choreis, vel vagando, non p.m. 16

Item necessitas indubitata excusat ab obseruatione festi sine licentia Episcopi. Immo contradicente Episcopo, modo euitetur scandalum, sicut excusat à iciunio. Nemo tenetur sub mortali contere se de peccato mort. die festo.

Qui missam nõ audit die festo, vel non cũ mediocri attentione, id est, quod spõte distrahitur in impediencia, peccat mort.

Qui obligatus non soluit suo tempore 18 horas canonicas, vel pœnitentiam iniunctam, peccat mortaliter.

Qui eo tempore, quando nullum aliud remediũ est suæ salutis, vel proximi,

Deum non orat, peccat mortaliter.

- 19 Qui inter missarum solemnia non offert cum possit, & est scandalum, & dat occasionem ne maior pars populi offerat, ubi est consuetudo antiqua, saltem à decē annis.

De III. præcepto honora patrem, & matrem. Item honora proximum.

Cap. XIII.

- 1 Differunt religio, pietas, obseruantia.
 2 Pater potest obligare filium ad peccatum mortale in re momenti, spectante ad suam potestatem.
 3 Sub nomine patris veniunt primario genitores, cognati, patria, amici, conseruantes, & secundario Gubernatores ecclesiastici, seculares, tutores, curatores, magistri pedagogi, & large oēs ab Adamo, qui quādo offenduntur, nō est circumstantia necessario dicenda, nisi sit pater, mater, vel superior habens potestatem super eos.
 4 Honor hic intelligitur in amando, obediendo, honorando, corde ore, opere. Item præceptum de diligendo proximum non hic numeratur, quia est origo sequentium præceptorum, sicut primum fuit origo præcedentium.
 6 Amor honestus proximi duplex, naturalis, & diuinus, qui vel est amicitia, vel concupiscentia.

Deum non orat, peccat mortaliter.

- 19 Qui inter missarum solemnia non offert cum possit, & est scandalum, & dat occasionem ne maior pars populi offerat, ubi est consuetudo antiqua, saltem à decē annis.

De III. præcepto honora patrem, & matrem. Item honora proximum.

Cap. XIII.

- 1 Differunt religio, pietas, obseruantia.
 2 Pater potest obligare filium ad peccatum mortale in re momenti, spectante ad suam potestatem.
 3 Sub nomine patris veniunt primario genitores, cognati, patria, amici, conseruantes, & secundario Gubernatores ecclesiastici, seculares, tutores, curatores, magistri pedagogi, & large oēs ab Adamo, qui quādo offenduntur, nō est circumstantia necessaria dicenda, nisi sit pater, mater, vel superior habens potestatem super eos.
 4 Honor hic intelligitur in amando, obediendo, honorando, corde ore, opere. Item præceptum de diligendo proximum non hic numeratur, quia est origo sequentium præceptorum, sicut primum fuit origo præcedentium.
 6 Amor honestus proximi duplex, naturalis, & diuinus, qui vel est amicitia, vel concupiscentia.

Tenemur in genere amare proximum 7
semper, & ad semper, nisi sit in inferno.

Item quando inimicus veniam postulat, 8
tenemur amare & ostendere illi signa a-
moris, saltem naturalis.

Item tenemur auxiliari quando est in 9
extrema necessitate (spirituali, nostri auxi-
lij, v. g. si baptizandus esset, vel admonen-
dus in necessitate tali. Item tenemur a-
more saltem naturali, auxiliari in extre-
ma necessitate temporali.

Commendatur hic modus dicendi: 10
Dominus te sanctum faciat, sicut opposi-
tum damnatur.

*Qui filij peccent mortaliter non ho-
norando parentes.*

Qui graviter odit, vel graue damnum 11
desiderat parentibus, peccat mortali-
ter, & est circumstantia necessario confi-
tenda.

Qui eos semper toto aspectu intuetur,
& licet in corde diligat, tamen semper sic
aspere alloquitur ac si odisset, vel raro si-
gna amoris ostendit, pec. mor. quia sunt
etiam ore honorandi.

Qui non vult obedire in pertinētibus ad 12
gubernationem domus, vel rei familiaris.
p. m. nisi ex incogitantia, & absque contē-
ptu & obstinatione id fiat, in aliis vero nō
obedire, non est peccatum mortale.

Qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, vel salutem animi, ut fugiat scādala, ludos prohibitos, meretrices, & huiusmodi, p. m.

Qui parentes percutit etiam leuiter, vel iniuriis afficit deliberate, ut merito eos prouocet ad iracundiam notabilem, p. m.

Qui ex animo maledicit parētib⁹ mortuis, vel uiuis, p. m. si ore tenus, uenialiter.

Qui accusat parentes alicuius criminis nisi sit hæresis, vel proditio Regis, vel Reipublicæ, peccat mortaliter.

Qui putat sibi dedecus esse, haberi pro filio talium parentum, & hoc ex contemptu, p. m. aliter, si ex incommodo, non.

Qui desiderat mortem parentis ob hæreditatem, vel parentes captiuos non redimit, vel insanos nō curat vel testari prohibetur, vel auertit, ne restituant, p. m.

13 Qui parentibus in graui necessitate non subuenit ex propriis, si parentes non habent propria, vel officium, quo possint sibi prouidere, dummodo tale officium non sit suo statui dedecori, aliter non tenetur ex propriis.

14 Qui parentibus in extrema necessitate constitutis, & illius ope egentibus, ingreditur religionem, vel ingressus & non professus non egreditur, si uerisimiliter potest subuenire. p. m. In necessitate uero non
extre

extrema, sed tali quæ obliget filium, ad eis subleuandum, si ingreditur, peccat, si est ingressus, & professus non tenetur egredi, sed in religione adiuuare quantum potest. adde, si necessitas hæc præcessit ingressum, & non nisi cum egressu potest subleuari, tenetur egredi.

Filius nolens accipere vxorem, quam pater præcipit, vt sopiantur periculose inimicitia, vel accipiens indignam se, sine consensu patris, vel sine rationabili causa, vel tali, quæ coram Deo, iusta illi videatur. p. m. Idem de filia nubente, sed nõ potest exhæreditari.

Filius non restituens vsuras inuentas in hæreditate paterna. p. m. 16

Filius ex auaritia, vel negligentia, diu differens soluere debita, & legata testamenti paterni.

Parentes notabiliter negligentes providere necessitati spiritali, vel corporali filiorum, nulla causa impediente.

Mater sine causa proprio lacte filium non nutriens, peccat venialiter, notabiliter negligens eligere bonam nutricem, & providere vsque ad triennium necessaria, p. m. post triennium spectat ad patrem si potest.

Parentes, qui ob auaritiã exponunt filios ad hospitalia pauperum vel in locis publicis, vel priuatis. p. m. Qui nolunt filias etiam spurias

spurias dotare cum possint, peccant mortaliter.

Parentes qui reuocant sine causa, uota filiorum facta eorum bona uenia, peccant mortaliter.

Parentes, qui dolo, uel vi reuocant filiū à religione, quam in sufficienti ætate fuerat ingressus, peccant mortaliter.

Parentes, qui post uotum filiorum in ætate discretionis factum continentia, uel religionis consulunt, uel cogunt eos ad cōiugem eligendam.

Qui filium donis, uel minis cogunt intrare religionem, excommunicantur à Concilio Tridentino sess. 25. ca. 8. Similiter qui impediunt.

- 18 Parentes permittentes filiabus amatores ob malum finem, uel à probabiliter suspensis sodalitiis, v.g. aliquarū fœminarū, eas non separantes, peccant mortaliter.

Qui non reprehendit filium turpem uitam agentem, uel utentem iocis, & irritamentis ad inducendum aliquem ad peccatum mortale, peccat mortaliter.

Permittentes sponis actus, uel tactus impudicos, peccant mortaliter. Ideo non permittendum, ut soli in secreto conuersentur.

Oscula, & amplexus ob solam delectationē, inde percipiendā, sunt licita sponis.

Mari

Maritus præcipiens vxori contra ali- 19
quod præceptum diuinum, vel ecclesiasti-
cū obligās ad mortale, peccat mortaliter.

Maritus atrociter, & supra modū per-
cutiens vxorem, cum nec seruum ita per-
cutere debeat, peccat mortaliter.

Maritus, qui causa iniuriandi, vel infamandi notabiliter deliberate vxorem, profert aliquod verbum, licet ex natura sua minimè iniurium, vel si sine animo infamandi, vel iniuriandi, & profert verbū sua natura aptum ad infamandum cum periculo probabili infamiae, vel ex quo sequatur infamia, peccat mortaliter.

Vxor notabiliter inobediens in regimine domus, & familiae, & bonorum morū, peccat mortaliter.

Vxor nolens sequi maritum alio mi- 20
grantem peccat mortaliter, nisi pactum præcesserit, ne maritus alio migraret, nisi superuenit iusta necessitas, vt morbus, vel capitalis inimicitia, nec tenetur sequi maritum vagabundum, si antequam coniungeretur non erat vagabūdas, vel hoc mulier nesciebat, nec si vir ob turpem causam vagatur, vel ipsa exponetur periculo peccati, vel mortis.

Vxor iracunde, vel litigiose prouocans maritum ad culpam mortalem, id sciens, vel scire debens.

Vxor contemnens præstare debitam subiectionem viro, vel eius iustum præceptum non implet. v. g. vt exuat superflua, commutat mores incompositos, p. m. si vero sit sine contemptu, non semper est peccatum mortale.

Qui Domini erga famulos, & seruos, vel subditi erga superiores peccent mortaliter.

21 **D**omini negligentes notabiliter ea, quæ pertinent ad conscientiam suorum seruorum vel famulorū, vt. v. g. Christiane viuant, ne assuescant iuramentis, vt seruent præcepta Dei, & Ecclesiæ, non curantes eis suo tempore extremam vactionem, vel confirmationem, p. m.

Dominus habens neophytam, & non docēs per se vel per aliū doctrinā Christianā, & qualiter vitam agere teneatur p. m.

Dominus notabiliter negligens nosse peccata manifesta seruorum, & famulorū, vt corrigat, & incorrigibilem verbis, vel pœna, è domo eiiciat, vel ei necessaria neget, si sic fuerit spe correctionis, sin minus retineat, p. m.

Dominus prohibens, non dico non consentiens, seruis concubinariis ducere vxorē: diffusius de hoc in materia de matrimonio.

22 Subditus notabiliter contemnēs supe-

riores, vel denegans eis notabilem, & debitum honorem, licet sint dyſcoli, & mali, peccat mortaliter.

Leges iuſtas ſuperiorum violans, putans neminem in alium poteſtatē habere, p. m. & eſt hæreticus: ſi vero violat, quia non vult ſe ſubmittere, eſt peccatum inobediētiæ, ſi ob alias cauſas, poteſt eſſe peccatum mortale vel veniale.

Qui peccent circa dilectionem proximi.

Qui nec ſe, nec proximū amat amore charitatiuo, id eſt, propter Deum, vel ²³ vt capaces alterius vitæ, vel in tēpore extremæ neceſſitatis amore naturali.

Qui excludit aliquem à communionē generali ſuarum orationum.

Qui habuit animum non diligendi, vel ſubueniendi alicui, caſu, quo hoc eſſet ei neceſſarium ad ſalutem.

Qui amat aliquod creatum pluſquam ſuam animam, vel ſuum corpus pluſquam animam proximi, vel bona temporalia, & fortunæ, ſeu honores, pluſquam ſuū corpus, vel proximi, ita vt non opituletur in neceſſitate, in amore enim debitus ordo eſt ſeruādis puta vt firmius amemus Deū, hoc eſt, pluſis faciamus, & ſi non intentione ſeu feruentius, deinde cætera.

Qui tantum amat aliquod creatum, vt ²⁴ ſit pa

fit paratus Deum mort. offendere animo vel opere.

Qui optat vt aliquis mortaliter peccet, vel damnationem aeternam incurrat, vel ad hoc Deum oret, vel hoc animo malo dicat, vel excommunicationem procuret, eo animo, vt si rem non restituat, damnetur, & alia huiusmodi.

Qui non reprehendit, aut non denunciat proximum cum debet, aut aliter quã debet, p. m.

- 15 Quilibet offensus tenetur relinquere odium & rancorem malum nulla facta satisfactione Non tenetur dimittere rancorem bonum i. quo quis appetit vt delictum per Iudicem castigetur, immo aliquando illum tenetur concipere, nec tenetur condonare satisfactionem iniuriæ, & aliqui non possunt condonare etiam si velint, non tenetur eum alloqui vel signa amoris ostendere, nisi in tempore necessitatis. Item qui prius offendit, vel grauius offendit, debet prius reconciliationẽ petere.
- 16 Qui se exponit periculo peccandi mortaliter, vel qui dubitat de aliquo an sit m. & committit, vel qui omisit confiteri, vel qui facit contra conscientiam distantem in particulari, & indiuiduo, p. m.
- 17 Qui sine verecundia, incommodo, dedecore, potest impedire ne quis peccet mortali

taliter, & non impedit, nisi permittat eum cadere in maius scelus, vt mox apertius corrigatur: sunt & alij casus liciti de quibus infra c. 24. nu. 16.

Qui aliis fuit causa peccandi mortali- 28
ter consilio, ope, fauore, non peccat, cū iusta causa aliquid petit, licet putet futurā occasionem hanc petitionem ei peccandi, vt qui in necessitate ab vsurario petit mutuum non peccat secus si sine necessitate à sacerdote iniquo petat filiū baptizari, petit n. rem licitam modo illicito.

Qui facit vel dicit aliquid, quod de se nō est mortale, sed tamen dicit cum intentione inducendi alterum ad mort. p. m. Immo si sine intentione tali facit aliquid in tali loco, & coram talibus, sufficiens arbitrio boni viri, ad inducendum ad mort. pec. mort. & si res de se erat. pec. mort. debet etiam confiteri circumstantiā scandali.

Qui ex mera voluntate absque necessi- 30
tate vel vtilitate aliquid facit, quod credit allesturū proximum ad mortale, pec. mort. vt femina quæ sine causa se exhibet videndam illi, quem scit de facili concupiturum, etiam si ipsa non intendat hoc, pec. excusatur tamen multis causis, vt de inurbanitatis arguatur, &c. Sed quid nā dicendam sit de femina, quæ propter inanem gloriam se fucat, infra c. 16. num. 23.

- 31 Qui absque causa necessaria, vel utili vititur familiari consuetudine mulieris suspectæ, aduertens scandalū aliorum, & cōtemnens, pec mortaliter, etiā si ipse sit sine mala cogitatione. Itē qui frequentat moniales cum scandalo, & murmuratione populi. Itē qui domi suæ retinet cognatā siue extraneam, de qua alij male suspicantur.
- 32 Qui dat alteri occasionē peccandi, id est, scādalu actiuū mortiferū, id est, occasionē quæ datur pro pec. mort. aut cū intentione principali, vel minus principali inducendi illū ad peccatū mort. aut ad id adiuuando, vel contēnendo salutē spirituale proximi, aut ad id saltē interpretatiue cōsentiendo: ex hac definitione multi casus soluūtur, in quibus datur talis occasio, & pec. mort. vt qui corā aliquo mortaliter peccat. Itē qui intētiōne principali inducēdi aliquā personā ad p. m. dat eleemosynā, alloquitur, inuisit, docet, cōsulit, vel id facit nutu, blādimētis, tactu, obsequio, munere. Itē q̄ facit,
- 36 vel reficit idola vel tēpla Paganis, Hebræis, Turcis, Hæreticis, vel aliquid facit cuius principali⁹ vsus est p. m. Itē qui audita missa alios, qui missā nō audierint, detinēt sono, iocis, choreis, ludis, spectaculis, & aliis occasionibus tēpore missarū, p. m. ex eo solo quod paruipēdant salutē spirituale proximorū, dicentes nil sua referre cū ipsi audie

dierint sacrum. Item qui vel quæ se ostendunt ita vt pudenda per subtile velum videantur, hoc enim communiter ex natura inducit ad pec. mort. nisi iusta causa, id est, 37 infirmitatis excuset. Item qui sponte fit obuiam personæ, quam scit casuram in concupiscentiam mortiferam, vel iram, licet sine intentione vt illa peccet hoc faciat.

Non peccat mortaliter mulier, quæ sine intentione, & contemptu mortifero ita se ornat, vt credat aliquem ex populo casurum in concupiscentiam, vel iram, nesciens aliquem in particulari, vel non aduertens, vel si sciat aliquem, tamen intelligit illum ex malitia, praua consuetudine, & habitu peccare, & sic nec est pec. mort. credere aliquem indeterminatum in Ciuitate vel Monasterio esse malum.

Excusantur à mortali securæ, & alij qui dant magnam occasionem ridendi, edendi, bibendi, vestiendi, loquendi, modo ista nimietas non attingat culpam mort.

Excusatur vir, vel mulier q̄ dicit aut facit vt ad morē vanū vel ad veniale alliciat, vt qui blanditur, videt, alloquitur fœminam, nō vt eā moueat in copulā carnalē, in tact⁹ vel motus ad delectationē, sed vt illa delectetur suo colloquio, aspectu, ornatu, & amet sine fine vel delectatione m. licet hoc periculosum, sit.

Accommodare arma, vel vendere pigmenta, cartas lusorias talos, de se non est malum, sed aliquando potest esse peccatum mortale.

Qui imperant, consulunt, precantur ad hoc ut peccent v. g. percutiant, occidant, fornicentur, si fiat tantum ad tentandum illorum virtutem sine animo ut faciant ea. Immo displiceret si facerent peccatum mortaliter, tamen potest quis parato offerre occasionem peccandi, ut mox fructuosius corrigatur, ut supra dixi, sed non inducere eum ad peccandum.

Non peccat qui a parato ex sua malicia ad peccandum, petit rem ex se bonam, quæ tamen est materia, qua ille exercet peccatum, sed peccat si petit, ut peccet, vel rem, quæ ex se est peccatum. Ut non peccat, qui petit mutuum ab usurario dante cum usura, sed peccat si petit ad usuram: sic qui petit ab infideli, ut iuret, non peccat, sed si petit, ut iuret per suos Deos peccat.

Non peccat, qui deponit suam pecuniam ad usurarium habentem propriam pecuniam ad usuras, sed peccat si deponat apud non habentem.

Non peccat, qui hominem deliberatum ad committendum maius peccatum inducit ad minus, v. g. si vult occidere, ut tantum percutiat, si adulterari, ut fornicetur.

Petens quod in se bonum est ab eo, qui potest bene facere, sed scit illum peccaturum

ex malitia, non peccat, si sit sine contemptu salutis proximi, & sine consensu, & auxilio ad hoc.

Inducens peccatorem sacerdotem ad celebrandum, quem scit non poenitutum, si non est notoriè excommunicatus, & suspensus, vel est paratus, & obligatus, & ex malitia peccat, non peccat mortaliter, nisi fiat cū cōtēptu eius salutis, & malo animo.

Non peccat qui petit administrationē iustitiæ, vel iustam gratiam à tyranno iniuste occupante Rempublicam. Caietanus in summula ver. Tyrannus.

Qui introducit mulierem religioso, vel iuveni ad tentandam castitatem, seu qui sollicitat, vel petit ad tentandam respon- 42
sionem, licet sine animo peccandi, peccat mort. nisi ex qualitate personarum, sine, & modo eliciatur circumstantia moderans vim verborum inductiuam ad p.

Non peccat mort. qui tangit amore honesto, & iocoso sine mala intentione pe-
ctus mulieris, mammillas, manum premit, pedem tangit: Immo ubi mos est, amplectitur, osculatur, licet vterque sit iuuenis, dummodo non sit aspectus, vel tactus partium oblectandarum.

Nō peccat qui erigit studia doctorū, &c. 43
licet ibi multa peccata fiant. cōtr. Viuelef.

Artifices, quorum opera ad vsum bonum.

num vel malum sunt, vel ut plurimum ad p.v. & pigmenta, collatia, mammillaria, &c. non peccant mor. & possunt absolui, quod de monialibus est dicendū, etiā si maior pars illis operib. male moraliter utatur.

44 Qui instituunt sole mnes orationes, nū-
dinas, nuptias publica conuiuia, in quibus aliqui peccant mortaliter, non peccant mortaliter.

Qui propter scandalum iniustum, omittit opus debitum sub peccato mortali, pec. mort. Immo nec debent omitti opera perfectionis: & si scandalum est ex imbecillitate, est prius satisfaciendum propter scandalum, & si aliquando bona opera sunt omittere: tamen non licet cōmittere pec. veniale propter quodcūque bonū: Itē qui ob iustam causam occultam non ieiunat in die præcepto, &c. & non satisfacit scādalo ignorantium, peccat mortaliter.

45 Qui dolo, vi, aut fraude nocuit alicui in bonis animæ, inducendo eū ignorantē, aut coactū ad peccatū mortale, debet eum inducere ad pœnitentiā, & ad opera meritoria, impetrando per se, vel alium à Deo illius conuersionē, non manifestando peccatum occultum aliter peccat mortaliter;

De V. præcepto, Non occides. Cap. XV.

1 **H**Oc præceptum includit quodcūq;
damnum corporale, non solum ab actu

num vel malum sunt, vel ut plurimum ad p.v. & pigmenta, collatia, mammillaria, &c. non peccant mor. & possunt absolui, quod de monialibus est dicendū, etiā si maior pars illis operib. male moraliter utatur.

44 Qui instituunt sole mnes orationes, nū-
dinas, nuptias publica conuiuia, in quibus aliqui peccant mortaliter, non peccant mortaliter.

Qui propter scandalum iniustum, omittit opus debitum sub peccato mortali, pec. mort. Immo nec debent omitti opera perfectionis: & si scandalum est ex imbecillitate, est prius satisfaciendum propter scandalum, & si aliquando bona opera sunt omissenda: tamen non licet cōmittere pec. veniale propter quodcūque bonū: Itē qui ob iustam causam occultam non ieiunat in die præcepto, &c. & non satisfacit scādalo ignorantium, peccat mortaliter.

45 Qui dolo, vi, aut fraude nocuit alicui in bonis animæ, inducendo eū ignorantē, aut coactū ad peccatū mortale, debet eum inducere ad pœnitentiā, & ad opera meritoria, impetrando per se, vel alium à Deo illius conuersionē, non manifestando peccatum occultum aliter peccat mortaliter;

De V. præcepto, Non occides. Cap. XV.

1 **H**Oc præceptum includit quodcūq;
damnum corporale, non solum ab actu

actu exteriori illarum, sed ab animo.

Potest quis licite occidere, Primo aucto-
ritate Iudicis Secundo in bello iusto, & pu-
blico. Tertio ad defensionem propriæ vi-
tæ. Quarto, quando aliter rem suam tueri
nō pōt, extra extremā necessitatem proxi-
mi. Quinto, in defensionē proximi. In tertio
casu nec pec. nec est irregularis. In reliquis
& si non peccat, tamen est irregularis. In
tribus ultimis casibus debet tantum intē-
dere defensionem sui, rerum suarum, &
proximi, licet inde mors aggressoris sub-
sequatur. Sed verius cum toto hoc potest
cum moderamine inculpatae tutelæ in-
tendere mortem, si aliter se sua, & honorē
magnum defendere non potest. v. g. non
tenetur quis fugere cum suo dedecore, &
potest quis inimicum occidere, si aliter nō
potest euitare alapam. Quare vxor potest
occidere virum parantem illi necessario
mortem, cum aliter euadere non possit,
sed vit occidens, vel præparans occidere
vzorem in adulterio deprehensam, p. m.

*Qui pec. est mortaliter contra hoc
præceptum.*

Qui iniuste occidit, mutilat, vel notabi-
liter ferit, percutit, vel aliquid horū
vult procurare, & delectatur fecisse, p. m.

Qui furē diurnū, vel nocturnū occidit,
cum aliter se & sua defendere possit. p. m.

Qui occidit aliquem ad defendendum suam castitatem, quam cum suo honore aliter, id est fugiendo vel clamando poterat defendere.

6 Qui præter intentionem aliquem casualiter occidit, non adhibendo diligentiam quam mediocriter prudentes in similibus casibus solent adhibere p. m. Siue opus sit licitum siue illicitum nihil facit ad p. m. sed facit ad irregularitatem.

7 Qui illicite aliquid egit, quod est causa & via ad homicidium propter necessariam sui defensionem. p. m. & est homicida, ut qui intendit etiam tantum percutere hominem, & occidit, & adulter inuentus cum adultera occidens virum volentem ipsum occidere p. m. & est irregularis de quo. c. 17. nu. 2, 8.

8 Qui damnatus ad mortem occidit ministrum iustitiæ, ut se liberet. p. m.

Qui deliberate ne pusillanimis habeatur, vel ob nimiam audaciam, exponit se periculo amittendi vitam, vel membrum aliquod, vel partem notabilem membri, vel infert damnum notabile personæ proximi, loco, tempore, vel modo indebito p. m. Non idem dicendum est de latrone qui furatur: vide infra nu. 24. litera A.

9 Qui vitit ut aliquo ioco, cum periculo probabili vitæ suæ p. m. sed possunt saluari, qui practici super funes ambulant, vel qui

qui venenum ad theriacam comprobendam sumunt, post experimentum factum in animalibus.

Qui duellum illicitum, vel iocum prohibicum, unde ut plurimum cædes, vel vulnera reportantur, aggreditur, vel aliquem indaxit, vel non impedit cum posset, p. m. De duellis vide supra c. 11. nu. 4. & Concilium Tridentinum sess. 25. c. 9. est etiam bulla Gregorij xij.

Spectatores horum ludorum prohibitorum cum omni voluptate, & consensu deliberato quod fierent, vel quorum præsentia est causa ut tales ludi fierent, vel sacerdos vel monach⁹ propter scâdalû. p. m. ¹⁰

Qui deliberate mortem alicuius optat, ut beneficio aut officio succedat, vel ne castigetur vel aduertenter delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, unde sibi aliqua vtilitas possit provenire. p. m. & delectari propter bonum & vtilitatem de morte ortam, & non propter mortem non est p.

Licet sine peccato optare mortem, vel morbum, vel iacturam honorum alicui, propter respectum honestam. v. g. ut conuertatur, vel ne grauius peccet, & desiderare mortem inimicis, & hæreticis ut Christianismus liberetur à Tyrannide, si non se conuertant: sic inimicis Christianis

iniuste non persequentibus, si commodius non possumus liberari.

- 11 **Qui** deliberato animo sibi mortem, vel membri mutilationem optat præ ira, impatientia, dedecore, paupertate, vel alio infortunio: & clericus seu monachus, si ob id sibi manus iniecit, alapis, pectoris tunfione excommunicationem incurrit, non autem si zelo deuotionis id faciat. nec similis est percussio qua sibi licite potest inferre, & non ab alio tolerare, vt ob mortem carorum cedere se alapis, vellere barbam.

- 12 **Qui** habet animum se offerendi vel se offert martyrio principaliter ob vitæ suæ rædium, non ob amorem fidei: p.m.

Qui sciens, & aduertens vult decurtare vel decurtat vitam abstinentiis, indiscretis, licet absque intentione abbreviandi eam, sed vt magis Deo satisfaciatur. p.mor. secus si probabiliter existimat eas non esse indiscretas.

Qui propter aliquod infortunium, cupit se nunquam natum fuisse. **Qui** iniuste coniecit, vel est causa conieciendi in carcerem aliquem, p. & tenetur ad damnum.

- 13 **Qui** ægrotus, vel sanus comedit, vel bibit, vel aliis dedit ad comedendum, vel bibendum, sciens, vel scire debens damnum euenturum, pec. mort. si exiguum damnum videtur, v.

Mater vel nutrix, quæ renellum puerū in lecto suo collocat, cum periculo probabili suffocandi, siue suffocetur siue non, peccat mort. secus si sine periculo.

Qui vel quæ mulierem grauidam ita¹⁴ afficit, vt periculo probabili abortus eam exposuerit pec. mort. similiter etiam mulier, quæ siue cum animo, siue sine animo abortus exponit se periculo probabili abortus, pec. mor.

Qui petit bellam, sciens esse iniustum, ¹⁵ saltem ex parte sui Ducis, vel intuitu solius stipendij siue bellum sit iustum, siue iniustū non attendens, pec. mor. Subditus iussus ire ad bellū, & si nil cogitet, vel præmeditetur, tamen debet credere esse iustum, aliter peccat eundo.

Si cum animo principali occidendi inimicum in bello iusto, vel perdendi eius bona, p. mor. sed nō tenetur ad restitutionē.

Qui vult condemnare in aliqua re no¹⁶ tabili aliquem iniuste, vel condemnatum si potest non liberat, vel inuaso ab inimicis, si sine periculo suo possit nō subuenit, peccat mortaliter.

Qui pōt aliquē liberare ab iniusta morte, vel infamia, testimonio, & non testificatur etiā non requisitus, vel saltem nō facit quantum in se est, peccat mortaliter, nisi id audierit in confessione, tum enim
non

non debet loqui.

- 17 Nemo tenetur se offerre ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnetur etiam pro liberando accusatore nisi astrictus à Iudice iuridice, & nisi accusator obligatus in conscientia accusauerit.

Qui dedit testimonium falsum, debet illud reuocare, & accusatum liberare, etiam in periculo propriæ vitæ. Occisor nō tenetur se prodere.

Qui affectus iniuria non prohibet cognatos, vel amicos volentes se vindicare, & in omnibus his casibus, qui concurrit nouem illis modis c. 14. nu. 12. imperando, laudando, &c. & non impediendo cū possit, & teneatur id facere.

- 18 Torneamenta, & ludus taurorum prohibentur, ex extrauaganti Pij V. excōmunicantur nisi sint moderata, & cum tutela.

*Ad quid teneatur qui alium occidit,
aut percutit.*

- 21 **Q**ui iniuste occidit hominem liberū, vel ferit, ad nil tenetur pro deformitate, vel cicatrice relicta, vel pro morte, sed tenetur ad impensas, ad stipendia quæ sanus lucratus fuisset per totam vitam, & ad ea quæ in se medicando impedit, antequā obiret, ad damna filiorū vxoris, &c. ad funeralia debita suæ conditioni infra nu. 16. nec tenetur vinculis, vel morti inferenda; se

dæ, se ipsum offerre, etiam si id salubre esset, sed debet patienter perferre mortem illatam per leges. Nec necesse est satisfacere, & restituere vitâ operibus spiritualibus aliquo modo æquivalentibus, sed sat est heredibus dare tantû, quantû ille viuis suo labore, & lucrari poterat secundû iura 50. aureos: & sic magis tenetur restituere qui artificem interfecit, quam qui nobile, licet hoc maius esset peccatû. Idẽ dicendû de excedere debitû modû defensionis. n. 17.

Latro vel homicida punitus à Iudice, tenetur etiam restituere damnum parti, si 15 pars ultra satisfactionem factam Reipublicæ vellet sibi satisfieri, & hæredes homicidæ tenentur parti.

Miles tẽpore belli acceptâs singularia certamina, principaliter ad ostẽdendas vires, vel artes pugnandi, vel ob vanâ gloriã, p. sed si principaliter ad victoriam exercitus, proponendo honorẽ, reputationem, & fortitudinem sui exercitus, non peccat.

De VI. præcepto, Non mœchaberis.

Cap. XVI.

Ignorantia, vel putare non esse peccatû 1
coire contra matrimonium, non excusat à peccato. Immo asserere simplicem fornicationem non esse peccatum, est hæreticum. Voluntas, & consensus, etiam coactus metu, minis mortis, pudore infamię,

dæ, se ipsum offerre, etiam si id salubre esset, sed debet patienter perferre mortem illatam per leges. Nec necesse est satisfacere, & restituere vitâ operibus spiritualibus aliquo modo æquivalentibus, sed sat est heredibus dare tantû, quantû ille viuis suo labore, & lucrari poterat secundû iura 50. aureos: & sic magis tenetur restituere qui artificem interfecit, quam qui nobile, licet hoc maius esset peccatû. Idẽ dicendû de excedere debitû modû defensionis. n. 17.

Latro vel homicida punitus à Iudice, tenetur etiam restituere damnum parti, si 15 pars ultra satisfactionem factam Reipublicæ vellet sibi satisfieri, & hæredes homicidæ tenentur parti.

Miles tẽpore belli acceptâs singularia certamina, principaliter ad ostẽdendas vires, vel artes pugnandi, vel ob vanâ gloriã, p. sed si principaliter ad victoriam exercitus, proponendo honorẽ, reputationem, & fortitudinem sui exercitus, non peccat.

De VI. præcepto, Non mœchaberis.

Cap. XVI.

Ignorantia, vel putare non esse peccatû 1
coire contra matrimonium, non excusat à peccato. Immo asserere simplicem fornicationem non esse peccatum, est hæreticum. Voluntas, & consensus, etiam coactus metu, minis mortis, pudore infamię,

82 DE VI. præcep. Non Mœchab. Ca. XVI.
vociferetur, est peccatum mortale.

Vis absoluta, & coactio ad fornicandum sine consensu voluntatis, licet aliquam delectationem accipiat de ipso actu, dummodo non cooperetur neque in ipsum actum, neque in delectationem consentiat, excusat à peccato, & amissione virginitatis ex D. Luca. Unde nec tenetur manus iniicere in corruptorem, nec clamore se defendere.

2. In hoc 6. præcepto includo decimum præceptum.

Species luxuriæ vniuersaliores sunt sex.

Fornicatio, inter solutos omni vinculo.

Adulterium, cum alter est coniugatus.

Incestus, ad quem reducitur sacrilegium inter cognatos, affines, & spirituales, professos, ordinatos ordine sacro, vel peccatum factam in loco sacro.

Stuprum, quando mulier est virgo, nec refert de viro, an sit virgo.

Raptus, quando rapitur extra domum quamvis post copulam in uxorem, eam velit ducere aut violenter extorquetur copula, siue illa sit virgo siue non.

Contra naturam, in alio vase, vel femina cum femina, vel vir cum viro, vel cum bruto, vel mollicies, num. 6.

Monasterium, & dormitorium Monachorum non est ita locus sacer, ut peccatum in eo commissum sit sacrilegium.

Monialis

Monialis quæ ante professionem fornicata est, vel volūtariè se polluit, si absque dispensatione saltē Episcopi, vel honesta cautela velum consecrationis suscipit, peccat.

Qui committit incestum cum cognato, debet in confessione explicare gradum consanguinitatis, in quo erant coniuncti. Periculosum est tã confessario, quã poenitenti immorari in minutis interrogationibus huius materiæ, sed quã citissimè debet se expedire sacerdos, petendo solū necessaria, non descendendo ad nimis particularia, & cum hac occasione petat simul ea quæ pertinent ad decimum præceptū.

Qui peccat mortaliter circa hoc præceptum.

Qui rem habet extra matrimonium, & debet confiteri numerū, & species. 5
Tantum quis peccat cum vna persona decies habita copula quantum cum decem separatis eiusdem qualitatis.

Qui procurat pollutionē, aut cui postquam euenit placet, vel qui potest, & debet, & nō impedit, aut quia se exponit probabili periculo, vt eueniat, etiã propter exonerandam naturam, peccat, & si adest desiderium alicuius personę non solum est mollicies, sed est etiã alia luxurię species.

Pollutio contra voluntatem, quæ impediri non potest, nō est peccatū, vt est illa quæ euenit dormienti, patienti fluxum semi 7

feminis, vel patienti violentum tactum alicuius, cui non consentit. Item pollutio quam quis potest impedire, sed non debet, si non consentit non est peccatum, ut operans qui polluitur si non cessat ab opere non peccat, ut concionator, doctor, disputator, confessores, qui dum student, vel exercent suum munus polluantur, non tenentur cessare: similiter qui alloquitur fœminas honestè. Idem dicendum de veredario seu cursore: verum hi omnes, probabiliter credant se consensuros pollutioni, debent cessare ab opere.

Desiderare pollutionem in somno naturaliter ut leuetur natura nulla adhibita causa, non est peccat. sic complacere sibi de præterita pollutione ob sanitatis finem, sed non procurare, quia non omne, quod possum desiderare, possum procurare, ut mortem, nec omne volitum est voluntarium.

Comedere nimis, vel calida ut gulæ satisfaciatur, non ut sequatur pollutio, licet deinde sequatur non est p. sed peccat qui se ita accommodat in lecto, ut sequatur pollutio data opera.

Pollutio, quæ incipit in somno cum finitur in vigilia, si voluntas superior, & rationalis deliberata non consentiat, non est p. m. licet sensualitas de ea delectetur.

Immo

Immo neque si incipiat postquam est semi-pergefactus, nisi cum consensu deliberatæ voluntatis perficiatur, quia ad p. m. requiritur iudicium integrum.

Complacentia de præterita, vel desiderium de futura pollutione ad sedandas tentationes carnis, dummodo non procurer, non est p. secus si complacet deliberare ob delectationem carnis, quæ inde sequitur.

Comedere aliquid, unde putet euenturam pollutionem, modo in hunc finem non comedat, non p. m. licet ad satisfactionem gulæ comedat.

Qui rem habet cū aliqua, & procurat, ut non concipiat, vel ita coit, ut non possit concipere, p. contra naturam, & si uterque consentit, uterque peccat.

Qui morose delectatur de copula explicite. i. consentiendo deliberate in delectatione, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate vel tacite. i. aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit vel nititur expellere, nisi iusta causa excuset ab expulsionem, p. m. & toties peccat, quoties mente delectatur, vel separatim, & sunt circumstantiæ confitendæ, quia mutant speciem.

Delectatio præsens de cogitatione copulæ cum illa, quâ habiturus est in vxorē

quando erit vxor, est p.m. quia licet delectari de spe concepta habendi illam, sed non licet deliberare admittere delectationem carnalem, quæ inde nascetur, quia talis delectatio non esset conditionalis & futura, sed præsens, & absoluta.

- 10 Qui, vel quæ vidua deliberate implicite, vel explicite, morose delectatur ex memoria copulæ præteritæ, vt supra dixi. c. 11. n. 14. p.m. licet tamen viduis, reminisci copulas præteritas, & delectationes inde habitas, & gaudere, quod eas habuerit, & desiderare eas si qua ratione fieri potest, sed non in præsentiarum delectari ex hac memoria. Idem potest dici de coniugatis respectu copulæ præteritæ, vel futuræ.

- 11 Qui vult tangere, vel tangit, amplectitur, vel osculatur animo deliberato implicite, vel explicite fruendi delectatione carnali nata ex tali actu, licet tactus de se non sit impudicus, vel tangat futuram coniugem non desponsatam, pec. mor. tantum licet hæc facere ad se delectandum honeste ob honestum amorem, vel ad urbanitatem, vel ad laudandum Deum, qui tam pulchra fecit, modo non se exponat periculo.

Videre, & alloqui ob solam curiositatem cognoscendi, cuius pulchritudinis sit, vel quo incessu, vel gestu sit, & oblectare
 se deli

se deliberate vidēdo, & alloquendo huiusmodi creaturam formosam, & eius res nouas, & pompofā sine intentione mala, & carnali delectatione, p. v. tantum.

Qui tantum sponsalia contraxerunt de futuro possunt se osculari, amplecti, & tāgere se tactibus qui de se non sunt impudici, & frui voluptate quæ ex his oritur, sine tamen ampliori voluntate. i. copula, & probabili periculo pollutionis, & sine tactu veterum, quia isti de se sunt impudici.

Qui petit aliquem locum præsertim Ecclesiam, vt videat, & concupiscat mor. feminas, vel qui promittit, dat, vel recipit epistolas, vel munuscula, licet parua hac intentione, pec. m.

Qui quærit diuinatrices, vel maleficas ad hunc effectum, p. m.

Qui, vel quæ se exhibet fenestrix, vt videatur ab aliquo, à quo, vel à qua scit se mortaliter amari, & suo aspectu, mor. peccaturum, licet in opus peccati non consentiat peccat mortaliter, toties quoties.

Qui se vestit, vel ornat, vt alicui formosa videatur, & carnaliter mortaliter ametur, peccat mortaliter, sed si, vt ametur honeste carnaliter. peccat ven. si in finem honestum, vel in matrimonium non peccat.

Qui deliberate delectatur loquēdo, audiēdo, canēdo verba turpia luxurię, peccat mortaliter de hoc vide. c. 1. n. 3.

Qui nutu, verbis, cantu nititur prouocare ad hoc peccatum, licet ipse nolit peccare, aut adhibuit sibi socios in actū mortiferum, vt in musicam cantum ad hoc aptum, & collimatum, p. m.

Qui falso gloriatur se rem habuisse cum illa, vel illo, p. m. & tenetur ad restitutionem famę.

15 Qui plusquam oportet comedit, vel bibit, vel calida vel aromata querit, quo magis delectetur hoc peccato, peccat mortaliter, nisi sit cum coniuge ad soluendum debitum, quia non peccat, vel vt magis delectetur in soluendo debito est tantum peccatum veniale.

Is quem piget impotentię coeundi luxuriose, p. m. sed quem piget coeundi cum vxore, non peccat.

Qui mulierem lōgo tempore insequitur ad peccatum, grauius peccat, & si mulier honesto habitu incedat tenetur ad infamiam, & contumeliam quę inde sequitur, & si inducit ad peccandum, tenetur ei persuadere pccitentiam de quo supra. c. 15. n. 25.

Qui locat domū meretrici, vbi scit probabiliter exercendum meretricium, p. m.

Quid

*Quid debet restituere qui rem habet cum
virgine, vel putata virgine.*

QVI deflorat Virginem quæ sponte 16
se obrulit, vel leuiter rogata ad nihil
tenetur: secus si importune rogata, in foro
autem exteriori ad multa tenetur.

Qui importunis precibus, vel falsis pro- 17
missionibus decepit eam, in conscientia
debet eam ducere in vxorē, licet id ei non
promiserit, vel facere id, quo ipsa sit con-
tenta, vel refarcire totum damnum inde
sequutum, vt augere dotem vt accipiat ta-
lem maritum, qualē virgo accepisset, etiā
aliquid plus ob verecundiam, quam in to-
ta vita passura est, sed non tenetur penitus
dotare, nisi à Iudice condemnetur.

Qui promittit se ducturū eam in vxo- 18
rem, licet non magis precibus, si animo
ficto promittit, tenetur accipere, maximè
si interfit iuramentum, nisi essent valde
inæquales genere, vel diuitiis, quia tunc
satis est refarcire damnum, vt supra; si pro-
mittit animo vero debet eam ducere nisi
magnum scandalum sequatur, aut pater
omnino reuult, aut esset vxoratus, vel sa-
cris initiatus. Itē tenetur placare patrem,
& satisfacere pro iniuria illata.

Aliquid ei debetur ob fracturam sigil- 19
i, quando ob id à marito aliquid patitur,

quando dolo, vel precibus importunis eam corrumpit.

Qui rem habet fraude, vel precibus importunis, cum corrupta, pro virgine reputata, quam infamavit licet ob virginitatem ad nihil teneatur, tamen propter infamiam tenetur.

*Concubinarius quando non est
absoluendus.*

20 **C**oncubinarius cohabitans cum concubina, non est absoluendus donec ab ea firmo proposito separetur, ut supra c. 1. & c. 14. n. 31. idem faciendum cum his quos populus credit esse tales, donec veritas publicetur, & si quis est casus, qui rarissimus est, quod concubinarij sine periculo peccandi possunt cohabitare, tamen sine deliberato, proposito non conuersandi opere, & voluntate, non sunt absoluendi.

21 Qui iudicat se non posse evitare peccatum nisi ab ea separetur, debet separari, licet sit Pater, mater, filius, filia, vxor, maritus.

Ancilla qua Dominus abutitur, si non potest resistere nisi fugiendo, iuste potest fugere, vel compellere Dominum, ut eam vendat alteri, qui ea non abutatur supra. c. 14. n. 32. Item concubinari prius moniti, sunt

sunt excommunicandi, & concubinæ in exilium eijciendæ per concil. Trid. sess. 24. c. 8.

Vxor potest discedere à marito, qui eam ad peccatum attrahit.

Quibus modis coniuges peccent in coniugio.

Coniuges concubinarij, peccant mortaliter, & saltem publici excommunicantur communiter à Synodalibus

Coniux qui habet rem cum coniuge ac si non esset coniux, vel esset aliqua alia, peccat mortaliter.

Qui, vel quæ sine causa legitime negat coniugi debitum loco, & tempore idoneis petitis nisi precibus cōtrarium suadeat, quæ non debent esse nimix, peccat mortaliter.

Non tenetur reddere in loco facto, vel publico, vel cum periculo vitæ, vel grauis infirmitatis, vel abortus, sed non excusat quadragesima, vel festus dies paschatis; & grauius peccatum est quando odio negatur.

Debitum potest peti verbis, nutibus, signis, immo verecunde, si quando coniux aduertit cōiugē id desiderare, sed ob verecundiā, vel pusillanimitatē id non audeat

petere, teneretur reddere.

- 26 Coniux si ante consummatum matrimonium vult ingredi religionem, potest negare debitum, sed debet assignare tempus ad iudicium boni viri.

Stultitia, vel furor petentis, non excusat à redditione debiti, si sine periculo notabilis damni personæ à quo petitur reddere possit.

- 27 Mulier copulata cum viro adultero non fit bigama, vel irreg. Vir vero cum adultera fit licet nesciret illam adulteratam fuisse.

- 28 Maritus sciens vxorem adulterari, si non se separat ab ea, immo petit, vel reddit debitum peccat mortaliter, nisi res esset occulta, vel illa se emendauit, vel ideo peccat, ne ipsemet adulteretur, vel ne credatur leno vxoris.

Vxor cohabitans cum marito publico adulterante, & petens, vel reddens debitum non pec.

- 29 Maritus non potest accusare vxorem adulteram, si ipse est adulteratus, vel vxor est passa vim, vel probabiliter credebat maritum mortuum, vel fuit decepta sub specie mariti, vel maritus dat occasionem adulterandi, vel si maritus tolerat, & est eam passus post cognitum adulterium.

- 30 Qui vel quæ vouit continentiam, vel
non

non contrahere matrimonium, & postea
cōtrahit præsertim animo cōeundi, etiam
si non consumat, & iterum quoties con-
summat petendo, licet aliqui velint tan-
tum prima vice peccare: potest tamen di-
spensare Episcopus.

Qui, vel quæ coniux vouit continentiam 31
si petit debitum peccat, & si vir consensit
voto vxoris, & deinde reddit petenti de-
bitum, peccat, quia cōsensit in peccatum,
sed non peccat si ipse petit, licet consense-
rit voto vxoris, si vterque vouit, vterque
pec. de quo supra. c. 11. n. 60.

Si ambo pacti sunt ne à se mutuo debi-
tum petant, & cognoscunt, quod vterque
id peteret si posset, non peccant si habent
copulam.

Vterque coniux petens, vel reddens de. 32
bitum tempore menstruo nunquam p. m.
licet credat concipiendum monstrum, &
si petit, vel reddit ne sit odio consorti, vel
vt euter suam, vel consortis fornicatio-
nem, nec peccat venialiter.

Rem habere cum coniuge in loco sa-
cro, vel benedicto ob quemcumque fi-
nem est p. m.

Impedire conceptionē prolis ob quem- 33
cumque finem, est p. m. & ob id effunde-
re semen extra vas, est peccatū contra na-
turam.

Possunt coniuges de communi consensu à debito abstinere ne faciant plures filios quam alere possint, dummodo non sit periculum fornicationis.

- 34 **Qui**, vel quæ malitiose, vt defraudet coniugem sit patrinus in bapt. vel confirmatione filij, & ideo non reddit debitum, p. sed non potest petere, sed Episcopus potest dispensare, si vterque fuit patrinus non possunt petere, sed possunt reddere; non lic de voto; si vero fuit error, necessitas, vel ignorantia potest petere debitum.

Pater qui est patrinus filij concubinæ, non potest ducere concubinam in uxorem.

- 35 **Qui**, vel quæ habuit rem cum cognata, vel cognato coniugis, potest reddere debitum, sed non petere, si cum proprio cognato potest reddere, & petere.

Uxor quæ dat facultatem viro, vel consensit, vt cum alia misceatur, immo si non impedit si commode potest, p. m.

- 36 **Qui** clandestine quamvis cum parcho, & testibus matrimonium sine iusta causa, contrahit, pec. mor.

- 37 **Qui** contraxit publicè, & matrimoniū reperitur nullum, ob aliquod impedimentum, habita dispensatione, potest clandestine contrahere. Confessarius potest curare matrimonium iam iam morientis cum

cum concubina, vt filij legitimentur, & ipse tutius moriatur.

Vsus matrimonij clandestini contracti sine testibus, est pec. mor. 38

Vsus matrimonij ante benedictionem nuptialem non est p. m. nec est differentia inter primam, & alias vices.

Qui, vel quæ sine legitima causa, vel periculo incontinentiæ facit matrimonium clandestinum, & non vult illud publicari, p. m.

Mulier contrahens clandestine cum v. no, & publice cum secundo, si rem habeat cum secundo, etiam coacta ab Ecclesia, peccat: si cum primo, & cum scandalo aliorum peccat, datur remedium à Sil. v. debitum coniugale. q. 6. sed non valet nisi in terris in quibus Concilium Tridentinum non est receptum. 39

Mulier non satis certa de coniugis morte nubens cum secundo, p. m. & si probabiliter, & si cum rationabili causa dubitans petit, vel reddit debitum, p. sed posset expellere animi dubietatem, vt reddat, licet credat neque possit, vel debeat non credere, ad effectum petendi. si vero scit, vel credit ex leui causa potest deponere dubietatem ad effectum petendi, & reddendi debitum. 40

Qui, vel quæ polluit, vel se tangit cum periculo probabili pollutionis, p. m. 41

Qui

- 42 Qui eo modo rem habet cum coniuge, vt non possit recipere, vel retinere semen. p. m. qui vero non modo naturali rem habet, & semen potest recipi, & retineri, licet non peccet mortaliter, tamen est grauiter reprehendendus. Similiter peccat, qui, vel quæ licet, non vult his modis rem habere, tamen concurrit noxam illis modis mandando, &c. supra. cap. II. NUM. 10.

*Coniux qua filium ex adulterio concepit
vel fingit parere suppositum
filium quid faciet.*

- 43 Peccauit, sed potest absolui licet taceat & noceat patri putatiuo, & hæredibus
- 44 quando timetur mors, vel fama vitæ spiritualis coniugis: sed si mulier iam esset infamata, & putat quod pater, & filius adhibebunt sibi fidem nec timet suæ vitæ, debet reuelare: similiter si crederet filium spurium esse tantæ virtutis, vt crederet secreto reuelanti, quod relinqueret hæreditatem fratribus legitimis, debet reuelare.
- Talis mulier inducat filium in religionem non potentem succedere hæreditati facta ante professionem renuntia patri, vel de paraphernalibus satisfaciatur, vel ipsa plus laboret quam onus matrimonij requirit,

quirat, vel minus vestibus sibi necessariis impendat, &c. ut reficiat impensas, vel saltem pœniteat.

Tenetur etiam ad damnum ille qui tra- 48
didit filium suum ad fingendum partum, vel tenetur adulter satisfacere, maxime quando vxor non satisfacit, si tamen credit illum esse suum filium, vel credibile est, quod si non est illi credibile, non potest cogi à confessario.

Si hospitali nutriendum relinqueret, tenetur hospitali, nisi paupertas eos excuset. Adultera secreta potest testari filio de adulterio habito cum iuramento, fingendo sibi aliam intentionem.

Quantum adulter debet restituere patri putatio, vel hæredibus eius, est standum iudicio boni viri considerantis damnum patris putatiui, & mercedem quam meruit filius putatiuus.

De nono præcepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

Iisdem modis peccatur, quibus, & contra I
I sextum, Non mæchaberis. Tamen addo, quod peccat mor. qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio, vel ab alia licet ipse non sic amet, sed consentit peccato alieno.

In VII. Præceptum. Non furtum facies.
Caput. XVII.

Sub hoc præcepto, non solum continetur contrectatio rei alienæ invito domino ad acquirendum proprietatem vel usum vel possessionem, quod proprie furtum dicitur, sed etiam omne iniuste acceptum, vel retentum, vel iniusta damni illatio, & omnis usurpatio illicita, & hæc vel est mentalis quæ non obligat ad restitutionem, vel est realis. Furtum est ex genere suo mortale excusat à mortali peccato paruitas materiæ, ob quam mortaliter specificatur, quæ paruitas arbitrio boni viri iudicanda est. Nauarrus sic iudicat.

Qui parum furatur volens multum furari, pec. mort.

Qui parum furatur sine animo plus furandi, vel maius damnum faciendi præter quod res valet, non peccat mortaliter, licet sciat Dominum moleste ferre nec peritum daturum Caiet. 22. q. 66. art. 6.

Qui furatur rem parvam, ut acum à sartore sciens aliam non habere, & inde sequi magnum damnum. p. m. sic qui furatur rem parvam sciens futuram magnam perturbationem Domino, ut seruus malum aureum à Domino. p. m. hinc aliquando qui rem parvam aufert à diuite, peccat mort

mortaliter non à paupere, vel contra qui à paupere non à diuite, paruitas enim per Nauarrum inter dimidium Iulium.

Excommunicatio lata contra furantes, intelligitur de materia per se sufficienti ad, peccat. mortal. vel secundum constitutionem illius diœcesis, quæ determinat quantitatem furci pro excom-
3
municatione excusat etiam à mortali, in-
deliberatio, vel subreptio, & defectus iudicij idonei.

Excusat etiam à veniali ignorantia
4
probabilis quod res esset aliena, & magna necessitas, & probabilis præsumptio quod Dominus æquo animo ferat: non autem si dubitaret, quia peccaret mortal. etiam si Dominus æquo animo ferat, quamvis tunc non teneatur ad restitutionem.

Nec excusat si id patiatur Dominus timore, vel pudore. excusat etiam impotentia recuperandi suum sine scandalo. Item excusat propositum restituendi, quod accipit Domino proprio, vt si quis accipiat à fure, vel ab aliquo quod male emit, vt Domino reddat. Item excusat iusta vo-
5
luntas proficiendi Domino, spiritualiter, vel temporaliter.

Quid sit, quis, quid, quantum, cui, ubi, quomodo, quo ordine, quando.

Restitutio est actus iustitiæ commutativæ, quo redditur alteri quod suum est circa boni animi, corporis, honoris, vel pecuniæ si rem alienam bona fide accepit, vel emit, & apud se est teneretur eam reddere Domino, etiam sine pretio, si non est apud se nõ teneretur nisi id in quo fuit factus ditior, & hoc debetur illi cui vendidit.

Qui monetam adulterinam pro bona, vel auricalcum pro auro accipit, & mox alij vendidit bona fide, ubi rem sciuerit teneretur restituere emptori pretium, quia est in culpa aliquo modo, non sic qui rem bonam vendidit, quod si non est in culpa aliquo modo idem est iudicandum de utroque.

Inuitatus ad cœnam vituli furto ablati si comedit mala fide teneretur ad id, quod comedit, si bona fide ad id quod est lucratus parcendo cœnæ propriæ domus, & si nihil est lucratus ad nihil teneretur, similiter de usu alienæ vestis.

Qui emit bona fide rem à nõ Domino, ubi hoc sciuerit potest rem reddere venditori, & suam pecuniam recuperare.

10 Qui accipit mala fide, & retinet, tenetur

tur eandem rem restituere si potest, sin minus, quia perit, tenetur tantum quanto pluris valuit à tempore acceptionis malæ, vel retentionis.

Ille dicitur habere bonam fidem qui probabiliter credit rem esse suam, vel eius qui illam ei dedit.

Quis tenetur restituere.

Respondetur qui alienum tenet, vel¹² aliquid vere debet lege iustitiæ speciali, & sunt isti, tenens rem alienam, secundo obligatus ex contractibus.

Obligatus ex quasi contractu, ut tutor¹³ pupillo.

Obligatus lege aliqua obligante conscientiam, non sic pœnalia, quia nō obligant ante condemnationem iudicis.

Obligatus ex testamento, vel voluntate ultima.

Obligatus ex sententia iusta.

Obligatus ex delicto damnificante bona aliena animæ, corporis, fame, fortunæ, sine sine consensu damnificati, siue cum consensu coacto, & cum metu, dummodo ille metus coram Deo sit causa principalis, licet non sit casurus in constantem vi-¹⁵rum. Verum cōtra Caitanum non tenetur¹⁶ tur qui blanditiis patris aliquid discutit, ut

meretrices, dummodo sit sine fraude.

Obligatus ex quasi delicto vt ludex ex ignorantia sententiam iniquam proferens, vt is è cuius domo aliquid eiectum damnicat alium, magister nauis de furto facto in nauis.

- 17 Qui consensit facienti aliquo nouem modorum prædictorum. i. iubendo con-
 18 sulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, si ex officio non impediendo, non manifestando, & tantum tenetur restituere illud damnum cuius fuerit causa sine qua non: nec excusatur, seruus occi-
 19 dens iussu Domini dicens, si ego non fecis-
 20 sem, alius fecisset. Non tenetur qui à fure aliquid accipit vt taceat, dummodo illud sit furis dummodo non sit officialis, nec officialis in periculo vitæ, vel status tenetur seruare vitam vel statum alterius particularis.

In capitulo consistorio, vel vniuersitate, vbi res sūt per suffragia publica maioris partis, si maior pars consentit in rē malam, & aliquis non potest suo suffragio rem malam reuocare vel in aliquo iuuare si consentit cum maiori parte, peccat, sed non tenetur ad restitutionem.

- 22 Obligatus est confessarius restituere, quæ per ignorantiam crassam vel affectatam absoluit antequam præcipiat confitenti

tonci restitutionem idest sciens quod aliter non restitueret nisi confessor præcipiat.

Quid restituendum.

Respondetur quod acceptum est, nisi ²⁴
Dominus alia re fuerit contentus, & ²⁵
nisi manifestetur occultus peccator, vel
græue damnum sequatur. Item si res est
fructifera sunt restituendi omnes fructus,
deductis impensis, si vero non est fructife-
ta, non est restituendum quod vsu, & in-
dustria est acquisitum, vt latro qui lucra-
tus est pecunia furciua, nisi restitueret il-
lud propter aliquid interesse.

Quantum restituendum. num. 27.

Respondetur si quantitas damni est ²⁷
certa tantundem, si incerta ad iudi-
cium boni viri.

Cui restituendum.

Respondetur Domino, & per Domi- ²⁸
num intelligimus eum, cuius custo-
diæ res est commissa vt creditor pignoris
depositarius, tutor, lotor, commodatarius,
verum in conscientia potest restitui pro-
prio Domino, dummodo sit sine scandalo,
& damno alterius, maxime quando præ-
dicti sūt fures, vel versuti, aut aliqua mala

qualitate affecti: hoc intelligitur regulariter, nam sunt casus, in quibus non dominis restituendum, sed aliis.

- 29 Si dominus est furiosus prodigus, aut habet tutorem, vel curatorem.

Quando ignoratur Dominus, adhibita diligentia.

Quando est longinquus aut in tali loco, ubi mitti non possit, vel non nisi cum magno periculo, & scandalo, tunc restituendum est Christo.

- 30 Acceptum à fure furi, nisi cessantibus incommodis, præstaret reddere Domino.

Accepta per vim, & metum, vel ne malum iniustum faceret, debet restituere damnificato: acceptum vero, ut malum faceret si malum sequatur, non debet restitui nisi forte pauperibus, & ex consilio si malum non sequitur, est restituendum danti.

- 33 Qui iniuste aliquid accipit ab aliquo iuste dante ira, ut turpitude sit, tantum, ex parte accipientis tenetur reddere danti, seu damniferenti, ut qui accipit ne fornicetur, vel officiales accipientes plus suis stipendiis, sed non tenetur reddere nisi qui dedit repetat. Hic casus non intelligitur, quando non tenetur in conscientia illud facere, sed ad perfectionem.

- 36 Meretrix non tenetur restituere pretium meretricij licet peccet illud accipiendo.

Idem.

Idem dicendum de aliis sceminis, & viris cuiuscunque ordinis, qui ob fornicationē aliquid accipiunt, dummodo non id recipiant notabilibus fraudibus, &c. & ab his qui non possunt dare Promissa, & non data nō possunt peti, vt debita meretricio sed 37 ob amorem, &c. idem dicendum de occidente aliquem precibus, & promissis alterius.

Vbi restitutio facienda.

Res bona fide possessa, restituatur vbi 42
sita est.

Res ex contractu, vel quasi contractu 43
debita restituēda in loco expressē, vel tacitē destinato, vel vbi petitur sine damno debitoris, vel creditoris, vel coram Iudice competenti, vbi petetur.

Si res ob delictum vel quasi delictum debetur, restituenda est in loco vbi nullum damon Dominus patiatur, nisi aliter Domino placuerit. Restituere enim est in primo statu reponere, hinc mutuatarius reddens in diuerso loco, potest deducere cambia.

Quomodo restituendum.

Respon. iuxta naturam contractus delicti, vel vltimæ voluntatis, vel per se, vel per alium non sibi debitum retinentem, quia adhuc durat obligatio, 44
H 3   sus

sufficit etiam, quod is cui debetur libera-
 45 liter, & voluntariè remittat, siue realiter,
 46 & praesentialiter offeratur debitum, siue
 tantum verbis.

*Quis ordo seruandus in restitutio-
 ne nu. 47.*

47 **C**VM omnia possunt solui, sine ordine
 soluantur, si minus prius res incerta
 in propria specie, reddatur Christo, res cer-
 ta in propria specie reddatur domino.

49 Venditor reddat pretium emptori, quã-
 diu res in propria specie est apud empro-
 rem, vel seruentur statuta particularia re-
 51 gionum, mox his qui habent hypothecas,
 vel expressam obligationem, mox his qui
 habent privilegium personale, mox aliis si-
 ne ordine, deductis impensis funeralibus
 non sumptuosis, sed ex his omnibus, dili-
 52 gentioribus in iudicio.

Qui mutuauit pro reficienda domo, vel
 nauis, &c. in solutione, ex pretio illius præ-
 fertur omnibus habentibus hypothecam
 super illa bona.

Debitor non valens omnibus satisfacere, si prius soluit minus privilegiato. p.
 Creditor diligentior in petendo, si accipit
 solutionem ante alios magis privilegiatos
 peccat, ut Gener retinens bona foceri, pro
 sibi debito, sciens eius bona deberi aliis
 magis privilegiatis.

Usurarius non factus pauperior, prius debet solvere quæ debet per contractus licitos, quam usuras, secus si est factus pauperior.

Quando restituendum nu. 54.

STatim, unde etiam si non peccet singulis momentis, non restituendo, peccat tamen quoties ea re utitur, vel quoties commode potest eam restituere, & non restituit nec tenetur, à lecto, vel ecclesia egredi, cum recordetur sed lat est proponere.

Ignorantia iuris, vel facti, voluntaria condonatio creditoris, in potentia restituendi, non solum extrema necessitas sed etiam si commode non possit sine damno suorum bonorum altioris ordinis, ut vitæ, salutis, famæ, rei familiaris, vel cum magno damno rerum eiusdem ordinis, dummodo creditor magnum damnum etiam ob moram non patiatur, nec dicitur magnum damnum si res alienæ restituendæ sint. multæ & magnæ, vel quia cessat luctum ex earum usu. Item in extrema necessitate non tenetur tunc restituere, quia omnia tunc sunt communia. i. communicanda, sed ubi venit ad pinguiorem fortunam, tenetur restituere quæ accepit contra aliquos.

- 63 Quando ex restitutione tunc facta sequerentur damnum, vel corporis, vel animæ eius cui restituitur, vt si furioso datur ensis, nisi ex retentione maius damnum, sibi sequatur.
- 65 Qui aliena iniuste retinet, & scit illud debere si expectat condemnari per sententiam, peccat mortaliter. Confessarius non potest concedere dilationem, quando scit eum posse restituere, nulla existente causa excusante, & qui potest totum simul, & non vult, sed per partes in singulos annos, vel menses, non est absolueudus: est enim, in peccato mortali, & hoc non solum procedit in debitis ex delicto, & furto sed etiam in aliis mutuo, vel aliis iusto modo contractis.
- 67 Potest quis per tertium restituere, præsertim ne se manifestet, & habens dominum rei restituendæ, si tertius non restituit, non soluitur ab obligatione restituendi.
- 68 Decedentes è vita cum possint, & non restituunt, sed legant in testamento, non secure decedunt.

De impediente bonum alienum nu. 69.

- 69 **Q**ui impedit bonum alicuius habentis ius perfectum, vel imperfectum, tenetur ad restitutionem, dummodo impediat per modos iustitiæ contra os, non ve-

ro qui impedit iuste, sed malo animo.

Qui blanditiis, sine vi, dolo, & mēdacio, 70
facit testamentum transferri in alium, nō
tenetur ad restitutionem, nec qui impe-
dit ne collator elector eligat, vel confe-
rat beneficium in illum.

Qui ob odium facit, vt herus dimittat 73
famulum, qui non potest ab alio tantum
stipendium habere quantum habebat à
dimittente, non tenetur ad restitutionem,
dummodo non fiat contra contractum.

*Qua causa excusent à peccato non
restituente m.*

EXcusat necessitas, libera condonatio 75
domini, vt supra dixi, licet non expo-
nat præsentialiter pecuniam.

Excusatur debitor à peccato delationis, 79
si creditor sciens sibi deberi debitum, ab-
que alio metu non petit, secus si nescit, vel
non petit ob metum etiam reuerentia-
lem.

Qui aliquid debet in genere, non excu- 80
satur à restitutione, vel solutione, si species
quam designauerat ad restituendum pe-
riit, sed debitor in specie. i. huius bouis, vel
equi, vestis, &c. excusatur si sine culpa, &
fraude, & ante moram periit. Immo con-
scientia si post moram, si sciret quod ita

erat peritura apud creditorem ac apud eum, secus si constaret, quod antequam periisset, Dominus vendidisset, vel ea usus fuisset.

- 81 Non excusat à restitutione alicuius rei, procurasse alicui, vel dedisse beneficium Ecclesiasticum, nisi creditor post beneficium habitum causa gratitudinis libere, debitum remittat. Idem dico de officiis quæ sine Symonia, vel peccato vendi non possunt, non sic de aliis officiis, quæ vendi possunt.
- 82 Excusat probabilis ignorantia facti, vel iuris obsecuti præsertim, si peritus, & timoratus dicat non teneri, secus si consulat loquentem ei placentia, vel multos quærat donec inueniat vnum, qui hoc dicat. Quod si dubitat de facto, vel de iure reddat illud venditori, & commutatori, vt suum recuperet.
- 85 Excusat vsucapio, & præscriptio canonica non ciuilibis. debet incipere bona fide & durare, donec tempus perficiatur.
- 86 Cessio excusat in foro exteriori: interiori excusat ratione necessitatis.
- 87 Qui restitueret cum periculo vitæ esset laudandus, licet nemo teneatur restituere cum amissione rerum altioris ordinis.
- Nemo teneatur restituere cum periculo famæ consequentis virtutem mora-

lem, vel theologiam, non famæ partæ in aliis rebus præclaris, vt ingenio diuitiis.

*De restitutione bonorum incertorum**nu. 93.*

Bona incerta potest debitor, per se, post 93
inquisitionem pauperibus dare, nec potest episcopus regulariter se intromittere, & exponuntur canon synodales, potest etiam sibi pauperê, vel totum, vel partem applicate iudicio confessarij. Pro pauperibus intelliguntur Ecclesiæ, hospitales, & multa alia. Et de compositionibus factis per Põtificem discretis dicendum est, quod valent, sed dum non est facta compositio quæ quæritur, si non restituat statim cum possit est in peccato mortali.

De fructibus beneficiorum male impensis nu. 94.

Beneficiarij impendentes fructus be- 94
nificiorum in prauos, vanos, vel prophanos vsus, & ab eis accipientes peccant, & tenentur ad restitutionem.

Item retinêtes superflua, sine iusta causa, peccant saltem venialiter. Verum de his facilis ad indicandum, quia multa cum excusant: vide ibi multa.

Qui peccant mortaliter contra hoc praeceptum num. 95.

95 **E**X superioribus. i. qui rem alienam nonrabilem furatur, vel furari vult. Item qui furatur rem suā, sed putans esse alienā, qui rem suam, sed in quam aliquod ius alius habeat, vt equum locatum, vel accommodatum. Qui vi aliquid accepit, & debet confiteri, vt rapinam, & satisfacere de iniuria illata v. g. contra honorem vim inferendo.

Qui rem sacram ex loco sacro, vel non sacro, vel non sacram ex loco sacro, est sacrilegium, & si cum furto adiunxerit frangere fores, fenestras, postes, tectum, aut parietem, est excommunicatus: qui autem sit locus sacer, quo ad hoc, vide ibi.

96 **Q**ui accipit, vt faciat quod debet, vel nō faciat quod debet, vt dixi supra num. 37. & 33. Item seruus dicens Domino se plus emisse.

Distributor communicatis, non æque distribuens, nisi ignorantia excuset, & teneatur restituere damnificato. Item conferens beneficium, vel officium indigno supradixi. nu. 70.

Qui impediuit aliquem à consecutione boni in quod habebat ius in re, vel ad rem, peccat, & teneatur ad restitutionem.

Item

Item si malo animo impediuit non habentem ius, quamuis non teneatur ad restitutionem, vt supra dixi nu. 69. peccat. Item qui est causa, vt quis non iustè puniatur, vel suum non consequatur, p. m. & tenetur ad restitutionem.

Qui accipit naufragata, cum excommunicatione tenentur restituere, quia nō derelicta, nisi accepisset cum periculo probabili mortis, vt infra nu. 170. Item ex incensa domo, quia non habetur pro derelicta. Qui de industria in domum, vel segetē ignē mittit. p. si in locum sacrum, est excommunicatus, vt infra. c. 27. nu. 94. nemo tamen tenetur se ipsum prodere vi excommunicationis.

Qui iniustè soluit, vel solui facit incarcerationatum ob debita, & tenetur ad restitutionem, nisi incarcerationatus nullo modo posset soluere, non autem, peccat si erat ob crimen, modo vim non inferat ministris iustitiæ, nec tenetur aliquid restituere custodi carceris pro damno secuto.

Qui captiuus fugit aut captiuum iniusto bello captum facit fugere, tenetur ad restitutionem.

Qui accipit ab alio qui dare non potest vt ab Abbate, religioso moniali, filio familias, vxore præter paraphernalia, sine
expres

expresſo, vel tacito conſentiu ſuperioris, vel viri, vel quando vir ad id teneretur: ſunt tamen octo caſus in quibus vxor poteſt. Vide Silueſtrum ver. eleemoſyna. q. 5. Item qui accipit furioſo, & pupillo ſine licentia tutoris, vel à prodigo habente curatorem, vel à non domino.

107 Simulans ſe ſanctum deuotum, pauperem infirmum, vel religioſum, cum nō ſit, vt eleemoſynā accipiat, dummodo ſimulatio ſit cauſa finalis, & nō tantum impulſiua, & tunc teneretur ad reſtitutionem non danti, ſed Deo & pauperibus.

108 Qui non ſtatim ſoluit mercenario, vel non in re in qua conueneruat, ſed in alia contra eius voluntatem: quod ſi vendens illā non poteſt habere ſuum, tenetur reſſicere, ſed non teneretur ſoluere pro tempore quo ſeruus ægrotauit. Itē ſi illum, qui ſuā operam locare conſueuit, aſſumit nullo pretio ſtatuto, teneretur tanti quanti alium conduxiffet, vel ad iudicium boni viri.

Item qui ſoluere vult pretium conuentum, ſed illud eſt longe minus iuſto.

109 Item magiſtri artium meccanicarū ſuſcipientes Tyrones vt eos doceant artes, & nullam aut exiguam dant mercedem, ſi eos occupent in aliis rebus contra eorum voluntatem, ita vt nō poſſint addiſcere. p. & teneretur ad reſtitutionem: excuſantur tamen

tamē nobiles qui sumunt pueros precibus parentū, & instituant eos elegantiam morū, mox sine vlla alia mercede dimittunt.

Qui seruos accipiunt cum obligatione ad certa officia, quibus teneant: ut semper præsto adesse & non dant pecuniam sufficientem pro suo labore, tenentur satisfacere.

Qui clam accipit quod sibi deberi putat pro delicto à se cōmisso. p. Immo nō potest iuste petere, sed potest datū retinere.

Qui suum occulte accipit, cum cōmode id recuperare potest, vel exponit se periculo mortis vel membri, vel contra conscientiam. putans id esse peccatum, vel cum notabili scandalo, vel damno illius, peccat licet ad restitutionem non teneatur: aliter vero potest, modo restituat si quid damnum alteri sit sequutum, & ut caueat ne iterum debitum solvatur.

Item vxor potest accipere de bonis viri nolentis restituere, & pro eo restituere, cum cautela.

Item qui dubitat an sit suum, & accipit peccat & tenetur ad restitutionem.

Qui legata pia tempore, & modo debitis non solvunt, nec sunt absoluendi nisi solvant, si possunt sine magno suo detrimento: quæ legata valent, et iam facta coram duobus testibus tantum.

Qui

118 Qui extra extremam necessitatem aliquid accipit ad edendum vel vestiendum, pro se, vel pro alio peccat, & tenetur restituere vt supra nu. 62.

110 Qui occidit vel grauius percutit aliquod animal domesticum, in suo prædio damnum inferens cum non sit sui iuris hoc facere, sed tantum expellere vel includere donec damnum restituatur.

Iniuste prohibens venationem, vel piscationem, & tenetur ad restitutionem emolumenti, quod inde sequi poterat, sed quando iniuste prohibeat vide ibi.

122 Custodes iurati aut fide astricti, permitteutes venari aut piscari aut ligna cædere, in locis iuste prohibitis, nisi sit necessitas, aut consanguinei, aut amici chari sui Domini, tamen non excusat eos tales esse quod si peterent facultatem obtinerent, sed nolunt petere.

Si aliquis ciuium venatur in aliquo tempore prohibitionis, non tenetur restituere nisi post iudicis sententiam.

124 Qui prohibet subditis ne feras occidant in suis prædiis pascentes cum damno notabili.

125 Venatores quorum canes damna afferunt animalibus domesticis, & equi campis &c. tenentur ad restitutionem.

Magnates prohibentes ne feræ, non
includ.

inclusæ & damnificantes occiduntur, & si animum habeant restituendi p. m. sicut qui furatur cum animo restituendi.

Tenentes columbaria iniuste vbi lex, & consuetudo id prohibet, Item si cum damno notabili alterius, tenentur ad restitutionem. Item qui inescat suum columbarium vt aliorum columbas attrahat & retineat. p. & tenetur.

Qui sibi accipit vel includit animalia, ¹²⁶ aliena domestica fugitiua, nisi ex consuetudine definant redire per aliquot dies.

Quando licet recipere examen apum, ¹²⁸ vide ibi.

*De participatione in damno dato.**num. 130.*

Peccat coadunatus sub vno duce ad ¹³⁰ damnificandum, & tenetur ad restituendum, id cuius est causa, vel saltē quod ad se peruenit, si non fuit causa vltioris damni. Item procurantes vt quis. v.g. ludex tollat cuique quod suum est nec quod ¹³¹ debet restituatur, nec debitor cogatur. p. & tenentur restituere.

Qui scienter vel ignorantia crassa male consulunt. Item laudans ingenium ¹³² alicuius, vel vituperans ignaniam, vt is aliquem damnificet. p. m. & tenetur ad restitutionem.

- 133 Audiens, & gratum habens aliquem suo nomine alicui nocuisse p. non tamen tenetur ad restitutionem.
- 134 Testis legitime interrogatus à iudice, sciens furtum, si tacet peccat, & tenetur ad restitutionem, nisi id faciat metu sui status vel bonorum.
- 135 Post excommunicationem promulgatam sciens furem, non tamen debet denunciare eum ante correctionem fraternam, & si id probare non potest, non tenetur manifestare etiã si is non satisfaceret, secus si probare potest post admonitionē tenetur denunciare, aliter peccat & tenetur restituere, nisi iustus metus excuset.

Idem dico de vxore abscondente aliqua pro dote satisfacienda, & de id sciētibz, non enim tenetur. Dixi denunciare non testificari quia casus variaretur.

Custos ciuitatis vel agri non obstitens saltē clamando damno notabili, quod fieri videt p. m. & tenetur ad restitutionem, sed qui ex officio non tenetur, licet ex malitia taceat, p. sed non tenetur ad restitutionē. Imo si non ex malitia, sed ex negligentia, vel modestia se non ingerendi negotiis aliorum taceat, non p. mor.

Iudex non faciens restituere damnum cum possit, & tenetur ad restitutionem.

- 137 Administratores alienorum bonorum, si iniuri

si iniuriam Domini, alicui damnum inferunt. p. & tenentur ad restitutionem, possunt tamen ex bonis Domini occulte accipere tantundem quo satisfaciunt, observatis his quæ supra nu. 13. posita sunt.

Qui occulte aliquid accipit ab eo cui 138 displicet acceptio occulta, non publica. p. v. sicut serui & filij vt vescantur non autem vendant & dent cæteris, potest esse furtum sine peccato mor., sed cum obligatione ad restitutionem sub p. m. i. de minimis animo interrupto continuatis, fur tenetur ad impensas quibus Dominus sua quæ fuit, ad iudicium boni viri.

Impediens euntem ad impediendum 140 damnum, quod tertius quanto inferre volebat p. & tenetur ad restitutionem. Item qui mitteret famulos ensibus districtis ad terrefaciendū vel ad iocandū, si damnum sequatur ob defectum diligentiae p. & tenetur ad restitutionem.

De peccatis Patrum circa bona filiorum. num. 141.

Peccat pater accipiens aliquid notabile, 141 le, ex bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, tenetur restituere.

Accipiendo aliquid notabile, quo ad proprietatem de bonis aduentitiis. Item si administrando notabiliter lædat, & tenetur ad restitutionem.

Inducendo per fraudem vel metum reuerentialem, filiam, vt renunciet, vel contenta sit minore dote legitima p. & tenetur ad restitutionem. Ceterum declarationem aliquorum terminorum, & quando donatio valeat vide supra num. 142.

De peccatis mariti circa bona uxoris.

num. 153.

153 **M**aritus aliquid sumens de bonis paraphernalibus, i. de bonis quæ habet præter dotem. p. & tenetur ad restitutionem infra num. 155.

Uxor aliquid sumens notabile de bonis mariti contra eius voluntatem, & tenetur ad restitutionem. Itē non potest dare elemosynam ex bonis mariti nisi existenti in extrema necessitate, & vbi consuetudo regionis id afferret, nisi expresse constaret de contraria voluntate viri, vel si faceret

154 ad euitandum damnum temporale, vel spirituale mariti, si maritus sit amens, si ex datis à marito parcius impendit, de paraphernalibus si quid lucretur post datam

155 sufficientem dotem, modo lucrum non sit commune viro, & alia multa: & si maritus est prodigus potest clam accipere pro necessitate domus, saltē futura. Item mortuo marito potest totam dotem repetere, licet

licet maritus superflua in eam consum-
pserit.

*De peccatis filiorum circa bona pa-
rentum. num. 156.*

Filius aliquid notabile sumens à patre 156
etiam de bonis aduentitiis, & profe-
ctitiis, etiam ad eleemosynam, & tenetur
restituere patri vel hæredibus, & si cum
voluntate patris plus accipit, quam pater
potest donare, tenetur ad restitutionem.

Filius, si non vult tradere bona, quæ pa- 159
ter viuens ipsi emit, sed non dedit, vt ar-
ma, libros, &c. non tamen debet compu-
tari cibus vel vestitus. Item filius qui lu- 161
cratus est cum bonis patris, & lucrum nõ
diuidit mortuo patre, aut aliquid ei datum 162
contemplatione patris, & nõ diuidit cum
hæredibus p. ad restitutionem sunt alij
casus similes.

Gener volens computare in hæredita-
te vxoris, vestes & ornamenta data à pa-
tre viuente.

De peccatis falsariorum, &c.

Qui nummos in substantia, pondere, 167
vel forma falsificauit, aut falsis sciens
vtus est, & tenetur ad restitutionem, si quid
est damni, passo damnum, si scitur: alioqui
pauperibus nec excusat quod cū errore ab

alio accepit pecuniã, p. ad restitutionem.

Qui forficibus circumcidit vel aquis acribus attenuat nummos, non publica auctoritate, p. ad restitutionem.

168 Qui falsat scripturam, aut ea utitur, aut falsare facit, & tenetur ad damnum, quod inde sequitur, & si apostolicas, est excommunicatus.

169 Qui falsat subscriptionem, vel inscriptionem, aut sigillum, & tenetur ad restitutionem damni si quod sequitur, idem de pondere, statera, mensura.

Qui utitur falsis, vel veris reliquiis, causa turpis quæstus, i. cum pacto & sine principali aliquid accipiendi, vel causa ebrietatum, vel commestationum mortalium, sic qui utitur miraculis, aut reliquiis novis, ab episcopo non approbatis.

De peccatis circa inuenta. nu. 170.

170 **Q**ui inuenit rem notabilem alienam, & retinet, vel statim non reddit, pendenti si eum nouit vel non scit, quæ oportuit ut noiceret. Quæ vero non sint aliorum, & quæ quasi derelicta habentur à Dominis, vide ibi, & potest sibi pauperi applicare sed quomodo vide.

171 **Q**ui inuenit thesaurum casu in loco alieno debet dare dimidium Domino, si data opera, sed sine facultate, debet totum dare Domino, si cum facultate totum ipse inuen

inuentor potest accipere ac si in proprio loco inueniret. Qui inuenit in domo vel agro locato, vel per emphyteosim, debet diuidere cum Domino, & contra si Dominus inuenit, debet diuidere cum habente ius fruendi: sic vir si in agro per dotem habito cum coniuge: sic qui inuenit in loco publico, vel sacro, hoc intelligitur secundam ius commune, quia possunt esse alia leges seruandæ. Sciens esse thesaurum in loco, & emens locum, non tenetur dare aliquid venditori. Nomine thesauri nō intelliguntur nummi recenter absconditi metu belli, vel vt conferrentur tutius, debent enim restitui hæredibus.

Qui diuinationibus, & modis illicitis inuenit thesaurum, etiam in suo loco, est fisci post cōdemnationem, quia est pœna.

Qui crabem inuenit in flumine, & accipit nisi pro derelicta habeatur, quomodo, ibi. 176

Auis vel fera deprehensa, in laqueo etiam alieno, est inuenientis nisi consuetudo sit in contrarium.

*De peccatis circa contractus & i. circa
Depositum. num. 179.*

Nemo tenetur de damno depositi causa fortuito, nisi culpa præcedat, vel mora, vel pactum. 179

Qui dat facultatem vt deposito vtatur sperans lucrum, peccat, quia est vt accom-
modatum.

Qui non vult reddere depositum, vel soluere pro deposito amisso, dolo, vel lata culpa, non leui, & multa alia vt qui vtitur contra voluntatem deponentis.

De peccatis circa commodatum.

num. 182.

182 **R**epetens accommodatum ante tempus, peccat, & si cum damno tertij, tenetur ad restitutionem.

183 Commodatarius nō reddens tempore, & si deterioretur sua culpa, vel quia forte reddere distulit, vel quia alteri accommodauit, si in alios vsus (vide multa) tenetur ad restitutionem, dummodo non eodem modo fuisset peritura in manu Domini.

184 Quando res accommodata mittitur per amicum fidelem habitum, & sine dolo perit, perit accomodanti quod si transfertur dominium, vt in mutuo, perit ei cuius est dominium.

Qui non vult reddere nisi solutis impensis, quas ipse iure tenebatur facere; potest tamen illud retinere pro recompensatione alicuius debiti.

De

De peccatis circa locata & conducta num. 187.

Qui non soluit pensionem de re per- 187
dita saltem pro rata temporis.

Item qui cogit soluere conductorem
coactum ob pettem, vel aliam causam, re-
linquere ante tempus rem iam locatam.
Item qui non vult deducere per se agri-
colæ debitum propter sterilitatem fortui-
tam, non recompensante fertilitate præ-
cedenti, vel subsequenti, vbi multa sunt
videnda, & sunt. 6. conditiones ad hoc.

Qui locans domum, vel aliquid alicui
putans ea abusus ad pec. mor. p. m. dat 195
n. auxilium, & difficile saluatur à p. m. Qui
locat domos meretricibus, permissio enim
peccati, cum participatione lucri, nulli est
licita.

Qui sciens, & tacens rem vitiosam 196
locat, tenetur restituere, si sequatur dam-
num.

Qui conducit & non vititur relocata, & 198
non vult soluere, peccat, nisi Dominus
eam alicui locauerit. Conducens debet
soluere in tempore secundum pactum,
vel mores Regionis, vel regulariter in
fine anni.

De peccatis circa tributa publica.

num. 201.

201 **Q**VI non soluit iustas gabellas. Item qui imponit iniustas saltem secundum aliquam partem, & est excommunicatus, qui iniustas exigit, vel dubitat esse iustas, nisi ex obedientia, & conscientiam deponat. Item qui à clericis, nisi negotientur.

Mercator qui falsum iurat, vel remissum suæ conscientia, pauciores merces monstrat tenetur ad restitutionem.

De peccatis circa pignora. num. 203.

203 **C**reditor, si in scio Domino, utitur pignore, est furtum, si sciente, & volente est usura, nisi sit usus qui gratis inter amicos conceditur, ut de libro. Item si sua culpa graui, vel dolo, pignus periret & non vult soluere, peccat. Item paciscens, si ad certum tempus non redimat pignus, cedat creditori, nisi fiat in poenam Domini, ita ut pro vendito iusto pretio habeatur. Item si transacto tempore pignus vendat antequam Dominum admoneat, nisi sit pactum in contrarium.

Creditor potest pignus retinere donec debitor omnia soluat, usque ad minimum quadrantem: potest etiam post tempus alteri

teri pignori, fructus debet soluere, sed
impensa debent relinqui.

De peccato usura circa mutua num. 206.

Vusura est lucrum proueniens ex con- 106
tractu mutui, & quia mutuum du-
plex clarum, & palliatum i. latenter mutuum
sub contractu non mutui, cum ob antici-
pationem, vel expectatam solutionem plus
iusto pretio sumitur, ideo usura duplex a-
perta, & palliata. Mutuum ab accommo-
dato differt in hoc, quia in accommo-
dato non transfertur dominium sicut in mu-
tuo, licet gratis uterque fieri debeat, ad u-
suram requiritur, ut sit vi mutui, & prin-
cipaliter rei suapte natura pecunia esti-
mabilis.

Potest quis in mutuo, etiam principaliter,
sperare lucrum amicitiae, & gratitudi-
nis, & ex amicitia, & gratitudine sperare
etiam principaliter lucrum pecuniae.

Qui mutuatur principaliter ob lucrum, &
cum postea eum poeniteat, mutat inten-
tionem lucri in minus principaliter, non
est usurarius, nec sunt usurarij qui spe mu-
tuant si id minus principaliter faciant, e-
tiam si sine spe lucri non mutuarent.

Mutuans ex charitate, & deinde acci-
piens sibi aliquid datum ob timorem,
peccat,

peccat, potest tamen suum recuperare per mutuum quod aliter recuperare non poterat, & aliquid accipere ob laborem in mutuo.

Potest accipere plus, ratione lucri cessantis, & damni emergētis, per Nauarrum semper valet, non per Sotum. Lucrum cessans debet sumi quando pecunia parata, Domino plus valet, quam altera alteri.

212 Quod si æque valeat, non potest aliquid recipere, licet accipienti plus valeat: conditiones lucri cessantis vide ibi.

213 Montes pietatis sunt liciti, & quando gener potest recipere fructus pignoris, vsque ad solutionem dotis, non computando in dotem.

Qui peccant peccatum usura circa mutua.

214 **P**eccat mortaliter qui mutua principaliter ob lucrum speratum. Item qui
 215 potens non soluit tempore suo. Item sciēs non posse adimplere mutuat appositā pœna, nisi ad diem stata soluerit. Item si soluta parte debiti totam pœnam exigit. Item
 216 creditor vtens fructu pignoris, & nolens illum computare in sortem deductis expensis. Hæc non fieri possunt etiam appposito pacto. Quid autem de feudis dicendum vide ibi.

Qui

Qui mutuat triticum, &c. ita vt sibi red- 119
 datur eo tēpore, quo verifimile est auctum
 iri, & teneretur ad restitutionem, si tamen il-
 lud non erat feruaturus. Qui mutuat mu-
 tuabile cum pacto, vel intentione princi-
 pali, vt molat suo molendino, emat ex sua
 bothega, labore in suo prædio, &c. & te-
 netur ad restitutionem, etiam si mutuata-
 rius nil damni habuerit hinc, & mutuator
 nil vtilitatis, propter obligationem.

Mutuans cum pacto, vt sibi vendat li- 122
 num, vel lanam, &c. etiam iusto pretio qui
 mutuat cum pacto, quod si mutuatarius
 intra certum tempus moriatur, sit liber,
 sin minus duplo reddat, peccat secus si
 gratis daret, & tandem debet à mutuo a-
 besse omnis obligatio.

Item de mutuante pro habendo officio, 124
 sed fructus officij non debent restitui.

Item mutuat triticum, vt tantumdem
 restituat recens, sciens illud futurum me-
 lius. Date triticum ad reuocandum fieri
 potest.

Qui non vult recipere quod sibi debet, 125
 nisi vique ad tempus quo pretium crescit,
 vel non in loco vbi debetur, qui mutuat
 argentum, vt reddat aurum, nisi sit ven- 126
 ditio.

Qui triticum, vinum, vel oleum, ali- 127
 cuius prædij, ante messem, vel vindemiam
 emit,

- 217 emit, ob anticipatam solutionem minoris, quam collecta sunt valitura, p. ad restitutionem: secus si minoris, sed æquo pretio, ob periculum: si emit cum pacto, ut eligat triticum huius, vel illius agri, ut libuerit, debet plus soluere pro illa optione ad iudicium boni viri. idem dicendum de eo qui vendit, vel emit plaris, vel minoris iusto pretio ob dilatatam solutionem, de qua supra num. 26. & iustum pretium non stat in indivisibili, sed est triplex de quo supra cap. 13 num. 17.
- 218 Qui pecora, vel prædia emit ab eo, quem putat non habere, & statim eidem locat cum pensione, & tenetur ad restitutionem pensionis.
- 219 Debita post longum tempus soluenda possunt iuste emi minoris.
- 220 Qui emit censum perpetuum, vel temporalem, redimibilem vel irredimibilem sine requisitis conditionibus, pro quibus est extraneus Pij v. vide ibi in Navarro.
- 221 Qui mutuat, ut detur aliquid alicui tertio, vel pauperibus, vel ut remittatur damnum iniuriæ illatæ, non autem ut remittatur iniuria.
- 222 Vendens triticum, quod non erat servaturus, pro maiori pretio quo valiturum est in alio mense, & tenetur ad restitutionem, si

nem, si vero erat seruaturus debet accipere mediocre pretium, deductis expensis, & non summum.

○ Vendens iusto pretio egenti, cum intentione principali, vt ille vendat minus iusto pretio, secus si simpliciter, & reuendat infimo pretio. Est vsurarius qui cum pretium mercaturæ aduentu aliorum decreuerit, & ipse ne perdat, dilata solutione plus vendit.

Deponens pecuniam apud mercatorem, vel nummularium cum intentione principali lacti menstrui, vel annualis, secus si quid datur gratuitum, nec est considerabile periculum in mercatore.

Qui rem valentem 15. ob dilationem dat pro 10. & tenetur ad 5. etiam si postea res valeat. 20. 246

Mercatores qui dant egentibus pecuniam vt accipiant 10. pro 100. etiam si Rex scribat esse gratuitam mutationem. Item officiales, qui ob anticipatam solutionem aliquid accipiunt. Item qui iurat soluere vsuras, & non soluit nisi fuerit à Iudice absolutus.

De vsura in pactis de Retrouuendo.

248

Qui emit cum pacto retrouuendi animo magis mutandi quam emendi p. n. & tenetur ad restitutionem, Item si minus

si minus iusto pretio.

Pactum retrovendendi est licitum, & potest fructus retinere, & potest vendenti locare, dummodo id fiat sine fraude de quo vide ibi,

De usura in societate. num. 251.

251 **V**T societas sit licita, tria requiruntur: primo, ut negotiatio sit licita, secundo pecunia subiaceat periculo dantis, non sic in mutuo, tertio, ut in omnibus iudicio boni viri seruetur æqualitas, & lucrum pro rata dividatur.

253 Potest pecunia assicurari soluto pretio à socio, & etiam potest assicurari lucrum incertum.

258 Dans pecuniam in societatem ei quem scit non esse negotiaturum in certum lucrum, ut militi, vel clerico licet faciat tres contractus idest societatis, assicurationis, & redemptionis, p. quia est mutuum paliatum.

259 Qui vere dat pecuniam in societatem, & facit scripturam de mutuo, vel accomodato peccat, & debet rescindere scripturam si vult recipere lucrum.

260 Omnis societas circa animalia, in qua ponantur pacta cum damno notabili socij, est illicita, sicut illa in qua partes com-
modita

moderatum non respondent ex æquo partibus collatis in societatem. Item si animal moritur fortuito vel sine culpa agricolæ, Domino moritur, de quo supra. n. 139.

De usura participantibus, & eam non restituentibus. num. 262.

Inducens ad usuram, p. m. nisi in extrema necessitate sit, non autem si à parato accipiat, vel non volente mutuare. 262

Qui accipit ad usuras ob res vanas, quando se ære alieno damnificans familiam 263

p. Quid autem dicendū de mutuante usurariis ad malos fines, vide ibi. Item suadēs, ut mutuet ad usuram, & ut contrahat contractus usurarios, tenetur in solidum. E- 264
mens pignus amissum ob non solutionem usuræ emit rem alienam. 265

Bona usurarij non sunt obligata pro usaris extortis, & dominium rei lucrifactæ per usuras transit in usurarium, & dominium rei venditæ ab usurario transit in emptorem, potest tamen debitor recuperare rem quam dedit, si sit penes usurarium, vel penes alium titulo gratuito saltem cum desunt usurario bona ad soluendum.

Gratis quid accipiens ab usurario non habente unde satisfaciatur, tenetur restituere. 266

Institor, gestor, tutor famulus, seruus, scientes dantes pecuniam ad vsuram, vel vsuram colligentes, & tenentur Interrogantij ex parte vsurarij.

Vxor vsurarij non habentis nisi quantum restituat, si viuat ex vsuris mariti ad luxus apud quem dominium non transit, cum aliunde possit honeste viuere. Item quando gener accipit dotem à socero vsurario cuius bona non sunt satis ad restituendum id sciens aut debens scire, vide ibi.

Socer mutans genero tantum quantum debet pro dote, & gener dat prædium fructiferum quod pro dote tenebat.

Iudex adiudicans vsuras vsurario, vel non cogens eum restituere.

Procurator, & aduocatus adiuuantes vsurarium vel obuiantes petenti restitutionem.

Notarius etiam faciens instrumentum vsurarium simulatum non autem si clarum, &c. Testes, &c. & tenentur ad restitutionem.

Vsurarius non reddens quod ultra sortem accepit, & fructus pignoris, nec refert quod ille ex pecunia multum sit lucratus.

Hæredes, & qui gratis ab vsurario aliquid habuerunt. Confessarius audiens confessionem vsurarij, vel ei ministrans aliquid

aliquod sacramentum, sine cautione &c.

Dans pecuniam nautis ad aliquod opus ²⁸²
ita vt saluo semper capitali partem lucri
habeat sicut, & singuli nauæ.

De vsura circa cambia.

MVtuare cum pacto assecurandi est
vsura. Assecuratio tamen simpliciter ²⁸³
est licita. Item excepto mutuo, & accom-
modato, potest capi pretium pro pecunia-
rum vsu, sed ad æqualitatem.

Cambians immo mutuans ex officio
potest accipere stipendium ab vniuersita-
te, vel aliquod paruum lucrum, à mutua-
tariis pro labore, vt in monte pietatis.

Licet cambium per minutum, vt qua-
drantes pro iuliis, & accipere lucrum pro
labore.

Sic cambiũ per literas cum lucro, dum-
modo sit cambium de loco ad locum, non
tempore ad tempus, & à persona non ha-
bente pecuniam, vel animum cambiandi,
& consequenter recambia sunt vsuraria.

Licet emere, vel vendere pecuniam,
quæ alibi pluris valeat contra Sotum.

In cambiis potest aliquid accipi ratione
lucri cessantis, vel damni emergentis, si
tunc vere cessat, & per Pium quintum non
potest in principio cambij præfigi certum
interesse.

Telonarij possunt aliquid accipere ob pecuniam seruata, aliqui nihil accipiunt, aliqui dant tot pro centum deponenti, & est usura.

Est licitum commutare pecuniam præsentem pro absente cum lucro.

Vna moneta potest plus alia valere octo ob causas vide ibi littera I.

Nec contra prædicta obstat pretium statum à rep. nummis.

Qui dant 100. ducatos in India non possunt accipere. 100. in Hispania.

Campfor emens absentem pecuniam notabiliter minoris quàm ibi valeat communi estimatione, etiam detractò, quo minoris valeat propter absentiam tenetur ad restitutionem, sicut & qui emit quamcunque rem.

Emens à non habente rem, vel nummos, saltem virtualiter & tenetur restituere, debet n. seruari extraneus Pij v. de qua vide ibi cum optima applicatione.

De octavo præcepto Cap. 18. Non falsum testimonium dices.

Prohibetur principaliter falsa testificatio iudicialis vel relatio veri, & secundario omnis inordinata significatio verborum, signorum, factorum, mentiendi, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo, & omnis

Telonarij possunt aliquid accipere ob pecuniam seruata, aliqui nihil accipiunt, aliqui dant tot pro centum deponenti, & est usura.

Est licitum commutare pecuniam præsentem pro absente cum lucro.

Vna moneta potest plus alia valere octo ob causas vide ibi littera I.

Nec contra prædicta obstat pretium statum à rep. nummis.

Qui dant 100. ducatos in India non possunt accipere. 100. in Hispania.

Campfor emens absentem pecuniam notabiliter minoris quàm ibi valeat communi estimatione, etiam detracto, quo minoris valeat propter absentiam tenetur ad restitutionem, sicut & qui emit quamcunque rem.

Emens à non habente rem, vel nummos, saltem virtualiter & tenetur restituere, debet n. seruari extraneus Pij v. de qua vide ibi cum optima applicatione.

De octavo præcepto Cap. 18. Non falsum testimonium dices.

Prohibetur principaliter falsa testificatio iudicialis vel relatio veri, & secundario omnis inordinata significatio verborum, signorum, factorum, mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo, & omnis

omnis significatio huiusmodi saltem est
p. v. quia est inordinata.

Testificans pro affirmante aliquid fide
digno p. m. sed non tenetur restituere.

Mendacium notabiliter perniciosum,
vel iuratum est. m. alioquin siue in iudicio
siue extra est veniale.

Mētiri in materia fidei, sacræ scripturæ,
vel morum, est mor. id est, si fiat cum pe-
riculo, & animo nocendi, & sic conciona-
tor lapsu linguæ falso citans scripturas, vel
Doctores non peccat mortaliter, sed sciē.
ter recitans falsa miracula, vel vitas san-
ctorum p. m.

Qui non adimplet promissionem obli-
gantem, id est veram deliberatam, volun-
tariam, nudam, rei licitæ, possibilis, notabi-
lis, quam diuersus status non enervauit, p.
m. explicationem horum vide ibi.

Qui factis simulat aliquid cum dam-
no notabili alterius, vt hypocrita pec. mor.
Peccat saltem venialiter qui simulat se bo-
nam cum non sit etiam ad ædificationem
proximi.

Qui leui iudicio aliquem iudicat firmi-
ter de p. m. peccat mortaliter.

Lædens alterius honorem, vel dās cau-
sam lædendi per contumeliam, cōuitium,
vel improperium.

Lædens notabiliter per susurrationem

aliquorum amicitiam p. m. & tenetur ad
damna sequuta.

Nota ex Soto licet minuere aliquorum
amicitiam vt ipse contrahat cum altero
illorum amicitiam.

- 15 Qui incit probabilem erubescētia,
vel animi perturbationem per derisionē.
p. m. Derisio autem est inordinata pœnæ,
vel culpæ vel defectus naturalis significa-
tio, & in hoc peccatum sæpe incidunt au-
lici.

De detractiōe seu murmuratiōe.

- 17 **L**Aedens bonam famam, vel gloriam
notabiliter per detractiōem, p. m. &
definitur detractio, item fama declaratur,
quæ sit, vide ibi.

- 22 Imponens p. m. falsum, vel verum puta-
tum falsum p. m.

- 25 Imponens vicialia, falsa, vel defectus
naturales falsos, ita tamen vt dānum no-
tabile inferant famæ p. m.

- 32 Qui detegit peccatum m. verum secre-
tum alicuius, p. m. nisi aliqua circumstantia
excuset. Nam non est peccatum mort. de-
tegere notoria facti, vel iuris, vel famosa
sine intētiōe nocēdi, etiā si hic nesciatur.

Idē dicendū de detēctiōe eorū, quæ ci-
to diuulganda sunt. Se ipsum vero potest
sine p. m. diffamare etiam falso, dummo-
do non sit notabile nocūmentum animæ,
vel

vel corporis, vel aliorum.

Dixi inordinate, quia licet accusare etiam ob priuatam vtilitatem, sine odio, & extra accusationem detegere delicta reipublicæ, vel superiori vt prouideatur, vel aliqui adiuuetur nec peccat, omiffa correctione, quando non speratur fructus.

Non peccat, m. detegens peccatū illius qui se iactat de eo. Vel detegit ei personam quæ nō oberit, efficit enim ac si nō detexisset, vt parētibus, nō enim sūt publicaturi.

Qui inuenit peccata pœnitentis scripta, & legit, vel diuulgat, si sint notabiliter lædenda famam peccat. mort.

Qui bellum famosum continentem peccata falsa alterius, vel vera, occulta componit, & proiicit in publicum vt lædatur, & qui innocentium diuulgat, peccat. mort.

Qui peccata aliorum audita aliter refert, id est, augendo, vel magis certificando notabiliter.

Qui audit detrahentem mort. assentiendo, vel non resistendo, cum debet, vel delectando peccat mortaliter.

Qui interrogatus de fama, & vita alicuius, cum teneatur loqui, taceat virtutem illius cum dampno notabili.

Iudex procedens contra aliquem per viam inquisitionis, non præcedente iusta infamia, quamuis id probari possit tribus

testibus, licet possit procedere ob delictum notorium generaliter, sed non nominatū, nisi accusetur.

39 Iudex post confessum delictum interrogans reum, de socio, vel auxiliante occulto, nisi in aliquibus casibus.

40 Non tenentur subditi denunciare superioribus reos ut puniantur, satis est si ipsi ea restituant, nā mandata vniuersalia sunt intelligenda secundum ius. v. g. p̄missa correctione.

41 Qui non debens vult scire aliorū peccata, etiam si sit iudex, sicut qui cū assensu audit detractionem.

De fama restituenda.

42 **Q**ui non vult restituere damnum notabile famæ datum à se, vel ab eo cuius ipse est hæres.

Lædens notabiliter per vnum peccatū mortale famam habeentis alia peccata notoria. p. m. & tenetur ad restitutionem famæ, sed quomodo & quantum vide ibi.

43 Persona publica tenetur quætere restitutionem famæ.

Qui multum aliquem laudando alios notabiliter infamat p. m. & tenetur restituere. Intellige in his, si sequatur infamia.

45 Si falso infamauit tenetur restituere, dicendo se falsum dixisse etiam cum iuramento, si opus est.

Detegens verum p. occultum, infamat
& tenetur, sed quomodo vide ibi.

Si infamatus condonet, cessat obligatio 46
restituendi: vide ibi aliqua.

Qui se mutuo infamatur, non excusan-
tur à restitutione per recompensationem.
Condonatio facta petenti veniam genera-
liter omnium detractionum, non valet, ni-
si pro his ad quæ probabiliter se extēderit
intentio condonantis.

Conuersatio familiariter, infamantis
cum infamato, non collit obligationem
restituendi.

Excusat à restitutione periculum ma- 47
ioris boni, & omnimoda obliuio infamiae,
non sic si quis se iactat habuisse puellam,
etiam si se nesceret: semper tamen rema-
net damnum resarciendum.

Lædens famam iustè, nec peccat, nec 48
tenetur, excusat læsio parua, & non ei fi-
des adhibita.

Quando accusatus accusanti nō tenea-
tur, & contra vide ibi.

Non obligatur qui otiose solum refert
aliena delicta, à se audita, sine affirmatiōe,
licet audiētes credant, nisi referens existi-
maret audiētes ita credere, ac si affirmaret.

Nec si is, contra quem dicitur, sit infam-
is ea re.

Nec referens peccatum cum, auctoris
ibid.

pœnitentia ita, vt potius sit ei honor; quã infamia.

Nec qui solam occasionem remotam infamiae dedit.

Nec detractor conspicuus in vilem, & c. res est dubia.

De secreti deteptione.

51 **S**ecretum est quod non est famosum, nec notorium, & hoc, vel obligat ex se ad p. m. vel ob tacitam, vel expressam promissionem, vel ob sacramentum confessionis, & quomodo obligent.

52 Promissio rei parui momenti non obligat à mor. Confessarius vel quicumque, qui media confessione sacramentali peccatum publicum, vel secretum leue, vel graue detegit, peccat mortaliter, nisi de facultate pœnitentis iusta cum causa.

53 Peccat mortaliter, qui litteras aliorum aperit, & legit, cum damno notabili alicuius, saltem probabili, vel cum animo damnificandi, aliter non nisi venialiter, vide ibi aliquos casus.

54 **Q**ui reuelat secreta non vergentia in iniustam aliorum perniciem, sed cum magno damno exercitus, vel Ciuitatis, etiam si id fiat vi tormentorum, & timore mortis, p. m.

Qui extra confessionem sacramentalē audi

audiuit peccata, quæ sunt damnosa Reip.
potest denuntiare, sine p. præmissa corre-
ptione fraterna.

Potest quis aliquem denunciare volen-
tem ducere uxorem, habuisse rem eū con-
sanguinea futuræ uxoris præmissa, scilicet
correctione fraterna.

Qui iuridice, id est, à iudice competen- 57
ti re templane probata, & ei notificata in-
terrogatus, non fateretur, p. m.

Si contra iuris ordinem interrogatus
eadem fateretur.

Quando reus socios debet detegere, & 58
non detegit, vt qui perniciosos socios
Reipublicæ non detegit, peccat mortali-
ter & confessus non adimittens, vt id fa-
ciat, p. m.

Iudex interrogans iniuste, vel omitrens, 59
interrogare iuste p. m. & c.

Qui peccatum non vergens in damnū 60
alterius, vel si vergit, alia via excusari po-
test, reuelat iudici etiam competenti p.

Episcopus, vel prælatus, vel publica per- 61
sona curas aliorum animas, si se infamat,
vel notabiliter infamantibus non resistit.
p. m. priuatus vero potest tolerare, nisi fiat
respectu imitantium eum.

Qui in visitatione interrogatus de pec-
catis publicis, reuelat occulta, nisi timea-
tur periculum aliis.

Reuelans secretum sibi commissum cum sit sequenturum graue damnum, id est, discordia.

De nono præcepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

Iisdem modis peccatur, quibus & contra sextum, Non mæchaberis. Tamen addo, quod peccat mor. qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio vel ab alia, licet ipse non sic amet, sed consentit peccato alieno.

De X. præcepto. Non concupisces rem proximi tui. Cap. XX.

Inordinate concupiscere aliquid notabile contra iustitiam, est mortale.

De Ludo.

Ludus, & iocus ad recreandum generat virtutem eutrapeliam, & est inter excessum, & defectum.

Ludus animo lucrandi, potius est negotiatio, & ferè semper est mala, & ex hoc animo non est mortalis, sed venialis, imo nunquam est mort. nisi frangat aliquod præceptum, nec ex se est prohibitum nisi ratione loci sacri, vel personæ, vel temporis festi: sacrorum ludus minime laudatur.

Ludens cum notabili irreuerentia Dei dictis, vel factis, vt aburendo scripturis, vel

Reuelans secretum sibi commissum cum sit sequenturum graue damnum, id est, discordia.

De nono præcepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

Iisdem modis peccatur, quibus & contra sextum, Non mæchaberis. Tamen addo, quod peccat mor. qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio vel ab alia, licet ipse non sic amet, sed consentit peccato alieno.

De X. præcepto. Non concupisces rem proximi tui. Cap. XX.

Inordinate concupiscere aliquid notabile contra iustitiam, est mortale.

De Ludo.

Ludus, & iocus ad recreandum generat virtutem eutrapeliam, & est inter excessum, & defectum.

Ludus animo lucrandi, potius est negotiatio, & ferè semper est mala, & ex hoc animo non est mortalis, sed venialis, imo nunquam est mort. nisi frangat aliquod præceptum, nec ex se est prohibitum nisi ratione loci sacri, vel personæ, vel temporis festi: sacrorum ludus minime laudatur.

Ludens cum notabili irreuerentia Dei dictis, vel factis, vt aburendo scripturis, vel

Reuelans secretum sibi commissum cum sit sequenturum graue damnum, id est, discordia.

De nono præcepto. Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

Iisdem modis peccatur, quibus & contra sextum, Non mæchaberis. Tamen addo, quod peccat mor. qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio vel ab alia, licet ipse non sic amet, sed consentit peccato alieno.

De X. præcepto. Non concupisces rem proximi tui. Cap. XX.

Inordinate concupiscere aliquid notabile contra iustitiam, est mortale.

De Ludo.

Ludus, & iocus ad recreandum generat virtutem eutrapeliam, & est inter excessum, & defectum.

Ludus animo lucrandi, potius est negotiatio, & ferè semper est mala, & ex hoc animo non est mortalis, sed venialis, imo nunquam est mort. nisi frangat aliquod præceptum, nec ex se est prohibitum nisi ratione loci sacri, vel personæ, vel temporis festi: sacrorum ludus minime laudatur.

Ludens cum notabili irreuerentia Dei dictis, vel factis, vt aburendo scripturis, vel

vel cum scandalo, periculo, vel nocumento alterius. p. m.

Ludens rem notabilem ludo prohibito per legem obligantem ad mort. vel ludo licito, sed cum non potente donare, vel cū potente, sed metu, vel fraude, p. m. vide qualis metus sit.

Monachi, clerici, beneficiati, & in sacris constituti ludentes notabilem quantitatem aleis, vel ludis illicitis, peccant mort. & si ludunt de fructibus beneficiorum, tenentur ad restitutionem, si de patrimonialibus, pec. sed non tenentur ad restitutionem, non sic de secularibus.

Clericus, vel monachus multo tempore spectans ludum mortaliter malum, vel eo delectatur.

Subministrantes necessaria ad ludum, vel domum, mensas, candelas, sunt enim consentientes peccato, operando, iubendo, mandando, inuitando, inducendo, &c.

Peritus ludo dissimulans, & alliciens imperitum, vel vitur falsis instrumentis, vel transgreditur leges ludi cum notabili danno. p. m.

Fraudans in pactis, vel prioritate manus. p.

Lædens messem non tenetur restituere quantum in area redderet, sed quantum tunc æstimatur.

In Regnis Hispaniæ ludens sub fide sua non iurata, tenetur soluere, & potest mox pecuniam solutam reperere, vel potest petere solutionem à iuramento, & non amplius tenetur soluere, sicut de iurante soluere vsuras.

Qui de re notabili facit spōsionē, id est, scommessa, sciens à se assertam esse verā, & dissimulans vt illum attrahat, p. m. si sine dolo, non p.

19 Qui lucratur sine fraude in ludo illicito, non tenetur ad restitutionem.

Habilis ludens cum inhabili potest cōpensare, quæ lucratus est cum perditis.

Qui lucratur fraude, & dolo, non potest recompensare cum perditis in eodem, vel diuerso ludo.

De consiliis Christi.

20 **P**œccat in consilia Evangelica qui cōtēnit, vel proponit non adimplere, quando obligabunt sub mortali, vt de Martyrio.

21 Qui dicit simpliciter consilia non esse meliora, quam contra, vel non debere vœri, est hæreticus.

Monachus venditurus suum frumentum veniente caritate tritici, potest gaudere de augmento pretij, sed non de causa, id est caritate simpliciter.

De quinque praeceptis Ecclesiae. De Pri-
mo de audiendo Sacro in festis.

Cap. XXI.

Quicumque discretus, sine iusta causa
integram missam die festo non au-
dit p.m.

In die Natalis de lege communi non
tenemur, nisi unam missam audire.

Qui omittit partem notabilem missae.
p.m. pars notabilis est iudicanda ad ar-
bitrium boni viri, ut videtur ea, quae à princi-
pio introitus usque ad Epistolam inclusi-
ue, immo ex una particula principii, & ex
una finis, potest constitui pars notabilis,
verum est, quod post missam legendo per
se illam partem omittam, vel ab alio au-
diendo, satisfacit.

Qui dimidium missae ab uno sacerdote,
& dimidium ab altero audit, satisfacit
praecepto.

Qui ante benedictionem exit à missa,
non p. mortaliter.

Variis causis excusatur, ab audienda
missa die festo, ut qui absque gravi dam-
no animae, corporis, honoris, honorum pro-
prietorum, & proximi non possunt audire sacrum.

Excommunicati interdicti, sed non si
habent privilegium, licet non curent ab-
solutionem, & si peccent quia negligunt
procurato

De quinque praeceptis Ecclesiae. De Pri-

mo de audiendo Sacro in festis.

Cap. XXI.

Quicumque discretus, sine iusta causa
integram missam die festo non au-
dit p.m.

In die Natalis de lege communi non
tenemur, nisi unam missam audire.

Qui omittit partem notabilem missae.
p.m. pars notabilis est iudicanda ad ar-
bitrium boni viri, ut videtur ea, quae à princi-
pio introitus usque ad Epistolam inclusi-
ue, immo ex vna particula principii, & ex
vna finis, potest constitui pars notabilis,
verum est, quod post missam legendo per
se illam partem omittam, vel ab alio au-
diendo, satisfacit.

Qui dimidium missae ab vno sacerdote,
& dimidium ab altero audit, satisfacit
praecepto.

Qui ante benedictionem exit à missa,
non p.mortaliter.

Variis causis excusatur, ab audienda
missa die festo, ut qui absque graui dam-
no animae, corporis, honoris, honorum pro-
prietorum, & proximi non possunt audire sacrum.

Excommunicati interdicti, sed non si
habent priuilegium, licet non curent ab-
solutionem, & si peccent quia negligunt
procurato

procurate absolutionem, quam consequi possunt, non tamen peccant quia missam non audiunt.

Infirmus, & eius minister, si adest damnum salutis.

Nutrices, quæ sine periculo lactentium non possunt.

Qui habent graue negotium impediens.

Qui ratione officij prohibetur exire, vt custodes arcium.

Sic Domini, & Consultores grauiter occupati in negotio moram non patiente.

Iter faciens, qui alioqui socios necessarios amitteret.

Pauperes qui absque notabili pudore defectu vestium non possunt.

Vidua quæ secundum consuetudinem Regionis non egreditur, per mensem sed difficile saluatur si ultra mensem.

4 Coniugata quæ sine graui scandalo mariti non potest interesse.

Episcopus non potest cogere populum ad audiendū missam in propria parochia.

6 Qui audiens missam die festo intendit animum, in repugnantia attentioni, necessario debita, pec. mor. vt qui in parte notabili Missæ loquitur, pingit, scribit, dormit, &c.

Qui excusatur à missa, non tenetur supplere alia oratione.

Qui

Qui audit missam ex præcepto, si alias 8 preces ita recitet, vt necessariam attentionem auditioni missæ non tribuat p.m. sed si ita recitat preces sub præcepto, vt sufficienter attendat sacro sub præcepto, satisfacit vtrique.

Nemo tenetur ex præcepto intelligere, imo & audire verba sacerdotis, satis est adesse, etiam ex longinquo.

Dominus, pater, herus, notabiliter negligens subditos audire missam in festo, vel eos occupans in opus, quod poterat differri, peccat mortaliter.

Consuetudo qua nobiles puellæ sacrū non audiunt, nō est toleranda, si alio egrediuntur vel eis permittuntur fenestæ, verum detentæ à patre non peccant nec mater, quæ in eius custodia remanet, sed pater peccat nisi saltem aliquando solemnioribus festis, domi vel foris missas eis permittat.

Menstrua non excusant, nisi fiant cum magna debilitate.

Sunt multi errores contra missam & 10 multa præcepta, quos refutat Concilium Trid. sess. 22. & sess. 25. vide ibi.

*De secundo præcepto de
ieiunando.*

Qui credit se vincendum carnistentatione si talem cibum comedat, debet

debet omni tempore ab eo abstinere sub peccato mortali.

Qui media nocte in mediam noctem die ieiunij præcepti ab Ecclesia comedit pluries quam semel, etiam cibos cōcessos, peccat mortaliter, nisi causa iusta, vera, vel putata, vel dispensatio excuset.

Si vigilia S. Iohannis incidat in die corporis Christi, ieiunetur præcedēri die. i. feria 4. ex Leone 10. ad legatū in Hispania.

12. Vovens ieiunare, vel abstinere à carnibus omni feria sexta vel sabbato, si tūc incidat dies natalis Domini, debet ieiunare, vel abstinere à carnalibus.

13. In ieiunio licet bibere vinū vel aquam, quoties voluerit etiam ad sustentandum, vel sedandam famem, & licet actus in se propter indigestionem videretur immoderatus, & peccat venialiter, tamē si adest iusta causa ut pax, societas excusatur.

Accipere aliquid per modum medicinae, vel prægustare cibos, verbi gratia dominorum licet sint ova, vel carnes non frangitur ieiunium.

14. Lector mentis potest comedere aliquid & post lectionem cœnare.

Vesperis potest sumi collatio à ieiunantibus ex pane vel fructu, vel utroque iuxta morem regionis, dummodo non sit multum, non solum ob potum sed etiam ad susten

sustentandam naturam licet non bibat.

Non licet tentari mane & cenare vespere, nec consuetudo excusat nisi ratione medicinae, debilitatis, vel necessitatis agendi aliqua necessaria.

Qui facta cœna tempore ieiunij surgit à cœna, animo amplius non comedendi & deinde reuertitur ad cœnam, & comedit, frangit ieiunium.

Notabiliter magna collatio frangit ieiunium, vt communiter fit in vigilia Natiuitatis.

Qui saepius in ieiunio comedit, tantum in secunda comestione peccat mortaliter, non in aliis, si edat cibos vetitos, tunc toties, quoties.

Licet in iure communi oua & lacticia prohibeantur in ieiuniis quadragesimæ, & non in aliis, tamen seruanda est consuetudo saltem 40. annorum.

Causa iusta excusans est triplex impotentia, necessitas, maius bonum.

Impotentia excusat pueros vsque ad 21. annum quamuis expediat eos assuescere, & ob aliquam necessitatem possunt compelli.

Exemit senes sexagenarios & quia alij aliis citius senescunt, ideo arbitrio prudentis vel superioris id relinquendum est.

Exemit mulieres gravidas, & nutrices, immo si ieiunarent peccarent, nisi ita robuste essent vt vna comestio sibi, & infanti sufficeret.

Pauperes non valentes sibi quærere cibum ad vnam comestionem, non alios pauperes.

Infirmos non valentes, vel non debentes tantum comedere. &c.

Eos qui ita sunt infirma complexione, vt vacuo stomacho patiantur vertiginem, vel dolorem capitis, vel nocte nõ valeant calere, vel dormire.

Necessitas excusat in primis omnis illa, quæ à festo seruando excusat, aut quando facit aliquid ad vitæ vel sui status decorem necessarium, aut ad vitandum damnum notabile, aut ad lucrandum quod raro lucrari potest.

Excusatur etiam omnis operarius vt faber ferrarius, agricola, qui nisi assiduo suo labore non potest familiam sustentare, filios collocare, aut in studiis filios sustentare, necessaria ad decentem cultum sibi & suis comparare: licet tamen ab obseruandis festis non excusaretur, & licet aliquo modo sint diuites. Excusatur à fortiori qui ieiunando non potest facere necessaria ad suam vel aliorum salutem spiritualem vel corporalem.

Concionatores ex officio, vel obedientia, docentes verbo vel scripto.

Audientes confessiones. Item qui ieiunando nō possunt fungi suo officio, vt patet, & magnum iter factururus saltē pedes.

Maritus qui vxori aliter reddere debitum non potest. Coniux si ieiunando satis placere non potest marito.

Maius bonum excusat eos, qui nō possunt¹⁷ ieiunādo vacare sanctioribus & melioribus operibus, vt sunt opera misericordiae spiritualis, & corporalis, etiam si fiant cū mercede, dummodo principalis intentio non sit excusari à ieiunando, vel luerū.

Peregrinatio voluntaria non excusat nisi inde resultet magna edificatio proximi, vel maior fructus animę, quam ex ieiunio: secus si ad peregrinationem tenetur, nec commode differri potest.

Si dubitat an opus pium quod intendit excuset, consulat superiorem, vt secularis, Episcopum, quo absente Vicarium vel parochum, Monachus, Prælatum, & eius dicto acquiescit.

Vxor in ieiuniis, votis, voluntarie, repugnante marito excusatur, in ieiuniis Ecclesie non, nisi cum marito oriatur notabilis discordia, odium, scādalum, rixa, percussio, blasphemia, nec tenetur in rigore supplere aliis piis operibus.

- 20 Si quis bona fide putat se habere iustam causam ad non ieiunandum, non peccat mort. si non ieiunat.

Ei qui dubitat an possit ieiunare sine notabili damno suæ salutis, confessarius debet consulere, ut experiatur, & si damnum experientia cognoscitur, iuste potest cessare, quod si adhuc dubitatur, petat dispensationem à superiore; si non vult adire non est absolvendus.

Qui non potest totam quadragesimam ieiunare, sed bis, vel ter, tenetur bis, vel ter ieiunare & satisfacit ieiunando.

- 21 Dispensare generaliter, ut nullus teneatur ieiunare, vel non illis, vel illis diebus est solius Papa: dispensare vero singulariter cum illo, vel illo iusta de causa, vel ne illo, vel illo die potest Episcopus, quo absente, Parochus.

- 22 Prælati non debent relinquere conscientiam subditorum petentium dispensationem in ieiunio, sed potius benigne debent dispensare.

Dispensatio de non ieiunando, non concedit comedere carnes, lacticinia. Nec dispensatio præueniendi horam, concedit non ieiunare.

Propter eleemosynam, quam quis facit non excusatur à ieiunio.

- 23 Necessitas, vel iusta causa excusant ab integro

integro ieiunio, non excusant secundum
Caictanum ab omni parte ieiunij, debet
enim seruari quantum potest, quare excu-
satus à ieiunio edens carnes, vel oua, si su-
stentari potest escis congruis ieiunio, pec-
cat mortaliter.

Qui inuitat ad cœnam obligatum ieiu-
nare, sine iusta causa, sciens, aut dubitans ²⁴
probabiliter ob inuitationem fracturum
ieiunium, peccat mortaliter, sed si scit in-
uitatum esse cœnaturum alibi, & ipse in-
uitat paratum cœnare non consentiendo
peccato, sed ob honestam causam. v. g. vr-
banitatis, non p.

Pater familias, caupones, hospites, & ad- ²⁵
ministrantes ad se venientibus cibos, qui-
bus putant eos, sine causa ieiunium fran-
gere, vel dubitant pec. mor.

Quare tabernarij parati administrare ¹⁶
cibos in die ieiunij, quibuscunque venien-
tibus, nulla admonitione de ieiunio facta,
pec. mort.

Qui in die ieiunij ministrat cibos pro-
hibitos, sine consuetudine legitima, vel
dispensatione p. mortaliter.

Qui mane comedit in die ieiunij, per ²⁷
talem ignorantiam, vel incogitantiam, vt
excusetur à violando ieiunio tenetur ieiu-
nare illam diem more consueto, ac si ni-
hil comedisset, si autè illa comestio fregit

ieiunium, non tenetur in posterum, nec sequenti die, contra Palud. &c.

Notabiliter præueniens horam in loco consuetam edendi, frangit ieiunium, si sine honesta causa fiat.

Obligati ad horas non debent sine causa comedere in quadragesima ante recitatam vesperam, in aliis diebus ante nonam, licet ieiunium non frangeretur.

Qui famulos obligatos ad ieiunandum, die ieiunij, compellit ad opera incompatibilia ieiunio, cum possit ad aliam diem transferri peccat mortaliter.

Qui ieiunat diebus Dominicis, credens superstitiose tunc ieiunandum esse contra consuetudinem Christianam, p. m. secus si ob alios bonos fines.

*De tertio præcepto, De soluendis
Decimis.*

28 **D**ecimam, quæ vel est personalis, vel prædialis, vel mixta, quæ quoad sustentationem cultus diuini, est de iure diuino, naturali, quoad quoram est de iure positivo, qui non soluit pec. mortaliter.

30 Decima quoad quorã potest minui, vel tolli; dummodo parochus commode sustentetur, vt fere in tota Italia seruatur.

31 Decima personalis non debetur, vbi est consuetudo legitime præscripta non soluendi.

Qui

Qui in soluendis decimis deducit impensas quas facit, aut partem peiorem decimat, peccat.

Qui soluit omnes decimas debitas, sed non ubi, quando, & cui iure, vel consuetudine legitima debetur nisi interueniat pactum legitimū inter Ecclesiasticos, & laicos, peccat mortaliter: & qui subtrahunt aut impediunt decimas excommunicantur in concilio Tridentino sess. 25 c. 11.

Qui primitias iure, vel legitima consuetudine ubi, & quando, & cui debet non soluit peccat. 32

Confessarius, vel concionator, qui dehortatur à soluendis decimis.

De quarto præcepto, De semel in anno confitendo.

Qui habet discretionem, v.g. puer discernens bonum à malo, & potest, id est, quod habeat copiam confessarij, vel nisi ex consilio confessarij in longius tempus differatur omnia peccata mor. quia de venialibus non tenetur sub præcepto simpliciter, semel in anno, & cui debet non confitetur, peccat mortaliter. 33

Omittere confessionem in vno anno, est vnum peccatum mortale, sed quoties deliberat omittere toties peccat mor. 34

35 Qui extra etiam quadagesimam non confitetur, quando obligatur, ut in quinque calibus positus. c. 2. n. 6.

Qui non reiterat confessionem quando scit, vel scire debet quod est reiteranda, p. m.

Qui potest ore proprio, & propter legnitatem, vel pudorem confitetur per scriptum, vel nuncium peccat mortaliter.

Qui non potest ore proprio non tenetur confiteri per scriptum, vel nuncium, sed si faceret teneret confessio, & absolutio etiam per scriptum missa.

Qui mentitur affirmando, vel negando peccata mortalia in confessione, peccat mortaliter, nisi putaret sancte se posse nimis accusare, siue animo decipiendi sacerdotem.

38 Qui mentitur in confessione affirmando, vel negando peccatum mortale, alias legitime confessum, vel veniale nunquam confessum, non peccat mortaliter, nisi sit cum iuramento, vel perniciosum, vel nulla alia subministretur materia.

39 Qui inter confitendum, proponit non confiteri aliquod peccatum, si confessarius non interroget, peccat mortaliter, & debet hoc ipso poenitere.

40 Confiteri ob finem mortalem, est peccatum mortale ob venialem, veniale.

Ita confiteri quod si non esset aliquis respectus,

respectus, ut timor mortis, &c. non confiteretur non p. mort. nisi illum respectum pluris faceret, quam confessionem, quod raro euenit.

Qui ne perdat suam bonam existimationem apud confessarium proprium, confitetur graua, & obscena peccata aliis, & leuiora proprio, nō peccat, modo finis neque venialis neque mortalis sit.

Qui sine necessitate laico, vel non presbytero confitetur, vel cum necessitate, animo accipiendi ab eo sacramentalem absolutionem, vel imprudenter se infamat, &c. nisi simplici, & bona fide putet id licite fieri posse, peccat mortaliter, & debet eadem peccata, tempore suo, sacerdoti confiteri.

Qui confessionem bonam, factam sapientius, scrupulose iterat, cum periculo desipiendi, vel scandalo notabili confessoris, vel infamiae tertij, peccat mortaliter, alioquin venialiter, quia scrupulosus turbat tranquillitatem conscientiae.

Semel confessus, & absolutus à prudenti confessore debet quiescere, & si qua occurrunt, quæ nescit, an sit confessus, debet credere quod est confessus, quia nullum est periculum cum non certo sciat illa non esse confessa, morbus enim, quo laborat eum excusat in iis, in quibus bene
composi

compositus debet dubitare : lege ibi.

Recte confessus, & si non teneatur, tamen si reiterat confessionem, causa deuotionis, conscientia quieta, sine tædio confessoris, & impedimento aliorum bonorum, benefacit.

- 43 **Q**ui pœnitentiam iniunctam à confessorio acceptam, tam in satisfactionem peccatorum mortalium, non adimplet, peccat mortaliter, quia pœnitentia propter venialia, si sine contemptu non adimpletur, non est peccatum mortale.

Qui aliquid à confessorio consultum, dictum, præceptum reuelat post confessionem, in damnum vitæ, salutaris, famæ vel bonorum eius, peccat mortaliter.

De quinto præcepto Ecclesiæ. De communicando in Paschate.

- 45 **Q**ui non communicat intra octo dies ante vel post pascha peccat mortaliter, nisi de licentia proprii sacerdotis ulterius differat, & nisi adsit impedimentum, nulla sua negligentia interueniente, & ubi est consuetudo communicandi, quolibet quadragesimæ die satis est se illi conformare.

Qui non communicat in paschate, tenetur infra annum cõmunicare sub p. m.

Qui

Qui communicat credens, vel credere 46
debens se mortalis culpæ reum, aut cum
animo faciendi aliquid peccatum morta-
le, vel ex ignorantia affectata, vel procu-
rata id ignorat, vel crassa. p.m.

Sed dicitur, quis depositus, vt bene pos. 47
sit accedere, qui adhibita diligentia debita
in recordando, & consulendo viros do-
ctos non meminit peccati mortalis, &
probabiliter credit se contritum esse, vt
dicere possit Deo pœnitet me omnium
peccatorum meorum mortalium, & pro-
pono, nec ea, nec alia facere in posterum,
& hæc propter Deum.

Qui irretitus aliqua cœsura contra pro 48
hibitionem Ecclesiæ communicat, pec-
mor. nisi illæ censuræ in se essent nullæ, &
sine scandalo se communicaret.

Qui habens copiam confessarij, & qui 49
sine scandalo potest à mensa communio-
nis recedere &c. communicat ante con-
fessionem actualem omnium mortalium,
licet sit contritus, peccat mortaliter.

Qui non communicat quando debet, 50
ex eo, quia non vult remittere, restituere
&c. peccat mort. de nouo.

Qui intra diem naturalē, ab habita 51
copula, vel pollutione etiam illicita con-
fessus, & contritus communicat, nisi adfit
notabilis distractio, nō peccat mortaliter.

Coniuga

Coniugati satisficientes matrimonio si communicant ea die non peccant, saltem mortaliter.

- 52 Qui communicat in quocunque die anni, non à proprio parochio, nisi ignorantia excuset. p. m. & sacerdos est excommunicatus, est religiosus nisi ex facultate id faciat vel Papæ, vel parochi.

Qui habent privilegia fratrum minorum, possunt semper administrare hoc Sacramentum, excepto paschate, in quo paschate, siue communicet ad satisfaciendum præcepto, siue non, non potest extra parochiam communicare, nisi de licentia saltem tacita parochi, de quo c. 9. num. 5.

- 53 Qui communicat post cibum, vel potum media nocte elapsa sumptum, ex proposito etiam quod sit per modum medicinae, vel sit ipsa medicina, cum ita ægrotat ut differri in alium diem possit p. m. Quod debet esse ex proposito, quia deglutire aliquid relictum in dentibus si præcedenti die vel dum os lauat, vel ius, vel vinum gustat, si quid cadat per modum salivæ non impedit communionem.

Cœnare prope mediam noctem, & mox non dormire, & non digerere non impedit, nisi ex consilio, si habet mentem turbatam debet abstinere. Infirmus, qui non potest expectare in sequentem diem, potest

non

non ieiunus communicare, sed non celebrare, etiam quacunque necessitate, vel imperio, cuiusvis superioris, præter summum Pontificem.

Qui pluries eadem die communicat, vel 54 celebrat, p. m. exceptis aliquibus casibus. Sacerdos extra celebrationem si communicat, sine stola, vel cotta non pec.

Parochus qui propter peccatum occultum subditi auditum in confessione, à quo non est absolutus, si tempore quo iure debet communicare, subditus publice petat communionem non eam subdito administrat, p. mortaliter, aliter non debet, ut si peccatum est notorium, & publicum non debet enim communicare, immo etiam quod recte eum pernituerit, & est confessus nisi satisfaciat scandalizatis aliquo modo non debet ministrare ei, nisi in secre- 57 to, loquimur de auditu in confessione, quia propter aliunde auditum, non potest denegari communicatio publice petita, licet possit secreto, & hoc tantum in paschate, quia in aliis temporibus debet denegare.

Superiores, ut pater familias, notabili- 57 ter negligentes, ut sui subditi ad id obligati, tempore suo, communicent peccant mortaliter, præsertim si sciunt eos non communicaturos, nisi à se admonitos.

Pueri secundum bonam consuetudinem prius

prius obligantur confiteri, quam communicare, & qui debent admoneri, vt communicent non peccant, si tardius quam par est communicant, sed peccant qui non admonent, quod si dubitant, consulant confessarios peritos.

Qui laicus, vel clericus extra sacrificium Missæ communicat, sub vtraque specie.

Monachi, & Monachæ Sancti Benedicti, qui non communicant singulis mensibus, peccant mortaliter, vbi est exhortatio ad frequentiam sacramentorum.

De sacramentis. Cap. XXII.

Sacramentum est signum rei sacræ, confert gratiam ex opere operato. Tria sunt irriterabilia baptismus, confirmatio, & ordo.

Errores circa sacramenta ex sess. prima Conc. Trident. quæ sunt tantum septem, & quodlibet constat ex materia, & forma.

Qui credit aliquod ex damnatis in concilio Tridentino circa sacramenta, peccat mortaliter sciens, vel debens scire, si vel scripto expresserit, est excommunicatus in bulla cœnæ.

Sciens se reum peccati mort. vel scire debens, nisi se conterat, vel atterat putans conterere, peccat mortaliter administrando, vel recipiendo sacramenta, & in Eucharistia

prius obligantur confiteri, quam communicare, & qui debent admoneri, vt communicent non peccant, si tardius quam par est communicant, sed peccant qui non admonent, quod si dubitant, consulant confessarios peritos.

Qui laicus, vel clericus extra sacrificium Missæ communicat, sub vtraque specie.

Monachi, & Monachæ Sancti Benedicti, qui non communicant singulis mensibus, peccant mortaliter, vbi est exhortatio ad frequentiam sacramentorum.

De sacramentis. Cap. XXII.

Sacramentum est signum rei sacræ, confert gratiam ex opere operato. Tria sunt irriterabilia baptismus, confirmatio, & ordo.

Errores circa sacramenta ex sess. prima Conc. Trident. quæ sunt tantum septem, & quodlibet constat ex materia, & forma.

Qui credit aliquod ex damnatis in concilio Tridentino circa sacramenta, peccat mortaliter sciens, vel debens scire, si vel scripto expresserit, est excommunicatus in bulla cœnæ.

Sciens se reum peccati mort. vel scire debens, nisi se conterat, vel atterat putans conterere, peccat mortaliter administrando, vel recipiendo sacramenta, & in Eucharistia

charistia nisi confiteatur.

Peccat mortaliter qui ab excommuni-
cato, interdicto, suspenso à tali administra-
tione, vel denunciato pro tali, vel publico
concubinario recipit sacramenta, nisi sit
baptismus, vel communio tempore neces-
sitaris, & dicitur notorius concubinarius,
qui est talis per sententiam, vel confessio-
nem factam in iudicio, vel per euidenciam
rei, quæ nullo modo potest celari.

Qui inuitat ad ministranda sacramenta
existentem in peccato mortali, quem scit
non pœniturum, & hoc sine necessitate, &
ipse sit causa vt ministret, aliter enim non
ministraret, peccat mortaliter.

Qui verbo vel facto notabilem irreue-
rentiam facit sacramento, peccat mor-
taliter.

De Baptismo.

Baptismus est sacramentum aquæ na-
turalis, qua vnus ab alio in nomine
patris, & filij & Spiritus sancti cum debita
intentione abluitur, & declaratur hæc def.

Multi errores de baptismo condemna-
ti à Concilio Tridentino. 6

Infans qui baptizatus sine solemnitate
moritur, est sepeliendus in loco sacro e-
tiam cum solemnitate sepulturæ.

Peccat mortaliter qui credit condem-
nata in Concilio Tridentino de baptismo,

& si exprimit verbo, vel facto, est excommunicatus in bulla cœnæ.

Qui baptizat vel baptizatur bis. p. m.

Qui est in culpa notabili, vt quis moriatur sine baptilmo. p. m.

Qui baptizat in peccato mortali, vel baptizatur impœnitens. p. m.

7 Oblitrix nesciens veram formam baptismi, non Clericus baptizans sine necessitate, peccat mortaliter.

Presbyter baptizans sine solemnitate, vel cum solemnitate extra Ecclesiam, nisi filios principum p. m. Clericus non presbyter, baptizans solemniter, est irregularis.

Peccant, qui infantes recenter natos non solemniter faciunt baptizare.

Peccant mortaliter mulieres baptizantes præsente viro, vt laicus præsente clerico, & clericus minor præsente presbytero.

Qui non lauat durante prolatione verborum, peccat.

Qui vngit baptizatum chrismate præteriti anni, sine necessitate, p.

Qui sine facultate baptizat non suum parochianum, peccat, sed non statim est excommunicatus.

De confirmatione.

8 **C**onfirmatio, est sacramentum vñctio-
nis chrisimatis consecrati, quo Episcopus
pus

pus frontem baptizati iniungit, sub certa verborum forma & declaratur.

Peccat mortaliter, qui non Episcopus confirmat, vel Episcopus oleo non consecrato, vel non ex balsamo, vel non debita forma.

Qui ex contemptu omittit, p. m.

Qui sine patrino confirmatur, credens id esse ex præcepto.

Suscipiens, & ministrans ordines ante confirmationem, scienter, sine contemptu. p. v.

De Eucharistia.

Eucharistia multipliciter vocatur, & 10 est sacramentum, quo sub specie panis, & vini verum corpus, & sanguinem Christi continetur, & declaratur.

Peccat mortaliter qui scire debens non credit definita à Concilio Tridentino.

Peccat mortal. & est excommunicatus, qui etiam disputando defendit, contrito ante actualem confessionem de mortali, licere communicare.

De pœnitentia.

Est sacramentum absolutionis, quo sacerdos sibi subdicum, & confitentem legitimè sua peccata, cum iusto dolore, & proposito satisfaciendi, absoluit ab eis.

Peccat mortaliter debens scire, &

non credens determinata in Concilio Tridentino, de penitentia.

Qui absque contritione, vel iusta attritione, vel sine proposito abstinendi, vel restituendi confitetur. p. m.

Qui procurat absolui à peccatis, ante absolutionem excommunicationis, aut à non presbytero, aut excommunicato denunciato, aut suspecto, aut à notorio, sine necessitate, aut à peccatore non penitente, de quo supra, cap. 9. num. 5. & c. 11. nu. 11.

De extrema unctione.

12 **E**st Sacramentum, quo presbyter ungit certas corporis partes, infirmis probabiliter periclitantibus, oleo consecrato, certa verba cum debita intentione proferendo, declaratur.

13 Freneticus, qui potuit peccare, si ante frenesim petiit ungi, vel si recordatus fuisset, petiisset, nec in pec. mort. notorio insaniuit, est unguendus, etiam ante pubertatem.

Si dubitetur, an sit mortuus, potest ungi sub conditione, si non est mortuus, non tamen si aperte est mortuus.

Si, postquam cepit ungi, moriatur, desistendum ab unctione.

14 Qui morbo, vel senio moriuntur, ungentur, non alij, quia illi iudicio turbantur, &

magis

magis impugnantur à dæmone.

Peccat mortaliter, qui debens scire illa, 15
quæ sunt decreta à Concilio Tridentino,
& non credit, & si exprimat excommuni-
catur.

Qui contemnit pro se tempore necessi- 16
tatis perire vñctionem, vel pro subiectis
sue curæ, peccat mortaliter.

Qui sciens se in mortali saltem, sine de-
bita attritione, vngitur, p. m.

De ordine.

ORdo hic sumitur pro sacra ordinatio- 17
ne, & actu, quo homines coaptantur
in Ecclesiasticum ordinem, & est Sacra-
mentum, quo traditur character, & pote-
tas consecrandi Eucharistiam.

Peccat mortaliter scire debens, & non
credens statutata Concilij Tridentini.

Est opinio Nauarri, quatuor ordines ef-
se verè, & propriè Sacramenta, id est, tres
maiores, & Episcopatus, reliqui verò sunt
sacramentalia.

Peccat mortaliter, qui cum conscientia
p. m. accipit hoc Sacramentum, sed dubiū
est, qui ordines sint Sacramentum.

Peccat mortaliter, qui contrauenit no-
uis statutis Concilij Tridentini, quæ sint
vide in c. 25. nu. 68.

De matrimonio.

19 **E**st Sacramentum, quo fit maris, & feminae coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, & declaratur hæc definitio, & confert gratiam ex opere operato.

20 Materia huius Sacramenti est mutuus consensus, explicatus verbo, nutu, & aliquando taciturnitate.

21 Matrimonium diuiditur, quoad thorū, & vinculum, autē copulam carnalem, per professionem solemnem religionis approbatæ. Item ante consummationem per dispensationem Papæ, iusta de causa factam.

Matrimonium contractum inter infideles, etiam post consummationē diuiditur, si unus conuertatur, & alter noluerit cohabitare sine contumelia creatoris, vel si inducat eum ad mortale.

Matrimonium diuiditur, quo ad thorū, & habitationem, non quo ad vinculum, auctoritate iudicis, propter fornicationē.

Item ob fruitiam coniugis, vel ob alias causas.

22 Matrimonium diuiditur, quoad thorū rātum ob fornicationem, sine iudicis sententia.

Catholicus pōt discedere à cohabitatione lutheranæ, inducentis ad suā hæresim

Sic

Sic quilibet à coniuge inducente ad quodcunque peccatum mortale, si aliter non desistat.

Vxor potest discedere à viro nimium fidenti, vel laxo animo, ut inducat in domū amicos impudicos, & egrediatur ipse cum gravi periculo peccati vxoris, si tamen admonitus non desistat.

Vxor potest discedere à marito fure, nolente desistere, sic ab apostata inducente ad apostasiam.

Coniux non potest recedere a coniuge propter morbum gallicum, vel leprā, nec propter anxiā, nisi esset periculū mortis.

Vxor nō discedēs à marito adultero publico nō peccat, nec si persequentati reddat, vel petat debitū, modo ei adulteriū illud non placeat, & putet probabiliter, quod si debitum negaret adhuc non desisteret.

Item dicendum de viro respectu vxoris, si non posset sine proprio, vel publico dāno, vel scandalo ab adulterio desistere, &c.

Adulter siue publicus, siue secretus licet non possit petere debitum, tanquam iure debitum, potest tamen petere tanquam licitum, siue innocens coniux sciat, siue non sciat adulteriū, licet possit illi denegare. Si vero innocens adulterauerit, tenetur reddere, quia facta est compensatio, aliter non absoluitur.

24 Qui ante Concilium Tridentinum clā contraxit, & consummavit, & coram iudice negavit, si vxor nupserit alteri, non potest ipse religionem ingredi.

25 Sponsalia non sunt matrimonium, sed promissio mutua, & reciproca. Arthæ, & iuramentum non sunt necessaria.

Sponsalia solvantur primo per partium remissionem, licet fuerint iurata per Deum.

26 Per ingressum alterius in religionem, & alter ante professionem illius potest cū altera contrahere, vide ibi.

Per contractum matrimonium alterius de præsentī, & nō sequuta copula, vel per alia sponsalia cum copula affectu maritali, si vero secunda sit cognata primæ, naturā ducere potest.

Per alterum ad aliam regionem migrationem sine iusta causa, vel si non redit, infra tempus statutum à iudice, vel à lege.

Per supervenientem affinitatem intra gradum prohibitum, ante copulam maritalem.

Per absolutionem iudicis ex eo, quia contraxit infra pubertatis annos: si vero ambo, vel alter eorum esset minor septem annis, non esset impedimentum publicæ honestatis, & possent cum cognatis contrahere.

Per

Per tempus præstitutum ad contrahendum de præsentibus elapsum.

Per superuenientem fornicationem alterius non per præcedentem, nisi incognitam. idem de fornicatione spirituali.

Per votum castitatis præcedens, non per subsequens, excepto voto religionis.

Qui promisit alicui non ducere aliam, nisi illam, non tenetur ducere illam, licet aliam. licite ducere nequeat.

Per superuenientem inimicitiam capitalem, si non fiat promissis, ut de dote, & si sponsa certam dotem non promittit, videtur omnia sua bona promittere.

Itē si fiat pauperior, non tenetur ducere.

Per famam impedimenti canonici ad contrahendum.

Per susceptionem ordinis sacri.

Per superuenientē cognationē legalem.

Propter morum asperitatem.

Per aliquod superueniens, quod si præcessisset non fuissent facta.

In his casibus soluere sponsalia sine auctoritate iudicis est p. v. nisi in his, in quibus ipso iure cessant, vel sine scandalo.

Sponsalia transeunt in matrimonium de præsentibus, primo per copulam carnalem affectu maritali: secundo per declarationē consensus apertam de præsentibus.

Ad contrahendum matrimonium ætas

viri, est 14. annorum completorum, feminae 12. completorum, ad sponsalia vero i^o utriusque 7. nisi potentia suppleat aetatem.

Amens tempore amentiae, non potest contrahere.

Impedimentum matrimonij duplex, impediens, & dirimens, & impediens tantum.

30 Peccat mortaliter, qui discredet dictis de matrimonio à Concilio Tridentino, & si explicat est excommunicatus, & quæ sint, vide ibi.

Peccat mortaliter contrahens matrimonium, vel sponsalia ante debitum tempus, sed magis peccant gerentes curam eorum.

Impedimenta dirimentia. Error.

31 **E**rror personæ, vel conditionis servilis annullat matrimonium, nisi absolute consentiat in præsentem.

Procurans per errorem matrimonium, quod aliter non fieret, peccat mortaliter.

Error fortunæ, vel alterius qualitatis non dirimit.

34 *Conditio.*] Si servus contrahat cum libera ignorante statum viri nil fit, si liber cum serva putans eam liberam, nihil fit, etiam si Dominus secreto eam manumiserit, & ipse inscius cum hac modo libera rem

rem habuerit, & per sententiam Iudicis debet separari, quoad habitationem, si vero postquam rem se iurit co iuit affectu maritali, vel si antea tanto affectu fait, vt si re sciuisset consensisset, tenet matrimonium, si tamen illa consensit, si seruus contrahit cum serua, putans eam liberam matrimonium tenet.

Peccat mortaliter Dominus, qui cōsen- 34
tiēs matrimonio serui, vel seruæ, & non cōcedit locū ad debitū reddendū, nec eum vendere potest ad remotas regiones, vnde impediatur debitū, secus si non consentit, quia tunc seruus magis tenetur Domino, quam debito: honestum tamen esset non eum vendere in regiones lōginquas. *Votum.*] Post votum solemne, contrahens 35
matrimonium, vel sponsalia peccat, & est excommunicatus, & matrimonium non tenet.

Cognatio.] Qui contrahit existente co- 36
gnatione paternitatis, & compaternitatis peccat mortaliter, & matrimonium est nullam.

Tota cognatio est inter patrinū, & baptizatum, & matrem, & patrem baptizati licet inter baptizantem, & baptizatum, & patrem, & matrem, sed non inter patrinū, & baptizantem, nec inter alios ex Concilio Tridentino sess. 24. c. 2.

- 39 Maritus, & vxor possunt esse patrini sine peccato.

Si ex aliqua incuria non designentur patrini, omnes tangentes baptizatum sunt patrini.

- 40 Quando quis substantialiter baptizatur domi, & suppletur exorcismus, &c. in Ecclesia, domi nascitur cognatio impediens, & dirimens, in Ecclesia vero, impediens non dirimens.

Cognatio spiritualis superueniens matrimonio contracto, non soluit matrimonium, sed impedit petitionem debiti.

Ita est restricta cognatio ex confirmatione, sicut ex baptismo, per Concilium Tridentinum.

Pater in necessitate baptizans filium ex fornicatione, non potest contrahere cum matre filij.

- 41 Consanguinitas est quando vnus nascitur ab altero, vel ambo ab eodē pendēt.

Affinitas est quando rem licitam, & illicitam habet cum consanguineo alterius.

- 42 Ut sit affinitas requiritur seminatio perfecta, vt intra vas naturale ad generandum semen mittatur, non autem propter aliam turpitudinem contrahitur.

Cōsanguinitas impedit vsque ad quartum gradum.

Affinitas vero ex illicita copula vsque ad secundum gradum, & si contrahant in 3. gradu affinitatis illicito non peccant ex Pio V.

Qui credit, vel debens credere aliquam 43 sibi consanguineam intra quartum gradum, vel affinem intra 2. & contrahit cum illa p. m. & est excommunicatus, nisi ignorantia excuset, si vero contrahit sponsalia peccat, & non est excommunicatus, nisi sequatur copula.

Idem de contrahentibus ante ætatem.

Qui credunt se cognatos, licet non sint, & contrahunt p. m. & si putant matrimonium non valere, est nullum, secus sic.

Cognatio legalis nascitur ex adoptione 44 alicuius in filium, & est triplex.

Prima inter descendentes, & ascendentes, adoptantis, & adoptati, & hæc nunquam soluitur.

Secunda inter uxorem adoptantis, & adoptatam, & uxorem adoptati, & adoptantem, & nunquam soluitur.

Tertia quasi transuersalis inter adoptatum, & filios adoptantis, & contra, & hæc soluitur cessante cura patris.

Contrahens cum hac cognatione peccat, & matrimonium est nullum, licet aliqui dubitent de transuersali.

Mater adoptati cum adoptante nõ habet

bet hanc cognationem, sed filij, & vxores
vsque ad quartum gradum.

- 46 *Crimen.*] Occisio coniugis causa con-
trahendi, viroque machinante, impedit &
dirimit in perpetuum, sed si sit vno tan-
tum machinante, non dirimit, nisi inter-
ueniat adulterium.

Si non occiditur causa contrahendi, li-
cet sit rati habitio, non impedit.

Adulterans scienter, si dat fidem con-
trahendi, vel contrahit impeditur.

- 47 Inter scientem, & ignorantem matri-
monium impedimenta, vt matrimonium
valeat requiritur, denuo liber, & nouus
consensus ignorantis post explicationem
impedimenti in genere saltem, & si non
in specie explicetur.

- 48 *Cultus disparitas.*] fidelis, vel cathe-
chumenus si contrahit cum infideli
peccat.

Si cum non baptizato, non tenet matri-
monium.

Si viuente prima contrahit cum 2. p. &
est nullum.

- 49 Infidelium matrimoniū non dirimitur si
quis conuertatur, licet possit separare se à
cohabitatione nolentis conuerti, sed si nō
pōt habitare nisi cum iniuria creatoris, vel
periculo, fidei, potest aliam ducere, & iura
canonica nil faciunt apud infideles.

Christianus cum hæretica, vel schismatica contrahens tenet matrimonium, sed peccat, sed non tenet cum non baptizata.

Vis.] Qui facit contrahere in solo metu peccat, & matrimonium est nullum, sic & sponsalia, si verò mutata voluntate retrocedit, coacta prius, tam volente, sine iusta causa superueniente, peccat. Metus iustus excusans à peccato est quando eligunt minus malum ad evitandum maius, secundum opiniones aliquorum quam tamè ipse non probat. metus verò annullans matrimonium est iudicandus arbitrio prudentis.

Ordo.] Qui in ordine sacro contrahit, peccat, & non valet matrimonium, nisi metu fuisset ordinatus, & est excommunicatus.

Vxoratus in scia coniuge suscipiens ordinem, & petens debitum, peccat, si conscientia, etiam reddens; non contra autem intelligitur consensisse si religionem ipsa ingrediatur, si tenet, castitatem voueat.

Ligamen.] Secundæ nuptiæ. Qui viuentem primam etiam alij nupta, & cum filiis, alteram ducit etiam non cognitam peccat, & matrimonium est nullum, & non potest absolui, nisi sit in firmo proposito non cognoscendi eam, & debet, post mortem primæ contrahere cum secunda denuo.

Pro noticia mortis primi sufficit fama, si est de longinquo, ut si erat senex, aut prælium ingressus non apparuit, & ita scriberent commilites, &c.

54 Qui hoc probabiliter credens virum mortuum contrahit cum alio, & postea per nuncium audit illum vivere, si credit: vel debeat credere non potest reddere, nec petere debitum.

55 Si rationes dubitandi sunt adeo graves, si neutram partem credere debeat iudicio prudentis, nec petere nec reddere potest, si adeo leues, ut utranque partem credere possit, potest reddere, & petere submota dubitatione, si mediocres, ut ad præiudicium tertij non sit credendum, sed in suum, sic potest reddere, sed non petere.

Qui credens uxorem viuam, licet re vera sit mortua, & contrahit, peccat, & si putet matrimonium non validum non tenet, si putat esse validum, licet peccaret, tenet.

Honestas. Qui contractis sponsalibus, vel matrimonio validis cum vna, contrahit cum alia cognata in primo gradu, peccat, & matrimonium non valet, & si habet copulam cum secunda, cum neutra potest contrahere.

58 Hoc impedimentum non nascitur ex contractis cum consanguinea, vel affini inter gradus prohibitos, aut in ordine sacro,

sacro, vel religioso. Item nec à sponsalibus à parentibus factis cum aliquali consensu sponsæ, sed tantum ex sponsalibus validis cum consanguinea in primo gradu,

Impotentia. Qui credit, vel credere, debens se impotentem perpetuo ad copulam ordinariam perfectam, si contrahit etiam sponsalia p. & matrimoniū nō valet.

Illud impedimētum est perpetuū quod sine miraculo aut sine probabili periculo animæ, vel corporis tolli non potest, & hoc impedimentum siue sit naturale siue accidentale.

Qui est potens, & scienter contrahit cum impotente, non potest separari sine consensu impotentis, nec potest uti matrimonio ad delectationem carnalem sed viuant, ut frater & soror.

Qui vere maritus est, & non potest seminare, licite potest niti, & uti vxore ad habendam copulam ex Caiet.

Conditio] contrahens matrimonium vel sponsalia cum conditione mortali turpi. pec. mor.

Contrahens, cum conditione, & non expectato euentu cum alia contrahit, vel mutat voluntatem, vel expleta conditione promissum non præstat, pec. m. & non est absoluendus, nisi promissum præster, vel firmiter proponat.

- 62 Conditiones sunt in triplici differentia prima quæ sunt contra substantiam, vel bonū matrimonij, vt contra prolem, indiuiduatē & fidē, annullant matrimoniū. Secunda, quæ sunt turpes, & impossibiles, sed non contra matrimonium, pro nihilo habentur, & matrimoniū tenet. Tertia, quæ sunt honestæ, & si à principio suspensæ ponuntur, suspendunt matrimonium.

Contrahere cum conditione, si meus pater voluerit, non est matrimonium antequam pater consentiat.

- 63 Contrahere cum conditione si meus pater noluerit, si pater est mortuus, & filius id nesciat matrimonium non tenet, sed si filius sciat, tenet quia est conditio impossibilis.

Si contrahat ante expletam conditionem, tenet, secundum matrimonium.

- 65 Qui dicit contraho tecum si intelligit de coitu illicito statim est matrimonium, etiam ante coitum si loquitur de coitu licito, si coit affectu maritali est matrimonium.

- 66 Qui dicit contraho tecum si te virginem inuenero, si intelligit per inspectionem foeminarum honestarum est matrimonium conditionale, si intelligit per copulam carnalem, statim est purum matrimonium.

Interdictio] contrahens contra prohibi- 68
tionem parochi, vel superioris antequam
constet non esse impedimentum opposi-
tum, p. & si vere non suberat impedi-
mentum matrimonium tenet.

Contrahens clandestine, sine iusta causa 69
peccat, vel publice sine trina admonitiōe.

Qui contrahit sine parochio, vel alio 70
de licentia parochi, cum duobus testibus,
matrimonium est nullum, & sacerdos, si-
ne licentia eos coniungens est suspensus,
& sic Conc. Trid. nō annullat omnia clan-
destina, nisi hæc.

Cōtrahere nunc in facie Ecclesiæ, est
præmissa trina denunciatione coram pa-
rocho, & duobus testibus cōtrahere; sed si
sine causa omittitur trina denunciatio,
est clandestinum, sed valet matrimonium.

Contrahentes publice cum sufficienti
denunciatione, si propter aliquod impe-
dimentum occultum matrimonium est
nullum; & est necessarium, ut denuo con-
trahatur, illo sublato, non sunt necessarij
parochus, & testes.

Sunt aliquæ causæ quibus Episcopus
potest relaxare denunciationes, ut si ti-
mentur consanguinei, vel si contrahat no-
bilis, cum ignobili, dives, cum paupere, se-
nex cum adolescentula, &c.

Qui tempore prohibitionis, id est ab 71

aduēto ad epiphaniā , & à die cinerum vsq; ad octauam paschatis accipit benedictionem nuptiarum, vel solemniter traducit sponsam pec. mortaliter; sed non qui sponsalia, vel matrimonium de præsentī contrahit.

Consummare per copulam absque solemnitate nuptiarū & solēni traductione, non est peccatū, etiam tēpore prohibito.

72 *Catechismus*] est instructio fidei, facta solemniter à Sacerdote antequam baptizat, & parit eandem cognationem quā parit baptismus & in eisdem gradibus, verum impedit tantum, sed non dirimit sicut votum.

73 *Votum simplex.*] Qui cum voto simplici contrahit matrimonium, vel sponsalia etiam cum animo ingrediendi religionē post contractum, p. licet votum sit ad tempus, & intra tempus contrahat.

Matrimonium cum voto licet teneat, tamen ante consummatū matrimonium non potest reddere, vel petere debitum, sed debet ingredi religionem, post consummatum potest reddere & non petere, & post mortuam vxorem non potest ducere aliam, etiam si iurasset ducere, quia tunc iuramentum est illicitum.

Qui contrahit matrimonium cum ea, quam scit vouisse castitatem peccat.

Existen

Existenti in voto simplici & interrogati num valeat matrimonium si contrahat illud, qui respondet quod valet, si ex hoc responso detur occasio violandi votum, peccat, si non, non peccat.

Septem vitia impediencia, & non dirimentia matrimonium.

Qui contrahit post commissum ali-⁷⁴ quod ex his peccatis, idest incestus, vxoricidium, seu mariticidium, raptus sponsæ alterius, susceptio de fonte proprii filij, ne vxor exigat debitum, presbytericidium; peccatum propter quod facit iniunctam pœnitentiam solemnem, contractus maritalis, scienter cum moniali, peccat mor. sed matrimonium tenet.

Incestus etiam cum cognata impedit matrimonium, sed episcopus potest dispensare: vide ibi longam quæstionem inter Theologos & Canonistas de hac re.

Contrahens sicte, id est sine animo cõ-⁷⁶trahendi peccat, & matrimonium non tenet, etiam post copulam, nisi de nouo vere consentiant, licet in Ecclesia sit præsumptum. Nec sufficit cohabitare cum ea tanquam cum propria vxore, etiam ex consilio Confessarij, vel alterius nisi coi- rent, vel cohabitarent animo sic contrahendi cum illa, de nouo, aliter potest

contrahere cum secunda: & teneret matrimonium cum secunda, sed tenetur sub pena mortali stabilire primum matrimonium antequam contrahat cum secunda, nisi tanta sit inæqualitas ut animus decipiendi præsumatur, & tunc debet resarcire damnum.

77 Mulier sic decepta non potest alteri nubere, nisi probabiliter certificetur decipientem verum dicere, sed de hoc dicitur certificari, quando stat iudicio viri boni id affirmantis ex signis.

78 Contrahens cum aliqua legitimis verbis, sed protestatus sine causa antea, quod per nulla verba quæ dicit habet animum contrahendi, pec. & præsumitur in foro exteriori verum matrimonium; contra vero, si sit cum iusta causa.

79 Contrahens matrimonium ob finem malum mortale, p. m. ob veniale, v.

In foro conscientie nihil refert quibus verbis utatur, satis est utriusque voluntas de præsentibus, & promissio de futuro, pro sponsalibus.

81 Non est necesse ut simul loco, & tempore sit consensus, sat est, ut qui prius consentit in eo perduret.

Si subesset impedimentum, quo consensus appareat nullus, sublato impedimento, ambo debent consentire.

Excommunicatus maiori, vel minori, 81
vel existens in peccato mortali, sine con-
tritione contrahens, p. mortaliter.

Qui post contractum matrimonium
scit non valere, & rem habet, p. m. Si vero
dubitat est cōsiderāda causa dubitationis,
quæ potest esse tanta, vt sit, ac si sciret, vel
parua vt sit nihil, vel media, & satis ad red-
dendum non petendum debitum.

Vt teneatur credere subesse impedi-
mentum non satis est vnus testis, etiam si
sit fide dignus, vel iuratus, vel parochus,
vel cum iuramento.

Si leuiter credit, nec petere, nec redde-
re potest, sed leuiter potest deponere con-
scientiam.

Qui scit impedimentum occultum na-
tum ex peccato debet prius admonere
contrahentem, vt desistat: sin minus de-
nunciet, etiam si illud probare non possit,
satis enim est vnus ad impediendum.

Denunciaturus si scit ex hoc oriri ma-
gnum scandalum, non tenetur denuncia-
re, licet id possit probare.

Quando vnus solus scit aliquos iuste
ob iustam ignorantiam coniunctos, neu-
tri parti debet impedimentum dicere, li-
cet sciat sibi adhibendam fidem.

Consumans matrimonium sine con-
temptu ante benedictionem, non peccat.

Benedicens secundas nuptias ex vtraque parte vel ex vna parte tantum, p.

Item peccat qui scit non debere benedicere, & facit se benedicere.

Contraheutes primas nuptias, & ante benedictionem contraheutes secundas, debent benedicere in secundis.

De dispensatione. Quis potest.

Papa potest dispensare in omnibus impedimentis matrimonij iure humano introductis, vt sunt omnia supradicta, excepta consanguinitate inter ascendentes, & descendentes, & defectu erroris, & iudicij, qui dicit defectum consensus.

Papa non potest dispensare super matrimonio legitime contracto, & consummato.

83 Episcopus potest dispensare in impedimento incestus. Immo in omnibus impedimentis quæ impediunt, & non dirimunt.

Episcopus potest dispensare in impedimento quod impedit, & dirimit, quando impedimentum est occultum, matrimonium publicum separatio esset magnum scandalum, & ad Papam, vel eius Nuncium non potest confugi, propter magnam paupertatem, vel alia legitima impedimenta.

86 Quando matrimoniū est nullū propter aliquod

aliquod impedimentum, si Papa dispensat. debet denuo contrahi secreto, & non satis est cohabitatio, & coitus, ut sæpe dixit.

Papa cum difficultate dispensat inter contrahentes, & consumantes matrimonium inter gradus prohibitos, propter verba Concilij Tridentini.

Causæ ad dispensandum intra quartum gradum solent esse defectus dotis competentis, extinctio magnæ litis, & quod maior pars sibi pariu in sua Civitate sunt sibi consanguinei in quarto gradu, vel affines, & non habet dotem sufficientem, ad nubendum extra illam Urbem.

Defectus dotis competentis cum poscente se, est satis ad dispensandum, & non requiritur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari.

*De septem peccatis mortalibus.**Cap. XXIII.*

Septem peccata dicuntur capitalia seu ³ mortalia, non quia sint peiora aliis vel sæpius mortalia, sed quia sunt fontes aliorum.

De Superbia.

Superbia habitus, est vitium inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ

aliquod impedimentum, si Papa dispensat. debet denuo contrahi secreto, & non satis est cohabitatio, & coitus, ut sæpe dixit.

Papa cum difficultate dispensat inter contrahentes, & consumantes matrimonium inter gradus prohibitos, propter verba Concilij Tridentini.

Causæ ad dispensandum intra quartum gradum solent esse defectus dotis competentis, extinctio magnæ litis, & quod maior pars sibi pariu in sua Civitate sunt sibi consanguinei in quarto gradu, vel affines, & non habet dotem sufficientem, ad nubendum extra illam Urbem.

Defectus dotis competentis cum poscente se, est satis ad dispensandum, & non requiritur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari.

*De septem peccatis mortalibus.**Cap. XXIII.*

Septem peccata dicuntur capitalia seu ³ mortalia, non quia sint peiora aliis vel sæpius mortalia, sed quia sunt fontes aliorum.

De Superbia.

Superbia habitus, est vitium inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ

propriæ, vt est excellentia.

Species superbiæ sunt quatuor, prima putare à se habere bonæ naturæ, aut fortunæ, aut spiritualia.

Secunda licet putet esse à Deo, tamen non gratis, sed ex sua iustitia.

Tertia attribuere sibi dona, quæ non habet.

Quarta contemnere alios inordinate.

Peccat mortaliter expetens propriam excellentiam cum actuali contemptu subiectionis Dei, vel eius legis, vel appetens præponi Deo.

Peccat mortaliter qui iudicat deliberare, & aduertenter aliquid ex prædictis quatuor esse falsum.

Peccat mortaliter appetens inordinatam excellentiam, vel de ea gaudens, cum notabili irreuerentia Dei, vel damno proximi, licet non cum actuali contemptu Dei.

De vanagloria.

Bonæ honoraria sunt quinque, laus, honor, fama, gloria, reuerentia.

Horum appetitus inordinatus regulariter est venialis, sed in tribus est mortalis, primo si est de malo mortifero: secundo si vltimus finis in eo collocatur, ad effectum transgrediendi legem Dei. 3. si in finem mortalem.

Contem

Contemptus eorum regulariter est venialis etiam inordinatus, sed est mortalis si contemnatur laus, manans de gratia gratum faciente, vel si finis vltimus constituitur, vel sit propter finem mortaliter malum. Appetitus, vel contemptus illorum quandoque tunc est ordinatus quando appetitur aliquid illorum de re vera, & de se bona, vel indifferenti, directum in finem bonum non nimium, vel maius quam eius bonitati debetur, nec tanquam certum, & diuinum testimonium, sed tanquam humanum, & incertum. Appetitus inordinatus, est quando appetitur aliquod horum de re falsa, vel mala, vel indifferenti relata in malum, vanum, vel nullum finem, vel de bono maius quam eius bonitati debeat, vel tanquam testimonium diuinum, & certum.

Filiæ vanagloriæ, sunt septem iactantia, inuentio nouitarum, Hypocrisis, pertinacia, discordia, contentio, inobedientia, sed præsumptio, & ambitio non sunt filiæ sed sociæ.

Peccat mortaliter, qui gloriatur de mortali, appetens famam ex eo, Qui finem vltimum ponit in ea.

Qui pro ea proponit frangere præceptum sub mortali, vt foemina ne infametur consensit stupro, & Iudex ne priuetur officio

ficio iniuste iudicat, Concionator tacens vera sub præcepto dicenda, ne pulpitum amittat.

Qui se, vel alium laudat de re mortali-
13 ter mala pec. mortal.

Qui se vel alium laudat de re falsa, vel vera non mortal. mala dans verisimilem causam damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, p. m. vt laudans se, vel alium bonum Sacerdotem confessarium, Iudicem, Medicum, Præceptorem, & tenetur restituere damnum.

Qui falso laudatur, sciens inde damnum notabile sequaturum, & non contradicit. p. m.

Approbario tacita, vel explicita falsæ laudis de re bona, vel veniali, est tantum venialis.

Qui non contradicit falsæ laudi, immo delectatur ex eo, quod euitetur scandalum, non peccat neque venialiter, dummodo non delectetur ex eo, quod falsum est, laus, mendacium, vel adulatio, tunc enim peccaret venialiter.

Qui instituta principaliter ad honorem Dei, æque principaliter facit propter vanam gloriam pec. venia. sed si secundario fiant propter laudem humanam relatam ad finem honestum non est peccatum.

Qui imperitus exercet officium cum
nota

notabili irreuerentia Dei, vel notabili damno spirituali, vel temporali, vt concionando, consulendo, medicando, &c. peccat mortaliter si non est notabile, peccat venialiter.

Qui vtitur aliena iurisdictione, vel sua extra suum territorium peccat mortaliter.

Qui sine auctoritate absoluit, vel commutat, vel dispensat vota, peccat mort.

Qui confidit se sine meritis, vel sine gratia consecuturum gloriam, pec. mort. Item se peccatorē non priuatum iri gratia.

Qui ab occasione, qua semel peccauit, & putat probabiliter se peccaturum, p. m. si non abtinet. 15

Qui vult honorem de peccato mort. vel propter, p. m. vel propter eum est paratus peccare mort. peccat mortaliter.

Qui sine iusta dispensatione accipit plura beneficia incompatibilia, vel comparibilia sed sunt ultra id quod requiritur ad honestam sustentationem, pec. mort.

Qui accipit beneficium Ecclesiasticum spiritualem, principaliter propter honorem, vel vtilitatem temporalem, cum sit indignus, pec. mortaliter.

Qui quærit officium nesciens exercere illud, p. m. nisi fiat ad bonum finem, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit opus, quorum copiam habeat.

Qui

16 **Qui** se vel suos iactat cū notabili iniuria Dei, vel notabili scandalo vel iniuria, vel damno proximi pec. mort.

71 **Inueniens** nouas vestes, nouas epulas, exercitia, ludos, &c. de se mortalia, vel in finem mortalem, aut in iacturam notabilem cultus Dei, vel damni proximi publici vel priuati, p. m.

Vtens ornatu ad alliciendos alios in concupiscentiam mortalem sui, p. m. licet non se quatur.

Ornans se ob vanam delectationem, eo animo vt non desisteret, si sub mortali prohiberetur. p. m.

18 **Qui** ob ornatum omittit præceptum sub mortali vt missam in die festo, p. mor.

Qui splendide pro sui status decencia, more regionis se ornat, sed sine malo fine non p. immo meretur licet alter in suam concupiscentiam rapiatur.

19 **Qui** etiam religiosus vel religiosa moderate se ornat, immo etiam si notabiliter modum excedat ob vanam leuitatem, ostendendo suam pulchritudinem, & corporis elegantiam, sine alia circumstantia peccat tantum venialiter.

Qui se ornat splendidus quam status requirit, nō p. m. nisi ob id debita non solueret, vel debita alimenta suis non præberet.

Forminæ ostendentes, & gestantes nuda pectora,

pectora , ad ostendendam suam **cximiam** pulchritudinem sine intentione mortali, non peccant mortaliter.

Qui, vel quæ se vestit tam tenui velo, vt pudenda traluceant, peccat mortaliter.

Augere, vel fingere maiorem pulchritudinem ornatu, & fuce sine intentioni mortali, licet sit mendacium operis non est peccatum mortale.

Vti alienis crinibus non pec. mort.

Confessor nesciens intelligere an sit p. m. vel v. non debet denegare absolutionem, licet pœnitens putans se non peccare, nolit desistere à peccato.

Sicut debet absolui nolens relinquere veniale.

Nec confessor persuadeat pœnitenti illud dubium esse mortale, sed ad summum satis esset persuadere ei, quod si esset mortale nollet facere, & cōsulat viros peritos.

Inhabilis ad contrahendum, cum aliquo id sciante, si se illi conspiciendum offert, vt sine iusta dispensatione expetatur in matrimonium, pec. mort.

Habilis ad contrahendum, licet nolit nubere, immo quæ secreto vouit castitatem, & religionem potest se ornare, ostendere, & desiderare appeti ab aliquibus in vxorem, vt in aliis rebus suis faueant, vel ob alium finem bonum.

Fœmina

Fœmina vestiens se habitu virili, & vir fœmineo ob iustam causam non peccat, nec ob honestam oblectationem, & si ob leuitatem tantum venialiter.

23 Utens habitu religioso in opprobrium Religionis, vel ad turpia, personatus, peccat mort. non autem si ob leuitatem, aut oblectationem sine malo fine.

24 Curiositas semper est p. v. sed est mortale, quando aliqua circumstantia mort. ei adiungitur exempla sunt sequentia.

25 Virgo volens curiose cognoscere quanta sit carnalis copulæ delectatio, licet eam experiri nolit, peccat mort.

Qui clam auscultat confessionem alterius, vt peccatum cognoscat p. m.

26 Qui vt aliqua discat, missam in festo omittit, maleficium facit, vel diabolo se commendat, p. m.

Qui pro non necessariis relinquit cognitionem necessariorum sui officij, vt parochus pro mechanicis, relinquit casus conscientiæ, peccat mortaliter.

Quærens vitia alterius, vt notabiliter infamet, peccat mortaliter, secus si vt corrigat.

27 Qui vult scire secretum ab aliquo, qui non potest illud dicere sine peccato. p. m.

28 Volens videre fœminam, vel virum nudum, vel pudenda, credens sequuturam

ram pollutionem, vel delectationem morosam, p.m.

Qui vult experiri castitatem, & loquens 29 cum sola credit futurum aliquod peccatum. pecc. mort.

Qui legens libros lasciuos credit se vel 30 aliquem lapsurum in delectationem morosam, peccat mortaliter.

Pertinax suæ opinionis in his, quæ ad 31 fidem, vel mores spectant contra communiorum sensum Doctorum Ecclesiæ, aut in damnum notabile iniustum proximi. p. m. alioqui tantum venialiter. De hypocritis vide cap. 15. num. 8.

Qui pertinaciter non vult concordare 33 cum aliis circa necessaria ad salutem propriam, vel aliorum, & bona notabilia, p.m.

Qui altercatur contentiose contra per- 34 spicuum veritatem, circa pertinentia ad fidem, salutem animæ, aut necessaria corporis. pecc. mort.

De inobedientia.

Qui non obedit aperte mandatis superiorum animo obligandi ad mortale, nesciens id sibi ab eo iuberi non posse, pecc. mort.

Inobedientia specialis vitium est non facere, quod iubetur, eo, quod iubetur, generalis vero claudit omnes actus omnium vitiorum.

- 36 Non facere iussum obligans ad mort. licet non ob id, quia iubetur, est mort. obligans vero ad veniale, si relinquit ex eo, qui iubetur, est mort.
- 38 Credens probabiliter superiorem errauisse, vel si aduertisset, non iussisset, non peccat non obediendo.
- 39 Superior non potest præcipere de actibus interioribus, nec ut reuellet peccatum omnino occultum, nec ut reiteret legitimam confessionem, nec ne alloquatur superiorem superioris, nec quæ non pertinent ad religionem, nisi in pœnam contumaciæ: potest tamen superior præcipere contraire regulæ, in qua potest dispensare.
- 40 Transgrediens legem humanam iustam, promulgatam, & receptam, non abrogatam, obligantem ad mort. sine excusante ignorantia, vel iusta causa, vel dispensatione, p. m. quæ omnia declaratur fuisse, & bene ibi.
- Omnes leges etiam humanæ seculares possunt obligare ad mort. si id intendant legislatores, & ut tales receptæ sint, non autem si non intendant obligare.
- 49 Statuta Dominicanorum non obligant ad mortale, vel veniale, sed tantum ad p. exterius, sicut & statuta Societatis I. E. S. V.
- Leges etiam canonicæ, quæ non habent verba præcipua, vel prohibitiua, sed
ordi

ordinatiua, & constitutiua etiam imperatiuo modo, non obligant ad mortale, nisi materia de se obligaret ad mortale.

Nullum verbum latius positum in lege de se est sufficiens significare esse mentem legislatoris obligare ad mortale, nisi ex accidenti.

Verba præcipientia dubia, sunt intelligenda de veniali potius quam mort. cum leges in dubio sint interpretandæ de minori pœna potius quam de maiori, leges Ecclesiæ habentes verba præceptiua, vel prohibitiua, obligant ad mortale ex accidenti. Item leges ponentes pœnam continentem. p. m. vt est excommunicatio, obligant ad mortale.

Leges seculares per verba præceptiua, & prohibitiua tantum, non obligant ad mortale, nec ex se nec ex accidenti, sicut nec lex Diuina nisi ab Ecclesia declaretur.

Leges humanæ & præsertim seculares, constituentes pœnam temporaneam, in dubio, ad æternam non obligant, vt sunt leges eius, qui eam statuit si absit scandalum, & contemptus. Idem dicendum si leges statuunt in pœnam, damnum magni boni, famæ, membri, vitæ. Et licet exponere se periculo magno sit p. m. tamen hoc non est ex vi legis: potest tamen fieri caute, & non tanto periculo.

59 In legibus humanis obseruan. est quod antiqua consuetudo docet, & communis consuetudo habet, transgredi non est. p. m.

Importans, vel exportans prohibita, non soluens gabellas, vel doanas, vel dationes non peccat nisi se defendat vi, & armis, non autem si fuga blandis verbis, & modo licito.

61 Non soluens paruam pœnam temporaneam impositam à Prælato, ipso iure soluendam, non peccat etiam si reseruetur absolutio eius, donec soluat, & potest absolui auctoritate bullarum ante solutionem.

62 Vidua realiter fornicata, non potest in conscientia retinere bona relicta à marito hac conditione, vt caste viuat, secus si mente, verbo, tactu lasciuo, sine copula peccauerit.

Lex potest recipi secundum aliquid, non secundum totum, & sic obligare, vt regula sancti Dominici non in conscientia, sed in exteriori.

63 Transgrediens statutum sub pœna exclusionis à collegio, vel municipio, non tenetur recedere antequam cogatur id facere.

64 Pœnam commissi iuste potest capere is in cuius fauorem committitur, secus si iniuste, vt est commissum si per biennium non soluat censum positum super re immobili.

Nemo

Nemo tenetur in conscientia manifestare rem in commissum cecidisse.

Donans in emphyteusim non tenetur 65 solvere in conscientia laudemium, sed vendens tenetur, quia videtur interesse.

Iussus à Iudice solvere notabilem pœ- 66 nam legis, quam violavit, si nō solvit, p. m.

Non iussus, si non solvit pœnam, quam ipso iure, & ipso facto incurrit, nō peccat, immo potest absolui ab excommunicatione, quam ob id incurrit, & loquimur de pœna quæ requirit exactionem.

De Avaritia.

Qui deliberate, & inordinate appetit 69 quærere vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, peccat mort.

Avaritia cum damno alterius, de se est 70 mortale, sine damno alterius de se est veniale. Idem de prodigalitate.

Omnis iniustitia genere suo est peccat. 71 mortale.

Exponens se probabili periculo mortis, corporis, vel animæ, propter pecuniam acquirendâ, vel effundendam p. m.

Qui accumulât pecuniam superfluum, 73 inordinata cupiditate delectandi se in ea, id est, ut solum delectetur in ea nō erogâdo pauperibus occurrentibus, & si non

singulis, saltem quos elegerit, peccat mort.

Conseruare pecuniam ad prouidendū futuræ necessitati suæ, vel suorum, vel pro filiis locandis in matrimonio, vel honestandis munere, vel gradu, vel ad augendū statum suum, & se promoueat ad ordinem altiorem, quo altioribus virtutibus Deo seruiat, vel Reipublicæ, non peccat.

Beneficiarius Ecclesiasticus non erogās superflua acquisita ex beneficiis Ecclesiasticis propter auaritiam, vel prodigalitatē, p.m. & contra iustitiam.

75 Auaritiæ sunt septē filiæ, Duritia cordis, Inquietudo mentis, Violētia, Fallacia, Periuriū, Fraus, Proditio. Duo priora nūquam ferè sunt mortalia, nisi coniungantur cum actibus mortalibus, Ideo non necessario confitenda.

77 Qui fraude notabiliter aliquem damnificat contrahendo, vel detrahendo in commutatione. p.m.

78 Pretium iustum rei est, quo communiter æstimatur res valere tunc, attenda illius intrinseca bonitate, & vendentis utilitate, loco, tempore, copia, vel defectu rerum, illius generis, emptorum, vel venditorum earū & modo vendendi eam, statutum à Governatore loci, vel Domino rei.

Venditor tanto plus potest vendere
rem

rem suam, quanto est sibi utilior, sed utilitas, & necessitas ementis nō auget pretiū.

Spolia quando victor vendit statim post bellum longè minoris valent, quam eadē, quæ proxeneta in Vrbe placata.

Pretium triplex Rigorosum, Pium, Medium.

79

Pretium iustum non solum est id quo communiter videtur in aliqua regione, sed id quod in hoc loco, tempore, & modo vendendi haberi potest.

Non peccant, qui expectant tempus, locum, casum, quo vilius res valet, ut in fine nundinarum, sub hasta, à proxeneta.

Res tanti valet quanti vendi potest, id est, tempore, loco, & modo communi vendendi, præsentē pecunia, cessante monopolio, dolo, & fraude.

Ob periculum natum ex arte emptoris rei, non potest plus vendi ad tempus, sicut nec in mutuo contra Medinam, nec de lanis contra Sotum.

Mercator, ob verum interesse lucri cessantis ob dilationem, potest plus vendere rem, quam valet admonendo ipsum de tali interesse.

Non peccat, qui rem sibi necessariam, vel caram importunati, plus iusto pretio vendit quanto damno saltem affectionis afficitur, sed peccat, qui id facit propter

necessitatem, vel utilitatem emptoris vt supra nu. 11.

- 84 Potest quis pietate motus emere rem minoris iusto pretio, quâdo plurimi refert venditoris, & parui emptoris, vt locans operam pauperi, solo victu.

Licet minoris iusto emere prædium, cû pacto vt venditor per aliquot annos fructus recipiat.

Licet vendere ad tempus, tanto plus iusto pretio, quanti credit consumpturum ad recuperandum pretium, cum animo, quod si non impendat, restituat, affecundo casu mortis ne id apud suos hæredes remaneat.

Si vendatur vltra dimidium, debet rescindi contractus, vel suppleri pretium in vtroque foro, sed si est citra, & notabile, tenetur in conscientia, & in canonico facta denuntiatione.

- 85 Ad rescindendum non satis est probare tantum valuisse tempore contractus, sed loco, & modo vendendi.

Tales lites non sunt consulendæ, præsertim si persona sciebat se pati tale, sine metu, & necessitate, & poterat dare.

Pactû de retrovendendo, multû minuit de pretio, & vltra dimidium, debet intelligere de diminuto pretio per tale pactum.

- 87 Qui deliberate vult vendere plus iusto,

sto, vel emere minoris iusto peccat mortaliter, si non deliberate, sed ex sensualitate non peccat. Nec qui vult minoris emere expectans tempus, proxenetas, vel extra officinas vltro exposita merces.

Qui ex ignorantia iniuste emit, vel vendit non peccat, nisi ubi sciuerit, & non vult restituere.

Vendens aliquid notabiliter ultra pretium statutum à Republica, mortaliter peccat, & tenetur restituere, & non excusat pena, & donatio emptoris in emptione, quia non est libera. 88

Pretium statutum à legibus, obligat etiam Clericos.

Taxa raro imponenda rebus.

Qui ab ignorante emit vili rem pretiosam, aut vendit vili pro pretiosa, p. & tenetur ad restitutionem, nec excusat dicere vendo cum omnibus defectibus, exprimendo aliqua mendaciter, & aliqua vera. 89

Si nescit defectus, non peccat, sed cum scierit, tenetur damnum resarcire.

Manifestum defectum non tenetur reuelare, nec occultum, quid non erit notabiliter damnosus emptori, nec talis quod non ob eum desisteret emere, licet ægre, dummodo minuat pretium, & post conditionem debet monere emptorem, ne emptor vendat rem alicui plus quam valeat.

Qui vendit rem, quam scit cito corrumpendam, volenti conferuare, peccat, & tenetur, sic qui vendit rem ipso iure perditam, ignorantibus, nisi esset secretissima.

- 90 Qui scienter vendit arma nocituro, vel præliaturo iniuste, vel dubitanti sub non proprio principe: subditus enim potest deponere conscientiam.

Quid dicendum sit de vendente arma ob finem honestum, licet sciat emptores vsuros illis ad bellum iniustum, similiter de vendente toxica, cattas lusorias, & id genus, vide supra c. 3. nu. 17.

- 91 Qui in messe immoderatum triticum emit, vt caritatem inducat, pec. mortaliter. Qui egenti pecuniis vendit, v. g. pannum rigoroso pretio, potest recemere pretio pio, si fiat sine scandalo.

Nemo potest de nouo imponere censum minori iusto pretio, potest tantum rogatus emere impositum censum iusto pretio, minori iusto pretio.

- 92 Qui facit monopolium cum Mercatoribus, ne minoris tali pretio reuendant, vel qui impetrat à Principe ne talis res ab alio, quam à se vendatur, cum damno notabili populi, p. m.

- 93 Qui emit, vel vendit frangendo festa, & exportans verita ad terras infidelium, peccat mortaliter & est excommunicatus.

Theſaurarius negotians pecuniam, ſi. 94
 ne licentia Domini, vel in damnum ter-
 tij, pec. mort.

Habens ſocietatem, & nolens diſcede-
 re à non reſiſcenti, p.

Emens hominem liberum ſine ex- 95
 tremâ neceſſitate, credens, aut credere
 debens illum non eſſe captum in bello
 iuſto, nec ob crimen eſſe ſeruum, vt
 multi Aethiopes, & Indi, peccat cum
 obligatione reſtituendi, ſecus ſi credit
 probabiliter, eos à ſe, vel aliis ex eo-
 rum conſenſu eſſe venditos, vel captos
 bello iuſto, & hoc tenetur credere qui
 ſcit ſaltem per famam publicam, vel per
 fide dignos, non vi, vel dolo eſſe captos
 extra bellum iuſtum.

Proxenetæ accipiens aliquid ad ven- 97
 dendum, & retinens ſibi aliquid de pre-
 tio peccat, & tenetur reſtituere, niſi
 pro iuſto pretio ſui laboris non ſolu-
 to acciperet, cum non promiſerit ſe
 gratis venditurum, ſi autem ſine ſtipen-
 dio, ſed ex pacto expreſſo, vel tacito, vt
 tanto pretio vendat, & ſuum ſit reli-
 quum plus, & non vendat plus rigoro-
 ſo pretio, ſi autem meliorauerit illud e-
 rit proxenetæ, ſi qui non contentus ſti-
 pendio fallit dicendo non plus inueniri, &
 accepta venia plus vendit, & ſibi retinet, p.
 & tene

& tenetur ad restitutionem.

De simonia.

99 **S**pirituale, vt hic accipitur est donum supernaturale à Deo datum, vel aliquid ab eo supernaturaliter institutum ad salutem animarum, vel ab ecclesia, ex virtute supernaturali factum, vel annexum ei, declaratur ibi.

Hinc non omne sacrum, v.g. bona Ecclesiastica, est spirituale, vt hic sumitur, Quare eorum emptio etiam iniusta licet sit sacrilega, non tamen est Simoniaca.

Quæ ab Ecclesia sunt humanitus superaddita spiritualibus datis diuinitus, vel antecedenter, vt ius patronatus, sepulturæ calix, &c. vel consequenter, vt beneficia, officia Ecclesiastica dicuntur annexa spiritualibus.

Quædam sunt pure spiritualia, vt gratia dona spiritus sancti, quædam mixta ex spirituali, & temporaneo, & horum quædam habent plus spiritualium, vt sacramenta, & eorum actus, quædam minus vt calix, & ornamenta, quæ omnia secundi generis respectu temporalium possunt vendi, & emi, non respectu spiritualium.

100 **S**imonia est voluntas deliberata vendendi, vel emendi spirituale, vel spirituali

uali annexum, & est peccatum mortale.

Emerere, vel vendere spirituale naturaliter quæ sitibile, vt scientia non est Simonia.

Simonia duplex, altera prohibita quia Simonia, altera est Simonia quia prohibita, vt renuntiare, præsentare, & accipere cum conditionibus, alias licitis, sed ab Ecclesia prohibitis etiam sine pecunia, vt renuntio vt tu mihi vel alicui renunties, vt suffragor, vt tu alteri suffrageris.

Permutatio beneficiorum, etiam quoad titulum, sine facultate superioris, est Simonia.

Qui permutat renuntians beneficium minoris valoris, si sine facultate reddit pensionem, vel pecuniam renuntianti beneficium maioris valoris, ad æquandam pecuniam amissam, est Simoniacus.

Dare vel accipere in spirituali pecuniâ, non pro spirituali sed alia ratione, vt liberalitatis eleemosynæ, cõsuetudinis, &c. non est simonia, quia nõ principaliter pro spirituali.

Accipere, vel dare aliquid temporale, minus principaliter, & pro causa impulsiva, & excitativa pro spiritualibus, licet sine illo temporali non faceret spiri-
ritua

rituale, non est simonia, vt de surgente ad matutinum pro distributione, vel de seruiente, vel mutante pecuniam Episcopo principaliter, & immediate, vt ineat amicitiam, vel vt ei beneficiat, sperans secundario sibi vel suis gratiam beneficij.

101 In spiritualibus accipere aliquid pro ministerio, etiam ex pacto, si non fiat principaliter pro actione sua spirituali, non est simonia, licet in ministro diuite in foro exteriori, præsumatur simonia, sed nõ præsumitur in conscientia.

Accipere pecuniam pro impensis, vel pœna à spirituali imposta, non est simonia.

Habens ius Ecclesiasticum acquisitum, si ad remedium vexationem dat pecuniam, non est simoniacus: si non habet ius, non licet, nisi vi impediatur, vel sit solus ipse dignus, vel eligeretur alioquin indignus.

Dare pecuniam alicui vt oret, vel sacrificet, non est simonia, nisi det animo emendi spirituale, vt emere vitam æternam.

Dare, vel accipere obsequia linguæ, vel manus, pro causa principali in pretium rei spiritualis, est simonia, secus si non pro principali, sed pro minus
 pria

principali & excitatiuo.

Dare pretium temporale pro causa principali immediata, vt quis agat Vicarium Episcopi, Parochum, Capellanum, concionatorem, vel vt in longinquum locum ad celebrandum eat, non est simonia, quia obligatio & labor non sunt accessoria actibus spiritualibus.

Dans Notario Episcopi aliquid pro instrumento ordinis, & plusquam meretur, vel Episcopo pro postillis sine pacto, vel beneficiarius soluens aliquid ad quod tamen non potest cogi pro adeptione possessionis, aliis beneficiariis, non pro causa principali, non est simonia.

Quæ prius dabatur pro commodo priuato, nunc non possunt capi, quia ablata est consuetudo, nec possunt verti in pia opera.

Notarius, vel Episcopus accipiens plus pro maiori ordine, quam minori, est simoniacus, & contra Concilium Tridentinum agit.

Qui dat plusaliqui vt baptizet in necessitate, est simoniacus.

Simonia est triplex, mentalis tantum, conuentionalis tantum, & realis.

Simonia mentalis sine conuentione tacita, vel expressa, licet non perueniat ad dationem, est p. mortale, sed non obligat

obligat ad restitutionem, non sic vsura mentalis.

- 103 Simonia conuentionalis tantum tacita vel expressa est vel ex neutra parte sequuta, vel ex vna parte tantum, & obligat ad restituendum pro diuersitate accepti, & est puniendus in foro exteriori.

Talis simoniacus celebrans non incurrit irregularitatem, sicut nec pensionarius excommunicationem non soluens, si celebrat solo lapsu temporis.

- 105 Simonia realis, est conuentio tacite, vel expresse ex vtraque parte completa, saltem quoad aliquam partem promissorum, & vtrinque est peccatum mortale, punienda, & ad restitutionem, & omnia annullantur, & fructus præcepti sunt restituendi.

- 106 Non licet episcopo statuere pretium missæ ita vt pro minori eo non dicatur.

Consuetæ dati pro actibus spiritualibus iam præstitis possunt accipi, immo, & peti antequam præstentur, vbi suspicatur de contentione futura.

Promittere aliquid, v.g. centum aureos. instrumento publico, sine animo emendi illud & soluendi illos, vt quis sibi conferrat beneficium est simonia conuentionalis, non tamen est excommunicatus, nec debet

debet renunciare beneficium, aliter si esset realis.

Conferre alicui beneficium, animo se liberandi ab obligatione antidotali, non est simonia, non est enim pretium legale.

Dans mediatori, vt moueat datorem, est excommunicatus & simoniacus, nisi detur ratione laboris, vel interesse, vel lucri cessantis, vel principaliter ad amicitiam ineundam.

Dare quid manu, lingua, obsequio, familiari Papæ, principaliter ad ineundam amicitiam, & secundario vt adueniente occasione beneficium procuret, non est Simonia, secus si id principaliter fiat.

Conferre beneficium ob consanguinitatem principaliter, vel amicitiam indigno, vel ob preces, non est Symonia, nisi preces sint in pretium. Idem de faciente spiritualia ob laudem humanam.

Conuenire cum familiari Papæ, quod consentiet certæ pensioni sibi statuendæ à Papa, si sibi beneficium impetrat, & in expeditione litterarum non fit mentio de conuentione, est Simonia realis vtrinque.

Conuenire, vt duo beneficia in persona vnius dentur, sed expensæ, & utilitates sint amborum, & mox nulla facta

mentionē conventionis, tenunciet vnum in fauorem alterius, est Simonia.

Idem dicendum, si ex conventionē; vnus in Hispania, admoneat alterum Romæ, de vacantibus beneficiis, alter impetrat communibus expēsis, & vtilitatibus, & renunciat illum vnum, est Simonia; sed si fiat sine vlla obligatione ciuili sed tantum antidorali.

Expressio eorum, quæ tacite insunt non inducit Simoniam.

Conuenire, facto pacto de consentiendo pensioni, & assecutando si impetrat, si consensit nulla mentione facta Papæ de pacto, est Simonia, si facta, non.

Renunciens cum hoc, vt detur illi, vel illi, est Simoniacus, nisi fiat in manu Papæ, in manu autem subordinatorum sine pacto, vel modo expresso, non est Simoniacus potest ergo mandare, vt renunciet libere sine pacto, & postea petat pro illo.

- 108 Papa potest incurrere in simoniā prohibitam iure diuino, non in humanam, hanc enim potest tollere, & prophanate spirituale iure humano sacrum, & sacra vasa, & vestes vt temporalia potest emere, & vendere; immo & alij prælati possunt ad vsum Ecclesiasticum, nō ad vsum propheta

prophanum: sic nullas pœnas potest incur-
rere iure positivo positas, super spirituale
de iure diuino.

Papa de facto liberat à pœnis simonię
contractantes secum, vel sua auctorita-
te actum alias simoniacum, licet expres-
se non eos liberauerit, & in positivis nec
peccat.

Papa sine simonia potest emere vel ven-
dere omne beneficium non iure diuino
prohibitum.

Nullus Papa proprie beneficia vendi-
dit, sed distraxit aliis viis iustis.

Confidentia renunciantis vel procu-¹⁰⁹
rantis beneficium, vt cedat in fauorem
eius quem vult, &c. non est simonia, nisi
adsit pactum, & contractus, &c. licet in
foro exteriori aliter præsumatur. De hac
re vide ibi expositam bullam Pij v.

Qui habebant beneficia per simonia-¹¹⁰
cam confidentiam, si post notitiam extra-
uagantis non renuncient, & post extrava-
gantem, si recipiant, amittunt beneficia
omnia, & sunt inhabiles ad alia.

Fructus beneficij, & pensionum data-
rum per confidentiam simoniacam, reser-
uantur Camerae Papæ.

Vendere pensionem super re spirituali¹¹¹
constitutam, vel beneficio Ecclesiastico,
P 2 vel

vel eam redimere anticipata solutione, est simonia, & potest repeti.

Qui vendit, conducit, vel quocunque contractu non gratuito quærit vicariam, vel quancunque iurisdictionem vel potestatem spiritualem, est simoniacus, & contractus est nullus, meretur priuari clericali officio, & ipse debet relinquere. Verum non est excommunicatus ipso iure, nisi vicaria esset perpetua, nec est inhabilis ad alia.

Pœna simoniaci vltra pœnam peccati, si est mentalis, nulla est pœna, neque restitutionis; si est conuentionalis, vltra restitutionem, si est res restituibilis, est pœna arbitraria: si est realis in ordine, est suspensus, non autem in beneficio quare eo relicto potest celebrare, contra Diuum Thom.

Simoniacus realis in beneficio, & ordinatione, est ipso iure excommunicatus reservatus Papæ.

Simoniacus realis in ordine, eget absolutione ab excommunicatione, & suspensione; in beneficio, ab excommunicatione tantum.

Tantum simoniacus in ordine, est ipso iure suspensus, vel excommunicatus.

Tantum simoniacus in ordine, & beneficio,

beneficio, est ipso iure excommunicatus.

Simoniacus si ordinatur recipit characterem, sed non executionem.

Præsentatio, electio, collatio, & quævis alia dispositio per realem Simoniam, est ipso facto nulla, & relinquenda ante sententiam cum fructibus, est enim alienum retinere.

Simoniacus etiam conventionalis, ob confidentiam non acquiritur in obrenro, est excommunicatus, perdit alia beneficia bene acquisita, & fit inhabilis ad alia.

Quæ ignorantia, & quomodo excuset à prædictis pœnis, vide ibi.

Peccat Simoniace, qui vendit carius ob annexum spirituale, vel ius præsentandi, vel beneficium.

De luxuria, tertio vitio capitali.

Luxuria habet octo filias præter dictas ²¹³
 species supra cap. 16. raro quis peccat mortaliter hoc vitio, nisi transgrediendo aliquod præceptum Dei, Ecclesiæ, vel obligans mortaliter.

Qui deliberate vult vivere perpetuo ²¹⁴
 in hoc mundo, absque visione intuitiva Dei peccat mortaliter, similiter, & qui deliberato odio Deum habet, quod est

peccatorum maximum.

De Ira, quarto vitio.

IRa mala, de qua loquimur, est actus inordinatus volendi vindictam.

- 115 Habet septem filias, quæ sunt Indignatio, tumor, clamor, blasphemia, contumelia opprobrium, rixæ reliquæ, quæ à multis assignantur ad has reducuntur.

Ita est peccatum mortal. si est contra quintum præceptum, non occides, vt si deliberate vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita, vel propria auctoritate, vel contra ordinem iuris, vel principaliter ob malum proximi.

- 116 Qui nimis inordinate tumet, clamat, indignatur, faciens contra aliquod præceptum sub mortali.

Qui blasphematur, vel maledicit creaturam, vt creaturam vide supra cap. 12. num. 83.

Qui deliberate maledicit imprecando sibi, vel proximo malum mortale, sub ratione mali, p. m. non sic communiter parentes in filios, & commuliones in mulos. Pro deliberatione sufficiente ad mortale, satis est si sit momentanea.

Qui maledicit diabolo ratione naturæ peccat mortaliter, non autem si ratione

tione suæ culpæ.

Qui ex animo tradit Diabolo aliquid, vt est creatura Dei, vel vt res proximi pec. mor. si neutra harum consideratio- num, est tantum veniale: quando peccetur per filias iræ, vide, cap. 15. & cap. 18.

De Inuidia.

INuidia est inordinatus actus tristitię de bono alieno eo quod suam excellentiã minuit. 117

Qui deliberate dolet de bono notabili alterius. v. g. de scientia, honore, fama, diuitiis, fauore, quia suum minuitur, peccat mortaliter; secus si non deliberate, vel subreptitie, vel de paruo.

Qui tristatur se non habere, quæ habent alij, ob malum mortalem finem, peccat mortaliter, ob bonum non peccat.

Qui tristatur accusando deliberate diuinam prouidentiam in diuidendo bona malis, peccat mortaliter.

De Gula.

GULA regulariter est ven. nisi in ea 119
ponatur vltimus finis, vel per eã vio-
letur præceptũ sub mortali, vel cũ notabili
dãno salutis proprię, vel pximi, vel ob eã
P 4 debi

debita non solvantur.

Gula habet quinque species, præpro-
pere, laute, nimis, ardentè, studiose: cui
sunt quinque filiaë, hebetudo mentis,
immoderata lætitia, multiloquium, scur-
rilitas, & spurcicia.

120 Qui vescitur cibis prohibitis in aliena
Regione vbi habitat, licet non sint pro-
hibiti in sua, peccat mortaliter, & contra
si vescitur prohibitis in sua, sed non vbi
habitat, non peccat. Idem dicendum de
festis, & leiuiniis.

121 Qui scienter se inebriat, vel curat alios
inebriari, peccat mortaliter.

122 Qui vescitur carnibus humanis, extra
extremam necessitatem, licet nullum in-
terficiat, p. m.

123 Qui ob hebetudinem mentis non dis-
cutit conscientiam quando tenetur, pec-
cat mortaliter.

Qui ob immoderatam lætitiã ver-
bis, motu, gestis, &c. se vel alium inducit
in mortale, p. m.

Presbyter irreuerenter saltans, canens,
choreas ducens, non si paulisper in secre-
to, pec. mor.

Multiloquens in irreuerentiam nota-
bilem Dei, p. m.

Vtens vestibus impudicis ad prouocan-
dum ad mor. peccat mortaliter.

De Accidia.

Accidia, est deliberate tristari de bo- 114
no spirituali diuino, vt diuinum in
se, quod raro accidit: & si ob id relin-
quit aliquid ad quod tenetur sub mora-
li, vel ad fugiendum id, facit aliquid mor-
taliter, peccat mortaliter.

Cui sunt quinque liliae, desperatio, pu-
sillanimitas, torpor, animę rancor, & eu-
gatio mentis.

Qui desperat peruenire ad vltimum
finem pec. mor.

Non est circumstantia necessario con-
fitenda, quod per accidiam aliquid omi-
serit.

De peccato in Spiritum Sanctum.

Peccatum in Spiritum sanctum, est cō- 126
missum per malitiam contra bonita-
tem Spiritus Sancti.

Species huius peccati sunt septem, de-
speratio, præsumptio, impœnitentia, re-
ijciens dolorem præteritorum, obstinatio,
impugnatio agnitæ veritatis, inuidia fra-
ternæ gratiæ: & hæc peccata dicuntur ir-
remissibilia, non quod non deleantur
contritione, sed quia ex sua natura eij-
ciunt media quibus remittuntur peccata:

subreptitio tamen excusat ab his peccatis
sicut, & ab aliis.

De quinque sensibus.

Cap. XXIIII.

VSus sensum est indifferens, est m. si
contra præceptum sub mortal. con-
tra præceptum sub venial. est venialis, nec
est circumstantia confitenda.

De operibus misericordia.

HAbens superflua naturæ, si non sub-
uenit saltem mutuando petenti &
egenti extreme, peccat mor. Habens su-
perflua naturæ, & status, si non subueniat,
saltem mutuando, necessariis ad statum,
electo à se, peccat mortaliter, in reliquis
casibus elemosyna siue spiritualis, siue
corporalis est de consilio.

His duobus satis est commodando, vel
mutuando, non necessario dando.

Extreme egere nō est tantum animam
agere, sed quod probabiliter eo deueniat
nisi subueniatur, & est probabile qua ei
nullo alio subueniatur.

Non est necessitas extrema, periculum
amittendi honorem, contra Sotum.

Status large sumitur, & ad multa ex-
tenditur vt ad conuiuia decentia, ad
casus probabiles, ad munera, ad magni-
ficen

subreptio tamen excusat ab his peccatis
sicut, & ab aliis.

De quinque sensibus.

Cap. XXIIII.

VSUS sensum est indifferens, est m. si
contra præceptum sub mortal. con-
tra præceptum sub venial. est venialis, nec
est circumstantia consistenda.

De operibus misericordia.

HAbens superflua naturæ, si non sub-
uenit saltem mutuando petenti &
egenti extreme, peccat mor. Habens su-
perflua naturæ, & status, si non subueniat,
saltem mutuando, necessariis ad statum,
electo à se, peccat mortaliter, in reliquis
casibus elemosyna siue spiritualis, siue
corporalis est de consilio.

His duobus satis est commodando, vel
mutuando, non necessario dando.

Extreme egere nõ est tantum animam
agere, sed quod probabiliter eo deueniat
nisi subueniatur, & est probabile qua ei
nullo alio subueniatur.

Non est necessitas extrema, periculum
amittendi honorem, contra Sotum.

Status large sumitur, & ad multa ex-
tenditur vt ad conuiuia decentia, ad
casus probabiles, ad munera, ad magni-
ficen

ficientias honestas, ad hospites.

Necessarium ad statum non stat in indiuisibili, sed habet latitudinem, plus minusve pro qualitate status.

Qui congerit pecunias ad emendum dominium, & mutandum statum, non habet plusquam suum statum decet, dummodo sit idoneus, & secularis, Ecclesiastici enim non possunt in tot fines accumulati pecuniam.

Non facile est iudicandum, aliquem habere plura, quàm statui suo sint necessaria.

Nemo tenetur de necessario statui suadere eleemosynam nisi egenti extreme, & potest quilibet mutare statum.

Qui non dat eleemosynam, quæ est sub præcepto, non tenetur mox ad restitutionem eius, vel damni quod ex mora sequutum est.

Nemo tenetur sub culpa mortali, querere egentes extreme in hospitalibus, carceribus, sed tantum tenetur subuenire occurrentibus, nisi hoc ei ex officio incumbat: simile intelligitur de cæteris operibus misericordiae.

Qui egenti, etsi non extrema, sed grandi necessitate, non subuenit cum commode, possit, si credat neminem ei adiuturum, pec. mortaliter.

Qui patienti in spiritualibus quoad animæ

animæ salutem extremam necessitatem non subuenit, etiam cum iactura suæ vitæ corporalis, peccat mortaliter: quamvis raro Christianus patitur hanc necessitatem, quia potest conteri de peccatis.

Quod si hoc nesciat, necessario est docendus modum conferendi.

10 Qui non est Parochus, vel Prælatus, non tenetur cum periculo suæ vitæ, inuisere laborantes peste, vel morbo, in extrema necessitate vitæ corporalis, secus vitæ spiritualis.

11 Nemo quocunque statu, voto, aut præcepto humano, excusatur à subuentione extremæ necessitatis.

Clericus religiosus, debet detegere proditiones in Rempublicam, in extrema necessitate, immo & si opus coniuratos, licet ob id suspendantur, & dummodo protestetur, non sit irregularis.

Qui consulit proximo aliquod mortale, vel notabiliter noxium, dolo vel culpa lata, p. m. nisi id fiat, quo minus peccaret.

De correctione fraterna.

12 **A**D correctionem fraternam omnes tenentur etiam infideles, dummodo sciamus certo ipsum peccare mor. vel proxime esse ad peccatum, & non timeatur deterius, obseruato opportunitate personæ, &

næ, & temporis, & fiat commode, sine notabili damno corrigentis, nisi frater sit in extrema necessitate correctionis.

Qui impedit, cum possit commode, peccatum peccantis ex ignorantia, vel fragilitate, p. m. non contra præceptum correctionis, de quo infra. num. 13.

Confessarius non debet corripere de peccatis in confessione auditis, nisi penitens significaret sibi gratum fore.

Qui dissimulat ut quis in maius peccatum dilabatur, ut aptius corrigatur & emenderetur, non peccat.

Si quis dubitet quod admonitus sua¹⁴ admonitione cesset à peccato, debet denunciare superiori.

Non est opus secreta admonitione¹⁵ quando peccatum est publicum.

Qui de peccato secreto corripit coram aliis id nescientibus, cum notabili damno famæ, vel periculo probabili illius, non servato ordine, p. mort.

Qui revelat peccatum superiori, ad hoc ne iteretur, non servata forma correctionis, p. m.

Qui consentit iniuriæ proximi, siue qui¹⁷ non defendit, consentiendo p. m.

Nemo defendere tenetur alium cum damno sui honoris, æstimationis, pudoris, nisi ille sit in extrema necessitate nostræ
defensio

defensionis, absque extrema nostra necessitate, his ablati, simpliciter tenetur.

Quisque tenetur defendere vitam proximi iniuste morientis, etiam cum iactura suorum bonorum, honoris, sed non vitæ, iuste autem damnatarum, nisi redimatur, non tenetur defendere.

Damnatus quilibet potest se vendere in seruum, redimenti pretio redemptionis.

Quisque tenetur defendere bona proximi, sine quibus vivere ille non potest.

Quisque tenetur impedire damnum notabiliter externam proximi, etiam cum proprio incommodo pecuniæ, non honoris nisi parui, respectu magni damni, & hoc si credat probabiliter nullum alium id facturum.

Excusatur vir grauis si non currit, vt subueniat leuibus hominibus, & pueris se pugnis cedentibus, sic qui alta voce non contradicit detrahenti concionatori, ob scandalum, sic qui non liberat iniuste tractum ad mortem, ne grauis tumultus, & necs oriantur.

- 18 Quando quis dubitat de sua morte, non debet aliorum vitam defendere, superiores subditos, & subditi superiores tenentur defendere non solum lege caritatis, sed iustitiæ, vt Reges, feudatarij, patres, tutores

tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, custodes, & è contra.

Aliqui non defendentes, vt qui timent suis bonis, sæpe non consentiunt iniuriæ, & tamen textus præsumunt eos consentire.

In dubio non est præsumendum delictum.

Qui cum debet non adiuuat, & non 19 consentit, peccat cõtra caritatem tantum, nisi teneretur ex officio, & non tenetur ad restitutionem. Qui consentit, & auxiliatur contra iustitiam & tenetur ad restitutionem.

Non omnis qui præsumitur consentire præsumitur auxiliari.

Qui non impedit homicidium quod nouit tractari, etiam quod sequatur, non fit irregularis. Consentiens tantum percussioni clerici, quæ non fit eius nomine, non est excommunicatus. Obligatus qui potest commode manifestum delictum impedire, & non impedit præsumitur auxiliari peccat, & tenetur ad restitutionem.

Qui consentit offensionem, licet mox de- 20 fendat, peccat.

Qui non consentit, sed non defendit cum possit, & debeat, siue ex caritate siue ex iustitia, peccat.

Omnes tenentur sub peccato ad hoc præceptum siue dolo, siue incuria id omit-
tamus.

ramus. Sed qui tenentur ex iustitia, tenentur ad restitutionem, & incurrunt censuras, sic intelligitur caput quanta de sententia excommunicationis.

Filius, seruus, subditus, sciens parari delictum in patrem, Dominum, superiorem, & non indicans est puniendus, quia facit contra iustitiam, alij vero non, quia faciunt contra caritatem, & sic tantum puniuntur in foro conscientiae.

- 21 Nemo, qui non tenentur ex iustitia, si alium non defendit, incurrat censuras, vel irregularitatem.

Opera misericordiae corporalia nemo tenetur praestare sub peccato mortali, nisi egenti extreme, quia non egens extreme, ageret de lucro faciendo. In aliis vero casibus, ut de boue errante reducendo, de asino sub onere subleuando p. m. non adiuuans, si putat probabiliter quod nemo adiuuabit, quia agitur de damno cauendo, licet non sit extrema necessitas.

Iter faciens non leuans mulum mulionis egentis eius ope, in via non frequentata, putans probabiliter non futurum aliud auxilium. p. m.

Similiter non aduertens iumenta vastantia segetes.

Non extinguens ignem ardentis supellectilis proximi.

Qui

Qui audit detrahentem grauiter famæ proximi, etiam si ipse non credat, si putat alios credituros, & non resistit. p. m.

Sic qui videt notabiliter lædi mentem, corpus, honorem, res familiares.

Qui videt aliquem eumentem animalia, pannos, prædia, & alia vitiosa, vel longe minora, vel peiora quam ipse putat, & non monet illum. p. m.

Qui cum possit non impedit. peccatum. 23 m. certum proximi. p. m.

Qui volentem se præcipitare non retinet.

Et qui non extrahit, etiam inuitum, à ruitura domo. p. m.

Ad euitandum scandalum, debemus facere, vel omittere omnia, quæ non sunt sub præcepto:

Constitutio in extrema necessitate animæ, debemus subuenire cum periculo bonorum, honoris, & vitæ: similiter si non est in extrema necessitate nostræ opis, sed quacunque ex causa certo peccabit mort. nisi subueniamus, tenemur.

Tenemur sub mort. impedire mala proximi, quibus iuste ipse non potest consentire, licet ipse posset vitare, si vellet, quâuis non vtamur iure nostro, dummodo sine peccato nostro possimus non vti iure nostro.

Si pro

Si proximus peccat non ex ignorantia, sed ex malitia, non tenemur subuenire cum nostro damno spirituali, vel temporali, vel nostri iuris.

Non tenemur dare. v.g. centum aureos ei qui affirmat se furca suspensurum, nisi ei donentur.

Ex his solvantur quinque obiectiones.

Petens mutuo ab usurario daturus, non nisi ad usuram, non p.

Nec peccat petens suum filium baptizari à paterocho existenti in p. mor. & non contrito.

Mulier se ornans tantum ob vanam gloriam, licet credat aliquem mortaliter concupiscitur non p. mort.

Ad Eleemolynam nemo tenetur, nisi in extrema necessitate, sub mortali.

Volens peccare mort. sciens illud esse tale non est in extrema necessitate, quia voluntarie id facit.

De peccatis diversorum statuum. De peccatis Regum. Cap. XXV.

Aliena regna vel dominia iniuste acquerens, vel iniuste quaesita, non restituens, nisi etiam causa iusta excuset, pec. mort.

Gubernans principaliter ob voluptates diuitias, honores, est p. v. & periculosus.

Qui iuste possessa gubernat iniuste omitten

Si proximus peccat non ex ignorantia, sed ex malitia, non tenemur subuenire cum nostro damno spirituali, vel temporali, vel nostri iuris.

Non tenemur dare. v. g. centum aureos ei qui affirmat se furca suspensurum, nisi ei donentur.

Ex his solvantur quinque obiectiones.

Petens mutuo ab usurario daturus, non nisi ad usuram, non p.

Nec peccat petens suum filium baptizari à paterocho existenti in p. mor. & non contrito.

Mulier se ornans tantum ob vanam gloriam, licet credat aliquem mortaliter concupiscitur non p. mort.

Ad Eleemolynam nemo tenetur, nisi in extrema necessitate, sub mortali.

Volens peccare mort. sciens illud esse tale non est in extrema necessitate, quia voluntarie id facit.

De peccatis diversorum statuum. De peccatis Regum. Cap. XXV.

Aliena regna vel dominia iniuste acquerens, vel iniuste quaesita, non restituens, nisi etiam causa iusta excuset, pec. mort.

Gubernans principaliter ob voluptates diuitias, honores, est p. v. & periculosus.

Qui iuste possessa gubernat iniuste omitten

omittendo, vel committendo, vel exponendo periculo probabili amissionis totius regni vel partis, p.m.

Si per incuriam sibi, & suis desunt vi-
ctus, vt frumenta, equites ad bellandum,
&c. est, p. vel mortale, vel veniale pericu-
losum, nisi ob meliorem finem omittat.

Qui non conseruat diuitias ad grandia
pericula, & mala probabilia regni cui-
tanda, p.m.

Qui congerit diuitias, notabiliter gra-
uando subditos, absque sine iusto, p.m.

Prodigus qui probabiliter alios grana-
bit, vel se nimio, interesse.

Qui sic negligenter munit arces, vt det
occasionem irreuerentiæ, rebellionis, vel
occupandi regnum, vel partem eius.

Qui per incuriam non reparat viam, 4
vnde viatores notabile damnū incurrunt.

Qui suis publicis redditibus extreme
egentibus, & a se petentibus non subuenit.

Qui in controuersis, quando aliter fie-
ri non potest, non recipit honestas con-
ditiones, facit vel facta magna strage,
dat copiam turcis occupandi partem or-
bis Christiani.

Qui statuit legem pœnalē principaliter
ob priuatam utilitatem i. vt lucretur ex
eius transgressione.

Qui dispensat in lege diuina, vel natu-
rali,

rali, vel cum notabili damno, & scandalo publico vel privato vel non castigat, vel lites suspendit, hæc omnia sine iusta causa sunt p.m.

- 6 Qui non permittit populo rueri suas libertates.

Qui usurpat bona populi, & tenetur ad restitutionem.

Qui nimis aut importunis precibus agit aliquem ad dandum sibi sua bona, sine iusta causa, & ad restitutionem tenetur.

Qui gerit bellum iniustum defectu auctoritatis, vel causæ, & tenetur ad restitutionem, si iustum, & malo animo, peccat, non ad restitutionem.

Qui impedit iuridicam visitationem monialium & est excommunicatus, si admonitus non desistit.

Quia nova tributa exegit etiam ad bonum finem, sed absque necessitate, & ad restitutionem tenetur.

- 7 Qui cogit subditos. v.g. domos ædificare, agros colere, ad id non obligatos, sine integra solutione.

Vendentes officia tam cara, & talibus personis, ut probabiliter credat quod iis abutentur, & oppriment populum.

Princeps qui dant officia in dotem, & obsequiorum mercedem, non sunt damnandi, sunt enim vendibilia.

Officiales

Officiales vendentes officia honesto pretio, & personis probabiliter rectis, nec damnandi, salubrius tamen esset si cuique officio certum pretium statueretur.

Lex Pij V. contra ambientes officia habentia administrationem iurisdictionis, pretio, vel munere.

Cogens aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel impedit à contrahendo. p. m. & est excommunicatus.

Qui officiales ineptos imperitos, vel malæ conscientia præficit, credere debens eos tales esse, & si sint creati, postquam id sciuerit, non deponit, si potest absque periculo suæ vitæ, & damno Reipublicæ, peccat, & ad restitutionem tenetur.

Patronus præsentans personas non idoneas ætate, scientia, moribus, vel inducit patronos ad præsentandum tales, vel inducit prælatos ad conferendum.

Possidentes bona paterna profana, quibus pater imposuit onus missarum, constituentes patronum earum non peccant.

Qui non cohibet suos à quocunque furto, & damno illicito, peccat cum obligatione restituendi.

Qui negligit tollere abusus in suis terris, usurarum ludorum, periculosorum, mensuræ falsæ, pretij iniusti, peccat, & ad restitutionem tenetur.

- 9 Cōdemnans aliquem sine publica probatione, vel non concessa defensione.

Qui subditum inauditum, & indefensum veneno, vel quouis modo interfici iubet, est homicida.

Qui non per scientiam publicam privatae suos beneficiis, officiis honoribus non ad nutum amouibilibus, peccat, similiter peccant exequentes talia mandata.

- 10 Qui secundum allegata, & probata aliquem condemnat, licet, vt priuatus, sciat oppositum esse verum non peccat, praesertim si quantum potuit veritatem indagauit, ne de illo causa iudicaret.

Idem, cum res est notoria, vel iusta de causa omittit audire reum.

- 11 Regem, vt restituat, diminueri iura Regni vel de consensu populi erigere zeno-
dochium non omni placet, sed reseruet superflua status, parcius viuat, & restituat.

*De peccatis Iudicis agnoscentis
superiorem.*

- 12 **I**udex indignus suscipiens officium, cum improbabili periculo damni notabilis proximi, vt sciens se non ausurum ferre sententiam contra potentes, peccat mortaliter.

Qui sciens, quacumque causa, sententiam iniustam fert, aut ferre iustam negligit, & tenetur ad restitutionem principalis

lis, expensarum, & interesse, si est Ecclesiasticus est suspensus, & si celebret, fit irregularis.

Qui pecunias accipit, ut bene vel male iudicet, vel ut iudicare desinat, tenetur ad restitutionem.

Qui non habens iurisdictionem aliquam¹³ iudicat, verbi gratia exemptum.

Qui sine sufficiente probatione, aut non vidit saltem mediocriter processum, aut non admisit legitimam probationem, aut exegit probationem maiorem necessariam, aut non servat ordinem iuris, aut interrogat de his, ad quæ non tenetur reus respondere, aut obicure processat. p.

Qui indebita admittit, vel debita non admittit.¹⁴

Qui sine causa differt expeditiones. Qui sine facultate, poenam auget, aut minuit, peccat.

Iudex, qui superiorem non habet, potest remittere poenam, quando est utile rei publicæ, vel quando non est dñum, de consensu parium, sed si prævidet ex hoc dari occasionem peccandi aliis, si remittat grauius peccat, licet pars consentiat.

Exequens sententiam superioris quam scit esse nullam, & irritam non si iniquam, iniustam, sed validam, peccat.

Qui sine iusta causa, non condemnat
 Q 4 victum

victum ad expensas petitas à victore peccat.

Qui ignorans necessaria ad iudicandū, si consulit quem debet, vt assessorem, & iudicat non peccat, sed assessor, & consultor peccant, & tenentur ad restitutionem.

Iudex grauans, non admittendo appellationem, vel alia via grauamē non remouendo, siue sit casus in quo licet appellare, siue non semper peccat, & ad restitutionē. iura enim contraria loquuntur, in foro exteriori.

Qui in iure reddendo viduas, pupillos, & miseris personas negligit notabiliter aliis præferre.

Iudex secularis, qui iustis Papæ mandatis etiam prælatorum non paret, aut non seruat excommunicationes, & interdicta.

16 Qui præcipit tempore interdicti celebrare, aut ne denunciati excommunicati egrediantur à diuinis officiis, peccat, & est excommunicatus.

Qui vi, metu, ve extorquet absolutionē, aut reuocationem ab excommunicatione, vel interdicto.

Qui dat facultatem vexandi Ecclesiasticos in personis, vel bonis, quia contra ipsum censuras tulerunt, vel eius iussis non paruerunt.

Qui prohibet subiectos ne emant, vel

vendant Ecclesiasticis, & est excommunicatus.

Qui compellit bona immobilia, aut iura Ecclesiastica subiicit laicis.

Qui iubet capi calices, libros, aut alia bona Ecclesie.

Qui vult, aut iubet extrahi à loco sacro illuc confugientes.

Quæ sint ista loca sacra vide ibi. Romæ ¹⁷ non est hæc immunitas liberi.

Omnes Christiani gaudent hac immunitate.

Item serui in delicto sub graui pœna, & ¹⁹ ob sæuitiam Domini, cui non dandi sunt, nisi præstito iuramento non sæuiendi.

Item gaudent excommunicati, interdicti, suspensi, fugientes è carcere, etiam violato iuramento, vel fugiens à ministris iustitiæ, etiam damnatus.

Omnis sacrilegus qui in loco sacro non commisit, Banditi reddituri rationem.

Mercatores transeuntes ad hostes, nisi aliqua delicta excepta committant.

Nō gaudent Iudæi, Mauri, Pagani, hæretici formaliter, viarum grassatores, nocturnus vastator segetum, & fructuum, Cōmittens graue delictum in loco sacro.

Nemo insidiosè occidens, aut percutiēs animo occidendi.

Nemo qui existens extra Ecclesiam, cō-

mittit delictum in Ecclesia, vel contra.

- 21 Neque Ecclesiasticus respectu Iudicis Ecclesiastici.

Neq; qui in Ecclesia se iniuste defendit.

Neque delinquēs prope Ecclesiam, animo fugiendi in eam, licet id Nauarro proberur.

Neque qui deceptus egreditur ab Ecclesia, sed qui promisit eum reddere, teneatur seruare fidem.

Neque cōburens, aut euertens Ecclesiā.

- 23 Consentiens dolis officialium, cum dāno partium.

Qui secundum iuramētum factum, non seruat consuetudines, & statuta, quæ non sunt derogata.

Qui damnato petenti confessionem nō permittit, non sic de communione.

- 44 Qui coram se litigantibus æquales aduocatos, & procuratores non concedit, cū graui dāno partis, præsertim miserabiliū, quibus & non petentibus, & aliquando sine stipendio concedere debet.

Qui non visitat carceres, aut non supeditat necessaria vitæ, cū graui periculo.

Qui admittit denuntiatum excommunicatum contra iussum superioris, aut iustam requisitionem partis.

Qui captum si inuenit manifesto esse clericum, vel in habitu clericali, statim

non

non restituit suo iudici, est excommunicatus.

Idem de vno clerico coniugato cū vna, eaque virgine constat, & quod habitum, & tonsuram gestauerit.

Qui infra tempus debitum non restituit suo iudici clericum, ex eo quod vi abstulit ab eo processum.

Qui sine necessitate in festo facit testē iurare, vel exercet actum iurisdictionis, contra si esset puræ excommunicationis.

De pretio quod accipitur pro cera, & labore standum est legi, & consuetudini.

Qui fingit, vt eat, vel mittit ad accipiendum testimonium foeminarum, & est excommunicatus.

Qui ex officio procedit sine petitione partis, aut sine accusatore, nisi in casibus permissis, & ad exhibendum mala futura.

Qui cum potest, non visitat, & quærit delinquentes, & expurgat.

Qui in generali visitatione interrogat aliquē speciatī an ille, vel ille hoc fecerit.

Qui generaliter edicit, vel specialiter adiurat, vt dicat quicquid sciat siue occultum, siue publicum, solum debet quærere de notorio, & famoso.

Qui inquirit contra aliquem particulariter, aut quærit de sociis vel cōsulit hæc.

De

28 **A**Duocatus non idoneus, aduocans peccat, Defendens scienter causam iniustam: & si damnificat aliquem, tenetur ad restitutionem. Immo, & suo clienti in expensis si id non admonuit.

Item si est dubius sed magis putat esse iniustitiam, tenetur restituere.

Item si à principio putat iustam, deinde noscit causam iniustam, vt nouit, debet desistere, & admonere clientē, non tamen debet id manifestare aduersario, sed potius debet inducere ad concordiam honestam.

Si lis est dubia ob varietates opinionū, potest causam prosequi, si id voluerit sua pars admonita.

29 Si ob notabilem negligēciam, vel ignorantiam perdit iustam causam, peccat, & tenetur patri, si pars ignorauit eius ignorantiam, si sciebat, secus, nisi de dolo, & lata culpa teneretur.

Qui petit, vel dat superfluas dilationes, vel subornat testes ad falsum, vel nec verum dicant vel præsentat instrumentum falsum, vel allegat iura falsa, peccat, & ad restitutionem.

Aduocatus potest prudenter tacere, & occultare ius impediens suæ parti, & si-
mula

mulare suum aduersarium falli, sine mendacio.

Indicans secreta magni momenti suae partis aduersario, peccat, & ad restitutionem.

Qui non subuenit pauperi, in extrema necessitate sui auxiliij.

Qui exigit stipendium de eo pro quo non debetur, vel notabiliter maius debito, quod debet moderari pro qualitate causae, laboris, scientiae, consuetudinis, vel conueniant sine vi, & scandalo in principio litis, & hoc in foro conscientiae: Immo & dando aliquid praeter stipendium si viderit.

Qui secreto, vel publice fauet parti aduersa peccat.

Qui paciscitur de quota parte litis verbi gratia tertia.

Item si paciscitur quod victa lite, tantum dabit peccat.

De peccatis accusatoris.

Accusans falso, peccat cum restitutorio, ³¹ ne interesse, vel si ignoranter ubi nouit, si non desistit, vel si post definitam sententiam nouit esse eam iniustam, & non restituit.

Accusans vere, sed animo malo mortali p.m. sed non ad restitutionem.

Qui citata parte, non renuntiata lite, pro

procurat eam suspendi, nolente aduersario.

- 32 **Q**ui paciscitur aut transigit in causa criminali adulterij, vel alterius criminis, sine sanguine, cum damno proximi, vel reipublicæ, peccat mortaliter, si adest periurium, vel mendacium perniciosum, semper est mortale.

Si aliquid accepit ob discessionem à lite iniusta, peccat & ad restitutionem.

Qui in causa iusta utitur falsis instrumentis, testimoniis, peccat, non ad restitutionem.

Qui non accusat peccantem cum magno damno spiritali, vel temporali Reipublicæ, si aliter impedire non potest, peccat.

Qui iurat, aut promittit non accusare de peccato nondum parrato, secus de parrato.

De peccatis denunciatoris.

- 33 **Q**ui denuntiat quando non debet, notabiliter nocendo, peccat, vel quando debet intentione mortali.

Qui etiã si sub secreto & iuratus, sciat, & non denunciat tractatum criminis, in damnum spiritali, vel temporali Reipublicæ, vel privati, ut proditionis, hæresis, &c.

Qui si probare potest, id est, si habet unum testem, quia ipse tunc erit secundus testis

stis, non denuntiat crimina pernicioſa ſoli auctori, à quibus per correctionem, non reſipiſcit.

De peccatis custodis.

PRæfectus custodiæ, iurans ſe accuſa- 34
turum quos inuenit poſt ſonum cam-
panæ, & non accuſat, peccat non ad reſti-
tutionem pœnæ, vel doni dati, ne accuſet.
Verum ſi inuentus damnificauit, & hunc
non oſtendit damnificato, peccat. & ad
reſtitutionem.

Cuſtodes permittentes exportate, vel
importare merces prohibitas, peccant, &
ſunt periuri, ſed non ad reſtituendum pœ-
nas, vel bona quæ amitterentur quia ſunt
pœnæ, ſed tenentur ad reſtituendum ve-
ctigalia, quæ illi non ſoluunt, hoc enim
non eſt pœna, ſed intereſſe.

De peccatis Rei.

REus defendens ſcienter cauſam iniu- 35
ſtam cum damno notabili aduer-
ſarij, p. m.

Reus iuridice interrogatus, etiã ad mor-
tem, ſi non reſpondet vere, peccat mort.

Tunc dicitur iuridice quãdo delictum
eſt notorium, aut ſemi plene probatum id
eſt per vnum teſtem oculatum omni ex-
ceptione maiorem, vel per iudicium
tale,

tale, & si hoc est in processu, & illi constet:

Confessarius non potest absolvere reū nolentem fateri iudici competenti.

38 Reus qui iuridice interrogatus, non est confessus, & cum toto hoc est suspendendus, nō tenetur illud Iudici aperire nisi timeatur notabile damnum, sat est confiteri confessario.

Sciens se iuste condemnatum v. g. ad soluendum si ad dilatarandam executionem appellat, peccat, & tenetur ad restitutionem.

De peccatis testium.

40 **T**estis, etiam non iuratus, sciens, aut dubitans, si falsum affirmat, aut verum tacet, cum damno notabili tertij, ad restitutionem.

Si mediocriter præcogitavit, ne erret testificando non p. m. sed ubi poverit errasse, debet dictum reuocare, si reuocatio proderit.

Timor iustus, licet possit excusare à testificando, non tamē à testificādo falsum.

41 Qui testificatur verum credens esse falsum; peccat, non ad restitutionem.

Qui iurat non testificari in casu, in quo tenetur peccat.

In casu, in quo tenetur, & scit esse necessarium ad seruandum iustitiam, qui se excusa

excusat à testificando, falso dicendo partē aduersam esse sibi inimicā p. ad restitutionē. Idem de latente aut absentante se.

Qui scit esse necesse ad impediendum aliquod damnum notabile publicum, vel priuatum, & non se offert in testem, etiam quod promiserit, vel iurauerit seruare secretum, p.

Qui detegit alienum, p. secretum non necessario cognoscendum ad impedienda 42
damna, etiam interrogatus, particulariter de eo, p.

Aduocati, medici, confessarij, qui testificantur secreta, illis secreto communicata, nisi aliunde ea nouerint, vel secreta in aliorum damnum redundarent, p. si esset in damnum, tantū est detegendum quod est necessarium scitu.

Non tepetur testari quādo maius damnum 43
detecti, v. g. famæ timetur quam damnificati, v. g. bonorum.

In casu quo non debet potest respondere Iudici se non teneri, si timet iram Iudicis, dicat se nihil scire sub intelligendo, quod dicere teneatur.

Sciens aliquem in extrema necessitate 44
sui testimonij, & non se offert, p. sed non ad restitutionem quia contra caritatem, si vero est in magna necessitate non teneatur, nisi, vt de boue erranti.

Iustus non testificans tenetur ad restitutionem nisi timor periculi excuset.

- 45 Qui accipit mercedem, ut verum restitatur, p. cum restitutione danti, potest tamen accipere impensas itineris, mercedem operariam dierum, lucrum cessans, damnum emergens.

Qui accipit, ut falsum testetur, peccat, non ad restitutionem, nisi ex consilio pauperibus, bene tamen tenetur ad damna sequuta.

- 46 Qui absque causa non parat Iudici precipienti, ut denunciaret talia crimina, vel delicta peccat, & si sub perna excommunicationis latae sententiae, est excommunicatus, & tenetur ad restitutionem damni. Quae autem excusant, sunt multa, ut si peccatum est occultum, & ille emendatus, si sola fraternae correctione est emendabilis, defectus probationis peccati denunciandi, si à talibus audiuit, ut ob id moveri non debet, si is à quo audiuit denunciavit, si qui tenet illud in compensatione tenet, si per confessionem, vel per secretam consultationem pro consilio nouit.

Qui non denunciavit delicta intra tempus edicti, tenetur quam cito commode potest.

- 47 Qui se offert in testem, cum non debet, & qui se non offert, cum tenetur, peccat, ut si grauia mala imminet.

Ascendentes cōtra descendentes, & con- 48
uerso, vxor in virum, & contra, libertus
contra patronum, & contra, non debent.

Pro operibus misericordiae nemo te-
netur se offerre, sed iussus tenetur, si non
sit privilegiatus.

Privilegiati, vt matrus, in defectum 49
aliorum, possunt cogi ad testificandum.

Qui probabiliter timet sibi aliquod ma- 50
gnam damnum spirituale, vel temporale,
vel scandalum excusatur.

Vt cogantur privilegiati, satis est, vt
patsiuret non adfuisse alios: licet priui-
legium posset excusate.

Qui falsum iurat, vt reus liberetur à cō- 51
fiscatione bonorum, nihil tenetur hīco.

De peccatis notariorum.

Notarius, qui non seruat quæ in prin- 52
cipio iurauit seruate, p. m. rogatus
conficere instrumentum, non fatendo ve-
ritatē, vel miscendo falsitatem, 1. nō reue-
lare secreto sibi commissā, sine iusta cau-
sa, tertio scienter non conficere instre-
mentum de contractu usurario, vel illicito
quarto retinere registrum instrumento-
rum. quinto esse fidelem ei à quo creatur
Notarius, admonendo, quæ sciuerit vergi
in eius damnum. sexto non abuti suo of-
ficio, amore, odio, spe, vel timore.

53 Qui falsum instrumentum facit, vel verum necessarium occultat, aut delet, aut per malitiam, vel per notabilem ignorantiam male conficit, unde quis aliquid perdit, & qui solemnitates necessarias lata culpa omittit, ut suam nomen, signum, testes, diem, mensem, & annum.

54 Qui rogatus non dat instrumentum, ne alicui displiceat.

Qui non informat renunciantem, quale est ius, quod ignorans renunciat, p.

Qui absque necessitate die festo instrumentum conficit ob avaritiam.

Qui non valentibus iura solvere, non vult scribere vel dare instrumenta, licet non teneatur gratis dare.

Qui excipit, aut in publicam formam scribit statuta, ut solvantur usuræ, aut solutæ non repetantur, vel contra libertatem ecclesiæ, pec. & est excommunicatus.

Qui conficit testamentum carentis usu rationis p. & ad restitutionem successuro ab intestato.

Qui accipit stipēdium notabiliter maius debito, & etiam si accipit sponte datum, quando est illi publicum constitutum.

Qui pro litteris ordinariorum aliquid accipit, si tamen nil de publico ei datur, potest pro labore aliquid accipere, considerata qualitate personæ, non ordinis.

Qui indignus accipit lauream Qui le- 55
git sacram scripturam in p. m. noto-
rio. Qui admittit excommunicatos, cum 56
participantibus, si ius habet, & non eicit
male viuentes. Admittens clericum ad le-
ges, & medicinam &c. excommunicatur,
admittens sine licentia religiosam in ha-
bitu, vel sine habitu, & cum licentia, & est
excommunicatus; Qui statuta à se iurata 57
non seruat excommunicatur. Ad lauream
indignum approbans, vel dignum repro-
bans, vel impedit, cum restitutione.

Qui sciens docet falsa, cum damno no-
tabili. Qui subtilia docet, cum damno
notabili. Qui docet animo mortali, qui
deuiat aliorum Auditores cum damno
notabili ad restitutionem. Qui procurat,
vt indignus eligatur, vel si tenetur iura-
mento, vel mandato, & eligit notabiliter
minus dignum. Qui facit seruari festum
non seruandum cum damno notabili Au-
ditoris non consentientis. Stipendiarius, si
aliquid accipit ab Auditoribus. Qui sus-
cipit beneficium, cum pacto docendi in
scholis & est simoniacus. Scholasticos cru-
deliter castigans: & si clericos, est excom-
municatus. Contendens cum damno no-
tabili, peccat mortaliter. Docentes, &

discētes Theologiam, & canones in scholis publicis, gaudent quinquenniali perceptione fructuum in absentia.

De peccatis scholasticorum.

- 59 **S**tudens ob mortale, vel sine iusta causa non obseruans statuta obligantia ad mor. Qui suffragatur indigno, vel si iurauit pro digniore minus dignum. Qui dicit verita, Qui alienis impensis, vt Ecclesiæ, notabiliter negligens dicit: si male impendit, tenetur dare partem fratribus, Aliquando qui altercantur contra veritatem cognitam, Qui potens non soluit debitum præcepti impendium. Qui dicit se habere gradum, quem non habet peccat. mor.

De peccatis Medici Chirurgi.

- 60 **Q**ui medetur ignorans, vel sciens, sed non secundū præcepta, vel non studet notabiliter, vel non visitat, licet ægrotus sanetur, & tenetur ad restitutionem.

Qui adhibet medicamenta, antequam morbum cognoscat.

Ignorans Medicinam qui per longam experientiam didicit aliquos morbos, potest curare, sine fascino: si vero superueniat febris, consulat peritum medicum.

Dubitan

Dubitans an notabiliter quid noceat, & adhibet, peccat, vel si indulget in nociuis, pec.

Qui detelinquit agrorum, antequam 61
debeat, & morbus perlongatur, vel ille
moritur pec ad restituendum.

Qui dubitans de necessitate abscinden-
di membrum, abscindit: vel si est necesse,
non querit idoneum, vel qui scindit, vel
sanguinem minuit nescians alterum co-
rum vel vtrumque facere.

Qui vitur medicamentis corruptis phar-
macopolæ alicuius, sciens.

Qui differt morbum, vt plus lucretur.

Qui in morbo periculoso antequam ap-
plicet medicinam, non suadet infirmo cō-
fessionem, vel admonet parochum illius.

Si infirmus non vult confiteri, non est
relinquendus.

Qui ob salutem corporis consulit con- 62
tra salutē animæ: Immo si diceret, Nō cō-
sulo, sed si hoc faceres sanareris, pec. mor.

Qui putat foetum animatū, & dat ali-
quid ad abortien. etiam ob salutem ma-
tris, secus si putat non esse animatum ani-
ma rationali, & dat ob vitam matris.

Quis sine iusta causa debilibus conce-
dit nō ieiunare, aut vesci carnibus illicitis.

Qui affirmat ieiunia præcepta de-
struere corpora.

63 Qui infirmo morituro, credit quod sua admonitio est multum profutura animæ vel ad testandum, & non admonet per se, vel per alium.

Qui habens publicum stipendium cum, pacto nihil accipiendi etiam datum, & accipit: vel si non habet à publico, accipit nimium notabiliter, peccat, & ad restitutionem, nisi aliunde compenset.

64 Si aliunde habet, & exigit stipendium ob metum mortis promissum.

Si facit, ut emat plura quam opus est medicamenta ob aliquam causam iniustam, p. ad restitutionem.

Qui non vult mederi pauperi, ægroto, morituro sine alio adiuvante.

Qui in magna necessitate non vult mederi diuiti nolenti soluere, peccat, licet possit exigere suum stipendium.

Qui detrahit aliis medicis idoneis.

De peccatis executoris testamenti, tutoris, curatoris, Hospitalis.

65 **E**Xecutor, cum sint bona, si non soluit debita p. Inter debita sunt vota realia defuncti, & legata præsertim pia.

Qui, si bona non sufficiant, prius soluit legata, mox debita, p.

Vidua usufructuaria relicta à marito dum caste viuit, si stuprum commisit, &

vitur

vtitur fructibus, p. ad restitutionem, secus si fuit relicta dum non nubet, Idem de viro relicto,

Qui soluit, sed post moram notabilem.

Tutor non conseruans, vel defendens 66
bona minoris, si sine necessitate, & utilitate alienat, si sua culpa ius perdat, si non vendit inutilia & emit vtilia si potest, peccat ad restitutionem.

Qui negligit notabiliter imbuere puerum bonis moribus. p.

Si fecit vsuras pro pupillo, peccat, & tenetur ad restitutionem, potest tamen accipere de bonis pupilli ad hoc. 67

Mulier administrans tutelam post secundas nuptias, vel post stuprum commissum.

Hospitalarius non consumens redditus in fines præfixos, Qui finit ea perdi, vel nimis tarde recuperat alienata, vel ob suam negligentiam corrunt ædificia, peccat ad restitutionem.

Hospitalarij debent complere onera hospitalis, aut non possint conuertere fructus in alios pios vsus, vt visum fuerit ordinario cum duobus de Capitulo.

Debent restituere fructus nulla eius remissione profutura.

Nec committenda administratio huiusmodi ultra triennium.

De peccatis clericorum quoad ordines.

68 **P**eccat qui facit se ordinare contra canones Concilij Tridentini, ut si in prima tonsura sine confirmatione, doctrina Christiana, legere, & scribere, animo seruiendi Deo in hoc genere vitæ. Pro ordinibus minoribus, cum approbatione parochi, & magistri. Pro singulis maioribus, ante mensem adeat episcopum.

Capitulum, sede vacante, non det licentiam ordinandi infra annum, nisi beneficium prestat sub pœna interdicti capitulo, & suspensionis ordinato, & in minoribus non gaudeat priuilegio.

Quare iuste non ordiuntur à proprio, in dimissionis exprimatur, & ordinetur ab episcopo in sua diœcesi, vel ab exercente pontificalia pro eo, præuio examine, & testimonio ordinarij de moribus.

Si episcopus aliud non iudicauerit, ordines minores dantur per interstitia temporum, & ab ultimo post annum ad subdiaconatum, nisi necessitas aut utilitas Ecclesiæ aliud exigat.

Subdiaconatus ante 21. diaconatus 13. presbyteratus, 25. non dandus, & præuio examine, etiam regularibus, non obstante bulla Pij V. reuocata enim est.

Item non promoueatur ad maiores, nisi constaret de bona probatione in minoribus

ribus per annum. Item decet eos in dominicis diebus, & solemnibus communicare.

Duo sacri ordines, eodem die non conferantur etiam religioso.

Cum promotis per sakum, si non ministraverint, episcopus dispensare potest, ex causa.

Ordināndus a scribatur ecclesie in cuius utilitatem est talis, & si ab ea discedat nescio Episcopo, interdicitur vsu ordinum.

Peregrinus clericus, sine commendatiis ordinarij, non admittatur ad officia diuina.

Qui sine ordinibus sunt, non exerceant eorum officia, stipendijs assignentur, si fieri potest.

Non detur quid pro missis nouis celebrandis, Exigere iliberales elemosynas prohibeatur.

Vagus, & ignotus non celebret? Item publice & notorio criminosus non permittatur sacris interesse.

Non celebretur à quopiam extra ecclesiam vel oratoria ad hoc dedicata, &c.

Quis peccet in His.

Qui suscipit ordinem, etiam minorem, per simoniam commissam ante orationem propriam realem causa ordinationis p.m. & est excommunicatus.

Qui

69 Qui scienter ab excommunicato Episcopo denunciato ordinatur. p.

Si exercet illum ordinem ante dispensationem Papæ, peccat.

Illegitimus sine dispensatione si ordinatur peccat, & fit irregularis.

Ad minores Episcopus dispensat, ad sacros solus Papa.

Cum intrante religionem ius commune ad ordines dispensat.

Nihil refert ad peccatum irregularitatis si res sit secreta, vel publica, non sic ad dispensationem.

70 Qui ordinatur extra tempora statuta, vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis peccat, & est ipso iure suspensus, si utitur ordine fit irregularis, in qua solus Papa dispensat, sed intelligitur de sacro ordine.

Qui furtim contra prohibitionem ordinantis ordinatur, si est pœna excommunicationis latæ sententiæ fit excōmunicatus, & irregularis, quod soli Papæ reservatur.

Qui per saltum, id est omisso minori, ordinatur, & est suspensus, & antequam ministret potest Episcopus dispensare sumpto ordine omisso.

Qui ordinatur omisso aliquo necessario sub præcepto, p. & si eo non suppleto utitur ordine p. non tamen fit irregularis.

Qui

Qui eadem die duos ordines suscipit, p. & sic suspensus à posteriori, à solo Papa dispensandus, non tamen intelligitur de ordinibus minoribus, sed tantum de aliis, vel nisi consuetudo præualeat.

Episcopus de minoribus & vno sacro dispensat in interstitiis, non tamen ut eodem die simul omnes capi possint.

Qui notabiliter deformis ordinatur, p. 72 sed si postea celebret, non fit irregularis.

Qui semel obsessus à dæmone, vel morbo caduco cecidit, & ordinatur, p.

Item qui prius ordinatus, deinde sæpe hoc morbo est correptus, & celebrat, p.

Qui alienatur mente directe, & immediate per inordinationē organi sensuum, est inhabilis. nō qui indirecte, & mediate.

Excommunicatus sumēs ordines etiam minores, p. si excommunicatio est maior, fit irregularis cum quo solus Papa dispensat.

Si in p. m. ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat.

Item si ex officio, ut minister, aliquod sacrum tangit, vel facit, in p. m. peccat mortaliter non vero si ea facit, quæ ut laicus non ordinatus posset.

Notatus aliquo peccato notorio digno 73 dispensatione, si suscipit ordinem etiā post actam penitentiam, ante dispensationē p.

Notorium non dicitur simpliciter, quod est fami

est famosum, vel probabile testibus, sed quod est confessum à parte in iudicio, vel super quo est lata sententia, quæ transiit in rem iudicatam, vel est ita manifesta, vt nulla tergiversatione celari possit, vt qui in publico habet concubinam ac maritus uxorem, & alit filios, vel illud quod scitur à maiori parte populi, vicinorum, vel congregationis in qua saltem sint decem.

74 Et episcopus qui potest dispensare dum eum ordinat, hac intentione non censetur dispensare saltem in foro exteriori, quia sine causa non potest dispensare in ius commune, licet sine causa possit in suam constitutionem.

75 Interdictus in gressu ecclesie si interest diuinis officiis in ecclesia, p. m. non alio tēpore, & si in ea celebret sit irregularis, si vero extra celebret non p. nec sit irregularis.

Qui baptizat sciens baptizatum, peccat, & fit irregularis.

In baptismo si extra mortis periculum vngit crismate veteri, p.

Qui aduertens celebrat sumpto cibo, vel potu à media nocte, etiam per modum medicinæ, p. secus si aduertit inchoata missa, & sine scandalo non potest relinquere.

• Idem aliqui dicunt de suspenso excommunicato irregulari, nec ob id incurrit novam irregularitatem.

Qui

Qui aduertens m. celebrat, secus si in 76
missa aduertit, nec debet relinquere etiam
quod sine scandalo possit, satis est si con- 76
fiteatur ante secreta si potest, si non po-
test saltem conteratur.

Notorius cōcubinarius, vel fornicarius
ante pœnitentiam si celebrat p. & sit irre-
regularis Papæ non loquitur de infamato.

Quilibet quocunque ordine ordinatus, 77
& suspensus exercens actum sui ordinis sit
irregularis, & est solius Papæ. Si vero post
actam pœnitentiam celebrat, vel actum
ordinis sine dispensatione exercet licet
peccet, tamen non incurrit nouam irregu-
laritatem, sed remanet in antiqua inducta
à peccato notorio, in quem potest Episco-
pus dispensare.

Qui sine iusta causa audiendi sacrum
sunt causa, vt publicus concubinarius tele-
bret, & non ignorant ius prohibens. p. au-
diendo missam concubinatij, aliter secus,
nec sunt docendi tale ius ignotante. 79

Missæ boni sacerdotis melior est prop-
ter preces, & effectum operis operantis.

Qui sacrificat extra locum sacrum p. 81
nec episcopus post Concilium Tridenti-
num potest hoc concedere.

In necessitate, vt in processionibus, vel 82
prima missa, quando templum non est ca-
pax, potest celebrari extra Ecclesiam, sine
licentia

licentia Episcopi, non autem in mari, vel flumine.

- 83) Qui celebrat in Ecclesia interdicta p. & est irregularis. Item qui in polluta sanguine, vel semine peccat, sed non est irregularis. Itē qui scienter, vel per ignorantiam crassam celebrat in ara enormiter fracta, aut non consecrata, vel quæ non capit Hostiam, & Calicem p.

Qui celebrat ante recitatas horas matutinas, nisi sit necessitas repentina ad evitandum grave damnum, vel scandalum p. non sic de prima nisi esset consuetudo, vel lex, & tunc intelligeretur in Choro.

Qui sine omnibus vestibus sacris, vel corporalibus, aut libro continente saltem canonē te igitur vsque ad communionem celebrat p. nisi ad evitandam mortem, tamen si celebrat, & p. non sit irregularis.

- 84) Sacerdos potest uti loco cinguli, stola longa, & loco stolæ, manipulo longo, non autem cingulo non benedicto contra Richardum & Scotum.

Benedicere has vestes potest Episcopus, & ex privilegio aliqui regulares pro suo ordine, non pro aliis.

- 85) Celebrans sine aqua, vel lumine, vel in pane fermentato peccat, & si panis sit penitus corruptus, vel tale vinum sit, ut non sit substantia vini, peccat & consecratio nulla est.

est. Item qui in vino sine aqua celebrat p.
 Item qui ante lucem celebrat, excepto E. 86
 piscopo, vel in loco vbi ex longa consuetu-
 dine id licet. Item post meridiem potest
 celebrari de iure communi idest vsque ad
 nonam, & infra.

Qui non potest finire missam incep-
 tam relinquat, si non est facta consecratio,
 vt si superueniat excommunicatus, qui
 nolit abesse, si est facta consecratio con-
 ciatur ab alio sacerdote ieiuno, incipiendo
 ab eo loco vbi reliquit, vel à non ieiuno, si
 deest ieiunus, & præsens presbyter etiam
 non ieiunus tenetur perficere, & saltem
 coneratur si non potest confiteri.

Qui pluries quam semel in die cele- 87
 brat nisi in natiuitate, & ante lucem non
 potest dici nisi vna, vel superueniat nota-
 bilis persona, vt Episcopus, etiam in feriis,
 & peregrini in festis, vel aliquis sepelien-
 dus consuetudine Missæ, vel ægrotns ne-
 cessario communicandus, vel si præest dua-
 bus Ecclesiis indigentibus missis, & est so-
 lus, vel sunt nuptiæ benedicendæ, vel ob
 aliquam causam ad iudicium boni viri iu-
 stam, sed in omnibus sacerdos debet esse
 ieiunus etiam à purificatione, & non sit a-
 lius, qui possit, & velit dicere missam, &
 bis tantum potest dicere, excepta natiui-
 tatis die.

- 88 Omnibus diebus licet celebrare exceptis feria sexta, & sabbato hebdomadæ sanctæ.

Quilibet presbyter qui saltem ter, vel quaterniano festis solemnibus, non celebrat, & si pluries ab episcopo non fuerit præceptum, peccat mortaliter.

- 89 Is cuius negligentia sanguis est fusus in terram, vel altare, peccat mortaliter, & tunc si in terram lingua labatur, & tabula, vel locus radatur, & comburatur, & cinis ponatur in sacratio prope altare, si super altare sorbeat minister, si super linteam lauetur ter à ministro, & aqua ponatur sub altari.

Qui sumpta ablutione reliquias sacramenti, vel minimas à patena, vel calice sumit, p. mortaliter, secus si incontinenti, remanentes sunt conseruandæ in crastinum, vel dandæ communicando.

- 90 Si sumpto sanguine particula hostiæ in ore remansit, sumatur ablutio multoties donec ultimo deglutiatur potiusquam digito tangatur.

Si sumpto sanguine particula in calice remansit digito deducat eam ad labrum calicis, & sumat, vel infuso vino sumat.

- 91 Qui sumpta hostia aduertit non esse sanguinem in calice, de nouo ponat, & consecret incipiendo, simili modo, usque

que

que ad illud, unde & memores, aliis præmissis, & in hoc casu si presbyter ignorat præceptum celebrandi sub utraque specie, vel casu perturbatus non consecrat vinum, non pecc. mortaliter.

Accipiens multas hostias consecrandas, & memor tantum illius, quam in manibus habet, verba profert, omnes consecrat ob virtualem intentionem.

Qui accipit pecuniam pro dicendis missis, & dando eas aliis pro dicendis, aliquid sibi retinet de pitantiis, peccat mortaliter, nisi faciat ex officio, vel pecunia sit plusquam ad salaria ordinaria, cum voluntate tacita dantis pro opera sua.

Qui obligatus ad missam pro aliquo, 92 non applicat totam missam pro eo quam tenetur applicare, peccat m. licet valorem sibi debitum possit applicare cui voluerit.

Excommunicatus, interdictus, suspensus suspensione maiori, exercens aliquid 93 quem actum particularem sui ordinis, peccat, & est irregularis ad solum Papam, si specialem actum sui ordinis exercet.

Celebrans missam, vel alia diuina officia in loco interdicto, coram personis 94 interdictis p. & est suspensus ab ingressu ecclesie, & si cum hac celebrat fit irregularis, nisi sit exemptus.

Qui non obseruat interdicta generalia, vel particularia.

Qui excommunicatum, vel nominatim interdictum, vel manifestum vsurarium sepelitur, & est excommunicatus.

- 96 Qui sine facultate absoluit à casibus, & censuris reseruatis, excepto mortis articulo, scienter, vel per ignorantiam crassam, peccat, sed non incurrit censuram, sed si sine scandalo commode potest, debet admonere sic absolutum.

Qui sine facultate vota commutat vel dispensat in eis.

Clericus sacer beneficiarius, monachus, vel monacha, ad chorum deputat, si omittit, vel vult omittere, infra totum diē, horas canonicas, vel partē earum notabilem, aut notabiliter male recitat, sine proposito iterum recitandi, sine iusta causa, & necessaria attentione p. m. toties quoties.

- 97 Quando dubitatur de occupationibus, melius est anticipare, quam post ponere horas, vt vespere Maratinum, mane vsque ad nonā inclusiue, post meridiem reliquas.

Anticipans, vt voluptuosius dormiat. p. venialiter. Pars nō notabilis est pars vers.

- 98 Qui recitant, & cum eis recitantes, notabiliter syllabas contrahendo, dictiones deglutiedo, antequam socius finiat incipiendo, p. m. nisi sit propositū iterum recitandi.

Qui per inadvertentiam omittit aliquam 99
horam, vel partem notabilem, non p. satis
est ut suppleat, sic qui perturbat ordinem
post ponendo, & anteponendo, non peccat
nec tenetur repetere.

Infirmus cui notabiliter noceret reci- 100
tatio officij, etiam cum socio, si non reci-
tat, non peccat.

Febris interpellata, ut quartana, vel le-
vis, ut de negotiis grauib. colloqui pos-
sit, non excusat.

Infirmus excusatus non tenetur audire
horas alio recitante, nec ob eas mēte Deū
precari, nec postea sanus repetere.

Occupatio repentina, quæ sine scanda- 101
lo, vel peccato omitti non potest, excusat
ab officio.

Defectus breuiarij excusat, licet quod
sua culpa illud nō habeat, non tamen pec-
cat, non recitando, quia impossibile.

Dispensatio Papæ excusat, non autem 102
excommunicatio etiam denunciata, vel
tenuitas beneficij.

Vt quis non teneatur ad officium ratio- 103
ne beneficij, nullos fructus neque distri-
butiones quotidianas per se, vel per aliū
capiat, neque capere possit si vellet, nec in
posterum capturus sit ob illud tempus, ne-
que consenserit in pensiones omnium fru-
ctuum renūtiato beneficio in suum fauorē. 104

- 104 Defectus necessariz attentionis est mortalis, satis est in principio propositum saltem virtuale attendendi, vt petendo breuiarium animo satisfaciendi obligationi, vel ob id eundo ad Ecclesiam: interruptur autē per propositum actuale, vel virtuale non attendendi, vt qui dicendo verba alia pro aliis confuse, & irreuerenter aduertit se vagari cogitando res alienas à sua precatone, & non nititur animum reuocare saltem ad attendendum
- 107 verbis, vel qui deliberate se occupat in rebus incompatilibus cum aliqua attentione necessaria, vel scribit, vel legit aliena à recitatis deliberate sine proposito repetendi, & peccat mortaliter, nisi necessitas, vel urbanitas respondendi, vel se subscribendi, vel quid aliud etiam animo repetendi, vel inaduertentia, vel paucitas rei excuset.

105 Licet recitare matutinum sequentis diei ante solis occusum.

Recitans breuiarium trium lectionum non satisfacit.

Recitans per breuiarium cuiuscunque diei cessis non satisfacit, nisi sit ordinatus ad solum titulum parimonij, & beneficio cateat.

- 108 Pensionarij tenentur ad officium paruum

um Beatae Mariae.

Clerici in minoribus si non sint beneficiarij, monachi, vel pēſionarij iure communi, nihil recitare tenentur, niſi promiſerint, vel conſenſerint ordinatori præcipienti aliquid dicere.

Licet inſignium primo tonsura, vel quatuor minoribus ſine intentione aſcendēdi ulterius.

Illegitimus cum diſpenſatione Episcopi poteſt promoueri ad minores, & ad ſimplex beneficium non ultra.

Qui in ſacris contrahit matrimonium peccat, & matrimonium eſt nullum & eſt excommunicatus.

Qui facer cum qualicumque ſœmina etiam cognata, & ſene cohabitauerit, debens credere quod opere, vel voluntate peccabit, peccat mortaliter, & iura, quæ contrarium dicunt, loquuntur tantum in foro exteriori.

Frequentans domum mulieris ſibi ſpectatæ, vel debens credere de conſenſu in mortali peccat.

Clerici concubinarij à Cœcilio Tridentino mulſantur multis penis.

Qui cum ſcandalo, & poſt prohibitionē ſibi factam frequentat monaſteria, peccat mortaliter.

Sacer, & beneficiarius non gestans habitum, & tonsuram, aut nutriendam barbam, & comam, non radens coronam, indecenter vestiens, aut arma offensiva portans, de iure communi, peccat.

Non sacer potest omnino omnia relinquere, & partim laici, partim clerici habitum ferre.

- III Clericis tabernariis, lanionibus, & tandem beneficiariis, vel in ordine sacro, sunt interdicta omnia officia, & vestes seculares per Clementinam, & Concilium Tridentinum, & quando in prohibitis apponitur verbum præcipio, vel æquiualens, obligat ad mortale, vel quæ communiter, & à prælatis habentur pro peccatis mortalibus, sunt mortalia, nisi aliqua consuetudo, vel receptio à principio excuset.

Ars chirurgica, & medicinæ præsertim sine adustione, & incisione, licet nullo iure particulari prohibeatur, tamen illicita, quia secularis, nisi in miserabiles, & cognatos, habita facultate.

Ob necessitatem, vel animi gratia potest leuius operari aliqua honesta, vt scribere libros, texere fiscellam in unco, olera, & plantas in areolis inserere, & illa vendere.

Non licet exercere mercaturam, id est vilius emere, & carius vendere.

Licet

Licet id quod vilius emunt pro substitutione sua, & suorum, & super est, carius vendere, pretio tamen iusto currenti, &c.

Modo honesto possunt negotiari ad suam & suorum necessariam sustentationem, maximè per alium.

Obligatus ad dicendam missam pro aliquo, non applicans valorem eius ei, peccat: nec satisfacit duabus obligationibus vna missa, nec paupertas sacerdotis in hoc excusat.

Sacrificans dum orat, debet nominare Papam, Antistitè, & Regem, ubi habet domicilium suum, reliquis consulitur dicere, quibus possum, & debeo debito ordine tibi Deus cognito.

De peccatis Clericorum quoad beneficia.

QUERENS beneficium per simoniam peccat mortaliter, si est realis, est excommunicatus, & tenetur restituere.

Episcopus accipiens in suam familiarem constituta annua mercede, donec aliquod beneficium conferat, non est simoniacus, modo non adsit pactum de gratis seruiendo post collatum.

QUERENS beneficium, ad quod nullum ius habet, per simoniam in suum fauorem

ab alio commissam, ipso non contradicente, & id sciens, si consensit, vel non statim renuntiat, peccat, secus si sine illa haberet.

114 Qui sine titulo canonico scienter accipit, vel retinet beneficium, peccat, & debet renuntiare beneficiū, & fructus restituere.

Redimens vexationem, vel pensionem aliter, quam debet, peccat.

Qui precibus suis, vel alienis malè quarrit beneficium, peccat.

Qui permutat ius ad rem, cum iure in re.

115 Qui quæsitum per simoniam commissam in beneficio, nō restituit Ecclesiæ, cuius est illud, sine suo utili, quod si fieri non potest, restituat alteri Ecclesiæ, vel pauperibus.

Qui obtento curato beneficio, vel dignitate statim, ac potest, quando vult accipere possessionem, non renuntiat primū, p. quia ipso iure perdit primum, & si pergit utrūque retinere, perdit utranque, & est incapax ad quodlibet aliud, & ad ordines.

116 Accipiens beneficium curatum antequam incipiat 25. annum, peccat, & collatio est nulla, & nisi Papa aliter disponat, est renuntiandum cum fructibus, similiter qui accipit dignitatem, vel personatum nō curatum, sed cum dispensatione Episcopi, post 20. annos completos, potest obtinere,

pro ordinibus suscipiendis, satis est attingere annū statutum à Cōcilio Tridētino.

Qui illegitimus accipit beneficium curatum sine dispensatione Papæ, aut simplex sine dispensatione Episcopi, peccat, & acceptio est nulla, & nisi dispensetur, tenetur renuntiare cum fructibus perceptis.

Filij clericorum non possunt habere pensiones sub beneficiis, quæ sunt, vel fuerunt parentum, beneficia in Ecclesiis, ubi patres habuerunt beneficia, nec resignationes, aut fraudes parentum illos adiuvant.

Non habens qualitates, quas statuerunt fundatores, non potest habere beneficiū.

Qui post pacificam possessionem parochialis Ecclesiæ, non promovetur ad presbyteratum intra annum, peccat, quo lapsio, si eam retinet, & fructus perceptos non restituit, pec. quia cecidit ipso iure: potest tamen Episcopus dispensare, ne talis saltē diaconus, ratione studij, per septem annos, fiat sacerdos, sed debet prohiçeri ad studium.

Promotus in Episcopū, si intra tres menses non consecratur, perdit fructus, si intra alios tres, perdit Episcopatum.

Accipiens parochialem Ecclesiam, sine animo accipiendi presbyterium, peccat, & cum eam dimittit, tenetur fructus redde

reddere, nisi infra annum animum mutet. Non sic de accipiente quodvis beneficiū, cui non sit adiūctum sacerdotium. Nec de eo qui accipit beneficium, animo illud relinquendi si pinguius vel de eo qui accipit animo ducēdi vxorem fratre mortuo, ad augendum suum decus, peccat tamen si nō incedant in habitu clericali interim, sed non tenentur restituere fructus.

119 Seculares auctoritate apostolica, possūt habere pensiones ad necessariam sustentationem sui status.

120 Beneficiarius minorū ordinū, post matrimoniū de præsenti, si retinet beneficiū, peccat, est enim amissum, ita vt per ingressum vxoris in religionē ante cōsummationem, vel per impedimentum extrinsecum v.g. consanguinitatis non recuperetur: secus res est si tantum contraxit sponsalia de futuro.

Constitutus in sacris, licet contraxerit matrimonium de præsenti, non amittit beneficium ipso iure.

Qui sine causa excusante, non residet in beneficio suo, licet tenuissimo p. tamen multæ causæ excusant. Auditio theologiæ per quinquennium & canonum. Item prælectio vtriusque, sed ad alias facultates cum licentia Episcopi ire debet.

Si occupentur in obsequium Episcopi,
quo

quo ad duos canonicos ad utilitatē Eccle-
siæ suæ, vel cathedralis, & nō personæ Epi-
scopi, nisi ex urgente causa, & sua Ec-
clesia non indigente suo seruitio.

Ad obsequium Papæ præcipue ad ser-
uiendum, & non ad impetrandum bene-
ficium.

Legitima licentia, id est data ab haben-
te potestatem, ob causam probabilem, &
in scriptis, si id ius exigat.

Consuetudo honesta, id est non simpli-
citer absentandi se sine causa, nec defrau-
dando ecclesiam obsequio debito.

Contraueniens prædictis licet p. nō te-
netur restituere fructus nisi cōdemnetur,
aut iure exprimat.

Episcopus, vel eo superior, sine legitima
causa absens à suo episcopatu per sex mē-
ses, perdat 4. partem fructuum, & sic gra-
datim puniatur.

Habens beneficia inferiora requirentia
personalem residentiā, si absunt, cogantur
residere, nec fructus capient nisi pro ali-
quo tempore, ex causa rationabili appro-
bata ab ordinario, qui in hac causa est de-
legatus, nullo suffragante privilegio.

Non solum episcopus, sed parochus iu-
re diuino debet residere.

Tum Episcopus tū curatus quilibet, pōt
abesse per duos menses causa in conscien-
tia

ria sua iusta sine licentia nec in scriptis, nec ore tenus, ulterius non, cum poena restituendi, nec compositio iquat.

Capellanus regius, potest accipere fructus in absentia sicut capellanus Papæ.

- 113 Beneficiarius horas canonicas non recitans, idem si fructus perceptos non restituit pro rata temporalis vel horarum, vide ibi p. potest tamen si pauper applicare sibi saltem aliquam partem restitutionis maxime de consilio confessorij, nisi debeatur interfueritibus Choro, per distributiones quotidianas, si nosci possint, similiter, & in similibus restitutionibus.

Beneficiarius in p. m. occulto, vel manifesto non tenetur restituere fructus.

- 114 Qui dolo vel negligentia damnificat ædes, vineas, & alia bona beneficij p. ad restitutionem.

Excom. vel per quem non stat, ut absolvatur, similiter, & suspensus per canonem, aut per hominem, si recipit fructus, & impendit, nisi ad se & suos modeste sustentandos, si non habet aliunde vnde vivat, p.

Concilium Trident. sess. 25. 1. prohibet ne beneficiarij Episcopi, Car. suos consanguineos, vel familiares bonis ecclesiasticis augeant, nec ea eis distribuunt nisi sint pauperes.

Habens plura beneficia (diuisa) id est, 125
 non legitimè vnita, & annexa (in titulū)
 quia licet habere vnum in titulū, & al-
 terum ad tempus, vel ad sex menses, si est
 parochialis ecclesia, & non commenda-
 tum in perpetuum, & vacabit ad mortem
 commendatarij (quorum vnum sufficit suo
 decenti statui) necus potest, habere plura
 absque dispensatione per concilium Tri-
 dent. (absque dispensatione) sine qua non
 satis causa iusta, & cū qua licet habere duo
 beneficia quæ requirunt residentiam (aut
 consuetudine iusta) cum dispensatione ta-
 mē. Sed quæ sint causæ dispensandi vide ibi.

Qui locat fructus sui beneficij, in plu- 129
 res quam in tres annos, vel dat in emphy-
 teusim, & in terris, vbi recepta extrava- 130
 gans Pauli I. Lest excommunicatus.

Qui parochiano petenti sacramēta non 131
 administrat, vel nō dat facultatē cōfite-
 di alteri, vel interest mari, clandestino, vel
 benedicit secundas nuptias, vel qui pri-
 mas, tempore indebito, p. omnis r. m. o.

Qui inducit aliquem ad promittēdum,
 vel iurandum se accepturum sepulturam
 in sua Ecclesia, vel acceptam non muta-
 turum, p. & excommunicatus est ad Pa-
 pam solam. o. i. h. o. b. m. o. r. u. m. c. u. m. i. s. t. a. s.

Qui aliquem in peccato mortali noto 133
 mortuum sepelit in loco sacro, p. m. o. b.

Qui

Qui non discit ea, quæ necessario scire debet ratione beneficij, vel officij, vt missam, debet scire legere, & cantare in missa solemni, Ministrare sacramenta suis, formam, materiam, & modum administrandi, confessarius, vt supra. ca. 4. sic de cæteris, ergo qui non discit necessaria, vel non vult renuntiare beneficium. p.

Qui negligit, vel timet parochianum morientem etiam ob pestem communicare, vel eius confessionem audire p.

Qui scire debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictum si accipit beneficium p. & titulus est nullus, non autem si in p. m. accipit.

134. Qui tot & tales missas in tali loco, vt debet non dicit absque iusto impedimento, vel omissa non complet vt debet p.

Parochus tenetur diebus festis sub præcepto celebrare. In reliquis vero diebus, non nisi secundum consuetudinem, & legem.

Omnes annexum beneficio, vt beneficiarius celebret quotidie de sancta Maria, non obligat ad missandum de ea omnibus diebus, sed frequentius quando salua honestate, & deuotione debita potest; onus autem dicendi omnibus diebus per se vel per alium, obligat omnibus diebus.

Contraueniens decretis Concilij Tridentini p. vt non idoneus non debet accipere beneficium, cui est coniunctum legere, & collatio nulla.

Curatus beneficio prædicet saltem dominicis, & solemnioribus diebus, & doceat necessaria.

Ante 14. annum nullus obtineat beneficium.

In minorib. constitutus non gaudeat priuilegio fori, nisi habeat beneficium, vel in seminario, vel schola quasi in via ad sacros sit.

Archidiaconus (qualis intelligatur vide ibi) non sit nisi magister, vel licentiatus in Theol. vel canonibus, & non aliter.

Reliquæ dignitates non conferantur nisi constitutis in anno 22.

Prouisi beneficiis curatis infra 2. menses à die possessionis profiteantur coram Episcopo, vel eius vicario fidem catholicam, sic prouisi canonicatu, & dignitate, sed coram Capitulo profiteantur, aliter non faciant fructus.

Pro qualitate dignitatis accipiendæ debet esse ordinatus, vt canonicatus sacerdotio.

Habentes huiusmodi dignitates possunt abesse per tres menses ab Ecclesia.

In episcopatu ubi tantum sunt 1000. scudi
& in parochia ubi tantum sunt 100. non
ponendæ pensiones, vel reservationes.

Ubi non sunt, erigantur, vel diuidantur
parochiæ.

138 Pro conscientia disponatur de missis,
secundum elemosinas.

Quarta Parochialis solita persolui ante
annos 40 soluatur, etiam quod sit conce-
ssa monasterio.

139 Accessus, & recessus cum coadiutoria
successione, non concedatur nisi in epis-
copatu & Abbatia.

Nullæ gratiæ ad vacatura, aut indulta
ad alienas ecclesias concedantur.

Nulla ecclesia parochialis conferatur,
nisi per concussam, & oppositionem præ-
uio examine.

De peccatis prædicatorum.

141 **Q**ui publice concionatur absque fa-
cultate legitima, quâ dat Papa quo-
ad omnes, episcopus in sua diocesi, pa-
rochus in parochia, noto, & appro-
bato.

Qui aduertens se in p. m. ante iustam
contritionem concionatur.

Qui aduertens mentitur circa doctri-
nam

nam fidei, bonorum morum, sanctorum, miraculorum, prophetiarum peccat mortaliter, mentiri verò extra doctrinam fidei circa alia, est v. nisi notabiliter scandalizer.

Qui fabulas, facetias, aut ridicula miscet p. v. communiter. 142

Qui in concione detrahit Prælati, vel sacerdotibus eos nominando, vel equiuallenter dicendo, præsertim quo laicis placeat p. m. In genere quidem potest reprehendere, sed sine scandalo; & est excommunicatus.

Religiosus concionando dissuadens solutionem decimarum p. & est excommunicatus.

Contraueniens præceptis concilij Tridentini, vt regularis in sua ecclesia non nisi examinatus & approbatus à suo superiore, cuius licentiam repræsentet episcopo benedictionem ab eo petendo; In ecclesia vero non sua, est opus licentia episcopi. Episcopus non sinat prædicare regularem extra claustra viuentem, nec seculares nisi constet de doctrina, & moribus. Item nullus, etiam in ecclesia sua, prædicet contradicente episcopo.

Episcopus in sua, per se, vel per alium in festis prædicet, in aliis per alios.

In Adventu, & Quadragesima, saltem tribus diebus, & in festis, curent exponi legem diuinam populo lingua vernacula, & pueros instruant.

Non permittant prædicari incerta, & speciem falsi habentia: similiter faciant & omnes habentes curam animarum,

De peccatis coniugatorum.

144 **P**eccant modis dictis c. 22. n. 10.

Non cõplens sponsalia clandestina, p.

Qui post concilium vitur matrimonio præsumpto, per copulam carnalem habitam.

Qui discedit à matrimonio contracto coram parochio habitationis femine, etiam si non adfuerit parochus habitationis viri p.

Qui vitur matrimonio contracto publice coram populo, sed non coram parochio, vel alio presbytero de licentia parochi, vel ordinarij p.

Congregatio conc. est interpretata sufficere, parochum mulieris.

Quomodo se gerat confess. erga confessum.

Cap. XXVI.

1

Doceat conscientiam erroneam, si putet peccatũ nõ peccatum, censuram non

In Adventu, & Quadragesima, saltem tribus diebus, & in festis, curent exponi legem diuinam populo lingua vernacula, & pueros instruant.

Non permittant prædicari incerta, & speciem falsi habentia: similiter faciant & omnes habentes curam animarum,

De peccatis coniugatorum.

144 **P**eccant modis dictis c. 22. n. 10.

Non cõplens sponsalia clandestina, p.

Qui post concilium vitur matrimonio præsumpto, per copulam carnalem habitam.

Qui discedit à matrimonio contracto coram parochio habitationis femine, etiam si non adfuerit parochus habitationis viri p.

Qui vitur matrimonio contracto publice coram populo, sed non coram parochio, vel alio presbytero de licentia parochi, vel ordinarij p.

Congregatio conc. est interpretata sufficere, parochum mulieris.

Quomodo se gerat confess. erga confessum.

Cap. XXVI.

1

Doceat conscientiam erroneam, si putet peccatũ nõ peccatum, censuram non

non censuram, & contra.

Pro qualitate personæ arguat, vel modeste laudet.

Pœnitenti docto, & frequenter peccata confitenti, diligenter aut nihil dicat, aut ut faciat quæ nouit.

Faciat eum accusare de iis, quæ non meminit, & inducat in propositum non peccandi, sine obligatione promissi, nisi cum ius id præcipit, ut in excommunicato notorie absolueno, ut in manifesto raptore, aut Ecclesiæ violatore, ut in usurario publico, ut in iniuriante publice personis ecclesiasticis.

Ne dubia assimet esse mortalia, & denegat absolutionem, & sic illaqueet eius conscientiam in futurum, sed consulat libros, & doctos, & persuadeat, ut velit facere quod iure facere debet. consilio doctorum, & absoluat.

Non absoluat nolentem abstinere à peccato quod certe est mortale.

In dubio peccato si confessarius nititur certo textu vel ratione, pœnitens vero dubia, non absoluat, sed si pœnitens nititur pari ratione, & habeat aliquem doctorem clarum, absoluat, siue sit parochus siue non.

In dubiis an sit mortale securior pars est eligenda, in dubiis an hoc debeat fa-

cere, & pati, est benignior eligenda: obligatum ad restitutionem debet persuadere, ut quam cito commode restituat, & qui præterita confessione promisit, & non restituit, non est absolvendus, nisi raro.

- 6 Non absoluat à reservatis, sine facultate superioris, sed in absolutione excipiat peccatum reservandum, quod tantum peccitens debet confiteri superiori, vel obtinere licentiam per confessarium.
- 7 Qui prius absolvit à peccatis, quam ab excommunicatione est sacrilegus, & mortaliter peccat licet absolutio valeat.

- In absolutione ab excommunicatione est servanda forma iuris, ut iuret parere super eo mandatis ecclesie, & satisfaciat parti si est offensa, aut debitum est notorium. Solvat impensas si contumacia est notoria, si non potest præstet sufficientem cautionem, vel iuret, deinde cedat nudatum humeros recitando miserere, &c. & addat, absolvo te, &c. & habeat intentionem absolventi ab omnibus excommunicationibus, licet si hæc non serventur, absolutio tamen tenet, nec sunt nude mulieres absolventes; Mendicantes quando absolventur in conscientia non tenentur absolvere modo prædicto.

- 10 Ante absolutionem est imponenda penitentia, tamen hoc non est necessarium, ad cau

ad cautelam absoluat ab excommunicatione maiori, & minori, suspensione, & interdito.

Forma absolutionis, ego te absoluo ab 11 omnibus peccatis tuis in nomine P. F. & spiritus S. & sunt etiam preces ibi positæ sed non necessariae nec sunt verba addenda quia periculosum.

Absolutio ab excommunicatione, vel 12 peccatis non debet fieri sub conditione de futuro, bene potest fieri sub conditione de præterito.

Qui confitetur habenti auctoritatem 13 absoluendi ab aliqua excommunicatione, & peccato reservato, & obliuiscitur illius peccati, vel excommunicationis, & tamen absoluitur in communi ab omni excommunicatione, & peccato in quantum potest, est vere absolutus ab excommunicatione, & desinit peccatum esse reservatum, nec habet excommunicationem adiunctam; Unde si deinde recorderetur satis est confiteri peccatum quod recorderetur simplici sacerdoti non habenti potestatem ad reservata vel excommunicationem. Hinc laudatur in Iubilæis, & visitationibus absolui in communi ab omni vinculo, etiam licet non recorderetur.

Quando confessarius absoluit aliquem 14

ab excommunicatione, vel peccato à quo non poterat, petat facultatem absoluendi ab illis, & soluat ab excommunicatione etiam absentem, à peccato vero non nisi quando videbit eum esse in gratia, si facultatem non habet, moneat ipsum vt se absoluere faciat à tali casu, in quo ipse nō poterat, nec approbatur vocare ipsum & fingere se velle instruere de alia re, & absoluere de peccato non absoluto.

De pœnitentia iniungenda.

- 15 **C**onandum est imponere iustam pœnitentiam ne peccemus, iusta est quæ
 16 est æqua demeritis in purgatorio luendis. Deus solus scit, tamen relinquitur arbitrio prudentis confessoris; nec canones
 17 taxant septem annos pœnitentiæ pro quolibet peccato mortali, nisi velis loqui in foro exteriori.
- 18 Confessarius in iniungenda pœnitentiâ debet considerare qualitatem peccati, contritionis, & qualitatem personæ, si debilis, iuuenis, si assuetus pœnitere, an sit magnam pœnitentiam acceptaturus, an acceptam non facturus, an pauper, & ne sit in præiudicium tertij, vel prodatur peccatum occultum,
 19 saltem admoneat quam pœnam mereretur, quam antiquitus dabant.
- 20 Si quis nō vult hic facere pœnitentiâ,
 sed

sed in purgatorio est absoluendus leuissima pœnitentia, vt Aue Maria.

Si quis cum causa rationabili non potest facere pœnitentiam v.g. qui iam iam spirat, absoluat sine ea.

Pœnitentia ab vno imposita, potest ab alio minori confessario, iusta de causa, & non auditis peccatis illis ob quæ fuit imposita pœnitentia: dummodo hic confessor habeat auctoritatem absoluendi à peccatis illis, ob quæ fuit imposita pœnitentia.

Nemo potest satisfacere ieiuniis, & orationibus v.g. trium dierum impositis à confessario, ieiunando quatuor tempora.

Cessatio ab aliquibus peccatis, & emendatio vitæ potest poni pro pœnitentia.

Clericus omittens solitas horas canonicas, & impositas sibi pro pœnitentia, bis peccat.

Confessarius non debet consulere pœnitenti, vt relinquat officium alioquin licitum, in quo solet peccare, si timet eum casurum in aliud statum, in quo plus peccabit, secus si officium est illicitum, admonet eum, vt fugiat occasiones peccandi, & amplectatur remedia virtutum.

Quilibet sacerdos catholicus non pœnitentis ab ecclesia, potest absolvere quemlibet in articulo mortis ab omnibus peccatis, & cœsuris, admonendo vt si cōualuerit,

adeat superiorem pro censuris, non pro peccatis.

- 17 Phreneticus, vel mente captus, qui prius dedit signum contritionis, ut tollendo manus, tundendo pectus, & si per multos annos extiterit obstinatus in peccato mortali, nec nunc petierit sacramentum, est absolvens à censuris, si quas incurrerit, sed non à peccatis: est etiam communicandus, & extrema unctioe unguendus.

Publicus usurarius licet det signum contritionis, tamen non communicandus, vel sepeliendus, si hæres non præstat ea, quæ ipse erat factururus ante confessionem.

- 18 Mutus si per signa fateatur peccata, est absolvens.

- 19 Infirmus inducendus in spem, in contritionem, & in restitutionem errorum certis, incertorum pauperibus, est dubium, an ecclesiis, Navarro videtur sic, & hæc statim, & confessor applicet indulgentias bullarum.

- In absolute pro bullis, non est necessario seruanda forma bullarum, satis est, ut seruetur ordo ieiuniorum, & eleemosynarum, non bullæ: Articulus mortis in hac materia non tantum est ille, in quo quis moritur, sed etiam omnis ille, in quo probabiliter timetur mors à Deo.

- 20 Absolutus in vna infirmitate periculosa
per

per bullam, si cōualefcit non potest absolui in alia, nisi hoc exprimat bulla.

Excommunicatus, qui contritus moritur, post mortem est absoluendus ab eo, à quo in vita potuit absolui, nec exhumandus, si in loco sacro est: satis enim est flagella: e sepulchrum, secus, si est in loco non sacro.

Non confessam per annum, & morientem sine signo contritionis non sepeliatur in loco sacro.

Morienti non imponat magnam penitentiam exteriorem, & potius excitet ad spem, quam ad timorem, corroboret in fide simpliciter, ut mentem separet à cognatis, & mundanis, putet se certo moriturum. Licet hoc sit durum, tamen saluiferum est, &c.

Admonitio pro condendis testamentis in morte.

TEstetur in principio morbi, ne mox impediatur à succedentibus ab intestato impedire testamentum auertendo testes, & Notarios, ne aliis aliquid relinquat, est peccatum, & tenetur ad restitutionem, non autem moderate peccari, ut sibi potius quam alteri relinquat.

Opera pia & suffragia, quæ in testamento mandantur, debent mandari in statu gratiæ, alioqui non inuant ad salutem licet
 mox

mox redeat ad gratiam, sicut sunt opera mortua in peccato mortali facta, ideo debet prius confiteri, & communicari, & dubium est an ad satisfactionem poenarum in purgatorio, quare consulendam est testanti, ut testamenta prius facta post confessionem, & communionem ratificet, & offerat Deo. Testator sine legitimis hæredibus non tenetur relinquere cognatis pauperibus, nisi in extrema necessitate: Item potest relinquere maiora sua bona filio minus digno? Item an possit exhereditare filios num. 38.

Patres non possunt minuere filiis bona eis debita, vel annullare veras donationes, & non onerosos contractus licet possint annullare vere onerosos, & donationes renunciatorias &c. Pater dum vivit potest elargiri quascunque veras eleemosynas ad pia opera.

De censuris ecclesiasticis. Cap. XXVII.

Censura seu correctio alicuius, est sententia lata à capace ordinis, mediante iurisdictione ecclesiastica fori exterioris, qua quis priuatur communionem sacramentorum, vel hominum, vel exercitio diuinorum spiritualium, vel prohibentur officia diuina, vel sacramenta, vel sepultura. Censura triplex excommunicat. suspensio, interdictum.

mox redeat ad gratiam, sicut sunt opera mortua in peccato mortali facta, ideo debet prius confiteri, & communicari, & dubium est an ad satisfactionem poenarum in purgatorio, quare consulendam est testanti, ut testamenta prius facta post confessionem, & communionem ratificet, & offerat Deo. Testator sine legitimis hæredibus non tenetur relinquere cognatis pauperibus, nisi in extrema necessitate: Item potest relinquere maiora sua bona filio minus digno? Item an possit exhereditare filios num. 38.

Patres non possunt minuere filiis bona eis debita, vel annullare veras donationes, & non onerosos contractus licet possint annullare vere onerosos, & donationes renunciatorias &c. Pater dum vivit potest elargiri quascunque veras eleemosynas ad pia opera.

De censuris ecclesiasticis. Cap. XXVII.

Censura seu correctio alicuius, est sententia lata à capace ordinis, mediante iurisdictione ecclesiastica fori exterioris, qua quis priuatur communionem sacramentorum, vel hominum, vel exercitio diuinorum spiritualium, vel prohibentur officia diuina, vel sacramenta, vel sepultura. Censura triplex excommunicat. suspensio, interdictum.

De excommunicatione, num. 1.

EXcommunicatio est censura privans communionem, vel sacramentorum tantum, vel sacramentorum, & hominum, & est duplex minor, & maior.

Minor privat participatione passiva omnium sacramentorum. Maior privat participatione activa, & passiva factorum, & hominum.

Dispositiones penales in dubio, intelliguntur de minori poena.

Excommunicatio sine expressiōe maioris, vel minoris, intelligitur de maiori.

Excommunicatio duplex generalis, & specialis? Generalis, duplex à iure, vel ab homine: lata ab homine moritur mortuo latore, vel ablato ab officio, quantum ad eos, qui adhuc non incurserunt in eam, non sic de lata à iure.

Excommunicatio, & qualibet alia censura lata in mandatis visitationum, quæ non sunt statuta sed mandata generalia, vel specialia hominum, moritur mortuo latore, vel ab officio deposito.

Excommunicatio aut iusta i. cum potestate, causa, & modo debitis lata, aut iniusta id est sine illis, & hæc (vt alix sententia) aut est iniusta valida, aut iniusta non valida, iniusta valida, vel est iniusta defectu rectitudinis animi iudicis, seu formæ acciden

accidentalis, & ligat in foro interiori, & exteriori, ac iusta, vel est iniusta defectu causæ, & non ligat, nisi in foro exteriori, ob scandalum post declarationē, & non adimit communionē omnino interiorem, nec suffragia generalia ecclesiæ, nisi sit in mor. Iniusta non valida nil operatur, nisi quod debet seruari donec populus debeat sibi persuadere causas nullitatis, ad cuitandum scandalum.

4 Excommunicatio iniusta, est nulla multis casibus.

Primo, quando qui fert non est iudex, vel non toleratus, vt est excommunicatus, suspensus, interdictus.

Secundo quando fertur contra tenorem priuilegiorum.

Tertio quando post legitimam appellationem.

Quarto quando continet intollerabilem errorem, vt quia recte fecit, vel quia non fecit aliquod illicitum vel impossibile.

Quinto quando excommunicat participantes cum excommunicatis à se: non nominando eos cum trina admonitione præcedente.

Quis potest excommunicare.

Papa, & alij Prælati, vt episcopi, Abbates, Præpositi, Priores ecclesiarum collegiatarum, tum regularium, tum secularium,

rium, etiam nō benedicti, modo sint confirmati, vel prouisi, possunt excommunicare suos subditos: item & alij ex consuetudine præscripta possunt. Intellige hoc tamen in collegiatis de iure communi. Item capitulum sede vacante. Item Archiepiscopus, episcopus, delegatus Papæ, & prædictorum in quos habent ius delegatum.

Facultas excommunicandi nō oritur ab ordine, sed est pars iurisdictionis exterioris.

Episcopus extra suum episcopatū nō potest excommunicare suos subditos, nisi in loco viciniore episcopatu, vel de cōsēsu episcopi ubi manet, aut in re manifestissima.

Qui extra suum episcopatum non residentiam consumauerit, ligatur excommunicatione lata ab episcopo non residentes in beneficiis suis.

Mulier non potest excommunicare, nec laicus sine priuilegio apostolico, nec quisquam seipsum. Hinc excommunicans generaliter, qui hoc fecerit, si ipse faciat, non est excommunicatus: secus si esset tantum denunciator excommunicationis alterius excommunicantis.

Sola consuetudo non excommunicat, nisi legitime sit præscripta, vel approbata à Papa, vel episcopo quia tunc habet vim statuti.

Excommunicatus, si non est denunciatus

ciatus potest excommunicare, & valet excommunicatio.

8 Qui sciens aut scire debens se non posse excommunicare, excommunicat, pec. mort.

Item qui excommunicat iniuste, etiam per ignorantiam crassam, vel supinam, peccat mortaliter.

Item qui, sine canonica admonitione, vel scriptura publica vel privata, nisi iusta de causa excommunicat, peccat mort. sed excommunicatio tenet. Aliter excommunicans est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesie, & à diuinis officiis, & si exercet actus ordinis, fit irregularis ad Papam, sed hoc non comprehendit episcopos.

Episcopi non incurrunt suspensionem, nisi de iis fiat particularis mentio.

De causa, & forma excommunicandi.

9 **E**xcommunicatio maior, non ferenda nisi ob contumaciam mortalem, & nemo incurrit eam sine à iure siue ab homine nisi peccando mortaliter.

10 Excommunicatio in iure, vel statuto lata, vel ipso facto, non requirit præcedentem canonicam admonitionem.

Circa hoc multa colliguntur ex Conc. Trident. sess. 25. c. 3. vt quod solus episcopus potest excommunicare pro rebus perditis, & reuelandis. Item quod in causis civilibus, nullus iudex excommunicat, nisi in
subsi

subsidium remediorum iuris, neque in causis criminalibus, nisi cum executio personalis, vel realis sit valde difficilis.

Infordeſcens in excommunicatione per annum habeatur de hæreſi ſuſpectus.

De culpa præterita non feratur excommunicatione, niſi præcedere canonica admonitione, aliter excommunicatione eſt nulla.

Qui excommunicat ſine canonica admonitione, & ſine ſcripto p. m. excommunicatio ſub conditione, non ligat. Item excommunicatione non ligat, niſi impleta conditione, ſi qui fert, vel qui perit eã ferri nõ habet animũ ligandi vel omnes vel aliquos.

Non ſunt certa verba pro excommunicatione, ſed poteſt uti quibus vult, dummodo id explicent de præſenti, & ſecundum regulas canonum.

Cum dicitur ſub poena excommunicationis, vel excommunicetur, ſit excommunicatus, non excommunicat ipſo facto, quia ſunt comminatoria niſi aliter aliquod ius particulare explicet.

Quis poteſt excommunicari.

EXcommunicari poteſt tantum homo baptizatus, mortalis, habens ſuperior¹³em. Hinc non dæmones, anima ſeparata, collegium, vniuerſitas, iudæus, & hæreticus, nec catholicus, licet poſſit Indul-

gentiam lucrari, nec resuscitatus immortalis, nec Papa, etiam propter hæresim nisi à Deo, nec aliquis à se ipso, vel à suis statutis, nec ab inferiori, nec irrationalia, licet possint adiuuari precib. & aqua benedicta.

Nauarrus purgat se à crimine falso sibi imposito idest quod Papa non possit in beneficia Castellæ.

14 In excommunicatione generali non includitur is, quem proferens, vel petens illam non intendit includere, vel qui non potest parere, vel qui iusta causa ad id non tenetur, seu excusatur, modo adhibeatur remedium commodum, vt cessante necessitate vel iam satisfaciatur iis.

15 Terminus datus pro incurrēda excommunicatione, ni aliquid faciat v. g. potest prolongari à parte agente sed non sine consensu iudicis, potest tamē tolli sine eo.

Qui scit quod iudex iubet reuelare, sed habet causam iustam non reuelandi excusatur.

Ignorantia probabilis facti excusat ab excommunicatione, & iuris, in quo fertur excommunicatio propter opus de se licitum, & nō tenebatur scire esse prohibitū, ac etiā iuris propter opus de se illicitum, etiam quod sit lex Papæ, excusatur in conscientia, sed tunc in foro exteriori non præsumitur ignorantia quādo est lex Papæ.

Quid operatur excommunicatio maior.

Primo verè excommunicatus iusta causa, & coram Deo, declarat exclusio-17 nem gratiæ factam per pec. mort.

Secundo excluditur à sacramentis a-ctiue, & passiuè.

Tertio priuatur suffragiis generalibus Ecclesiæ, & possidetur à Dæmone: secus¹⁸ si est contritus, vel sine culpa sua, vel iniusta causa est excommunicatus: licet sit priuatus in foro exteriori, non tamen in conscientia.

Quarto ab officiis diuinis, & precibus¹⁹ simul cum aliis faciendis, vel audiendis, potest tamen seiunctis ab aliis, in eadem Ecclesia orare.

Quinto priuatur contentis hoc versu.
Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Idest prohibetur omne commercium, & declarantur ibi verba.

Sexto si vtitur aliquo actu peculiari sui ordinis, sit irregularis.

Septimo fit infamis si est excommu-nicatio manifesta, & ob causam infamem.

Octaua facit collationem beneficij nul-lam, ita vt post absolutionem non teneat, & tenetur renunciare illud, & fructus re-stituere.

Nono priuatur facultate eligendi acti-

ua, & passiva.

Decimo suspenditur ab officio, & beneficio, sed dum toleratur, quidquid faciet cum officio publico tenet.

Vndecimo eximit subditos à seruitute subiectionis iurisdictionalis, dum est excommunicatus.

Duodecimo, non potest ducere uxorem sine peccato mortali.

Decimotertio annullat rescripta obtenta à Papa, excepto quod non agant de sua excommunicatione, vel ad hoc absoluantur, & non inforduerit per annum.

Decimoquarto alij pro eo non possunt orare publice, & solemniter, licet possint priuare.

Decimoquinto in iudicio non potest esse actor vel procurator, potest tamen se defendere, & constitui procurator, ut absolutus procuret.

Decimosexto perseverans per annum in causa criminali, videtur crimen confiteri, sed non debet priuari beneficiis suis.

Decimoseptimo priuatur sepultura loci sacri.

Decimo octauo dum nō absoluitur, debet soluere pœnam constitutam in aliquibus Episcopatibus, vel per leges seculares.

Decimonono operatur excommunicatio alia multa, quæ vide alibi.

De excommunicatione minori, & participatione cum excommunicato.

EXcommunicatio minori priuat tan- 14
tum participatione passiuā sacramē-
torum, non actiuā vnde missans p. quia se
communicat, non quia alios, & potest eli-
gere, sed non eligi.

Excommunicatus in minori non pec-
cat audiendo missam, vel sumendo pacem,
vel absoluendo ab excommunicatione,
vel à peccatis, nec excommunicando in-
firmum citra missæ celebrationem.

Excommunicatio minor, & si potest, 25
tamen non fertur communiter nisi per ius
in octo casibus, quorum vnus est in vsu, id
est, participatio cum excommunicato,
maiori, in casibus prohibitis, non autem
minori.

Excommunicatus, dum est talis, non
potest recipere aliquod sacramentum,
non quia hæc excommunicatio æquatur
peccato mortali.

Quilibet sacerdos simplex, etiam non
Parochus, potest absoluere ab excommu-
nicatione minori, sicut potest à peccato
veniali non habentem mortale.

Regulariter participans cum excōmu- 26
nicato maiori, incurrit minorē, fallit tamē
in multis vt in his quæ sunt in hoc versu.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Participans ob vtilitatem animæ eius admonendo, licet alia interponat verba pro maiori commoditate, vel ob propriam vtilitatem sibi debitam, vel cum eum, si alium non habet similem, consulit in spiritualibus, vel temporalibus, non incurrit.

Item vxor, filij, serui, famuli, qui erant ante excommunicationem, & non sunt causa pertinaciæ, non incurrit, Sic maritus pater dominus, herus possunt communicare cum subditis, sic ignorans ignorantia facti, vel iuris dubij, Ignorans an excommunicatus sit denuntiatus excusatur nisi à fide dignis audierit, sed si est dubius non tenetur eum curare, præsertim ante alios.

Item participans ob magnam necessitatem, vel excommunicati.

- 18 Participare cum excommunicato maiori est pe. ven. tantum, sed est p. m. si sit in sacramentis, & officiis diuinis. Item si nimis frequens, si in contemptum clauium, si contra speciale præceptum iudicis, Item cum à Papa prohibetur per excommunicationem, si in p. m. communicat.

- 21 Qui communicat cum incurrente ante incursum, vel dum incurrit in excommunicationem ipse non incurrit minorem vel maiorem.

Qui sunt in ecclesia, ingrediente exco-³³
municato ad orandum publice, debent e-
xire, vel cogere ipsum egredi, non autem si
transeat per ecclesiam, vel in ea maneat
non ad orandum, sed ad alia negotia, vel
si orat priuatim.

Si orat publice, debent cessare officia
diuina, & Missa etiam cepta, nisi sit ince-
ptus canon, quia tunc cum vno tantum
ministro debet eam perficere vsq; ad finē.

Textus de vitando occulto exco-³⁴
municato vel non euitando sunt aboliti, sed est
obseruanda extrauagans ad euitanda, in qua
non excusantur Galli, & Germani qui
communicant cum Lutheranis manife-
stis, nisi dicatur quod fuit vsu recepta cū
sola limitatione de publico percussore
clerici vel multiplicitas hæreticorum, &
necessitas negotiandi excuset.

Semel excommunicatus, & denuntia-
tus semper est euitandus, donec constet
de absolutione vel persona talis sit, cui hoc
affirmanti sit credendum probabiliter.

Communicans cum excommunicato
timore mortis, non peccat nec excommu-
nicatur, nisi communicet in p.m. aut in ne-
gatione tacita fidei.

Non peccat qui orat priuatim pro
excommunicato: Immo in missa ap-
pli cādo illud suum opus, secus, si publice.

Pro excommunicato non denunciato, nec notorio, potest orari publice, & dari sepultura.

Qui, ut minister vel nomine ecclesie orat pro excommunicato denunciato, incurrit minorem excommunicationem.

Participans cum excommunicato contra præceptum Iuris, vel Iudicis, prævia admonitione, peccat mortaliter, & est excommunicatus.

Communicans cum excommunicato in oratione publica peccat mortaliter, non in priuata. Quæ autem sit priuata, vide ibi.

Actus extraiudiciales excommunicati, etiam denunciati valent, & sic potest facere omnia quæ nituntur iure naturali gentium, & civili, & sic potest testari: similiter de actibus quos lex humana non potest annullare, ut sunt actus sacramentales v. g. baptisumus, confirmatio, ordo, matrimonium, collata excommunicato, vel ab eo valent: non sic de pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam, ut ad beneficia, præsentatio, electio, postulatio, confirmatio, institutio, collatio, pronisio, nominatio, quia possunt ab ecclesia annullari.

De absolute excommunicationis.

Excommunicatio, & absolutio conue- 37
 niūt in multis, & neutra requirit cer-
 ta verba pro forma substantiali.

Absolutio facta ab habente potestatem iure ordinario, non seruata forma iuris valet, etiam ante satisfactionem, facta vero à delegato non seruata forma data in delegatione, non valet, sed si potestas delegata fuit tantum, vt absoluat secundum formam iuris, absolutio valet, non seruata forma iuris, idem de excommunicatione.

Absolutio iniusta ex causa, prodest; 38
 excommunicatio, vt confessarius licite possit eum absolueri à peccato, vt ei applicentur suffragia generalia ecclesie, sed excommunicatio, iniusta ex causa, non nocet.

Absolutio facta ex metu iusto non valet: excommunicatio, valet. Item excommunicatio ex falsa causa non valet, sed absolutio valet.

Excommunicatum minori, habentem tantum venialia, quilibet sacerdos, nō parochus potest absolueri.

Excommunicatum maiori à iure non reseruata alteri, potest absolueri proprius Prælati id est Papa, Episcopus, capitulum sede vacante, quilibet Prælati, exemptus etiam, & non exemptus habens iuris-

dictionem in foro exteriori.

Item Parochus, & simplex sacerdos, qui potest absoluerè à peccat. mort. ali, potest etiam ab hac excommunicatione, vt commissarius deputatus à Papa, & in foro interiori tantum, non loquitur de reservato.

Proprius praelatus potest absoluerè ab incurfa iute, extra suum Episcopatum, vel parochiam.

40 Excommunicatum ab homine ipse solus potest absoluerè, vel eius successor, superior, delegatus eius, vel Papæ.

Delegatus Papæ, qui potest excōmunicare intravnū annum, post sententiā definitivam, & eo transacto non potest absoluerè, similiter de quolibet delegato habente facultatem exequendi suam sententiam.

Episcopus excommunicans incendiarium post denuntiationem non potest eū absoluerè.

Excommunicans aliquem, si deinde ipse excommunicatur, & denuntietur, non potest absoluerè.

Excommunicatio pronuntiata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa scientia, non potest absoluerè qui eam tulit.

Non sacerdos excommunicans, potest absoluerè ab excommunicatione, etiam

in cōscientia, non à peccatis, & qui absoluitur ab excommunicatione, vel à iudice, vel à parochio cui committitur, debet semper procurare literas patentes, ne in exteriori præsumatur excommunicatus, potest enim aliter credi absolutus.

Executor mandati Papæ quo iubetur, vt excommunicet aliquem sine cognitione causæ, postquam excommunicauit, nõ potest absoluerè.

Qui potest absoluerè ab excommunicatione lata à iure, potest etiam ab illa lata ab homine generaliter.

Qui potest absoluerè ratione alicuius ordinariæ potestatis, potest delegare absolutionem alteri.

Simplex ministerium absoluendi potest delegari à delegato ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, non autem ipsamet iurisdictio.

Excommunicatus qui ob iniustum impedimentum, vt grauem morbum facit se absoluerè, ab eo qui sine illo non poterat, cessante impedimento debet quàm cito cõmode potest se repræsentare ei, qui iure poterat absoluerè, alioquin incidit in eandem excommunicationem. Idem de his quos legati Papæ absoluant, cum onere se epræsen tandi suis ordinariis, vel aliis aduentent iam seu satisfactionem.

Verum

Vernm satis est se præsentare per procuratorem idoneum, & ad terminandum tempus commodum, ipse est iudex in conscientia.

Iura, quæ præcipiunt, vt excommunicatus in articulo mortis ante absolutionem satisfaciat, intelligantur, si potest, si non potest, sat est cautio cum pignore, vel fideiussore, & si non potest saltem det eam cum iuramento.

- 48 Obligatus ad restitutionem, qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode nisi notabiliter vilius sua vendendo, &c. non tenetur tunc satisfacere, si potest differri sine magno damno alieno, sed sat est dare cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore.

De excommunicationibus à Iure latis.

*Et primum de reservatione
Pape.*

- 51 **A**D iudicandum, an quis sit excommunicatus, tria sunt perpendenda primo verba quibus ius vel Iudex utitur, secundo personæ contra quas, tertio opera ob quæ excommunicat.

Lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit consulentem, vel auxiliantem antequam fiat, nisi ex tenore eius, vel legum id expresse, vel tacite colligatur.

Excommunicatio non debet extendi ab vno casu in alterum, pœnæ enim sunt restringendæ.

In dubiis, participans cum excommunicato, etiam in crimine non commisso, non est excommunicatus, licet sit excommunicandus.

Excommunicatio lata contra dantem licentiam malefaciendi, non includit ea vtentem, nisi exprimat. Item lata contra contrahentes non includit consulentes, vel aliter consentientes. Item lata in sepelientes excommunicatum, non includit adiungentes, & prosequentes funus, qui suis manibus non inferunt mortuum sepulchro, & tandem qui per alium facit non vere sed fecte facit, non sic per instrumentum necessario motum, vt per baculum.

Lex pœnalis tunc tacite extenditur ab vno casu ad alium, quando aliter esset frustratoria, sic cum excommunicatur mittens arma Saracenis includitur ferēs: cum interdicitur ciuitas includuntur suburbia, & in testamento clauditur codicillum, ne sint frustratoria.

Canon extensus ad consulentem, non comprehendit illum si delictum ita, & tam certo, & iniquo animo fuisset commissam sine illo consulente, ac cum illo.

Idem

Idem dicendum de mandato, iussu, & favore.

Si excommunicatio principaliter loquitur de faciente, & secundario de mandante, & consulente, tunc secundarij non incurrunt antequam sequatur opus: ut mandans percuti clericum non incurrit nisi percutiatur: sed si principaliter loquitur de omnibus, statim ac mandat incurrit, licet non sequatur opus, & mandans interfici per assassinos licet non interficiatur, & religiosus concionans animo retrahendi à solutione decimarum, licet auditores non retrahantur.

52 Ille dicitur consulere, qui monet, persuadet, precatur, ut quid faciat, qui instruit, aut proponit utilitatem inde sequenturam.

Annua reiteratio Bullæ non multiplicat censuras per eam latas, neque in alijs iuribus repertas, sed tantum superaddit reservationem Papæ.

*De reservationis Papa in Bulla
Cæne.*

55 **P**rima excommunicatio est in omnes hæreticos, & claudit credentes pertinaciter quod dicunt, & credunt hæretici, licet explicite non credant in specie hæretici: non claudit magos.

Item

Item facientes, recipientes, defenden- 56
 tes hæreticos formaliter, vt sunt hære-
 tici, non autem si vt sunt homines. Non
 claudit hæreticos pure mentales, sicut
 nec alia censura iure humano lata illos
 comprehendit, nisi promiserit hæresim
 verbo, scripto, nutu, signo, etiam nemine
 vidente, vel audiente. In foro enim inte-
 riori nõ sufficit hæresis exterior sine men-
 tali. Non includit legentes, vel habentes
 libros catholicorum referentium dicta
 hæreticorum ad verbum, licet principaliter
 legant ob ea, sicut nec audientes ea-
 dem relata per alium. Item nec legentes
 libros Catholicorum cum annotationibus
 hæreticorum, sed bene incurrit in illam
 Indicis librorum Pij III.

Secunda, schismaticus est, qui se separat 57
 ab vnitatem, licet credat non esse nisi vnam
 Ecclesiam, & vnum Papam, & est excom-
 municatus.

Tercia, appellantes ab ordinationibus 58
 Papæ ad Conc. futurum, & apponit Inter-
 dictam pro vniuersitatibus, quod consu-
 lens, & auxilians in his non incurrit, nisi
 sequatur a ppellatio.

Quarta, cõtra Piratas, qui tantũ sunt illi 59
 qui principaliter versantur in agendis præ-
 diis, & percutiendis, & interficiendis in
 mari occurrentibus, & includit auxilian-
 tes,

res, & fauentes, & conſequenter in genere includit conſulentes, verum non includuntur negotiantes, bellantes iuſte, vel iniuſte, qui incidenter aliquando deprædantur, neque illi, qui hoc faciunt in ſolis fluminibus. Vt ſint Riratae ſatis eſt ſi exercentur id in vna natione.

60 Quinta, contra rapientes naufragia, de qua infra nu. 118.

61 Sexta contra imponentes noua pedagium, vel gabellas, vel augentes vetera, & intelliguntur omnia vectigalia, vel portoria, ſine poteſtate, quam non habet qui in temporalibus cognoſcit ſuperiorem ad quæ appellari poteſt, ſed quilibet aliud habet. Exigens intelligitur hæres publicanus, conductor, & etiam famulus ſi recipit à non ſponte ſoluentibus: dicitur autem nolens, vel inuitus ſoluere qui rogatus ſoluit tanquam debitum, poteſt tamen excuſare probabilis ignorantia iuris, vel facti. Per prohibita, intelliguntur ſimpliciter prohibita exigere tam à laicis quam à clericis: vnde exigens à Clericis quæ tantum ſunt prohibita à clericis exigere, non incidit in hanc, ſed in aliam excommunicationem non reſeruata.

67 Septima: cōtra falſificantes literas apoſtolicas: in hac non includuntur ſignaturæ, neque falſarius litterarū Epifcopi, vel Nuntij

Nunciij, vel Penitentiariæ, neque impetran-
tes subreptitias literas Papæ, & illis vten-
tes, immo nec vtenes literis falsis, licet
alibi excommunicentur laici illis vten-
tes: excusat etiam ignorantia, id est quod
nō debebat scire esse falsas nec corrigens
aliquam literam, vel punctum, quod non
mutat aliquam substantiam.

Octava: cōtra deferētes arma, vel pro-
hibita inimicis, in qua includuntur, qui ⁶³
equos infirmos, & debiles curant, & sanos
ac feroces reddunt in terris inimicorum:
per arma intelliguntur, quæ ad pagnam
sunt facta, vel sic materia destinata ad id,
licet sit defensiva, vel offensiva. arma enim
quæ non sunt bellica non includuntur ni-
si ex intentione deferentis mediate, vel
immediate ad id destinentur, per ferrum
intelligitur factum vel infectum, & non
vena ferri, vel auri, nisi ex intentione ad
id feratur: sic & de aliis metallis, sic de pe-
cunia signata ad id. Item omnia instru-
menta, & materia ad hoc nata. ligna ad
comburendū non sunt prohibita. Item in-
telliguntur heretici, Iudæi, Gētiles, imo &
Turcæ, & Saraceni quibus cū non est bel-
lū Christianis, immo nos contra alios iu-
uant. Et qui hæc formaliter deferunt, licet
bono animo, nō excusantur. Dubitatur de
Duce qui gratitudinis gratia, dat ense
X
vnam

unum Turcæ. Remigantes metu mortis, vel verberum contra Christianos non incidunt sed peccant mortaliter. Remigantes vero, vel regentes eorum naues cōtra alios Infideles nec peccant. Regētes vero sponte naues contra christianos incurrūt.

64 Contra impediētes victualia Curia Romanæ, non claudit eos qui prohibent ob vtilitatē suæ reip. ne necessaria victui efferantur, vel ne sui subditi Romam ingrediantur, vbi pestis grassatur.

65 Contra persequentes Romipetas, vel morantes, vel egredientes, etiam causa deuotionis non autem si alia causa quam sedis Apostolicæ veniant, vel descendant, vbi cumque esset sedes Apostolica: non satis est animus tantum faciendi hæc. Item non excusat iurisdicctio aliqua.

66 Cōtra eos qui sine iurisdictione mandāt offendi, vel offendūt morātes in curia.

Contra eos qui nocent Cardinalibus, & aliis Prælaris in septem casibus.

Item qui eiciunt Nuncios, vel legatos Papæ Patriarchas, Archiepiscopos à suis diocæsis. Item mandantes, consulentes, auxiliantes; nō loquitur de Cardinalibus: sic lictores, Iudices qui eiciunt episcopos de suis diocæsis, non sic de aliis terris. Excusantur qui id faciūt ob defensionem inculpatæ turelæ, vel probabilē ignoratiā

vt noctu, vel in habitu mutato. Itē clauduntur bannientes, & accessorij, & pro episcopo intelligitur tantum consecratus.

Contra impediētes cursum causarum 68
Curia, vel executionem literarum.

Item contra male tractantes personas quæ illas agunt. Item impediētes dari instrumenta petita super illis. Item impediētes impetratores literarum, licet priuate id impediānt.

Decimaquarta, Decimaquinta, Decima 69
masexta, Decimaseptima, Decima octaua.

Sunt contra impediētes quocunque modo ecclesiasticam libertatem, vt impediētes executionem literarum apostolicarum sub specie tollendæ violentiæ; & Animos Hispanicus, & Gallicus probetur vide ibi, Et qui vsurpant fructus ecclesiasticos formaliter vt fructus, etiam sede vacante includantur hic: non autem si indebite minuta pedagia exigunt à clericis, vel si bona ecclesiastica rapiunt vel quælibet alia bona.

Decima nona, Sicut superior fuit ad 70

tuendam iurisdictionem ecclesiasticam in civilibus, ita hæc est ad tuendam in criminalibus, & tollit priuilegia data etiā Regibus, vnde dubicatur de iudiciis Gallie.

Contra occupantes vel inuadētes Ter 71
ras ecclesie, & includit etiam externas

factiones. Irrumpentes in Terras Papæ, Item vſurpantes, vel retinentes aliquid ſede vacante.

Bulla cœnæ durat vſque ad publicationem nouæ, & obligat omnes, non obſtante priuilegio, vel conſuetudine, & eius abſolutio reſeruatſ Papæ, excepto articulo mortis, dūmodo ſatisfaciat, cautione præſtitâ. Item priuilegium conſeſſum, in remunerationem, vel contractum, ex cauſa renocari poteſt.

Item qui taliter illaqueatos præſumpſerit abſoluere, eſt excommunicatus niſi ex obliuione, aut ex incogitâtia, aut ignorantia non crassa abſoluerit, quia tunc nō eſt excommunicatus, & talis excommunicatio non eſt reſeruata Papæ ſed poteſt ab ea abſoluere ordinarius. Item quæ diſpoſitio requiritur, vt quis excommunicatus in Bulla abſoluatur, vide ibi.

*De excommunicationibus reſeruatſ
Papa extra Bullam.*

75 **P**rima, qui negat Papam poſſe condere canones, quos qui negans tranſgreditur, excommunicatur, & etiam in Bulla.

76 **S**ecunda, qui iniicit ſuadente Diabolo manus violentas in Clericum, vel monachum declaratur ſic, qui, id eſt, quælibet perſona, quæ peccare poteſt (ſuadente Diabolo) per Caietanum non ſufficit, vt
inic

iniecōtio sit lethalis, nisi Diabolus suadeat, sed raro hoc accidit, quod non incuratur, nisi quando verbi gratia quando non cognosceretur esse Clericus, & requiritur ut sequatur percussio iniusto modo, vel per quem non debet (manus) id est quamlibet partem corporis etiam per instrumenta non coniuncta, ut per baculum, vel salivam, immo qui incarceration aut includit in locum, unde sine pudore egredi nō potest. Item si admouet manum ad frenum æqui, vel cingulum abscindit, immo si persequitur eum furiose, ut cogatur se dare præcipitē in discrimē ad se liberandū, sed nō si alias fugit, & cadit, & vulneretur. 78

Item canon extenditur, & claudit mandantes, auxilium, consilium, fauorem dantes dummodo sequatur percussio.

Item, si eorum nomine facta fuit, ratificantes, aliter non.

Item qui non iussit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, debēs credere, quod ex hoc illi mouerentur ad percutiendum, incidit, licet non eo animo dixerit.

Item qui potest, & debet ex officio propulsare iniuriam, & non facit, & in foro exteriori, etiam qui non ex officio debet.

Minister Iustitiæ laicæ, qui ut talis cum percutit.

• Ipsemet Clericus iratus se percutiens,

sed non si consensit, ut ab alio percutiatur, licet sit excommunicandus.

(Clericum) per clericum intelligitur in prima tonsura, licet sit vxoratus cum vna tantum, & virgine, & gestet habitum, & tonsuram quamvis sit excommunicatus, suspensus, irregularis de positus verbo, sed non realiter, vel (monachum) intelligitur quilibet religiosus, vel religiosa etiã conuersus, vel nouitius religionis approbatæ, & tertiarij viuentes gregatim in habitu, & hæremitæ subiecti superiori gaudent hoc privilegio. In articulo mortis, si Episcopus adiri non potest, quilibet sacerdos potest absoluerè.

Excusantur multæ manus iniectioes ab hoc canone.

Prima iocosa, non subita turbati animi.

Secunda cum probabili ignorantia clericatus.

Tertia in eum, qui ter monitus non fert habitum clericalem.

Quarta, & quinta in eum, qui se miscet actibus militaribus, & secularibus, & interuallo dierum ter monitus non desistit, licet habitum, & tonsuram gestet.

Sexta in eum qui relictis habitu, & tonsura, turpibus se miscet etiã non admonitus.

Septima in bigamos.

Octava in conjugatos cum vna, & virgine, sed non gestantes habitū, & tonsurā.

Nona in degradatos realiter.

Decima in depositos verbaliter, sed incorrigibiles.

Vndecima in eum, qui amisit priuilegium clericale.

Duodecima in circulatores, iaculatores, & scurras per annum, vel ante, si ter monitus non desistit.

Decimatertia in exercentes per se ipsos tabernam, vel lanienam publice, si ter monitus non desistit.

Decimaquarta qui potens, principaliter percutit, vt corrigat, moderate.

Decimaquinta inuadentem, in defensionem necessariam suam, vel sui honoris, ne ignominiose fugiat.

Decimasex necessaria iniectio ad recuperanda sua bona iniuste capta, vel que asportantur. Idē si clericus debitor meditans fugere, detinetur vt p̄s̄ctetur suo superiori.

Decimasēptima, minister iustitiæ secularis capiens clericum in delicto flagranti, vt cum p̄s̄entet suo P̄lato, vel notu inuentum si p̄s̄umat cum velle seculus cōmittere probabiliter, aliter non, modo iustum modū in capiēdo nō excedat.

Decima octaua, qua volens delinquere arcetur, vel qua liberatur ab inimicis vel

alio incommodo.

Decimanona, qua in necessariâ sui defensionem enssem aufert, vel equo desilire cogit ut eo fugiat.

Vigesima, in inuentum inhoneste cum vxore, matre, sorore, filia etiam naturali, non cum aliis etiam si occidat, dummodo id ex continenti, & passione subita fiat: & sufficit si inueniat amplexantem, osculantem, vel in loco suspecto, modo fraus absit.

Vigesimaprima, in inuentum alloquentem cum vxore honeste, dummodo prius fuerit admonitus ut abstineret, at non potest eum verberare, sed spatio 2. horarum tradere eum suo iudici.

Vigesimasecunda, mulier, quæ ad defendendam suam castitatem percutit clericum tentantem de stupro factis, non tantum verbis.

Vigesimatertia, Quando iniectio non esset mortalis facta laico.

Vigesimaquarta qua prælatus capit suum clericum non alienum per se, vel per alium, etiam laicum, aut verberat per se, & si non potest per se, per alium clericum, non per laicum; Episcopus licet per se commode posset, tamen sine peccato verberabit per alium clericum, non sic alij superiores. Hinc laicus per quem Iudex Ecclesiasticus torquet clericum, cum commode posset

per

per clericos est excommunicatus, & ipse etiam Iudex, nisi ex consuetudine excusetur.

Vigesima quinta, qua eijcitur ab ecclesia excommunicatus, vel alius turbans diuina officia.

Vigesima sexta, qua eijcitur à sede Apostolica eam occupans sine canonica electione Cardinalium.

Vigesima septima, qua quis ex munere continet Cardinales in conclauis, ad eligendum Papam.

Vigesima octaua, qua quis vult, & tentat ferire iaculando, sed errans non ferit.

Ex prædictis casibus quibus incurritur, ⁸⁸ in multis Episcopus debet Papam consulere, & in multis vbi est iustum impedimentum non adeundi Papam, vel eius legatum, potest absoluerè facta satisfactione, cum proposito, vt ablato impedimento Papæ præsententur, aliter incidunt in easdem censuras, & id intelligitur non solum de hac, sed de quacunque excommunicatione reseruata Papæ.

Quod timor de damno notabili animarum ob suam absentiam est sufficiens impedimentum, vt Episcopus absoluat, sed ⁹⁰ non si saltem potest adire legatum.

Item qui ire non potest, licet possit mittere habet iustum impedimentum.

Item necessitas extrema domus suæ est impedimentum, & tunc non potest simplex sacerdos, sed Episcopus absolueret.

91 Item in leui percussione quamuis mortali, potest Episcopus in suum, & Prælatus in suum subditum. Quæ autem sit leuis percussio vide ibi, quæ potius relinquuntur arbitrio Episcopi, vel confessarij habentis auctoritatem absoluedi.

93 Tertia reseruata est, lata à Delegato Papæ elapso anno.

Quarta in falsarios de qua nu. 58.

Quinta lata ab episcopo in habentes literas falsas Papæ, nisi intra 10. dies resignent.

Sexta in clericos qui scienter, & sponte sine aliquo metu (aliter excusarentur, saltem in conscientia) admittunt ad digna officia excommunicatum à Papa iudicialiter nominatum, & denuntiatum.

Septima in incendiarios post denunciationem.

Octaua, in frangentes ecclesias, & locupia & simul rapientes aliquid, aliter non.

Nona, in male eligentes Senatorem Romanum quod raro accidit.

Decima, in clericos soluentes tales
sed

sed est reuocata.

Vndecima, in insectantes Cardinales, & id mandantes, facientes, defendentes, consiliantes si sequuta sit insectatio.

Item in verberantes, & in facientes, & consiliantes, &c. si sit secuta verberatio.

Item in principes, & Iudices, etiam si infra mensem, postquam sciuerint non incipiant procedere contra hos.

Duodecima, contra vexantes iniuste 99 excommunicantem, & eius familiam, vel amicos, & eorum bona ob id, sed iniuste decipientes & contra id mandantes nisi bona ablata restituant intra 7. dies.

Decima tertia, contra inquisitorem, vel eius deputatum, qui odio, amore, favore, aut lucro agant contra iustitiam, aut suam conscientiam.

Decima quarta, contra religiosum etiam non professum, qui scienter, & non sub speratæ habitationis parochi, non habentem facultatem, præsumentem clericis, vel laicis ministrare sacramentum vñtionis, eucharistiæ, benedicere nuptias, & absolueret excommunicatos à canone, non autem si ab homine etiam in articulo mortis: non autem si administrat Sacramentum pœnitentiæ, vel baptismi, vel absoluat excommunicatum ab homine.

Decima

Decima quinta, si quis suadente diabolo in bulla.

- 103 Decima sexta, in Clericum, vel religiosum, qui inducit ut quis iuret, voueat, promittat eligere sepulturam in sua Ecclesia, vel non mutare de ea.

Decima septima, contra Dominos temporales cogentes dicere diuinum officium in loco interdicto, & eos qui præcone, Tibicine, buccina conuocant populum ad talem locum, & eos, qui prohibent ne excommunicati, & interdicti à diuinis officiis eiiciantur.

Decima octaua, absoluentes à quinque votis reseruatis priuilegio Sixti III.

Decimanona, contra exenterantes, mortuos, ut sepeliant in loco alio, secus si alio sine fiat, ut ne forteat, ut in cadauere Regio, propter honorem, vel si moriatur in terra infidelium, ubi non est locus sacer.

Vigesima, contra dantes aut recipientes ob ingressum Monasterij, secus si fiat sine pacto, vel ob consuetudinem, vel ob ius antiquum, aut sine præsumptione, animo bono, vel iniunctum etiam cum pacto, ob necessitatem, & Clemens V. I Lexcusat moniales.

Vigesimaprima, contra simoniacos reales in ordine, vel beneficio, & con-

tra mediatores.

Vigesima secunda, mendicantes transeuntes ad non mendicantes, exceptis carthusianis.

Vigesima tertia, contra promittentes, aut largientes, aut accipientes aliquid in curia Romana ad obtinendam Iustitiam, vel promerendum gratiam alicuius rei.

Vigesima quarta, contra dicentes peccate mortaliter eum, qui tenet B. Virginem fuisse conceptam in peccato, vel contra.

Vigesima quinta, in delegatos ad cognoscendum an alienatio sit in evidentem utilitatem Ecclesie, & auctorantes alienationem.

Vigesima sexta, contra ingredientes monasteria monialium.

Et qui proferunt scripta in infamiam religiosorum, vel docent, vel vim inferunt, vel derident apostatam, &c. possunt tamen absolui in conscientia à Prælati ordinum.

Vigesima septima, contra peregrinantes Hierusalem absque licentia Papæ.

Vigesima octava, contra eum, qui appellat à Papa ad futurum concilium, & qui consulit esse licitum appellare, sed si consulit ut appellet non, nisi sequatur
appel

appellatio, & est in bulla.

Vigesima nona, contra Cardinales reuelantes secretum consistorij, quod Papa mandauit.

Trigesima, contra prædicantes miracula falsa, & incerta, vel nouas prophetias.

Trigesima prima, in Cardinales cum simonia eligentes Papam.

*De excommunicationibus reseruat
tis episcopo.*

112. **P**rima, leuis percussio Clerici.

Secunda, lata ab episcopo sibi eam reseruando.

Tertia, Papalis cuius absolutio ob iustum impedimentum conceditur inferiori, intelligitur tantum Episcopus.

Quarta, de eo qui participat cum excommunicato in crimine sibi reseruato, & scienter, & post commissum crimen, & toties quoties, sicut de percussione clerici.

Quinta in eum qui absolutus in articulo mortis ab excommunicatione sibi reseruata, non se præsentat, vel iussus à Sede Apostolica vt se præsentet, non se præsentat.

De excommunicationibus nemini
reseruatis.

PRima, in iudices admonitos ab episcopis, qui omittunt reddere ius ecclesiasticis.

Secunda, in eum, qui non legitime electus in Papam, consentit electioni.

Et in recipientes eum, si adest hæresis, est seruata Papæ.

Tertia in episcopum, qui in aliena ciuitate diuersarum linguarum, suscipit curam suorum antequam sit coadiutor proprii episcopi.

Quarta, contra scholasticos vniuersitatis Bononiæ conducentes domos alterius scolastici, inuito eo.

Quinta contra imponentes talias vel vectigalia Ecclesiasticis, vel clericis, si admoniti non desistant. ¹¹⁵

Sexta contra Religiosos extra claustra, in eadem ciuitate, & clericos beneficiatos, vel personatos, non aliter, si vltra duos menses audiant medicinam vel leges, non si doceant. ¹¹⁶

Septima in presbyterum, non autem clericum, qui est vicarius Præfecti secularis, nisi id esset annexum suæ dignitati vel patrimonio. ¹¹⁷

Octaua continetur in bulla. ¹¹⁸

Nona

Nona contra accipientes bona Naufragantium quæ est in Bulla.

- 119 Decima, contra eos qui per statuta, & consuetudinem violant libertatem ecclesiasticam (fule) & est reseruata Papæ n. 61.

De excommunicationibus nulli reseruatis ex sexto decretalium.

- 121 **V**ndecima contra alloquentes, vel literas vel nuntium mittentes cardinalibus in conclauis, ad eligendum Papam.

Duodecima, contra officiales tempore conclauis, quæ raro accidit.

- 122 Decimatertia, contra iniuste aggrauantes ecclesias, vel ecclesiasticos, vel eorum consanguineos, eo quod rogati non eum elegerint, pro quo rogabantur.

- 123 Decimaquarta, contra noue vsurpantes ius alicuius ecclesiæ vacantis, & ob id aliqua bona illius capientes.

- 124 Decimaquinta, contra accersitos in directores electionis monialium, si non temperentur à rebus ex quibus nasci, vel ali potest discordia. Hinc collige moniales posse vocare directorem pro eligenda Abbatissa.

- 125 Decimasexta, contra partem, quæ exercit ad procedendum, quando requiritur maior indagatio.

Decimaseptima, contra eum, qui vi vel metu consequitur absolutionem, vel reuocationem communicationis, interdicti, suspensionis.

Decimaoctaua, contra eum, qui ex fraude facit, vt iudex vadat ad accipiendum testimonium forminæ.

Decimanona, contra compellentes Ecclesiasticos ad submittendum iura Ecclesiæ, vel Ecclesias perpetuo, vel ad longum tempus in casu prohibito. 126

Item contra eos, qui plus accipiunt ex his, quam illis est permissum, si non desistant.

Vigesima, contra accipientes nouum habitum, noui ordinis non approbati. 127

Vigesimaprima, contra exigentes portorium, vel pedagium ab ecclesiis, vbi aliqua, quæ fere sunt in bulla. Hinc collige quod ecclesia, vel ecclesiastici habentes prædicta, si transportant fructus non debent solvere gabèllas. 128

Vigesimasecunda, contra impediètes iurisdictionem ecclesiasticam, quæ est in bulla. 129

Vigesimaterttia, contra Dominos prohibentes, ne sui subditi vendant, vel in suo opere seruiant ecclesiasticis. 130

Vigesimaquarta, contra religiosos, siue iusta causa, & temerarie omittentes habitum, 131

rum, vt liberius alio vrantur ad malum, licet suum occultum gerant.

132 Vigesima quinta, ex Concilio Tridentino, nullus regularis prætendat se vi vel metu ingressum religionem nisi ante quinquennium, & nullus regularis transferatur ad laxiorem ordinem nec gestet suam habitum occulte.

133 Vigesima sexta, contra religiosos euntes ad studia externa sine facultate superioris, & maioris partis conventus.

134 Vigesima septima, contra docentes religiosos medicinam, vel leges dimisso habitu.

Vigesima octava, contra sepelientes hereticos, vel fautores in loco sacro, & debent eos foras extrahere.

Vigesima nona, contra non obediētes episcopis, & inquisitoribus, & non exequentes iustitiam, hoc aliquando est bulla.

135 Contra interficientes Christianos per assassinos paganos.

Trigesima, contra clericos permittentes alienigenas feneratores in suis terris, vel eos adiuuantes.

Trigesima prima contra concedentes vel extendentes repressalias ad ecclesiasticos, vel eorum bona.

Trigesima secunda contra non obseruantes

uantes iudicis statutum de non percutiendo, vel hostiliter insequendo cardinales.

*Excommunicationes Clementinarum
nulli reseruata.*

Trigesimatertia contra impediētes, ne fructus capiant, & contra rumpentes sequestrum ordinarij lata sententia definitiua. Romæ hæc raro accidit.

Trigesimaquarta, contra scienter sepelientes in loco sacro interdicto in casu non permisso, vel interdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, vel vsurarios manifestos, & qui sint.

Trigesimaquinta contra religiosos presumētes sibi appropriare decimas non debitas aliarum ecclesiarum, vel dolo non permittunt alios soluere.

Trigesimasexta contra religiosos qui¹³⁹ petunt aulas principum animo nocendi suis superioribus, vel monasteriis.

Trigesimasseptima contra monachos qui habent arma intra claustra monasterij sine licentia Abbatris, sed in multis casibus excusantur.

Trigesima octaua contra impediētes¹⁴⁰ visitatores monialium in statutis Con-

cilij Tridentini, nisi post impedimentum admoniti à visitatore non desistant.

Trigesimanona, contra fœminas sequentes statutum beguinarum, aut de nouo instituunt, & contra religiosos adiuuantes consilio, vel fauore, secus si illa sine regula viuant cœlibes in suis domibus, &c.

- 141 Quadragesima, contra contrahentes in gradibus affinitatis, consanguinitatis canonice prohibitis, vel cum monialibus.

Item contra Religiosos, & clericos contrahentes, & contra hæc scienter celebrantes.

- 142 Quadragesima prima, contra inquisitores, eorum commissarios, Episcopos, capitula, sumentia pecuniam, vel aliquid pretio æstimabile illicite, prætextu sui officij, vel scienter confiscant bona ecclesiastica, & est casus episcopalis.

- 143 Quadragesima secunda, contra officiales sustinentes statuta, vt soluantur vsuræ, & solutæ non reperantur, & contra non eradentes è libris huiusmodi statuta iam facta, vel consuetudines.

- 144 Quadragesima tertia, contra mendicantes de nouo eligentes, vel mutantes habitationes, vel alienantes acquisitas
ante

ante concilium Lugdunense, sed iam per
Iulium secundum fuit facultas ampliata,
& fere excommunicatio hæc ablata.

Quadragesima quarta, contra religiosos ¹⁴⁵
qui auertunt audientes à soluendis deci-
mis debitis.

Quadragesima quinta, contra religio-
sos de industria non onerantes pœniten-
tes scrupulis de soluendis decimis, & post-
ea non purgati hac negligentia, concio-
nantur.

Quadragesima sexta, contra religiosos ¹⁴⁶
non seruantes interdictum validum, & ge-
nerale, vel cessationem à diuinis, quam
seruat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel
parochialis si tantum vna parochialis sit
siue plures, & omnes obseruent.

Quadragesima septima contra impu-
gnantes literas electi Papæ.

Quadragesima octaua cōtra cōmutātes
Clem. exini, super regula S. Francisci.

Quadragesima nona est eadem cum 39.

Quinquagesima contra imprimētes vel
imprimi facientes libros sine licentia &
concilium renouauit.

Quinquagesima prima contra impediē-
tes legatos, & Nuncios Papæ, & est in
bulla.

Quinquagesima secunda contra alienā-
tes vel locantes bona immobilia, vel pre-

riosa ecclesie ultra 3. annos, sed à paucis est recepta.

Quinquagesima tertia contra raptores mulierum, cum multis pœnis.

Quinquagesima quarta, contra cogentes subditos, vel alios minus libere matrimonium contrahere.

Quinquagesima quinta contra cogentes sceminas ingredi vel egredi monasterium, & in eo faucentes, & scienter astantes actui.

Quinquagesima sexta contra impediētes sanctas virgines accipere velum sanctam.

Quinquagesima septima contra concedentes locum duello cum pœnis.

Quinquagesima octava, contra committentes duellum, & patinos cum aliis pœnis.

Quinquagesima nona, contra consulentes in causa duelli, & contra spectantes duellum Gregorio decimo tertio, etiam in prouocantes ad arma particularia, id est, duellum sine patinis, & loco libero, &c. & auxiliantes, alpectantes, incurrunt.

Sexagesima contra non habentes pro authenticis libros bibliorum cum vulgata, & contemnentes apostolicas constitutiones.

Sexagesima prima contra mulieres ingre

redientes claustra monasterij, & dantes licentiam, & admittentes, &c. & reuocantur omnia priuilegia, & prohibentur Episcopi ne ingrediantur nisi in casibus necessariis, cum paucis senioribus religiosis.

Sexagesima secunda, contra male tractantes officiales sancti officij, vel Episcopi, contra comburentes, vel sapientes scripturas inuadentes loca, &c.

Sexagesima tertia contra scientes crimen commissum, vel committendum in Cardinales, si non reuelant ordinatio seu Papae.

Sexagesima quarta, contra accipientes fructus beneficij vacantis primi, vel secundi anni, & est reservata, & Episcopus suspenditur.

Sexagesima quinta, contra Abbatissas, & Moniales exeuntes è Monasterio quouis ex causa, exceptis nonnullis casibus.

Sexagesima sexta contra captiuantes Christianos habitantes in terris infidelium.

Sexagesima sexta, contra non obediētes inquisitionibus Romanis.

De suspensione quid, & quotuplex ex
Cap. XXVII.

Suspensio generaliter sumpta, est prohibitio vsus officij, vel facultatis
Y 4 ali

alicuius: sed specialiter, pro censura ecclesiastica, est censura, qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficij ecclesiastici, in totum vel in partem, ad tempus, vel in perpetuum, quo ad partem ob suam culpam, à iudice vel à lege.

Non potest ferri nisi ab habente iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, & tantum in ecclesiasticos, eo quod sunt ecclesiastici, & non alio respectu.

Prohibitio totius exercitij officij, vel beneficij in perpetuum non est suspensio, sed depositio, vel priuatio.

Non potest ferri ob culpam alienā, nisi ob propriam saltem venialem, inde non ob senectutem vel infirmitatem ferrur.

Prohibitio confessarij à celebrando, nō est suspensio, & sic contraueniens non fit irregularis.

152 Prohibitio, id est, quod existens in p.m. non potest celebrare, non est proprie suspensio, id est censura.

Nulla excommunicatio est suspensio, sed est diuersa censura, prohibens communicationem humanam Christianam, & sic excommunicatus in minori, contraueniens non fit irregularis.

Irregularitas, dispositio verbalis, degradatio realis, non est proprie suspensio.

Diuisio suspensorum, id est, alij quoad ¹⁵³ se tantum, alij quoad alios tantum, alij quoad se & alios, est de suspensione generica non specifica.

Suspensio laici vel clerici ab officio aduocandi, etiam in foro ecclesiastico, vel conferendi gradus, concessa per regem non est proprie suspensio de qua tunc agimus.

Suspensio triplex primo officij, vel be ¹⁵⁴ neficij simul, secundo officij tantum vel partis eius, tertio beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum.

Item duplex à iure, vel ab homine. Itē à iure ipso facto, referam vsitatiores. ●

De suspensione à iure ipso facto.

PRima, presbyter, diaconus, notorius fornicarius, est suspensus, dum eum non pœniteat, & si ante suam pœnitentiam vitur suo ordine, fit irregularis irregularitate reseruata Papæ: non loquitur de irregularitate, quæ sequitur peccatum magnum notorium dignum prohibitione, quia talis est episcopi.

Suspenduntur clerici tantum, qui eli-¹⁵⁵ gunt episcopum illegitimum, vel non legitima ætate, scientia, moribus.

Tertia, suspendantur præsumentes accipere ordinem sacrum sine legitima facultate, vel ætate, vel extra tempus, & si eorum vtantur, fiunt irregulares, non clauditur ordinatus bona fide, id est, putans se esse legitimum.

Item licet mala fide sit ordinatus, tamē post penitentiam, si bona fide exercet ordines non fit irregularis.

Quarta, clericus prouocans ad duellū, vel acceptat prouocationem, & descendit in arenam, est deponendus, sed non suspensus contra Siluestrum, & Tabienam.

Quinta, excommunicans sine debita admonitione, est suspensus per mensem ab ingressu ecclesiæ.

Sexta, qui excommunicat, vel interdicat aut suspendit solo verbo, sine scripto, aut expressa causa illius, vel requisitus nō dat copiam, est suspensus ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officiis.

Septima, capitula, & singulæ personæ vsurpantes aliqua bona in sede vacante collegiata, vel episcopali relictā à defuncto, vel collecta tempore vacationis ex quocunq; emolumento, etiam ex sigillo suspendit ab officio, & beneficio.

157 Octaua similiter episcopi qui idem faciunt

faciunt sine priuilegio, vel consuetudine præscripta suspendit ab ingressu Ecclesiæ, inferiores vero ab officis, & beneficiis.

Nona conseruator sedis Apostolicæ scienter cognoscens causas non notorias, suspenditur per annum vnum ab officio.

Decima, iudex non episcopus, qui iniuste contra conscientiam pretio, amore, timore, vel odio aggrauat partem, suspenditur per annum ab officio.

Vndecima, exemptus, qui admittit ad diuina officia, aut sacramenta, aut ad Ecclesiasticam sepulturam excommunicatos, aut interdictos publicos, suspenditur ab ingressu Ecclesiæ.

Duodecima, mendicantes admittentes aliquem ad professionem ante finitum annum probationis, sunt suspensi.

Decimatertia, qui clericus, sine iusta causa gestat vestem diuersorum colorum, est suspensus per sex menses, & si est in prima tonsura, est inhabilis ad beneficia.

Decimaquarta, religiosus administrator sine necessitate, vel facultate, alienans bona religionis ad longum tempus, est suspensus, si ad breue tempus non, sed est excommunicatus.

Decima quinta, qui ordinatur sine patrimonio, pacto non petendi victum ab Episcopo, vel non petendi aliquid de beneficio præsentato, à beneficiario est suspensus Papaliter, vel sub patrimonio, vel promisso, seu donato, cum pacto non petendi, est suspensus, secus si sine pacto, & post ordinationem, retrocedit, seu ante, renuntiavit patrimonio, non incurrit, quia renuntiatio non tenet.

Decimalexta, suspenditur episcopus ordinans clericum religiosum cum voto religionis temporali, non perpetuo.

Quis, cur, quomodo potest suspendere, & suspendi, & absolui, & poena contravenientis.

PRima, qui potest excommunicare, potest suspendere, & tantum Ecclesiasticus potest suspendi, & est facienda scripto, & si est ob contumaciam, debet præcedere monitio, secus si est ob poenam, & potest ferri ob quodlibet p. m. & etiam ob veniale. Secunda suspensio, vt excommunicatio, post legitimam appellationem, est nulla.

Item subsequens appellatio, eas non suspendit.

160 Tertia, suspensus ab aliquo actu, non est suspensus ab aliis non annexis, vt qui à iuribus

iurisdictione, non est ab ordine, & contra, & qui est à beneficio non est ab ordine, vel iurisdictione non annexa, & qui ab officio, non est à beneficio nisi suspensio tacite sit priuatio, &c. Vnde beneficiarius suspensus, qui factus est presbyter ante annum 25. non perdit fructus beneficij.

Quarta suspensus ab ingressu Ecclesiæ, ¹⁶¹ potest excommunicare, & absolueret, suspensus à beneficio, & officio, simul est ab utroque, si vero ab vno, & altero diuisim, à nullo illorum est suspensus.

Quinta, Episcopi non incurrunt suspensionem generaliter latam, nisi fiat mentio specialiter de illis, non sic in excommunicatione.

Sexta suspensio potest ferri, & tolli quibusuis verbis (non enim habet certam formam) id significantibus, verum communiter quomodo absoluetur certa, & quomodo incerta, vide ibi. Item qualibet suspensio lata pro tempore certo, vel facto, tollitur lapsa tempore, vel ipso facto absque vlla absolutione.

Septima suspensio lata ob contumacia, ¹⁶² & non in poenam, potest tolli ab Episcopo, vel eius vicegerente, sed lata in poenam peccati à solo Papa, verum si sit
lata

lata ob adulterium, vel alia minora delicta potest Episcopus, quæ autem lata est ab homine, tollitur tantum vel à ferente, vel à successore, vel superiore. Ab hac regula non excipiuntur suspensi ob cõtumaciam, nec sepeliens hæreticos, nec degradati, nec conferens indignis beneficium.

- 163 Octava, violans suspensionem supradictã, strictè acceptam peccat mortaliter, & si exercet actum aliquem peculiaris alicuius ordinis, etiam minoris, sit irregularis, secus si actus non est peculiaris ordinis, Hinc inferuntur aliqua vt.

Episcopus suspensus, & celebrans in apparatu pontificali, sit irregularis.

Suspensus psallens in choro, non sit irregularis.

Suspensus à perceptione sacramentorũ, si ea percipiat, nõ sit irregularis, licet peccet mortaliter.

Neque qui est suspensus à collatione eorum, & ea dat non ex ordine, sed vt laicus.

Sacerdos suspensus ab officio sacerdotis, si ministrat in ordine inferiori, non p. neque est irregularis.

Suspensus à beneficio, si eligat non iure beneficij, non sit irregularis, neque peccat.

Suspensus ab officio, si eligat, vel accep-

ptat

prat electionem de se factam p. sed non est irregularis.

Suspensus à prædicando, si prædicat, p. & fit irregularis, secus si celebret.

Suspensus denunciatus, est euitandus in diuinis officiis sub pœna p. m.

De interdicto quid, & quotuplex.

Interdictum strictum strictè sumptum, est censura ecclesiastica, qua prohiben- 164
tur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiue, & passiuè exceptis aliquibus.

Interdictum cum excommunicatione, & suspensione conuenit in multis, & quod fit censura ferenda in scriptis, cum causa expressa in eis, quam præcedens appellatio annullat, subsequens veto non.

Quando fertur ob contumaciam debet præcedere admonitio, secus si ob pœnam, & sine canonica admonitione est nulla.

Impedit à diuinis, & in eius absolutione iuratur.

Non potest ferri ab ordinario cōtra receptos in filios speciales Papæ, & est obseruanda à ferente.

Differt ab illis in multis, vt quod directe priuet sacramentis, & diuinis officiis. Episcopus non incurrit interdictum, & suspensionem à iure

nisi exprimat, Vniuersitas potest suspendi, & interdici. Interdicti interdum admittuntur ad diuina officia.

Interdum fertur sine culpa propria, sed ob alienam.

In cuius absolutione non requiruntur alia verba, vt si fertur, donec quid fiat, illo facto cessat, sunt alia quatuor similes citata alibi.

166 Interdictum triplex, primo locale tantum, secundo personale tantum, tertio locale, & personale, & quodlibet potest esse generale, vel particulare, vel mixtum.

167 Interdictum generale loci non includit populum, nec illud populi includit locum: vnde quando interdicitur locus, populi in alio loco possunt audire sacrum. Quando interdicitur populus possunt ibi exteri audire sacrum ianuis etiam patentibus.

Interdicto clero, non interdicitur locus, & laici.

Interdicto populo non clauduntur clerici. interdictum ciuitatis claudit suburbana ad arbitrium Iudicis, sic interdictum ecclesie claudit sacella, & cœmeteria contigua: interdicta ecclesia, non clauduntur clerici, nec e contra.

*Quis, cur, quomodo potest interdici-
re & interdici.*

Qui potest excommunicare vel excommunicari, suspendere vel suspendi, potest interdicare, vel interdici. Locus potest interdici.

Item vniuersitas, & tunc clauduntur singulæ personæ, etiam infantes, potest enim quis interdici pro culpa alterius.

Non soluere debitum non est culpa, vt feratur interdictum generale, sine mandato speciali Papæ: est tamen culpa, vt feratur in particularem ecclesiam, non parochiam.

Infans, lactans, & amens includuntur interdicto.

Vniuersitas faciens soluere portoria illicita clericis ipso facto est interdicta. 169

Vniuersitas faciens, vt capiatur, percutiatur, in exilium mittatur suus episcopus, &c. ipso facto interdicitur.

Illæ vniuersitas cuius dominus impedit ingressum, vel negotia nuncii apostolici, est interdicta.

Quando fertur interdictum locale generale ob delictum populi, fertur etiam personale generale totius Populi: secus si fertur tantum ob delictum solius Domini, & nihil aliud exprimitur.

Fertur particulare locale ecclesiæ, quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur vel exulet suus episcopus.

Clerici, vel conuentus Ecclesiæ, qui nolunt restituere corpora, vel monumenta eorum quos in ea sepelierant, & quod inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturam.

- 170 Interdictum particulare personale tantum, includit personas nominatas in eo, & actus in eo expressos, si nulli exprimantur intelliguntur omnes vetiti.

Si Petrus interdicitur, quoad altare, potest facere reliqua, si quoad ingressum ecclesiæ, prohibentur etiam omnia diuina officia, quæ fiunt intra illam, non quæ fiunt in alio loco. potest tamen in Ecclesiam introire quando non aguntur diuina officia, & potest orare. Item potest transire per eam quando fiunt diuina officia, quia hoc non est ea audire.

Qua prohibentur interdicto, & tempore interdicti.

- 171 **P**er quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, sacramenta, & sepultura Ecclesiastica, nisi aliter permittantur, & sic prohibentur omnia exercitia specialiter deputata alicui ordini,

ordini, vt subdiacono dicere epistolam ſolem-
 niter cum manipulo, diacono euang-
 elium, acolyto offerre vt ceolos, presby-
 tero dicere miſſam, vel agere hebdoma-
 darium in matutinis, & aliis horis cano-
 nicis, Episcopis ordinare, quæ ſunt diuina
 officia, vide ibi nu. 171.

Poteſt celebrari vna miſſa ſingulis heb-¹⁷³
 domadis, pro renouando ſacramento,
 immo & pluries ſi opus eſt pro infirmis,
 & in loco generaliter interdicto poſſunt
 celebrari omnia officia, vt prius, ſed cum
 ianuis clauſis, ſummiſſa voce, ita vt non
 audiantur à laicis, hoc enim principaliter
 prohibetur non pulſatis campanis, exclu-
 ſis excommunicatis, interdictis, & nō ha-
 bentibus priuilegium iuris communis,
 vel particularis.

Hæc non valent in loco particulariter¹⁷⁴
 Interdicto, & ad officia hæc, poſſunt ad-
 mitti omnes clerici etiam primæ tonſu-
 ræ cuiuſcunque eccleſiæ, dummodo non
 ſint cauſa interdicti, non tamen clerici
 coniugati, niſi in contrarium eſſet con-
 ſuetudo præſcripta, qui cum cæteris om-
 nibus non ſunt admittendi ad offerendum
 in medio miſſæ, neque illis danda eſt pax,
 neque aperiendum foramen per quod
 videant ſacramentum, neque eos po-
 teſt ſacerdos aſpergere aqua benediſta,

licet sacerdos possit benedicere aquam, & ut laicus dare eis, & ipsi possunt accipere aquam benedictam in ingressu ecclesiæ.

Clerici possunt accipere funeraria, & quæ pro mortuis offeruntur licet interdictis, & sepultis extra ecclesiam, sed tamen pro mortuis in penitentia, & possunt pro eis rogare.

175 Interdicto generali duo, vel tres simul in quocunque loco, etiam in ecclesia possunt recitare officium, adhibendo tamen curam ne audiantur à non habentibus privilegium: non intelligitur de interdicto particulari.

176 Interdicto non prohibetur oratio matutina meridiana; & Ave Maria, neque benedictio mensæ, neque prædicatio, vel explicatio scripturæ, neque oratio privata in ecclesia, neque dare, vel accipere aquam benedictam in ingressu ecclesiæ, neque quod laici cantent litanias, & sua officia in ecclesiis suarum confraternitatum, neque excommunicare, vel absolvere excommunicatum, sine solemnitatibus, & stola, neque adoratio crucis Veneris sancti, neque recommendatio animarum, &c. neque alia similia quia non sunt divina officia.

Laici durante interdicto non debent, sepeliri cum officio divino, neque in loco
sacro,

facto, & si ea durante sepeliuntur in loco facto non sunt extrahendi.

Clerici possunt sepeliri in loco facto tempore interdicti, sine solemnitatibus, si illud seruarunt, etiam si sint coniugati cum vnica, & virgine si præualuit consuetudo, & possunt interesse etiam diuinis officiis sicut non coniugati.

Litanias dicere in processionibus cum Cruce eleuata, & solemnitatibus non licet clericis neque laicis, sed multo minus clericis.

Campanæ, vel campanulæ non possunt sonari ad horas canonicas, sed bene Aue Maria, & ad ostendendas reliquias, ad conciones, & ad aliud, quoad non sit officium diuinum.

Tempore interdicti episcopus non potest publice benedicere solemniter cum baculo, & versa Adiuutorium nostrum, neque benedicere Abbatem, Abbatissam, corporalia, ornamenta missæ, vela monialium, neque ipse, vel Parochus potest benedicere aquam, neque candelas in purificatione, neque palmas, & ramos in Dominica palmarum, quia sunt diuina officia, bene tamen potest fieri ianuis clausis. Item consecrare Virgines, Calices, altaria, &c.

178 Sacramenta, & sacramentalia, quæ ius tacite, vel expresse permittit, sunt permiffa in loco interdicto, vt baptifmus, cathifmus, exorcifmus, chrifma, confirmatio, confecratio chrifmatis, confecratio olei baptizandorum, facramentum poenitentia, dummodo non fuerint excommunicati, vel interdifti, vel fua culpa, caufa interdifti, vel confilium, fauorem, auxilium dederint, delicto pro quo eft interdiftum, nifi fi faufecerint fi poffint, fi non, dent cautionem idoneam iurando pro fatisfacatione. Item viaticum tantum, & non aliter etiam clericis, & tunc potest pulfari campana, & ostendi vbi mos eft. Item matrimonium, fed non benedictio nuptiarum, neque extrema vinctio etiam clericis religiofis, neque ordinare in loco interdifto.

180 Priuilegium audiendi diuina officia tempore interdifti valet pro fe, & fuis tantum vere familiaribus, vt quibus honefte comitatur ad Ecclefiam, & non aliis vt vxori: verum non valet ei fi fuit caufa interdifti, vel eius culpa, vel fraude fuerit pofitum aut factum delictum.

Priuilegium collegij valet pro collegis, fic Clericus priuilegiatus potest celebrare cum famulo, licet de nouo affumpfo, inferuiente facro.

Religiosi priuilegiati pro confratribus possunt admittere addictos religioni in habitu, licet maneant extra, vel interuiuos ei bona dederint.

Qui tempore interdicti possunt admitti ad officia, possunt sepeliri in cimiterio.

Omnia officia solemniter possunt fieri ¹⁸² in festis Natiuitatis, Paschæ, Assumptionis Beatæ Mariæ, non tamen in octauis, sine præfata moderatione, exclusis excommunicatis, nõ exclusis interdictis, & quorum culpa fuit positum interdictum non accedant ad altare. Item in festo Corporis Christi, & octaua. In die conceptionis, & octaua ubi dicitur officium eius ordinatum per prothonotarium, & in his festis suspenditur interdictum à primis uesperis usque ad completorium diei inclusive, & tunc omnia fieri possunt.

In suspensione interdicti, potest fieri ¹⁸³ id tantum ratione cuius suspenditur, & eo tempore tantum quo suspenditur.

Nemo nostra ætate tenetur seruare interdictum nisi denunciatum, & quod in se non sit nullum, & non sufficienter ut nullum publicatum, est autem interdictum nullum regulariter in his casibus,

in quibus excommunicatio est nulla, de quibus supra, religiosi tamen debent illud observare, si matrix Ecclesia illud observat.

Laicus audiendo missam, & alia officia à sacerdote peccante eam dicendo, vel cum laico personaliter interdicto, non violat interdictum etiam validum, & denunciatum, sed tamen, in quatuor casibus peccaret mortal. sed non fieret irregularis.

Primo si sit ipse particulariter interdictus, & adest.

Secundo si expresse, vel tacite est causa, ut illa dicatur.

Tertio si dicit talia officia, qualia clerici dicendo violarent.

Quarta, si mentiendo se privilegiatum, intrat ad divina officia prohibita.

Monachi, & moniales sine ordine, si faciant officia prohibita Clericis peccant mortaliter, & privantur voce activa, & passiva, licet non sint irregulares. Item clerici violando peccant mortaliter, sed an sint irregulares supra.

188 Cessatio à divinis, est desistentia ab his, quæ vel est generalis, vel particularis, & differt ab interdicto, privilegium pro interdicto non valet pro cessatione, nec è contra, & literæ in quibus ponitur simul cessatio.

cessatio. & interdictum sunt diligenter ponderanda.

De irregularitate.

Irregularitas est impedimentum inductum à iure canonico, directe impediens acceptionem ordinum Ecclesiasticorum, aut aliquem usum eorum, quatenus sunt ordines etiam post pœnitentiam, & declaratur, non enim omnis irregularitas impedit usum, & aliqua nō omnem usum ordinis.

Irregularitas non est censura Ecclesiastica, & sic differt à suspensione, nec omnis excommunicatus, iuspenſus, interdictus, est irregularis.

Irregularis diuiditur in quinque species sumptas ex quinque generibus defectuum: Primo Sacramenti, secundo Corporis, tertio Animæ, quarto lenitatis perfectæ, quinto delicti.

Nulla irregularitas incurritur sola, voluntate faciendi, nisi fiat id ob quod ponitur, & sic nulla est mentalis.

In foro exteriori, nemo in dubio est iudicandus irregularis, secus in interiori, vel in consiliando.

Irregularis celebrans, licet pec. mortaliter tamen non incurrit nouam irregularitatem.

Potestas absoluendi à peccatis, etiam

quæ datur per bullas, non extenditur ad dispensationem irregularitatis.

Nemo fit irregularis, nisi in casibus à iure expressis.

Irregularitas occulta, æque nocet conscientiæ, ac publica, & utraque æque indiget dispensatione.

Qui tacens occultam irregularitatem ordinatur, vel impetrat beneficium, debet occulte dispensationem impetrare, & si scienter accepit possessionem; & si per intrusionem factus est inhabilis ad illud, debet de hoc mentionem facere in impetratione, vel, si non erat beneficium reservatum Papæ, debet impetrare habilitatem à Papa, & clam impetrare collationem ab ordinatio.

Episcopus potest dispensare in omni irregularitate descendente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario, non deducto in forum contentiosum ex Concilio Tridentino sess. 24. cap. 6. non potest autem Episcopus dispensare super alia irregularitate occulta descendente aliunde quam ex delicto, & consequenter neque super illegitimitate.

De prima specie irregularitatis.

ex Bigamia.

Bigamia est status conjugati cum duabus coniugibus, & impedit susce

sufceptionem ordinum : paganus etiam fit bigamus.

Bigamia triplex : prima vera quando cognouit duas vxores successiue : secunda interpretatiua , idest si contrahit cum vidua , vel alia per alium corrupta , vel cum virgine , quæ adulteretur , & eam iterum cognoscit , licet ignorans , aut contra , cum vna valide , & cum alia inualide , vel cum vtraque inualide , ob aliquod impedimentum.

Tertia similitudinaria , idest quando quis ordine sacro vel voto solemniter adstrictus contrahit cum aliqua , & consumat , qui non est in sacris si contrahit cum corrupta , sed inualide , non fit irregularis.

◦ Vxoratus cum virgine , habet concubi- 196
nam non incurrit , neque qui contrahit cum desponsata alteri per verba de presenti , modo illa sit virgo , neque qui cum multis contrahit , sed tantum cum vna habet copulam.

◦ Contraheas cum virgine scurrili , serua , 197
aut publica fabularum actrice non est bigamus , sed ea mortua non debet ordinari
Papa potest dispensare cum bigamis ad ordines , quamuis in vera non soleat , sine magna causa , dispensare.

◦ In vera , & interpretatiua , nemo potest dispensare , præter Papam , in similitudinaria

naria vero, si erat virgo potest Episcopus.

De secunda specie irregularitatis ex defectu corporis.

198 **D**efectus cuiuslibet membri, etiam occulti, ut sunt pudenda, proueniens ob culpam, facit irregularem ut si in pœnam alicuius delicti, quamuis ab inimicis, fuerint abscissa pudenda.

Qui partem membri, ob indignationem, sibi abscidit, licet non amiserit facultatem naturalem bene celebrandi, si est notorium quod ob indignationem hoc fecit, est irregularis, secus non.

199 Imbecillitas, vel defectus membri contingens sine sua culpa, & non impediens celebrationem non facit irregularitatem, ut si fiat à Medico, ab infidelibus, ab inimicis, sine sua culpa, ut natus sine pudendis, vel castratus, ut claudus, cui scipio in altari non est necessarius, ut macula oculi non priuans, vel notabiliter deformans, vel utriusque oculi non notabiliter, ut si gibbus, &c.

Monoculus est irregularis, sed carens visu oculi dextri qui aliis videtur sanus, & sinistro quantum sat est ad celebrandum videt, non irregularis, immo nec est irregularis, qui amisso visu oculi sini-

ftri, cum dextero leget canonem sine nimia, & indecora conuersione faciei ad Populum.

Eunuchi non debent secum gestare arefacta pudenda. 100

Quilibet defectus cuiusuis membri, inhabitans ad sacrificandam, vel notabiliter deformans, siue sit cum culpa sua, siue sine culpa sua facit irregularem: similiter membrum superuacaneum, vel nimis grande ad episcopum tantum spectat iudicare de defectu, vel deformitate, an sit notabilis, & ad alios Prælatos, licet ordinandus sit religiosus. Defectus, vel deformitas inhabilitans ad vnum officium exercendum facit irregularitatem ad illud, & non ad illud v. g. ad missandum, & non ad absoluendum, sed intelligitur quoad defectus fuerit sine sua culpa, & post ordines susceptos.

In hac irregularitate solus Papa dispensat.

Omnis illegitimus, licet occultissimus, est irregularis, & si credit matri id dicenti, debet occulte petere legitimationem, sed si non credit, non tenetur.

In hac irregularitate illegitimationis solus Papa dispensat ad ordinem sacrum, dignitatem, & beneficium curatum, sed ad ordines minores, & ad vnum beneficium

cium simplex potest episcopus. Quia ad omnes ordines, professio religionis non tamen ut possit esse prælatus.

- 202 Defectus ætatis facit irregularem, sed quæ ætas requiratur ad ordines supra cap. 25. num. 106. & qui ordinatur ante ætatem habet characterem, & privilegia consequentia characterem, sed non habet executionem ordinum, & privilegia eam consequentia. Et quidem in hoc casu solus Papa dispensat, & privilegia regularium post Concilium Tridentinum sunt exclusa.

Lepra facit irregularem ad susceptionem ordinum, & ad usum susceptorum, idem facit quælibet infirmitas quæ est cum notabili scandalo vsui ordinum, & solus Papa dispensat.

- 203 Qui habet morbum caducum, energumenus, arreptitius, & obsessus à Dæmone est irregularis, & solus papa potest dispensare, & qui semel hoc morbo est affectus, licet sanus videatur, tamen semper est irregularis, & si est ordinatus si sæpe decidit, vel ratis sed spumas ore vomat, non potest celebrare, si secus potest, sed cum adiutore parato perficere missam inceptam in defectu illius, obsessus vero à Dæmone nunquam debet celebrare. Quod dicitur de morbo caduco, est dicendum de lina

de lunatico, amente, furioso.

Hermafroditus, si sexu fœmineo magisquam virili præstet, non est capax characteris, sed si pollet magis virili, quam fœmineo; etiam si sit capax, tamen non debet ordinari, & solus Papa dispensat.

Seruus est irregularis, tamen cum facultate sui domini potest ordinari, & sic liber: si sine facultate ordinetur in minoribus, remanet seruus, vt prius, si in diaconatu, vel subdiaconatu potest se liberare soluto pretio, vel dato alio seruo simili, si presbyteratu, manet liber dato peculio, aut redimendo se, si neutrum potest satisfaciat præstando Domino obsequia non indecentia presbytero.

Infamis infamia facti, vel iuris est irregularis, sed in infamia iuris, solus Papa dispensat, nisi Episcopus dispense super delicto, quod potest, & accessorie infamia dematur, in infamia facti Episcopus dispensat & aliqua tollitur sola pœnitentia iusta, & emendatione vitæ.

Qui vinum non potest bibere quin e-uomat, est irregularis, cum quo Papa non potest dispensare, nisi tenendo, quod possit

possit dispensare cum celebrante, vt non sub vtraque specie, potest tamen promoueri ad ordines minores.

De tertia Irregularitatis specie ex defectu anime. num. 205.

PENITUS idiota, est irregularis ad ordines, & scientia requiritur pro qualitate ordinis in Concilio Tridentino sess. 1. cap. 4.

Papa in hoc defectu raro aut nunquam dispensat directe, sed indirecte dispensando super ætatem.

Non baptizatus licet sit cathecumenus, & sanctus, est irregularis, & non capax ordinum, sic baptizatus, sed hæreticus, seu fautor hæreticorum, licet sit conuersus, non ordinatur, neque filius hæretici, in linea virili, vsque ad secundam generationem, in feminea vsque ad primam, neque Sarracenus, Iudæus, Paganus etiam nouiter conuersus, & baptizatus, non sic de nouo Christiano, vt vulgus vocat, nisi aliter sit statutum alicuius particularis ecclesiæ: cum his solus Papa dispensat, non tamen potest in non baptizatis, & continuo amentibus.

De quarta specie irregularitatis ex homicidio iusto, & defectu lenitatis.

HÆc nascitur ex mutilatione alicuius membri, etiam in casu licito, quia non videtur imitari mansuetudinem Christi.

Illam partem hominis dicitur membrum, quæ habet officium per se distinctum, ut manus, pes, auris, non sic digitus, nam amisso vno digito, si potest commodè celebrare non est irregularis, sic soli testiculi non sunt membrum, licet si eos sua culpa amisit non possit ordinari.

Interficere, & membrum abscindere, sunt paria in hoc casu, sed abscindere membrum & illud debilitare, non sunt paria, & cum hoc non est irregularis, irregularitas enim tantum in casibus iuris expressis reperitur.

Ob breuitatem pro occidere, & mutilare, utemur verbo, deformare, in posterum.

Omnis baptizatus deformans verum hominem in casu licito, præterquam in infirmitate, aut dat causam propinquam deformandi aliquem, aut saltem, ut citius deformatur, quam alias deformaretur, extra necessitatem inuitabilem suæ vitæ defendendæ, est irregularis.

Causa propinqua in hoc est dictum,

vel factum licitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam, unde non sufficit minimus ictus, vel qualiscunque generalis intentio.

Hinc exhortans milites in generali ad bellum iustum, vel victoriam non fit irregularis, sic etiam necessitas excusat, ut quando aliter euadere non potest, nisi deformando, & licet ad euitandum peccatum non teneatur fugere tenetur tamen fugere ad euitandam hanc irregularitatem, dummodo fuga non sit ei periculosa, & si mutilatio sequitur non ob meum dictum, vel factum non sum irregularis: ex his inferantur sequentia.

- 212 Est irregularis iudex iuste procedens, accusator, promotor, fiscalis, testis, notarius, scribens, pronuncians, publicans sententiam, scribens testimonia, scribens literas, quibus deformatio iubetur, agens aut procurans contra reum, vel agens pro reo cum condemnatione talionis, & quilibet alius officialis.

Præbens arma alteri, ut se defendat non valens aliter se defendere, si deformat, non incurrit.

Dans arma non valenti se defendere si cum illis, ultra hoc occidit inuadentem, fit irregularis, & multo magis si non dat arma, sed cum armis illum occidat,

vt alium defendat.

Est irregularis qui deformat alium ob ¹¹³ iustam defensionem vitæ alterius, etiam patris vel ciuitatis, vel in bello iusto, vel ne exercitus iusti belli fugiat, & multo magis ob defensionem iustam sui honoris, vel bonorum, vel alterius: tatum enim excusatur in necessitate inuitabili suæ personæ.

Qui etiam Clerici denunciant iudicibus proditiones, homicidia, & alia delicta, cum protestatione, vt solum impediantur mala, & non affligantur pœna aliqua, non incurrunt, dummodo id sciant extra confessionem, secus si accusant coram iudice ob alienas iniurias etiam cum protestatione dicta.

Qui etiam Clerici accusant de crimine, ¹¹⁴ quod non meretur deformationem, & ita credunt, & tamen iudex, vel ob alias accusationes, vel iniuste illum deformat, non incurrunt.

Clerici, & religiosi qui interfunt deformationibus, quæ fiunt, non concurrento aliquo modo, vt fiant, vel citius fiant non incurrunt, tamen Clerici in sacris, & beneficiarij, si interfunt sine causa rationabili, vel consulendi, vel confitendi, p.

Clericus in bello iusto, adhortando ¹¹⁵ ad victoriam generaliter, & efficien-

do ope, & hortatu, vt commilitones multos occidant, immo, & percutiendo propriis manibus, dummodo per se non deformet, non fit irregularis: si autem per se deformet, fit, quia necessitas defendendi alios excusat à peccato, non ab irregularitate.

Præbere arma, vel præire in bello aliquando facit irregularem, idest quando est causa propinqua, aliquando non, vt quando dicunt generaliter ad bellantes, vt vincant sine intentione particulari, vt hunc feriat, & omnes canones qui videntur contrarij intelliguntur, si dant cum intentione particulari sufficienti pro causa propinqua, & ad obiectiones responderetur. Quod non omne quod sufficit ad dandam causam propinquam, & habendam intentionem sufficientem deformandi iniuste, in incurratur irregularitas, sufficit in deformatione iniusta, vt incurratur irregularitas.

Ex hoc excusantur ecclesiastici exhortantes in bello in communi ad victoriam, sine intentione speciali ad deformandum.

Qui ad consequendas indulgentias affert ligna ad combutendum hæreticum vitium, si cum hoc cooperatur in morte

illius.

illius, est irregularis.

Qui comitatur iudicem, vt notarius, & satellites, item custos damnati ducti ad mortem seu deformationem. Item vendens, vel commodans scilas, funes, enses, sagittas aut alia instrumenta ad aliquem deformandum, est irregularis.

Qui capit, vel indicat furem, vt à iudice capiatur. Item qui etiam causa suæ utilitatis, sine protestatione ne procedat ad deformitatem, tradit, vel conqueritur de reo apud iudicem. Item si causa alienæ utilitatis, etiam cum protestatione, fit irregularis, protestatio autem nõ solo verbo, sed etiam mente fieri debet.

Hortans, vel admonens damnatum, vt faciat actum, quo acceleretur mors, vt ascendere scilas, &c. fit irregularis.

Nec medicus, nec chirurgus secans iuste membrum, nec adiuvans eum, fit irregularis, non sic de iudice.

In hac irregularitate solus Papa dispensat facilius, & ex minori causa, quam in irregularitate ex actu illicito.

De quinta specie Irregularitatis nata ex homicidio iniusto nu. 216.

Occidere, & membrum abscindere, non autem debilitare sunt paria,

quantum ad hunc effectum, quem nunc vocamus deformare.

Deformatio est duplex prima mere voluntaria, id est intenta in se iuste, vel iniuste per se, vel per alium, iubendo consulendo, &c.

Secunda, mere casualis: id est non intenta in se, nec in causa ad id sufficienter ordinata, ut si missus aliquo fulmine feritur.

Tertia Mixta, id est non intenta in se, sed in sua causa sufficienter ad eam ordinata, ut qui iubet seruo alium cedere palo, sine deformatione, & testificatio in causa sanguinis nolentis deformationem.

Omnis, & solus in hac specie fit irregularis qui discretus, & baptizatus, se ipsum aut alium hominem deformat illicite, aut causam propinquam illicitam deformationis, vel eius anticipationis præbet, quæ declaratur sicut & superior numero 106.

Deformatio mere voluntaria facit irregularem sed non mere casualis de opere illicito, licite facto.

121 Omnis deformatio mixta secunda ex opere illicito lege iustitiæ, quod est causa propinqua eius, facit Irregularitatem.

Multa commodata in itinere, periens

riens ictu fulminis nō perit cōmodatario licet sua culpa illa tunc transeat. Mandans percutere citra mortem, mandatario occidente fit irregularis, quia percussio cum culpa sufficienter dirigitur in mortem. Quando autem dicatur sufficienter directum boni viri arbitrio terminandum est.

Monachus vtens chirurgia circa vul-²¹¹neratum, & ille moritur, fit irregularis, siue curet ob caritatem, siue ob lucrum cōtra Soram.

Deformitas casualis ex opere illicito nata, facit irregularem per canones contra Soram.

Deformans embriorem inanima-²¹²tum, vel corpus exanime non fit irregularis, nec qui impedit virtutem generatiuam.

Qui est causa abortus, si fœtus est inanimatus non est irregularis, si dubitatur, debet censere se irregularem.

Vulnerans pluries, & multum, immò abscindens partes membrorum si non abscinditur membrum, vel moritur, non fit irregularis, articula est membrum.

Qui iuste percutit, sed non occidit si percussus ab alijs sine eius culpa occiditur, vel moritur defectu medici,

regiminis, vel morbo superueniente, non fit irregularis, secus vero, si iniuste percutit.

- 214 Qui non occidit, nec mutilat, sed debilitat membrum, ita ut celebrare non possit non est irregularis.

Præbens arma cunctibus ad bellum iniustum fit irregularis, si quis deformetur: similiter qui interfunt rixæ, auxiliando pro parte iniusta, si quis formetur sunt irregulares, secus si interfunt ad dissuadendam rixam, & ad pacificandum, licet ex eorum præsentia sua pars animetur, & contraria deterreatur.

Qui interfunt iusto bello, animando, fauendo, percutiendo, modo suis manibus non deformant, non sunt irregulares.

Laici iniusto bello deformantes non sunt in hac irregularitate, sed in superiori.

Item nec clerici in casu, quo excusantur à peccato.

- 216 Laicus accusans in iudicio iniuste, si sequatur deformitas est in hac irregularitate, si iuste in superiori, clericus etiam si iuste sine protestatione, est in hac.

Item iudex condemnans, & fauentes condemnationi iniustæ, incutunt hanc, sic qui inimico ostendit viam ad deforman-

mandum, si sequatur.

Qui furem detinet donec Index veniat, 226
vel tradit, vel accusat, ut suum recuperet
cum protestatione, &c. si suspendatur
non fit irregularis, si vero cum protesta-
tione placet ei suspensio illius, fit irregu-
laris in conscientia, & debet dispensa-
tionem obtinere: protestatio enim est
ficta, tamen irregularitas est alterius spe-
ciei.

Qui rixatur illicite cum aliquo, & su-
peruenientes amici illum deformat,
sine suo consensu, fit irregularis in
hac.

Qui domi suæ nutrit ferocem belluā,
Leonem, Elephantem, Ursū si sua culpa,
quia eam solutam tenet, aliquem occidit,
fit irregularis, secus si sine sua culpa.

Chirurgus, vel medicus cuius dolo, 228
ignorantia, negligentia, audacia, infirmus
deformatur est hic irregularis, alias se-
cus.

Custos infirmi, qui dolo, vel culpa no-
tabili, vel præter consilium curantis, de-
format infirmum saltem citius, est irregu-
laris, secus si sine culpa notabili sed bona
fide, licet in aliquo errauerit, & consulat
doctores. Qui si dubitat, teneat se irregu-
larem.

Qui non est medicus, vel chirurgus,

& euellit telum infixum corpori, vt citius moriatur, si sequitur, sic qui vertit ægrotum, vel consulit, vt citius moriatur, si moritur, fit irregularis, aliter non.

Infans defectu iudicij, dormiēs, furiosus aliquem deformans, non est irregularis, sed ebrins sic, si non est omnino extra iudicium, vel si sciebat se inebriatum sumere arma, & percutere alios, & tamen sua culpa inebriatur sic etiam est iudicandus dormiens, & furiosus.

Iniuria affectus, si eius amici, deformāt iniuriantem, & ipse sciens non contradicit fit irregularis.

Auertens aliquem à liberādo aliquem ab iniusta deformatione, si sequatur, fit irregularis.

Nemo fit irregularis ex sola complacentia, quod deformatur alius. Nec medicus nolens curare, nec diues non pas-cens, vel non vestiens morientem, vel non defendens, nisi fit iudex, vel ex officio teneatur, licet habeant desiderium mortis illius.

Iubens consulens, &c. aliquem deformari si expresse, vel tacite mādatum non reuocat, & sequitur deformatio fit irregularis.

23) Sic qui consulit percussione[m] illicitam extra deformitatem, quæ tamen sequitur fit et re

fit irregularis, contra Syluestrum.

Sic ratam habens deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret poterat mandare, & hoc etiam si is cui hoc iussa est tantum deformaretur. Consulens non satisfacit reuocando consilium, sed debet contrarium persuadere.

Sciens tractari deformationem illicitam alicuius, si cum non adiuuat dicto, vel facto peccat mortaliter, sed non fit irregularis.

Qui in bello iniusto hortatur, vel custodit sarcinas præliantium, fit irregularis.

Magister castigans discipulum circumspecte, etiam si moriatur, non fit irregularis, secus sic.

Clericus licite ludens cum aliquo, ille se suo cultello deformat sine notabili culpa alicuius, non fit irregularis, si illicite, sic.

Iaciens lapides in aliquem locum, si dicto vel signo non præmonuit, & aliquem deformat, fit irregularis, aliter non. Iaciens lapides in bruta, si circumspecte, licet quis deformatur, non est irregularis, si minus sic.

Clericus in venatione illicita, vel aliis exercitiis illicitis, si quem deformat est irregularis, secus non.

Clericus

Clericus introducens meretricem in domum suam per tecta, si decidens deformatur, vel abortiatur fit irregularis, si per viam planam, non.

Sonans campanam, si sine sua culpa tinnabulum solum aliquem deformat, non est irregularis, si cum culpa sic.

Iocans, vel saltans cum muliere gravida licite, si abortiatur non est irregularis, si illicite est irregularis.

- 136 Monachus, vel clericus, beneficiatus, vel in sacris, videns furem si clamat, latro, latro, animo ut deformatur, vel putans quod superuenientes deformabunt, vel tradent iudici deformandum, sequuta deformatione fit irregularis, secus non: alius vero clericus, vel laicus idem faciens, est irregularis superioris speciei.

Qui dormiens suffocat infantem in eodē lecto illicite à se positum, fit irregularis, aliter non: idem de mittente puerum ad flumen in quo suffocatur, & de declinate ab ictu, & propellente alterum, qui deformatur: & similia, si illicite fiunt incurritur irregularitas, si licite, secus.

Clericus secans alienam arborem illicite, si quis deformatur, sed sine culpa eius, non est irregularis: sic de sonante campanam, contra Syluestrum: idem de clerico mercante bestias, & venante, & quæ

venatio licita, vide ibi.

Monachus minor licet peccet æquitan-
do in mula mitissima, qua si sine culpa
occiditur puer, non fit irregularis, quia in
his casibus actiones nullatenus dirigebã-
tur in tales deformitates.

Adulter inuentus à marito, si in sui de-
fensionem eum occidit, fit irregularis. 238

Clericus adulter, si maritus ob id vxorẽ
occidit, fit irregularis.

*De dispensatione irregularita-
tis huius.*

QVI occultissime occidit alium, & pro- 239
babiliter pro certo creditur, quod in-
famaretur de tali delicto, si nõ celebra tã-
te dispensationem, potest celebrare post de-
bitam contritionem, & confessionem.

Idem dicendum de excommunicato, in
tali casu potest communicare, idem de cẽ-
surato Papali in simili casu.

In conscientia tam mala est hæc irre-
gularitas, quam publica ex Concilio Tri-
dentino. Episcopus non potest dispensare
in ea, quæ ex homicidio voluntario, & in-
telligitur de homicidio illicito intento, &
volito in se, saltem æquipollenter, id est,
in causa proxima, & non causa mortis e-
uitandæ, ab auctore, exponitur.

De

*De irregularitate delicti accipiendi
vel utendi male ordinibus.*

245 **S**ciens vel scire debens se excommuni-
atum maiori, seu interdictum, seu sus-
pensum ad ordines, si ordinatur, vel cele-
bret, fit irregularis, verum est quod si cen-
sura est occulta, licet celebratio sit publica,
potest episcopus dispensare post Conciliū
Tridentinum.

Suscipiens ordines maiores, & mino-
res simul, vel duos sacros eodem die, si
consuetudo non excusat fit irregularis: sed
Episcopus potest concedere vsum prius su-
sceptorum.

Sciens aut scire debens episcopum se
abdicasse à loco, & dignitate, si ab illo or-
dinatur fit irregularis.

Ordinatus ab episcopo excommunica-
to, interdicto, suspenso, simoniaco, schis-
matico, hæretico, deposito, degradato, &
denunciato, vt talis, fit irregularis, licet
character imprimatur, & si ignorabat de-
nuntiationem, potest episcopus cum eo
dispensare.

Qui ante legitimam ætatem extra tem-
pora, & absque literis dimissoriis ordina-
tur ordinatione sacra fit suspensus, & si ce-
lebrat fit irregularis.

Qui per saluam ordinatur, est suspensus
licet

licet habeat characterem, & sine dispensatione non potest accipere prætermittam ordinem, etsi antequam omissum ordinem accipiat, vel acceptum exerceat, potest episcopus dispensare, immo etiam post exercitium, si per ignorantiam fecit, potest Episcopus, si vero scienter, solus Papa potest dispensare ad vltiorem ad quem si non intendebat, potest Episcopus.

Non ordinatus, si serio, & ex officio exercet ordinem sit irregularis, ibi vide pulchros casus particulares.

Violans quodcumque interdictum cum actu proprio, cuiuscumque ordinis, sit irregularis, non loquitur de pura cessatione, & solus Papa dispensat ad superiores ordines, sed Episcopus ad usum acceptorum.

*De irregularitate ex delicto violandi
censuras celebrando.*

Ordinatus si excommunicatus maior 244
ri, suspensus, interdictus, sciens, vel scire debens solemniter facit actum proprium sui ordinis est irregularis, idem si audit authorizando, & in hac solus Papa dispensat.

*De irregularitate ex delicto iterandi
baptisma. 246.*

Qui bis baptizatur etiam ignoranter, est irregularis, & qui scienter bis baptizatur etiam, est irregularis, quin etiã dubium probabile excusat ut baptizetur sub conditione. Nec parochus debet baptizare etiam sub conditione. quem obstetrix baptizavit, sed debet reliqua supplere: idem dicendum in ordine, & confirmatione.

*De irregularitate ex notorietate
delicti. 248.*

Notatus in crimine notorio, & depositione digno, est irregularis, ut est adulterium, & eo maiora, continuus concubinatus & notorius, stuprum Virginis, &c. Unde quæcunque enormitas sine notorietate non sufficit.

249 Crimen occultum sodomie, licet nefandum, non inducit irregularitatem, nec quodcumque enorme nisi clericus. exerceat ex usu continuato, arbitrio boni viri, per extraneam Pij V. & hæc respicit etiam forum interius, tamen quod non comprehenditur omnis actus luxuriæ præter naturam, vel sodomiticus, sed sola copula sodomitica seminata intra vas.

Hæc quoad comprehensos inducit depositionem

positionem ipso iure. Nulla irregularitas ¹⁵¹ ipso iure inducit priuationem beneficij iam quaesiti, sed omnis irregularitas praecedens collationem reddit illam subsequutam nullam ipso iure irregulari, sine sua culpa, ex defectu ad vsum vnus ordinis, & alterius, potest dari beneficium non requirens maiorem vsum, sed non potest dari laboranti 4. specie irregularitatis.

Irregularitas nata ex delicto non incurritur propter p.v.

Excommunicatus minori, non peccat mortaliter nisi celebrando sed pec. ven. conferendo alia sacramenta. Commissio facta alteri verbi gratia Episcopo vt dispenset, spirat in morte committentis: verbi gratia Papæ, non sic gratia potestatis alicui, verbi gratia religioso facta dispensandi. Confessarius electus per bullas Papæ, quæ solum habent clausulam absoluedi à quacumque censura, non potest ¹⁵⁴ absolueret ab irregularitate, quia non est censura, & tandem non potest nisi exprimat irregularitas, quia hæc non impedit absolutionem peccatorum quod videtur intentum Papæ; & cum toto hoc non superfluit in bulla particula, & ab aliis pœnis.

Occultum in hac materia, est non publicum.

255 blicum, publicum vero, est notorium, manifestum, famosum, & vt tale sit, sufficit esse tali viciniae, collegio, vel monasterio, licet non prouinciae, ciuitati, vel parochiae. & tunc est tale collegio quando est notorium maiori parti collegij, licet tantum sint 10. in collegio.

Publicum est triplex 1. notorium, quod nititur scientiae maioris partis, verbi gratia collegij 2. Manifestum, quod nititur famae eiusdem partis maioris, ortae à scientibus 3. famosum, quod nititur famae maioris partis ortae ex vno sciente, vel iudiciis, vel praesumptionibus illi aequipollentibus.

Occultum triplex 1. quod non est probabile tuapte natura, vt sunt sola mentalia 2. licet sua natura sit probabile, tamen non potest probari, vt quia coram nemine factum est.

Tertium, quod potest quidem probari, sed adeo à paucis, quod non sit orta fama nec iudicium.

Delictum, vt dicatur publicum nõ sufficit actum esse publicum nisi sciatur esse delictum, vt si excommunicatus secretus publicam dicit missam coram populo, actus est publicus, sed delictum non est publicum quia nescitur.

*De vi. casibus quibus polluitur Ec-
clesia ita ut in ea non pos-
sit celebrari.*

PRirius si intra eam sanguis humanus ²⁵⁶
iniuriöse effunditur aut causa natura-
lis eius effusionis, vel mortis datur. Si sit
extra eam, vel super eam in tecto, vel sub-
ter eam in specu nõ polluitur. Item si Ec-
clesia erat sacra debet reconciliari ab Epi-
scopo cum aqua benedicta, si non erat sa-
crata potest à solo presbytero cum aqua
ab eo benedicta. Nec sufficit effusio ali-
quarum guttarum sed requiritur largitas,
& debet esse sanguinis humani & iniu-
riosa, non si fiat ob iustam defensionem,
vel ioco, & ludo licito licite facto, nec ef-
fusio facta per feriosum, aut stultum, aut
carentem iudicio puerum, nec si vulnus
extra fuit datum, & intus effunditur san-
guis sed si e contra sic. Nec si feratur intus
sententia condemnationis, & foris effun-
datur sanguis, item satis est in ea suffocare
sine sanguine, item occidi vel vulnerari
ob fidem: item non sufficit si ab Ecclesia
mittatur sagitta, & feriat extra eam, sed
e contra sufficit: nulla pollutio Ecclesiæ
secreta impedit celebrationem, nisi donec
publicetur, licet sit post multos dies.

Secundus, voluntaria effusio seminis

humani cuiusque animalis rationalis, iuxta, contra, aut extra cursum naturæ, etiam per copulam conjugalem, non autem si dormiendo polluarur.

Tertius, si in ea sepeliatur excommunicatus.

Quartus, si in eo sepeliatur infidelis, & tunc non solum est recedenda ecclesia, sed etiam eius parietes sunt abradendi.

Quintus quando ecclesia consecratur, vel benedicitur per episcopum publicum excommunicatum.

Sextus quando omnes parietes, vel maior pars eorum simul deiciuntur & renouantur quod raro fit. Polluta ecclesia polluitur cimiterium illi contiguum, sed non, si non est contiguum, at polluto cimiterio contiguo, non polluitur ecclesia.

De casibus reservatis.

254 **Q**uilibet sacerdos cum ordine, accipit potestatem consecrandi, baptizandi, predicandi, & absoluendi ab omnibus peccatis, sed interdicitur ei exercitium illius potestatis, donec concedatur de licentia eius, qui potest: unde reservare non est concedere potestatem absoluendi, sed minuere potestatem, unde non caute Sorus fuit loquutus.

Per Concilium Tridentinum, est hæreticum dicere, quod episcopus non possit referuare casus in conscientia. item in articulo mortis omnis casus, & censura definit esse referuata.

Episcopus potest absoluere casus occultos referuatos Papæ, præter hæreticos, & casus Bullæ cœnæ, quia per bullam limitatur eius ius. Omnis casus referuatus Papæ habet annexam aliquam censuram: hinc bulla concedens potestatem absoluendi à casibus Papalibus concedit etiam & à censuris referuatis Papæ.

Sublata censura Papalium simplex Parochus potest à quolibet referuato absoluere, quia definit esse referuatum, & si qua censura Episcopalis superesset censetur cum papali ablata. Episcopus concedens alicui casus sibi referuatos, non concedit censuras; item si concedit casus, & censuras, non concedit dispensationem votorum, vel irregularitatum.

Confessarius, qui habet casus, suo episcopo referuatos, potest absoluere ab iisdem casibus in sua diœcesi, poenitentem alterius diœcesis.

Episcopus concedens omnem suam auctoritatem absoluendi auditos, non concedit sibi casus referuatos, nisi dicat **concedo omnes meos casus, vel concedo**

omnem meam facultatem , excepto tali casu referuato ; vel in foro conscientiae, quando apparet intentionem episcopi fuisse, concedere suos casus referuatos.

Casus episcopi referuati licet doctores varie contendant sunt.

Primo p. clerici habens annexam irregularitatem , licet possit prius à peccato, & postea absolui ab irregularitate.

Secūda, incendium data opera factum domorum, frugum , &c. & ad id consensum, vel auxilium dans.

Tertio notorium, & scandalosum peccatum, cui penitentia solemnis imponenda, tamen non est in usu.

Quarto, absolutio blasphemiae publicae, & notoriae; quod tamen non est usquequaque referuatum.

Quinto, dispensatio votorum, & iuramentorum, tamen hic non est casus.

Sexto, absolutio excommunicationis maioris, referuatae Papae, & concessae inferioribus; sed est poena haec, non casus.

258 Sunt alij referuati episcopis per consuetudinem generalem, vel quasi generalem, &c.

Primo homicidium voluntarium, vel realis membri abscissio.

Secunda falsate scripturas, falsum testificari,

stificari, vel tacere verum coram iudice, vel si aduocatus, procurator, Notarius ostendat scripturas parti aduersæ.

Tertia violatio libertatis, & immunitatis ecclesiæ, cui sæpe est annexa excommunicatio bullæ cœnæ, & nunc omne sacrilegium est reseruatum Episcopo.

Quarto retinere incerta aliena.

De prædictis reseruatibus per consuetudinem, & constitutionem particularem non potest dari certa regula, quælibet enim prouincia habet proprios.

Hi casus reseruati, per bullam aliquam à Papa concessam possunt absolui inconsultis episcopis, contra quendam qui inconsiderate, & periculose scripsit.

*De præsentatione confessoriorum
religiosorum.*

Prelati Religiosorum tenentur petere ab ordinariis facultatem pro audientibus confessionibus, etiam præsentare idoneos sensibilibiter. 260

Si episcopi sine iusta causa nolint præsentatos hos, admittere, habentur pro admissis. Semel præsentatus, & admissus non indiget noua præsentatione. 261

Præsentatus non debet absolueri à reseruatibus Episcopo, qui in loco ubi sunt 262

præsentati possunt audire omnes etiam non diœcesanos, extra locum non possunt audire, etiam Diœcesanum.

- 266 Episcopi possunt remittere religiosi obligationem se præsentandi, vt admittantur.

Aliqui religiosi habent alium modum se præsentandi, sed non est tantæ virtutis.

De regulis confessoriorum.

- 269 **O**pera bona, facta in peccato mortali, ad multa valent, vt ad implenda præcepta, & ad excusandum à nouo peccato, ad illustrandum mentem nostram, & vt Deus tardius nos puniat.

Confessarius non debet absoluerè infirmum si nutibus, vel verbis non fuerit confessus ei aliqua peccata, licet antequàm obmutesceret, vocauerit eum animo confitendi dicens se velle confiteri, & signa contritionis aliqua dederit.

Confessarius non debet absoluerè religiosum volentem testari, nisi desistat, & si testatus est debet reuocare, aliter non in loco sacro sepeliri potest; bene potest rogare superiorem, vt libere ista illis det.

- 271 Hæres non tenetur quærere absolutionem pro eo qui est mortuus absolutus à peccato.

peccatis, & sepultus, & mox creditur excommunicatus occultus, non denunciatus, immo etiam quando non fuerit confessus, sed contritus.

Quilibet sacerdos potest absolvere in articulo mortis quemlibet à censuris, etiam non confessum, licet sacerdos sit excommunicatus, & denunciatus.

Articulus mortis, & mortis periculum sunt idem, quoad iura facientia in facultatem absolvendi.

Collatio beneficiorum facta excommunicato, licet ignoret se excommunicatum, est nulla.

Excommunicatio episcopi non ligat 272
extra episcopatum.

Excommunicatio conditionalis, impleta conditione, non retrahitur.

Potest quis appellare de excom. conditionalis, ante impletam conditionem, & post conditionem impletam, potest excommunicari de nouo.

Pensionarius, qui personaliter consentit pensioni, si non soluit statuto die, etiam ante intimationem litterarum, incidit in censuras, secus si per procuracionem.

Ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato; quia excommunicatio est pœna extraordinaria.

Nullus præter Papam, & ex eius speciali commissione, potest absolvere ab hæresi, & censura ei annexa etiam occultissima, nec cum Iubileo, vel Cruciata, nisi specificetur: dubitatur tamen an possit episcopus de occulta.

Qui habet facultatem dispensandi votum, non potest dispensare votum iuratum, vel iuramentum.

Si quis in Hispania vouit ingredi in religionem Franciscanorum, quæ iam à Pio quinto sublata est, non tenetur ingredi religionem extra Hispaniam.

Confessarius electus secundum potestatem sibi traditam, potest absolvere ad cautelam ab excommunicatione, & quomodo, & quando, vide ibi multa, & quando in foro conscientie, & quando in utroque foro.

De conscientia, & scientia.

- 279 **S**cientia, fides, opinio, dubitatio, scrupulus, conscientia, quomodo conueniunt, & differunt, vide ibi.
- 280 Non est necesse semper eligere partem tutiorem, sed sat est, tutam.
- 281 Unde generentur scrupuli: & quos malos effectus generent, vide ibi.

Remedia contra scrupulos sunt perpulchra, & multa, vt Deus, pharmacum, auersio, cogitatus in re scrupulosa, se submittere alieno iudicio, contrauenire scrupulis, epiichia idest credere, quod non peccet si adimplet legem secundum mentem auctoris, si in sensu benigniore, vel si non seruat quia valde difficilis, vel ne pro stulto habeatur, vel in dubiis seruet communem usum bonorum, vel recte intelligendo illud &c. in dubio tutior pars idest in vere dubio, non quando altera pars est sufficienter firmata, vel pro vera eligitur, & esse bonæ mentis agnoscere culpam vbi non est, intelligitur in genere, non specialiter, & tandem quod scrupulus est defectus scientiæ aut iudicij recti.

De opinione eligenda, & duobus remediis pro scrupulis.

Est eligenda vna opinio consuetudine 286
 recepta, si non est contra legem naturalem, vel diuinam, si non est consuetudo, est eligenda illa opinio quæ innititur textui, cui non potest responderi, si non est textus, tunc illa quæ innititur fundamentis multis, & rationibus, si non est talis est eligenda communior, his cessantibus, quæ sit benignior,

gnior, & fauorabilior, iuramento, matrimonio, dote, testamento, libertati, piis rebus, religiosis, pupillo, viduæ, peregrino, personæ miserabili, priuato contra fiscum, quando fiscus fundatur in delicto priuato, valore actuum, & vltima voluntate, si nihil tale sit tunc illa, quam affirmant graues doctores.

288. In conscientia iudex, consultor, aut agens, quando debet iudicare in re dubia, antequam id faciat, ex animo debet expellere dubietatem, & certo opinari opinionem electam esse veram, & idem se debere iudicare in eo casu, quia si dubius iudicat, pec. contra conscientiam, verum est quod sufficit iudicare secundum opinionem, quam putamus esse veram ab idonea scientia, & conscientia.
289. Communis opinio est dicenda illa, quam, octo, vel decem doctores classici rem ex professo tractantes assenerant, & non quam 50. more ouium sequuntur sola auctoritate primorum ducti.
290. Scrupulosus debet considerare quod sine gratia gratum faciente, vel auxilio speciali Dei, vix potest opera mortaliter bona operari, & sic ex se non potest facere opera digna maiestate Dei, & sic diffidere sibi, & fidere diuinæ bonitati, quæ
prom.

promptior est ad miserandum quam puniendum præsertim in eos qui bona fide operantur, & debet contentari, ut vel mediocriter satisfaciat suæ obligationi, & considerare metaphoricum vultum Dei benignum in homines supra omnem omnium creatorum amorem, illi laus & honor in sæcula.

*

I F I N I S.

I N D E X
L O C U P L E -
T I S S I M U S .

PRIMVS NUMERVS IN-
dicat Capitula, secundus, nu-
merum capitulorum.

A

- A**BORTVS periculo expo-
nens se vel aliam **D. 14**
Absoluendus an sit quis in oc-
casione peccati, & quādo. **3. 15**
Absolutio data etiam excommunicato,
quando teneat. **9. 1**
Absoluendus an sit non soluens pœnam
temporalem. **23. 61**
Absoluens à reseruatīs quid faciet. **25. 96**
Absoluere à peccatis prius quam ab ex-
communicatione. **26. 7**
Absolutionis forma quæ, & quando te-
neat. **26. 111**
Absoluens à quibus non poterat, quid fa-
ciat. **26. 14**
Absoluendus an sit mutus, demēs, &c. **26. 27**
Absoluit Episcopus à casibus reseruatīs
Papæ

I N D E X.

Papæ, & quando.	27.88
Absoluendi potestas pro censuris, non est pro irregularitate.	27.254
Absolvere à censuris in articulo mortis quis potest.	27.271
Absolvere ab hæresi quis potest.	27.272
Accidia quid, & quoruplex.	23.125
Accipere aliquid à fure, vt taceat.	17.10
Accipere occultè aliquid ab eo cui displicet occulta acceptio.	17.138
Accomodatū casu periēs, cui perit.	17.221
Accomodatum quando, & quomodo restituendum, si pereat.	17.182
Accusans quando peccat.	25.31
Administrator quando restituat de bonis administratis.	17.137
Adulter inuentus, & occidens maritum peccat, & fit irregularis.	15.7
Adulter, & adultera circa filium spurium quid agant.	16.43
Adulteri quomodo se habeant circa cohabitationem, & debitum.	22.22
Aduocatus, & procurator in officiis, quando peccant.	25.28
Alienum accipere extra extremam necessitatem.	17.118
Allicere ad amorem vanum, vel venialem.	14.7
Amare intentius creaturas, quam Deum, sed non fortius, & quomodo Deus aman	aman

I N D E X.

- amandus. 2.15
 Amare proximum quando tenemur, &
 quo ordine, & quomodo Deū. 14.7. & 23
 Amari volens ab aliquo; vel ab aliqua car-
 naliter. 19.1
 Amicitiam aliquorum lædens, vel sepa-
 rans. 18.13
 Ancilla quando potest fugere à Domino,
 cum quo peccat. 16.21
 Animal domesticum alicuius occidens.
 17.120
 Anima aliena retinere. 17.126
 Apum examen accipere. 17.128
 Archidiaconus qualis sit. 25.134
 Arma vendere ob finem honestum, vel
 turpem. 23.90
 Artem notoriam dicentes ieiuniis. 11.38
 Articulus mortis, & periculum, quando
 sumuntur pro eodem. 21.271
 Artifices quando non absoluedi. 3.15
 Artifices quorum opera sunt ad malum
 vsum. 14.43
 Artifices non docentes Tirones. 17.109
 Asscuratio pecuniar, vel lucti. 17.253
 Asscuratio est licita, & pretio æstima-
 bilis. 17.289
 Attritus fit contritus cap.1.num.40. & quæ
 attritio satis ad gratiam. 1.42
 Auaritia quando mortalis, & quæ eius fi-
 lia. 23.69
Baptizan

I N D E X.

B

- B**aptizandus conteretur. 1.40
- Baptismus quid & in eius usu qui peccat. 22.6
- Baptizari petēs à Parocho peccatore. 14.23
- Baptizans bis, vel Chrismate veteti. 25.75
- Baptizans vel baptizatus bis, fit irregularis. 27.246
- Bellum iniustum petens, vel cogitans an iniustum, vel principaliter contra suos inimicos, & quid si subditus cogatur ire. 15.15
- Benedictio Ecclesie pro matrimonio. 12.81
- Benedicere vestes sacras quis potest. 25.84
- Beneficiarius non implens vota quando peccat. 12.74
- Beneficij collationem impediens. 17.70. & 90
- Beneficiarius non faciens eleemosynam. 23.73
- Beneficia plura accipiens, vel indignus, vel ob temporale. 23.15.
- Beneficiarius non recitans horas, an restituat. 23.103
- Beneficiarius, vel sacer, quando vestiat. 25.110
- Beneficiarius in acquisitione, vel retentione beneficij multipliciter peccare potest. 25.112

I N D E X.

- Beneficiarius si contrahat matrimonium,
vel non resideat, & quando excusatur.
15.120.
- Beneficia Ecclesiastica quot, & quibus
danda. 25.124
- Beneficiarius, vel curatus non discens ne-
cessaria suo officio, vel adiuuans mo-
rientes in peste. 28.133
- Beneficium sumens in censuris. 25.133
- Beneficij collatio facta excommunicato
est nulla. 27.171
- Bigamiam quando incurrit vir, vel mu-
lier. 16.27
- Bigamia quæ, quotuplex & quando facit
irregularitatem, quando dispensatur.
27.195
- Blasphemus quis dicitur, & quando cor-
rigendus. 12.81
- Bona fides in re aliena, & quæ dicitur bo-
na fides. 17.6 & 10
- Bonum, vel ius alicuius impediens. 17.67
- Bullarum vi quomodo quis absolvendus,
& indulgentiæ ampliandæ. 16.30.

C

- C**ambia quando licita, & cum lucro,
vel illicita. 17.283
- Capitali salvo lucrum habere. 17.281
- Capitulum quando, & quomodo det li-
centiam

I N D E X.

centiam ordinandi.	25.63
Carceratus iurans redire, si non redit.	12.17
Carcerare aliquem iniuste.	15.12
Causam peccandi dans.	14.26
Causa qui fuit peccati alterius, quid faciat.	14.45
Causa damni vt in iudicando, consulendo, laudando.	17.130
Celebrans quomodo sit ieiunus, & sine peccato, & quando non perficiat Sacrum, & vbi & quoties celebret.	25.95
Celebrare ante recitatum matutinum, vel sine vestibus sacris, & quæ vestes sunt necessariæ, sine aqua pane, vino, vel ante lucem.	25.83
Celebrare, vel communicare quis, & quando potest in censuris Ecclesiasticis.	27.239
Censum emere &c.	17.232
Censum emere, vel vendere.	23.91
Censura quid, & quoruplex.	27.1
Cessatio à Diuinis quid, & quomodo differt à censuris.	21.188
Cibi, festa, & ieiunia, secundum mores regionum.	23.120
Cingarum interrogans de sua sorte.	11.29
Circumstantia quid, quoruplex, & quæ necessario dicenda.	6.1
Clericus, vel monachus spectans ludam, vel ludo, quando peccat, & restituat.	20.12

I N D E X

- Clericus an detegat coniuratos in Republica. 24.11
- Clericus quomodo peccat circa ordines. 25.68
- Clericus cohabitans cum suspecta, vel frequentans domum, vel moniales. 25.09
- Clericis quæ prohibentur. 25.111
- Cognati peccantes simul quando absolvendi. 3.15
- Columbaria tenere, vel inescare. 17.115
- Comedere calidissima unde carnaliter peccet. 3.15
- Comedens, vel comedere faciens cibos cum graui periculo. 15.15
- Comedere aliquid unde timet pollutionem. 16.9
- Comedens calida, vel multum ob luxuriam. 16.14
- Comedens de cibis furto alatis. 17.9
- Communicari in Paschate quis tenetur, & quomodo, & quando peccat, & cum qua dispositione & an copula impediatur, & an ieiunus, & cui deneganda communicatio publice. 21.45
- Committens votum, quæ debet considerare, & quando commutetur. 12.78
- Commutare qui tantum potest, an potest dispensare & contra. 12.79
- Commutatio vel cruciata, quomodo facienda. 12.79

- cienda. 11.80
- Concipere impediens cum coit. 169. &
39
- Concupiscentiæ carnalis causa, facere ali-
quid. 16.13
- Concupiscere aliquid ordinate contra ius-
ticiam. 19.1
- Condemnans aliquem iniuste, vel con-
demnatum non liberans si potest. 15 16
- Concubinarij an absoluedi etiam in pro-
posito, &c. 3.15
- Concubinarius, vel talis putatus, an absol-
uendus. 16.10
- Confitens credens se peccaturum ca. 1. nu.
13. & c. 9. nu. 15
- Confessio quid, & eius conditiones, & an
sub præcepto, & quando facienda. 1.
1.5.6
- Confessor peccans dum audit confessio-
nem, vel pœnitens dum confitetur.
3.5
- Confessoris potestas, quæ, quanta, & quã-
do requiritur, & quæ scientia necessa-
ria. 4.1
- Confessor non idoneus etiam regularis,
& qui eum ponit, vel tolerat, quando pec-
cat. 44
- Confessionem audiens in peccato mor-
tali. 4.6
- Confessor quando, de quibus, & quomo-
do

do debet interrogare penitentem.

5.1

Confiteri vltimū actum peccati satis est.

6.8

Confiteri nemo tenetur peccatum, cum damno corporis, animæ vel famæ suæ, vel alterius & quando.

7.3

Confessio quando est nulla ex parte penitentis, vel confessoris, vel confessionis, vel quia non integra & quando reiteranda, & quomodo.

9.1

Confessarius quando dimittet penitentem negligentem.

9.13

Confessor in audiendis confessionibus & erga penitentem quomodo se gerat.

10.2

Confessarius non debet inducere ad vouendum, vel iurandum.

11.20

Confessor in interrogatione carnalium quomodo se gerat.

16.4

Confessarius circa matrimonium morientis cum concubina.

16.37

Confessarius absolvens non imponendo restitutionem.

17.22

Confessarius an concedat dilationem restitutionis velut pro parte restituat.

17.65

Confessione mediante peccata alicuius de- tegere.

18.52

Confessio semel in anno à quo, & quomodo

do

I N D E X.

- do facienda vel reiteranda, & an per-
scriptum, & si quis in ea mētiatur, vel
proponat non dicere confessario pec-
cata, vel confiteri ob alium finem,
vel laico, vel scrupuloso reiterare. 21.33
- Confessor dubitans an sit mortale quid
dicat penitenti. 23.21
- Confessor quando non absoluat peccum no-
lentem verum dicere. 25.37
- Confessor quomodo se gerat erga peni-
tentem doctum, vel indoctum, & in du-
biis, & in reservatis. 26.2
- Confessarius sub conditione, & quib. ab-
soluat. 27.172
- Confidens salvati sine meritis & gratia,
vel in peccato mortali. 23.14
- Confirmatio quid, & quomodo peccet in
eius usu. 22.8
- Coniugati cohabitantes, si matrimoniū
fit nullum. 3.15
- Coniux alter vel vterque vouens continē-
tiam perpetuam, vel ad tempus, quid fa-
ciant, & quis dispensat. 12.58
- Coniux sine licentia alterius non sumat
habitum tertiarj. 12.62
- Coniuges quando peccant in coniugio.
16.23
- Coniugati quomodo peccent in matri-
monio contrahendo, vel contracto. 25.
144.

I N D E X.

- Complacencia de damno illato alicui. 17.
 132
- Conscientiæ contra ire. 14.26
- Consentire & auxiliari sunt diuersa. 24.19
- Consilia Christi non approbans, vel non
 seruans quando peccat. 20.20
- Consultere malum alicui. 24.11
- Consuetudine mulieris suspectæ vtens cū
 scandalo. 14.32
- Consuetudo antiqua in legibus humanis
 consideranda. 23.59
- Contractus venditionis vltra dimidium
 qualiter rescindendus. 23.84
- Contritio quid. c. i. nu. i. qualis requiritur.
 21. potest esse de prorsus oblito 34. quæ
 requiritur pro baptismo, & quæ pro Sa-
 cramentis. 40
- Correptio fraterna quos, quando & quo-
 modo obligat. 24.12
- Corrumpens se loquendo cum sponsa an
 absoluendus. 3.15
- Corrupta velum sacrum suscipiens sine
 dispen. 16.2
- Creaturam vel dæmonem adorare. 11.14
- Creaturis maledicens. 12.82
- Credentes hæresi, vel non Egang. ca. 11. nu.
 17. vel infidelem, vt sic posse saluari, &
 qui articuli explicitè sunt credendi. 18.
 credentes, se cogi in fluxibus. 37. contra
 dæmones valere herbas vel Musicam.
 38. Diis

I N D E X.

38. Diis antiquorum fuisse diuinitatem.

41

Crimen quale vt sodomiticum facit irregularem. 27.248

Cruciatę vi dispensatur in voto facto post concessionem, sic absoluit vt de peccato postea commisso. 12.80

Curiositas quando est peccatum mortale vbi sunt multa exempla. 23.24

Custodes permittentes aliquid contra voluntatem Domini. 17.112

Custos non obstans clamando. 17.135

Custodes circa custodiam quando peccant. 25.34

D

DAmnationem alicuius optans, quomodo peccat. 14.24

Damnatus ad mortem occidens ministrũ iustitię. 15.8

Damnificans proximum illicitę, vt fortis habeatur. 15.18

Damnificans per aliquem, & si damnificare non volebat. 17.140

Debitum Matrimonij quomodo potest negari. c. 16. nu. 24. & an in loco sacro, 31. & quando impeditur ob affinitatem 35.

Decima quid, & quotuplex, & quomodo soluenda, & ad eam non exhortantes.

I N D E X.

21.23.	
Defectus rei vendendæ quando manifestandi.	23.89
Defendere bona proximi quando quis tenetur.	24.17
Delectatio morosa, quando est tacita, & peccatum, & quid in dubio.	11.9
Delectatio de colloquio, aspectu, ornatu mulieris.	24.37
Delectari de opere malo unde nascitur sibi, vel alicui bonum.	15.10
Delectari fecisse malum.	15.4
Delectari de copula præterita, vel futura, vel de spe copulæ.	16.9
Delectari de aspectu, &c. ob curiositatem.	16.11
Dæmone familiari uti. c. 11. nu. 24. vel eum inuocare, obsecrare, cogere, in subreptitiis interrogare. nu. 27.	
Denunciandus, vel reprehendendus proximus, quando.	14.24
Denuncianda affinitas ducentis uxorem.	18.55
Denuncians, quando peccat.	25.33
Depositum, quando restitucodum, vel eo utendum.	17.171
Detrahentem audire.	18.37
Deum non amans, vel Deo non se referens actu, an peccet.	11.14
Discipuli quando peccant.	25.59
	Dis

I N D E X.

- Dispenset quando Episcopus in voto con-
ditionali, vel pœnali Religioſis, vel Ter-
ræ Sanctæ. 12.43
- Dispensatio obrenta subeptitie, vel sine
causa. 12.57
- Dispensat solus Papa in 5. votis, in reliquis
etiam Episcopus, vel alij ex priuilegio.
12.75
- Dispensat Episcopus in Voto castitatis ad
tempus, vel non nubendo. 12.75
- Dispensari non potest sine causa, & quæ
causa est satis. 12.77
- Dispensatio quorum consensu est facien-
da. 12.18
- Dispenset quis in impedimentis matrimo-
nij, & ex qua causa. 22.84
- Dispenset quis in censuris, circa ordines.
25.69.
- Dispensandi commissio, vel gratia quando
ſpirat. 27.251
- Distributor communitatis non æquè di-
stribuens. 17.96
- Diuitias cogere, an liceat. 24.57
- Dolor sufficiens ad gratiam quis sit.
1.35
- Dolens, quod sit impotens ad luxuriam.
16.14.
- Dominus negligēs in his, quæ pertinet ad
salutē seruorū, vt in corrigēdo peccan-
tes, docendo ignorātes, vel prohibendo
seruis

I N D E X.

- Teruis concubinariis ducere vxores. 14.31
 Dominus non concedens locum ad debi-
 tum seruo vxorato. 22.34
 Domi retinere mulierem etiã cognatam
 cum suspitione. 14.31
 Domum meretrici locans. 16.14
 Dubius in fide, quando peccat. 11.18
 Dubius, an possit implere votum, si violat
 12.55
 Dubius an peccet, si facit, vel non confite-
 tur. 14.26
 Duellum offerens, acceptans, consulens,
 adiunans. 11.39
 Duellum aggredi, vel exhortari, vel non
 impedire. 15.10
 Duellum concedere, consulere, committe-
 re, prouocare. 27.146

E

- E** Brietas peccatum. 23.122
 Eleemosynas accipiens ob simulatio-
 nem. 17.107
 Eleemosyna quando est sub præcepto. 24.
 5. & 23
 Emens rem non à Domino. 17.9
 Emere, vel vendere plus, vel minus ob di-
 latam solutionem, vt fruges ante mes-
 sem, vel à non habente & si ei locat.
 17.227
 Emere homines liberos vel putatos libe-
 ros

- ros. 23.95
 Episcopus curet cōciones in suis Ecclesiis.
 25.143
 Erubescētiā vel animi turbationem in
 aliis excitare. 18.15
 Eucharistia quid, & quomodo accipiēda.
 22.10
 Examinis defectus quis est, & quādo sup-
 pletur. 9.13
 Excommunicatio de non violando festo
 quomodo intelligēda. 13.15
 Excommunicatione facta quādo, & quo-
 modo tenetur furem denunciare. 17.135
 Excommunicatio quomodo absolūenda.
 26.8:
 Excommunicatus post mortem quomodo
 absolūendus. 26.32
 Excommunicatio quid, & quotuplex, quā-
 do cessat, quid queratur, quando est
 nulla. 27.1
 Excommunicare quid potest & quos. nu.
 6. excommunicando quis peccat. 8
 Excommunicatio quando ferēda, qua
 forma, & quo modo 9: quando est lata,
 quis potest excommunicari, & an se
 ipsum 13, quis excusatur. 14. excōmuni-
 catio, quæ operatur 17. minor quando
 incurritur, & à quo absoluitur. 25. & 37.
 Excommunicatus quomodo satisfaciāt in
 articulo mortis. 45
 Excom

I N D E X.

- Excommunicatus an sit quis, quomodo
cognoscatur, & quando excommunica-
tio restringenda. 27.51
- Excommunicationes Bullæ in Cœna Do-
mini cap. 27. nu. 55. reseruatae Papæ ex-
tra Bullã, vt de percutiẽte clericum 75.
reseruataq; Episcopo 112. nemini reserua-
ta, tum ex 6. Decretalium, tum ex Cle-
mentinis.
- Excommunicatus minori quomodo pec-
cat circa Sacramenta. 27.272
- Excommunicatus conditionaliter quan-
do potest appellare. 27.172
- Excommunicationem quæ ignorantia
annullat. 27.272
- Extrema necessitas quæ dicitur. 24.5
- Extremę necessitati subueniri potest mu-
tuando. 17.55

F

- F**ama proximi in confessione seruan-
da. 7.2
- Fama non tollitur quando confessio de
tali peccato proderit. 7.8
- Famam alterius lædens, vt manifestando
peccata alterius quando peccat. 18. 17.
& 42
- Famula quæ coit cum heretico an absoluen-
da. 3.15
- Famulum qui facit dimittere ab Heretico vt
lucrum

I N D E X.

- lucrum amittat. 17.73
 Fœmina se exhibens videndam vel se su-
 cans. 14.30
 Fœminæ ostendentes nuda pectora, vel
 per velum pudenda, vel fingentes pul-
 chritudinem fucis. 23.19
 Festa Ecclesiæ quanto rigore & ad quæ o-
 bligant. 13.1
 Festis quæ opera prohibita & quæ non, &
 quò seruanda ex cõsuetudine, & vbi. 13.3
 Festa non obseruantes quæ peccant, & qui
 excusantur variis causis. 13.6
 Festis diebus tondere barbam, piscari, mo-
 lere in molendinis, laborare pro paupe-
 ribus, vel vt se subsistet, accommodare
 pontes, vias, venari, mittere iumenta
 onerata, ferre iudicium rusticis, tran-
 scribere librum vel instrumentum, pul-
 sare instrumenta, cantare, consulere, in-
 formare aduocatum, legere, interesse
 ludis, & choreis. 13.9
 Festo maiori, maior causa requiritur ad
 laborandum. 13.10
 Festis violandis, quando requiritur licen-
 tia Episcopi. 13.16
 Festa publica instituere vbi peccant mul-
 ti, an liceat. 14.44
 Festis vendere, vel infidelibus. 23.93
 Fidei contraria facere, vel dicere. 11.25
 Filios, vel filias offerre in Monasterio non
 obseruanti. 12.51

I N D E X.

- Filius qui odit parentes, asperè eos alloquitur, percutit, iniuriis afficit, ad iram prouocat, accusat, prohibet testari, vel restituere, in graui necessitate non adiuuat, etiam ingrediens religionem, qui eis etiam mortuis maledicit, vel mortè desiderat, quem pudet haberi eorum filium, vel ducens vxorem contra eorum voluntatem, vel indignam se, sine eorum consensu, non restituens vsuras ex hæreditate, non soluens debita, vel legata. 14.11.
- Filius circa bona patris quomodo peccat. 17.156.
- Fornicationem esse peccatum, qui ignorat non est excusandus, nec excusat consensus coactus, sed vis absoluta. 16.1.
- Fructus beneficiorũ male impèdere. 17.93.
- Fructus beneficij quomodo restituendi, vel locandi. 25.123.
- Fur interrogatus quomodo potest æquiuocare. 12.88.
- Furti nomine quæ continentur, & quæ excusant à peccato mortali. 17.1.
- Furto qui peccet, vt retinere alienum etiam locatum. 17.95.
- Furtũ nõ mort. obligãs ad mortale. 17.139.
- G.
- G**Abellas imponere, vel exigere, vel non soluere. 17.100.
- Gabellas

I N D E X.

- Gabellas non soluens. 23.60
 Gener an accipiat fructus pignoris. 17.213
 Gradus consanguinitatis in incestu sunt
 exprimendi in confessione. 16.2
 Gala an & quando sit peccatum. 23.119

H

- H**Aeres ad quæ vota defuncti tenetur.
 12.16
 Hæres non restituens vsuras, vel non sol-
 uens legata, & debita parentum, vel
 diu differens soluere. 14.16
 Hæres, quando quærat absolutionem pro
 defuncto. 27.271
 Homicida punitus à iudice, vel eius hæres
 tenetur satisfacere parti. 15.25
 Homicidium, vel deformatio iusta, vel in-
 iusta, quando causat irregularitatem, &
 quis dispenset. 27.208
 Honora parentes, quomodo intelligitur.
 14.1
 Honorem alicuius lædens verbis. 18.19
 Horas Canonicas, vel pœnitentiam iu-
 iunctam non soluens. 13.18
 Horæ, quomodo recitandæ, & quis pec-
 cat, vel excusatur. 25.96
 Hospita quæ peccauit cum recepto, an ab-
 soluatur. 3.15
 Hospitali tradens filium nutriendû. 16.48
 Hospitalis curatores quâdo peccent. 25.66

I N D E X.

I

- I**actans se de re venerea. 16.14
 Ieiunare nolens quando sunt quatuor tempora, & vigiliæ simul. 11.4
 Ieiunare excusatus si scandalizet. 14.44
 Ieiunandū quando, quomodo, & qui excusantur, similiter abstinēdū à cibis. 11.11
 Ieiunio quis dispenset, & quomodo, nec relinquendum cōscientiæ subditorum, & qui sunt causa, vt frangatur, vt cautiones, patres familias. 21.21
 Ieiunans diebus dominicis. 21.27
 Illegitim^{us}, vt ordinetur q^{ui} dispēset. 25.108
 Imagines quomodo adorandæ, & quales apud se retinendæ. 11.31
 Immunitas ecclesiæ quando, & quomodo seruanda. 25.16
 Incarceratū, vel captiuum soluere. 17.101
 Incendiarius. 17.100
 Incerta cui restituenda, & quādo, & quid de compositione. 17.91
 Inducere ad minus peccatum hominem paratum ad maius. 14.38
 Inducens aliquem ad peccandum, & si infameretur. 16.14
 Infans baptizatus, sine solemnitate si moriatur vbi sepeliendus. 22.6
 Infirmus quomodo adiuuandus & admonendus. 26.29
 Infirmus non confessus factem nutibus, an ad

I N D E X.

- an absolvendus. 27.269
- Inimico signa amoris ostendere, vel auxiliari quando tenemur. 14.8
- Iniuria affectus debet prohibere suos ne se vindicent. 15.17
- Impedire qui potest peccata alterius, & non impedit. 14.27
- Impediens ne quis suum ius consequatur. 17.97
- Impediens ne quis impediat damnum alicuius. 17.140
- Imperitus vel sine auctoritate experiens officium, vel alienam iurisdictionem. 23.13
- Intentio inducendi ad peccatum. 14.28
- Intentio mala in operibus. 14.30
- Intentio virtualis in consecratione. 25.19
- Interdictus quando peccat. 25.75
- Interdictum quomodo obseruandum. 25.94
- Interdictum quando debent seruare religiosi. 27.146
- Interdictum quid, quotuplex quomodo differt ab aliis censuris, quis, cur, quomodo potest interdici, & interdici, vel liberari, & tempore interdicti quae prohibentur, & quae non. 27.164
- Interesse. 23.212
- Interrogatus coram iudice quando verum fateatur. 18.87
- Inuaso ab inimicis quando subueniendum. 15.16

I N D E X.

- Inuenta quādo & quomodo restituenda. 17.170
- Inuentor nouorum, vt vestium, ludorum, epularum. 23.17
- Inuidia quid, & quando peccatum. 23.118
- Iocos exercere, vel non prohibere, ex quibus cædes oriuntur. 15.10
- Ira quid, quotuplex, quando peccatum, vt maledicere creaturis. 23.115
- Irregularis quis fit, ex vsu ordinis. 25.95
- Irregularitas quid, quotuplex, quando incurritur, vel dispensatur. 27.190
- Irregularis in dubio quomodo iudicandus. 27.193
- Irregularitas quando priuat beneficio. 27.250
- Irritando vota quando quis peccet. 12.72
- Iudicare aliquem in Ciuitate, vel Monasterium esse malum. 14.37
- Iudex non faciens restituere. 17.155
- Iudicare quādo est peccatū mortale. 18.7
- Iudex circa officium suum quomodo peccat. 25.12
- Iudicans prius depellat dubietatē. 27.288
- Iudiciū, vel condēnatio quādo mala. 25.9
- Iudex procedens contra non infamatum, vel interrogans de occultis. 18.38
- Iudex interrogando quando peccat. 18.59.
- Iurare quid sit, & an liceat, & quibus conditionibus, & quando iuratur per creaturas,

I N D E X.

1. Iuras, an sit peccatū iurare falsum in re
 2. leui, vel dubium, vel verum iuratū non
 3. complens, vel iurans illicitum, vel non
 4. ob finem honestū animo implendi, vel
 5. non adimplendi, iurans sophisticè, vel
 6. ex metu, & non adimplens, vel falsum
 7. coram iudice, vel facere malū, vel non
 8. bonum, vel rem indifferentem, vel fa-
 9. cere quod non potest, vel vt se excuset,
 10. vel petere iuramētum ab aliquo, quem
 11. scit falso iuraturum, vel vt reuelet fu-
 12. rem in quocumque casu, vel inducere
 13. ad reuelandum secretum iuratum.

Iuramentū est maius voto, & quando obli-
 gat, licet sit illicitum, vel vanum. 12.1

Iuramentum ab infideli petere. 14.38

L

Laicus disputans de fide. 11.16

Latio punitus à iudice tenetur resti-
 tuere parti. 12.25

Legata pia quando valent, & qui ea non
 soluit. 17.111

Legis transgressio quando peccatū, & que
 leges obligant, & quādo, & quomodo.

23.40

Leges dubiæ circa pœnam quomodo in-
 terpretandæ. 23.51

Lex pœnalis quando est extēdenda. 27.51

Libellum famosum componere, vel publi-
 care. 18.35

I N D E X.

Litteras alicuius aperire.	18.53
Locus sacer pro sacrilegio quis sit.	16.2
Locando vel conducendo aliquid quomodo, & quando peccatur.	17.189
Lucrandi intentio non facit, vt opus sit seruire.	13.15
Ludens sub sua fide, vel messem, ad quid tenetur.	20.19
Ludo necessaria ministrans, quando peccat.	20.15
Ludus qui illicitus, vel licitus, & quando peccatum.	20.1
Luxuria quid, & quot eius filix, & quando peccatum.	23.113
Luxuriæ species sunt sex, & quæ.	16.2

M

M agia vtens, vel eius libros habens.	11.18
Magister non admonens discipulos dum incipiunt errare in fide.	11.41
Magistri circa lectiones quando peccant.	25.55
Maleficiis, incantationibus, sortibus, diuinationibus vtens etiã cum verbis Scripturæ.	11.29
Malum nullum faciendum ob quodcumque bonum.	14.44
Maritus præcipiens vxori aliquid contra præcepta Dei, item percutiẽs vxorẽ, vel verba infamatoria in eam dicens.	14.19
	Maritus

I N D E X.

- Maritus circa vxorem adulteram, & contra quomodo peccat. 16. 37
 Maritus circa bona vxoris quomodo peccat. 17. 153
 Martyrio temere se offerens. 11. 40
 Martyrio se offerēs ob tædium vitæ. 15. 12
 Mater iurans de castigando filium, si non castigat. 11. 10
 Mater non lactās filium proprio lacte, vel non quærens nutricem bonam, vel non providens necessaria vsque ad triennium. 14. 16
 Mater collocans filium in suo lecto, cum periculo. 5. 13
 Matrimonium clandestine contrahere, quando licet, & eius vsus. 18. 36
 Matrimonij vsus ante benedictionē. 14. 38
 Matrimonium cōtrahere cum vno clam, & cum altero publicè. 16. 39
 Matrimonij vsus quibus modis prohibetur. 16. 42
 Matrimonium quid, quando, & quomodo potest diuidi. 22. 19
 Matrimonium quam ætatem requirit, & quæ impediunt, vel dirimunt, & peccant contrahendo, vel petendo debitum, & qui dispenset. 22. 29
 Matrimonij impedimenta quis, & quando tenetur denunciare. 22. 81
 Medicus quādo, & quomodo peccat. 25. 60

I N D E X.

- Mendacium verbo, vel factò, quãdo mortale, vel veniale. 18.2
- Mendicantes in quo casu possunt dispensare in voto. 12.79
- Menstrui tempore debitum petere, vel reddere. 16.32
- Mercator dans pecuniam, & accipiens lutrum. 17.2. & 47
- Mercenario, qui consuevit locare opus, quomodo soluendum. 17.1c 8
- Meretrix, & quævis fœmina an restituat pretium meretricij, vel petat promissum. 17.36
- Meretricibus locare domum, vel ad aliud peccatum. 17.1 95
- Miles in bello acceptans singularia certamina. 15.25
- Miracula falsa, vel reliquias falsas exponere. 11.26
- Miraculis nouis vtens. 17.169
- Missã quando, & quomodo audienda. 13.16
- Missarum tempore detineas populum spectaculis. 14.36
- Missã integrè audienda, quomodo, quando, vbi, & quæ causæ excusant. 11.1
- Missæ defectus, quomodo supplendi, & quoties in die potest celebrari. 25.82
- Missæ obligatæ quomodo satisfaciendæ, an vna pro multis. 25.92
- Missas non offerens, vt est obligatus, & quos

I N D E X.

- quos in eis nominet dum orat. 25.111
 Missas ad quas tenetur non dicēs, & quid
 de quotidianis Missis pro Sancta Ma-
 ria. 25.134
 Monachus sibi manus iniiciens quando
 excommunicatur. 15.11
 Monopolium facere, vel impetrare ut so-
 lus vendat. 23.92
 Moneta adulterina vel auricalco uti bo-
 na fide. 17.8
 Moniales frequentans cum murmura-
 tione. 14.31
 Montes pietatis sunt liciti. 17.213
 Morientes si nō restituunt, sed legāt. 17.68
 Morose delectati ex copula, vel turpi co-
 gitatu quomodo confitendum. 16.9
 Mortis articulo qui potest absoluerē non
 potest commutare. 12.79
 Mortis articulo quis potest absoluerē, vel
 absolui. 16.26
 Mortem aliqui desiderare ob proprium
 utile. 15.10
 Mortē optare inimicis Christianorum, vel
 sibi. 15.10
 Mulier se ornans credens aliquem pec-
 caturum an peccet. 14.37
 Mulieris manū, pectus, mamillas, pedem
 tangere. 14.42
 Mulier non certa de coniugis morte si nu-
 bat, & quid de debito. 16.40

I N D E X.

- Mulier se videndam offerens, & si inhabilis ad matrimonium, item vestiens se habitu virili. 23.22
 Munus promissum in voto post dispensationem cui dandum. 12.78

N

- N**atum se non esse cupiens. 15.12
 Naufragata, vel quid ex incēdio accipere. 17.89
 Nobiles instruentes in moribus iuvenes sine pretio. 17.109
 Notarius, Iudex, Procurator vsurariorum. 17.273
 Notarius ad quid tenetur, & quando peccat. 25.52
 Notorium peccatum, quando dicitur respectu ordinis. 25.37
 Numerus peccatorum non est circumstantia, & est necessatio dicendus & quomodo. 6.1. & 13
 Numerus peccatorum carnalium, quomodo explicandus. 10.5

O

- O**bedire qui negligit, & quando excusatur. 23.35
 Oblitus circumstantiam illam tantum confiteatur cum numero. 6.10
 Obscena legens, vel videns. 23.28
 Obuiare sponte personæ suspectæ. 14.37
 Occasio propinqua necessatio fugiēda, sed non

I N D E X.

- non remota, & quæ est. 35
- Occusio peccandi confitenda. 6.19
- Occasio peccati, ut petere mutuum ab usurario. 14.28
- Occasionem peccandi dans. 14.32
- Occatio ridendi, edendi, bibendi, vestiendi, loquendi &c. an sit peccatum. 14.37
- Occasio, quæ prohibetur, & quæ non, & qui licite, potest occidere, verbi gratia, ob honorem defendendum. 15.1
- Occasionem peccandi dans ornatu, visu, verbo, cantu, &c. 16.13
- Occasionem peccati non relinquens. 23.14
- Occidens furem, vel alium pro castitate defendenda, vel casualiter in opere licito, vel illicito, vel ob sui defensionem. 15.4
- Occidens aliquem ad quid tenetur. 15.22
- Occisor non debet se prodere. 15.17
- Occultum & publicum pro irregularitate quale, & quotuplex. 27.245
- Offensus tenetur relinquere rancorem malum, non rancorem bonum, vel satisfactionem iniuriæ, item tenetur dare signa amoris. 14.25
- Offendens prius, vel grauius, prius petat reconciliationem. 14.25
- Offerendum inter missarum solemnia quando. 13.19
- Offerre occasionem peccati parato. 14.38
- Officio

I N D E X.

- Officio diuino profana miscere. 12.27
 Officium indigno conferens. 17.96
 Officium inhabilis querens. 23.15
 Officij sui necessaria non dicens, vt Paro-
 chus. 23.16
 Officia quæ vendi possunt, & quomodo.
 25.7
 Officiales ineptos creans, vel tolerans. 25.8
 Officia diuina à quibus, & quomodo e-
 xercenda. 25.68
 Opus peccati est exprimendum in confes-
 sione. 6.20
 Opera aliqua facta ob necessitatem non
 possunt fieri ob pietatem. 13.4
 Operantes diuersimodè diebus festis. 13.6
 Opus facere cuius vsus principalis est pec-
 catum mortale, vt reficere Idola. 14.36
 Opus aliquod an omittendum propter
 scandalum. 14.44
 Opera misericordie quando tenemur fa-
 cere. 24.22
 Opinio quæ est eligenda. 17.286
 Orandum sub præcepto quando. 23.17
 Ordo quid, & quis peccat circa eum. 22.17
 Ordines clericorum. 15.68
 Ordo quomodo, & à quibus suscipiendus,
 & exercendus. 25.69
 Ordinem quis non suscipiat impeditus de-
 fectu corporis, vel animi, vel morbi, vel
 infamie, & ordinat^r an celebrat. 27.198

- Ordines accipiens, vel eis vtens quando sit irregularis. 27. 245
 Ornans se, vt videatur, &c. 23. 17
 Ornans se ob vanam gloriam, licet aliqui peccent. 24. 23

P

- P**Actum retrouendendi, quando vsurarium. 17. 148
 Parentes, quando possunt irritare vota filiorum. 12. 25
 Parentes negligentes prouidere necessitati spirituali, vel temporali filiorum, exponentes eos hospitali ob avaritiam, nolentes filias etiam spurias dotare, reuocantes vota filiorum, vel eos a Religione vi, vel dolo cogentes ad connubium, vel religionem, permittentes filiabus amatores, vel familiaritates suspectas, turpem vitam eorum non reprehendentes. 14. 16
 Parochus circa suum munus quando peccat. 25. 135
 Parochus quando tenetur celebrare vel predicare. 25. 134
 Parochia erigenda, & quomodo conferenda. 25. 134
 Paritas materiae in futo, quae dicitur, & quando excusat. 19. 3
 Pater quomodo in bonis filiorum, vel faciens eos renouari. 17. 141

I N D E X.

- Patrinum se faciens maritus in fraudem
 vxoris. 16.34
- Patrinus filij concubinæ non ducat eam.
 16.34
- Patronus quos præsentés. 21.8
- Peccata aliqua non recogitanda post con-
 fessionem. 1.32
- Peccans aspectu, ludo, tactu &c. confuctus
 in patria an absoluendus. 3.15
- Peccata interna, vel externa, vel gratia
 fornicationis, quando multiplicantur.
 16.16
- Peccatum contra præcepta, quando vnum,
 quando plura, quando veniale. 11.4
- Peccans cooperâs principali peccato. 11.11
- Peccata septem mortalia quare dicantur
 capitalia. 23.3
- Peccans voluntariè, an subueniendus, &
 si ex malitia, & non ex ignorantia, an
 teneamur subuenire. 24.13
- Peccatum in Spiritum sanctum quale, &
 quotuplex. 23.126
- Pecuniam deponens apud nummularium, vt
 lucretur. 17.239
- Pecuniâ falsificare, vel falsis vtens. 17.167
- Pecuniæ vsus est vendibilis, & vna pecu-
 nia valet plus altera. 17.283
- Pœnam etiam commissi, vel laudemij
 quando quis soluat. 23.63
- Pœna in dubio an intelligenda pro mi-
 nori.

I N D E X.

- nori. 27.1
 Pœnitendum de peccato quando. 1.31
 Pœnitentiæ iniunctæ non satisfaciens. 9.14
 Pœnitens nolens peccata dicere, nisi in-
 terrogatus peccat. 10.6
 Pœnitentiam confessionis acceptatam qui
 non implet. 21.43
 Pœnitentia quid, & quomodo exercenda.
 22.11
 Pœnitentia in confessione quæ, quanta,
 quomodo iniungenda, & ab vno imposi-
 ta an ab alio possit minui, & an satisfiat
 duabus obligationibus vnico actu. 26.15
 Pœnitens an teneatur relinquere suum
 officium periculosum. 26.25
 Pensionarij recitent Officium B. Mariæ.
 25.108
 Pensionem etiam seculares possunt ha-
 bere. 25.119
 Pensiones super quo possunt poni. 25.134
 Pensionarius non soluens statuto tem-
 pore. 27.272
 Percutere aliquem quando peccatum. 15.4
 Peregrini quando celebrent. 25.68
 Periculo mortis, vel mutilationis sine cau-
 sa se exponens. 11.41
 Periculo peccandi se exponens. 14.26
 Periculo vitæ, vel membri se exponens, ne
 vilis habeatur, vel in locis, vel pro ex-
 perientia. 15.8
Periculo

I N D E X.

Periculo pollutionis se exponere.	16.6
Periculo castitatis se exponens.	23.29
Pertinax contra veritatem, vel fidem, vel salutem.	23.33
Pestis tempore iurare simulate.	12.19
Pestis tempore q̄ tenetur se exponere.	14.10
Petens bonum ab eo quem scit peccaturum.	14.18
Pignore uti, vel si pereat, vel dare pignus cum pacto, vel vendere, vel quamdiu retinendam, vel impignorandam.	17.203
Pollutio esu ciborum cap.3. num. 15. quando est peccatum item si cum desiderio habendi aliquam, & quando tenemur eo impedire, vel cessare ab opere eam desiderate, vel complacere de praterita, vel futura.	16.6
Polluens se, vel tangens cum periculo.	16.41
Polluitur quando Ecclesia, & quomodo reconcilianda.	17.256
Pretium congruum si minus iusto.	17.108
Pretium accipiens, vel petens pro delicto.	17.111
Pretium rei iustum quale est.	23.78
Prædicatores cum qua licentia prædicent, & quando peccant.	25.141
Presbyter irreverenter saluans, vel canens, &c.	23.123
Præsentandi sunt Episcopo Religiosi pro audiendis confessionibus.	27.260
	Prodere

- Prodere se vi excommunicationis. 17.100
 Professio fidei à curatis quando facienda.
 25.134
 Prohibentes occidi fecas damnificantes.
 17.124
 Promissa non seruans. 18.6
 Promissio de re leui non obligat ad mor-
 tale. 18.52
 Proximus quomodo, & quando amandus,
 & subueniendus. 14.25
 Publica persona quærat restitutionem suæ
 famæ, nec se infamet. 18.61
 Pudenda ostendens etiam per velum sub-
 tile. 14.36
 Pueri tacentes peccata, cum adoleuerint
 ad quid teneantur. 9.11
 Pueri quando communicent, & parentes
 id nõ procurantes quando peccat. 21.57

Quarta Parochialis, quando soluenda.
 25.134.

R

- R**ecuperare suum occultè. 17.111
 Regum & aliorum Dominorum pec-
 cata quæ sunt. 25.1
 Reges, & cæteri Domini, quomodo resti-
 tuant. 25.11
 Religiosus an absoluat à venialibus. 4.1
 Religionis ab ingressu iniuste aliquem re-
 trahens quid faciat. 12.44

- Religionis non reformatæ ingressum sua-
dens. 11.46
- Religiosus dimittens habitum, & deinde
petens dispensationem. 12.72
- Religiosus vouens sine conditione quo-
modo peccat. 12.74
- Religiosi, vxores, filij, & multi alij dare
non possunt. 17.105
- Religioso habitu vtens ad turpia. 23.25
- Religiosus non potest testari. 27.270
- Religione in laxa qui profitetur, tenetur
ad essentialia. 21.50
- Reliquiis veris, vel falsis vtens ob quæ-
stus, &c. 17.169
- Res tanti valet, quanti vendi potest. 23.80
- Reseruare casus quid sit, & qui sint casus
reseruati, & quis absoluat, & à censuris
annexis. 27.259
- Residere qui, & quomodo tenetur. 25.120
- Restitutio quid. 17.16
- Restituendum quid, & quantum. ca. 17. nu.
10. cum in acceptiōe iniusta, vel vt malū
faciat 28. vbi 42. quomodo. 44. quo or-
dine. 47. quando, & quando statim. 34.
- Restituere quis tenetur ob cōtractū, legē,
testamentū, quasi delictum, metū, blan-
ditias, ex consensu, in nouē modis. 17.12
- Restitutio per tertiū si nō sequatur. 17.67
- Restituat ne quis, quæ excusant, vt dona-
tio, taciturnitas, casus, procuratio, officij
ignorantia.

I N D E X.

- ignorantia, perscriptio, cessio, omissio
rei alterius, vt famæ moralis. 17.75
- Restituat moriens an cum magno incom-
modo. 27.48
- Reus quando peccat, & quomodo se gerat
in respondendo. 25.35
- S
- S**acerdotem peccatorem excitare bap-
tizandum, vel celebrandum. 14.28. & 38
- Sacerdos quilibet quoties tenetur cele-
brare. 25.88
- Sacerdos quando non sumat reliquias
corporis Christi. 25.89
- Sacramenta quid sint, & in eorum admini-
stratione, vel receptiõe qui peccet. 22.1
- Sacrilegum furtum quando est. 17.95
- Saluatores non peccant. 11.36
- Sanctos iniuriose nominans, vel eorum
pudenda. 12.82
- Sanguis Christi si effundatur, quid agen-
dum. 25.89
- Satisfactio quid, & per quæ opera fieri
potest. 3.4
- Satisfacere nolens peccat, si cõfiteatur. 3.15
- Scripturas falsificans. 17.168
- Scandalũ necessario cõfiteñdũ, & quãdo. 6.19
- Scandalũ quãdo peccatũ, & cõfiteñdũ. 14.28
- Scõmissa quando illicita. 20.18
- Scrùpuli quomodo tollendi, & an semper
tutior pars eligenda. 27.279

I-N-D-E-X.

- Scrupulosus quid consideret vt quiescat. 27.190
 Secreta alicuius detegere, quando peccatum. 18.51
 Secreta aliorum scire volens. 23.26
 Sensuum vsus. 24.1
 Sepeliendus qui non est. 25.65
 Sepulturam suadens in propria Ecclesia. 25.132
 Sepeliens peccatorem notorium. 25.133
 Sepeliendus an sit publicus vsurarius, vel non confessus. 26.27
 Seruus, vel subditus contemnens, non honorans, nō obediens, superioribus. 14.24
 Seruus faciens malum iussu Domini, quod alter non fecisset. 17.19
 Sigillum confessionis quomodo obligat. cap. 8. num. 2. quę contineat sub se num. 3. quos ligat. 4. etiam post mortem. 7. quando frangitur in variis modis loquendi, vel operandi. 8.9
 Signo infidelitatis vtēs, licet sit fidelis. 11.22
 Simonia quid, & quotuplex, & quando est, quę eius pœna in variis casibus. 13.99
 Symbolum Apostolorum ignorans. 11.18
 Socer mutuans genero pro dote. 17.273
 Societas quando licita, vel vsuraria. 17.251
 Societatem malam non deserens. 23.940
 Somniis credere. 11.35
 Sortes experiri vt sciat. 11.19
 Spectato

I N D E X.

- Spectatores ludorum prohibitorum , & si
 est Sacerdos. 15.10
 Sponsis qui tactus, vel actus permittuntur.
 14.16.
 Sponsalia , quid & quando possunt solui,
 vel transeunt in matrimonium. 22.24.
 Status hominum quomodo intelligitur, &
 an possit mutari. 24.5
 Strigas vehi corporaliter qui credit. 11.34
 Studia doctorum licet eripere. 14.43
 Subditus non implens vota quando pec-
 cat. 12.74
 Subditi vt famuli, vxor, filij, agricolæ com-
 pulsi laborare diebus festis. 12.6
 Subditi, quæ non tenentur reuelare supe-
 riori. 18.40
 Suffragia ferre in rem malam. 17.20
 Superbiæ species quæ & quando morta-
 les. 23.5
 Superior quæ vota potest commutare Re-
 ligiosis. 12.65
 Superior quæ potest præcipere. 23.38
 Superstitio vide, maleficiis,
 Superstitiose viuere , vel scripta nomina
 portare. 11.38
 Suspensionē generalem , Episcopus an in-
 currat. 27.8
 Suspensio quid & quotuplex, à quo, & quā-
 do potest ferri, differt à depositione, de-
 gradatione, & aliis censuris, & quis est
 Ec 3 suspen

I N D E X.

suspensus in iure ipso facto, & quando sit irregularis, quando peccat, & quomodo euitandus. 27.150

T

T Actus etiam impudicus ob delectationem carnalem, vel alium finē.

16.11

Tentans Deum in re gravi. 11.40

Tentare virtutē aliquis an liceat. 14.38

Tentare castitatem iuuenis, vel Religiosi.

14.42

Testamentum mutare faciens blanditiis, vel dolo. 17.70

Testamenta quomodo faciēda, & qui impedit vel auertit. 26.36

Testificari negligens vt liberet aliquem ab iniusta morte, vel infamia. 15.16

Testem se offerre vt aliquis condemnatur, quando tenetur. 15.17

Testis falsus debet se reuocare etiam, cum periculo vitæ. 15.17

Testis nocens quando restituat. 17.124

Testimonium falsum multa includit, & quando mortale. 18.1

Testificari qui tenentur, & quando peccant. 25.40

Thesaurus an, & quomodo quærendus & inuentus restituendus. 17.170

Thesaurarius negotians. 11.94

Tyrannum Reipublicæ rogare vt admini-
s. re

I N D E X.

- stret iustitiam. 14.38
 Toriamenta, & ludus taurorum prohibentur. 15.18
 Triticum dare vt reddatur in alio tempore. 17.219 & 224.
 Triticum vendens pro maiori pretio futuro. 17.239
 Triticum emere quo carius valeat. 23.91
 Tutores, siue curatores quando peccant. 25.65

V

- Vana gloria circa quid, quæ eius species, quando mortalis. 22.9
 Velle viuere semper in mundo. 11.16
 Venationem vel piscationem prohibens. 17.120. & 124
 Venari tempore prohibito, & si damnificant. 17.122. & 125
 Vendere vel emere, vel nundinæ diebus festis. 13.6
 Vendere pigmenta, cartas, talos accommodare arma, &c. 14.58.
 Vendere, vt sibi ille reuendat. 17.239
 Vendere carius, vel emere vilius quando licet. 23.78
 Vendentes varias res quando peccant. 25.89

Verba turpia audire, vel loqui, vel canere. 16.14

Vestibus impudicis uti. 23.123

- Vidua fornicata, an relinquet bona sibi
relicta, si continens vixerit. 23. 62
- Vidua usufructuaria, cum conditione,
quando peccat. 25. 65
- Virginem deslorans, vel puratam Virginē,
ad quid tenetur. 16. 16
- Visitatori, quæ peccata reuelanda. 18. 61
- Vitam abbrevians abstinens, vel peni-
tentiis. 15. 12
- Viuere volens perpetuo in hoc mundo. 23.
114
- Vnctio extrema quid, & cur danda. 11.
12
- Votum quid sit & quando obligat, vt vo-
tum ex subitanea passione. 12. 24
- Vouens sine animo adimplendi, vel se o-
bligandi. 12. 17
- Votum de re necessaria, vel de peccato
mortali, vel de veniali, vel de re indiffe-
rēti, vel de non faciendo cōsilio Christi,
vel de maiori bono, cum sine malo, vel
de re bona in negotio iniquo. 12. 18
- Votum duplex solemne, & simplex. 12. 31
- Vouens quando, vel quomodo peccat, vt
vouens malum, vel minus bonum, vel
indifferens, vel stulta, vel quæ non pō-
test implere. 12. 33
- Votum iustum violans, sine causa, vt calfi-
tatis, si nubat. 12. 37
- Votum de re minima frangens. 12. 40
- Vouens

I N D E X.

- Vouens statim facere, vel tempore inde-
terminato. 12.40
- Voto facto si adest impedimentum, quid
faciendum. 12.41
- Votum conditionale, vel pœnale, & quis
dispensat. 12.42
- Votum cum conditione inutili, inhonesta,
impossibili tenet. 12.43.
- Vouens virginitatem, si violat, item vo-
uens non nubere, non vouit contraen-
tiam. 12.43
- Votum de ducenda vxore, quando est vo-
tum. 12.43
- Vouens religionem in communi, vel ali-
quam certam, vel non reformatam,
quid faciet. 12.46
- Votum religionis non est votum castita-
tis, & ingressus, si vita non placet potest
egredi. 12.47
- Votum religionem strictiorem, si laxiorẽ
ingredietur. 12.48
- Vouens metu mortis. 12.52
- Vouens non bibere vinum quoties bibit
peccat. 12.53
- Vouens bonum, impediens maius bonum,
potest facere maius bonum. 12.53
- Vouens aliquid certo tempore, quid faciet.
12.54.
- Vouens, si pœnitet se vouisse. 12.55
- Vouere esse malum qui credit, est hereti-
cus

I N D E X.

- cus. 12.58
- Votum coniugis sine consensu alterius
quando, & quomodo valet. 12.60
- Vouens votum virginittatis, quod nupta
non potest adimplere, quid faciat. 12.
61
- Vota irritare, commutare, dispensare, quid
fit, & quis possit. 12.63
- Vota irritata non possunt amplius obli-
gare. 12.65
- Votum de non peccando an valeat. 12.
65.
- Voti transgressio de re leui non mortalis.
12.65
- Vota omnia commutantur in votum so-
lemne religionis. 12.65
- Vota religiosorum quando eos obligant.
12.67. & 69.
- Vota iuuenum quae tenent, & possunt ir-
ritari à parentibus. 12.68
- Vota antiqua an obligent posteros. 12.
69
- Vouens castitatem, si contrahit matrimo-
nium. 12.80
- Vouens religionem, si fornicatur, vel con-
trahatur, an petat debitum. 12.80
- Vouens continentiam si contrahat, vel cō-
sumat, vel debitum petat. 16.30
- Voti, & voti iurari dispensatio est diuersa.
27.171

I N D E X.

- Vfurario mutuum petere, vel apud eum pecuniam reponere. 14.38
- Vfura circa mutua quando fit, & quomodo variè peccatur. 17.206
- Vfuras iurans foluere, fi non foluit. 17.246
- Vfuræ participans, adiuuans, ad eam inducens, accipiens, & circa vfurarij bona, vel pignora, vxor, geners, hæres, confeffarius. 262
- Vfurario mutuum petere. 24.23
- Vxor adultera post confeffionem, iurans fe non effe adulteram. 12.18
- Vxor occidens virum parantem fibi mortem, vel vir eam adulteram. 15.2
- Vxor quando difcedat à marito. 16.21
- Vxor confentiens adulterio mariti, vel nõ impediens. 16.35
- Vxor an reftituat occultè pro marito. 17.
- III
- Vxor abfcondens bona pro dote reftituenda. 17.175
- Vxor an poffit aliquid accipere de bonis viri, etiam pro eleemofyna, & an vidua totam dotem recuperet. 17.135

F I N I S.

Priuilige du Roy,

H E N R Y par la grace de Dieu Roy de France & de Pologne: A noz amez & feaux les Genstenâs nos Cours de Parlement, Preuost, Baillifz & Senechaux de nostre Royaume, Leurs Lieutenans & chacun d'eux endroit soy comme luy appartiendra, Salut. Nostre cher & bien aymé Guillaume Rouille Marchant Libraire, demeurant à Lyon, Nous à en nostre Conseil treshumblement faiçt remonstrier, que par nos lettres patentes du vniuziesme Avril, An mil cinq cens quatre vingts & deux, Nous auriôs pour les causes & considerations y contenues permis & octroyé à feu Martin Azpilcueta Docteur en Decret à Rome, pouuoir faire imprimer par l'exposant plusieurs commentaires, liures & lectures sur le droit Canon, declarations & interpretations d'iceluy & entre autres d'vng traicté intitulé, *Manuale Confessariorum*, ainsi qu'il est plus amplement porté par lesdictes lettres, dont la coppie imprimee est cy attachee soubz le contreseel de nostre Chancelerie. Et pource que ledict Azpilcueta

euera seroit depuis decedé, l'exposant, qui à long temps y a la trauaillé, comme il faict encors tous les iours, & desire continuer l'imprelision desdicts liures & traictez, suiuant nosdictes lettres, doute que à l'occasion du decez aduenu de l'aucteur d'iceux, on le voulust empeschier mettre à fin l'œuute par luy encommencee & fort aduancee, s'il ne luy estoit par nous surce pourueu de prouision conuenable, humblement requerant icelle. Pour ces causes, apés auoir faict veoir nos precedentes lettres, & que par icelles nous auons comme dict est permis à feu Azpilcueta, pouuoir faire imprimer les liures & traictez y contenuz par l'exposant, qui y a employé beaucoup de temps, & faict de grands fraiz & despenses. Auons à iceluy de l'aduis de nostre conseil permis, & permettons par ces presentes, continuer & achener l'imprelision de tous lesdicts liures & traictez contenuz en nos precedentes, tout ainsy qu'il eust faict & peu faire du uiuant dudict feu Azpilcueta, & sans que au moyen de son decez, l'exposant y puisse estre troublé ny empesché, en quelque façon & maniere, soit en ladicte imprelision, ou à la vente & distribution desdicts liures. Dequoy nous voulons & entendons que l'exposant

fant iouyſſe pour le temps & eſpace, &
ſeinant qu'il eſt porté par nos preceden-
tes. Et pour ceſt effect, Vous mandons, &
à chaſcun de vous enioignons par ces pre-
ſentes, que du contenu cy deſſus & en cel-
les dudiect iour vnzieſme Aueil, An mil
cinq cens quatre vingtz & deux, vous fai-
ctes iouyr & vſer lediect expoſant ſans
ſouffrir y eſtre empelché, car tel eſt no-
ſtre plaiſir. Nonobſtant oppoſitions ou
appellations quelſconques, & ſans preiu-
dice d'icelles. Pour leſquelles ne voulons
eſtre differé. Donné à Paris le ſixief-
me iour d'Octobre, l'An mil cinq
cens quatre vingtz & ſept,
Et de noſtre regne le
quatorzieſ-
me.

*Par le Roy, maistre Guillaume Courtin,
maistre des Requeſtes ordinaire de l'hoſte
preſent.*

DE SONNAZI.

L V G D V N I,

Excudebat Petrus Rolandus,
Anno Salutis

1591.

In p[ro]p[ri]o d[omi]ni

1666

1666

1666

1666

M/

